МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО АСПІРАНТІВ І СТУДЕНТІВ

ПРАВОВЕ ЖИТТЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Збірник тез наукових доповідей
XVII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених
(25 березня 2021 року)

Луцьк
Вежа-Друк
2021

УДК 34 (062. 552)
П 68

Рекомендовано вченою радою юридичного факультету
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 2 від 26 лютого 2021 року)

Редакційна колегія:

Цьось А. В. – ректор Волинського національного університету імені Лесі Українки, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, заслужений діяч науки і техніки України, голова редакційної колегії;

Демчук А. М. – декан юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент, заступник голови редакційної колегії;

Яцишин М. М. – завідувач кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, доктор юридичних наук, професор, заступник голови редакційної колегії;

Духневич А. В. – завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Волинського національного університету імені Лесі Українки, доктор юридичних наук, професор, заступник голови редакційної колегії;

Фідря Ю. О. – завідувач кафедри кримінального права і процесу Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент, заступник голови редакційної колегії;

Книш С. В. – завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки, доктор юридичних наук, заступник голови редакційної колегії

Члени редакційної колегії:

Кондратішина В. В. – заступник декана юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент; **Зарадюк З. В.** – куратор Наукового товариства аспірантів і студентів юридичного факультету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і процесу Волинського національного університету імені Лесі Українки, доцент; **Якушев І. М.** – професор кафедри цивільно-правових дисциплін Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент; **Ельжбета Кєльска** – ректор Академії економіки в Радомі, доцент, доктор (Республіка Польща); **Адам Зюлковський** – декан факультету стратегічних та технічних наук, Вищої Школи Економіки в Радомі, доктор (Республіка Польща); **Григорович О. М.** – декан юридичного факультету Брестського державного університету імені О. С. Пушкіна, кандидат соціологічних наук, доцент (Республіка Білорусь); **Горупа Т. О.** – завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Брестського державного університету імені О. С. Пушкіна, кандидат юридичних наук, доцент (Республіка Білорусь); **Лосєв В. В.** – ректор міжнародного університету "МІТСУ"

Відповідальний секретар : **Пальонка В. І**.– заступник голови Наукового товариства аспірантів та студентів.

Відповідальний за випуск : **Лукановська Т. С**. – голова Наукового товариства аспірантів та студентів.

Рецензенти :

Кваша О. О. – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;

Яроцький В. Л. – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри цивільного права № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

П 68 **Правове життя:** сучасний стан та перспективи розвитку [Текст] : зб. тез наук. доп. XVII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (25 берез. 2021 р.) / уклад. В. І. Пальонка, Т. С. Лукановська – Луцьк : Вежа-Друк, 2021. – 364 с.

ISBN 978-966-940-148-7

У збірнику представлено тези доповідей, що стосуються різних сторін правового життя, питань теорії та історії держави і права, конституційного, фінансового, адміністративного, цивільного, кримінального та інших галузей права, що обговорювалися на XVII Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених у м. Луцьк 25 березня 2021 р.

Рекомендовано науковцям, студентам і всім, хто цікавиться проблемами правового життя.

УДК 34 (062. 552)

Оргкомітет XVII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених "ПРАВОВЕ ЖИТТЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ" не завжди поділяє думку учасників. Повну відповідальність за достовірність поданого матеріалу несуть учасники та їх наукові керівники. Тези доповідей друкуються в авторській редакції.

© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2021

ISBN 978-966-940-148-7

© Лукановська Т. С., Пальонка В. І.. (укладання), 2021

За допомогу
в організації та проведенні конференції
оргкомітет
висловлює подяку:

Пікуну Івану Адамовичу
Василюку Ігореві Миколайовичу
Коваленко Євгенії Вікторівні
Ариванюк Тетяні Олексіївні
Ариванюк Наталії Анатоліївні
Книш Вікторії Анатоліївні
Веремчуку Сергію Володимировичу
Веремчуку Віктору Володимировичу
Ульчаку Богдану Івановичу

ЗА ПІДТРИМКИ ГЕНЕРАЛЬНОГО СПОНСОРА

УГРИНІВМОЛОКО
НАТУРАЛЬНІ МОЛОЧНІ ПРОДУКТИ
ДЛЯ МІЦНОГО ЗДОРОВ'Я ВСІЄЇ РОДИНИ

Адреса фірмового магазину «УгринівМолоко»
м. Луцьк вул. Зацепи, 4
moloko@ugriniv.com.ua

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ФІЛОСОФІЯ ТА СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА

ЕКСТЕРИТОРІАЛЬНА ДІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Д. І. Базилян
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

У сучасному світі, говорячи про екстериторіальну дію нормативно-правових актів, слід звертати увагу на особливий характер взаємовідносин між різними державами, коли певні закони країни не діють на деяких частинах її території, що передані представникам іноземних держав для виконання спеціальних функцій, а саме дипломатичних та інших функцій згідно з нормами міжнародного права.

Дія нормативних актів у просторі – це територіальні обмеження їхньої чинності, коли нормативний акт застосовується на тій території, на яку поширюється суверенітет держави або компетенція відповідних органів. Наприклад, акти вищих органів державної влади в Україні поширюються на всю її територію, акти місцевих органів влади – на території відповідних адміністративних одиниць [1, с. 148].

Дія нормативно-правових актів у просторі визначається територіальними межами його обов'язковості. Дія нормативно-правового акта у просторі може бути територіальною та екстериторіальною [2, с. 186].

Територіальна дія обмежена суверенітетом держави, тобто її територією. Залежно від юридичної сили нормативно-правові акти можуть поширювати свою дію як на територію всієї держави, так і на певну її частину [2, с. 186].

До території держави зараховують:

– землю та її надра – земельний або сухопутний простір;

– річки, озера, штучні водосховища, морські внутрішні (в межах державних земельних кордонів) і територіальні води (у межах 12 морських миль від лінії найбільшого відливу);

– водний простір;

– атмосфера, або повітряний простір територією на висоті до 35 км;

– континентальний шельф;

– морські (у відкритому морі) та повітряні цивільні судна, морські кораблі (завжди), космічні кораблі та станції під прапором держави;

– території закордонних дипломатичних представництв, консульств;
– трубопроводи, підводні кабелі та нафтові морські вежі [2, с. 186].

Екстериторіальний принцип – це дія нормативних актів поза межами держави. Даний принцип є свого роду правовою фікцією. Певні частини території держави (будинки іноземних посольств, консульств) вважаються такими, що не знаходяться на території держави, де вони фактично існують, а юридично визнається, що вони знаходяться на території тієї держави, чиє посольство вміщується в даному будинку [3, с. 295].

Суб'єкти, які знаходяться на такій території, підпадають під дію законодавства країни, до якої належать посольства, консульства та ін. [3, с. 295].

Екстериторіальна дія нормативно-правового акта відома як право екстериторіальності держав – порядок, відповідно до якого установи або фізичні особи, які розташовані на території іншої держави, розглядаються як такі, що перебувають на власній національній території, а також підвладні законам і юрисдикції власної країни. Екстериторіальна дія нормативно-правового акта регулюється міжнародними договорами і передбачає поширення законодавства даної держави за межами її території. Наприклад, правом екстериторіальності можуть користуватися військові кораблі та літаки [4, с. 331].

Право екстериторіальності завжди використовувалося для обґрунтування дипломатичних привілеїв та імунітетів – особливих прав і привілеїв, якими наділяються дипломати і члени їх сімей. Є чимало випадків, коли політичні і державні діячі, які переслідувалися за законом своєї країни, ховалися в посольствах і місіях інших держав, користуючись їх правом екстериторіальності (зокрема, правом недоторканності приміщення). Нині екстериторіальність такої функції не виконує, бо це може призвести до розширеного тлумачення дипломатичних привілеїв та імунітетів [4, с. 331].

Отже, екстериторіальність означає, що на території однієї держави визначається і застосовується законодавство іншої. Однак застосування іноземного законодавства, а значить, і визнання принципу екстериторіальності, є винятком, що можливий лише в міжнародних та міждержавних відносинах.

Література

1. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навчальний посібник. К.: МАУП, 2003. 240 с. URL: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/pr3_10.pdf

2. Саміло Г.О. Теорія держави і права: Навчальний посібник. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 348 с. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/970/1/Samilo_Theory_of_state_and_law.pdf

3. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf

4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/l_948_39072050.pdf

ОСНОВНІ ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ПРАВА

С. В. Балабаш
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Дослідженням цього питання, зокрема порівнянням теорій природно-правової та позитивістської шкіл права займались Бариська Я. О., Попович Т. А. Козинець О. в статті, яка була опублікована в Національному юридичному журналі: теорія і практика, досліджувала теорію історичної школи права, де особливе місце віднесла її основоположникам та відомим прихильникам.

Пошуку походження права присвячено величезну кількість наукових робіт різних епох. В різні часи, різні групи людей по-своєму розуміли право, його виникнення і походження. Внаслідок цього виокремилось кілька основних теорій, під якими розуміються певні причини та шляхи виникнення права.

*Теологічна теорія п*оходження права виникла ще у XIII ст. і була заснована відомим філософом Фомою Аквінським. За цією теорією право було створене Богом і дароване ним людині. Сам засновник теорії виокремлює чотири стадії появи або побудови світу: перша - утворення вічного закону, основного; друга - оформлення природного закону, який діє в сфері живої природи; третя - формування позитивного закону (на основі природного, або застосування принципів природного права до громадського життя); четверта - закон божий як чинний, загальновизнаний закон у суспільстві, який покликаний виправляти недосконалості позитивного. [1, с. 30]

Психологічна теорія (Л. Петражицький та Т. Трад, XIX століття) визначає право як індивідуальний або колективний прояв людської психіки (потреба у впокоренні, бачення права як способу розв’язання соціальний суперечностей). Петражицький як психолог поділяв правові переживання на два види: правове переживання позитивного права і правове переживання автономного або інтуїтивного права. Перше визначає право, як результат зовнішнього рішення,

створене людьми або ж державою. Правове переживання інтуїтивного права, автономного, тобто такого, що не пов'язане з позитивним. В такому вигляді інтуїтивне право розглядається абсолютним і первинним, а позитивне відносним, яке є тільки результатом людських переживань [2, с. 57]

Мабуть, найвідомішою є *природно-правова теорія.* Окремі ідеї цієї теорії зародились ще в Стародавній Греції (праці Сократа, Платона). Далі розвиток продовжився у Давньому Римі (Павел, Ульпіан, Папіан). Але прийнято вважати, що саме зародилась теорія у XVII- XVIII ст. в творах Ж.-Ж. Руссо, Г. Гроція, Ш.-Л. Монтеск'є. Природно-правова теорія є основою природно-правової концепції праворозуміння і разом з тим природно- правової школи права [4, с. 10]

Вона полягає в тому, що право виникло «від природи», тобто кожна людина від природи має невід'ємні права та свободи. Природні права належать їй від її народження, випливають з природи людини, надаються їй хоча б, тому що вона є представником людського виду, є її особистими правами (право на життя, право на свободу, право на повагу гідності, право на особисту недоторканність). Розрізнення права і закону (позитивного і природного права) є найважливішим аспектом природно-правової теорії. Природне право ще називають фундаментальним, оскільки воно становить основу правової системи і не може бути скасоване з волі держави. В цьому контексті закони держави є дійсними лише в тому випадку, якщо вони ґрунтуються на природному праві. Якщо розглядати цю категорію прав з точки зору інтегративного підходу, то вони є цінними в тому сенсі, що на відміну від позитивного права, вони є правами (вимогами), що їх заявляють державі [3, с. 27]

Марксистська теорія (К. Маркс, Ф. Енгельс, XIX ст.) визначає право як результат класової боротьби. Право водночас є інструментом пригнічення, керування або панування панівного класу над нижчим класом задля своєї користі і своїх потреб. Розвиток права ж пов'язується зі змінами в економічних відносинах і економічній структурі суспільства. [5, с. 49-50]

Теорія примирення (інтегрована, інтегральна) (Г. Берман, Д. Холл, Е. Аннерс, XX ст.). Виникнення права прихильники цієї теорії вбачають у необхідності впорядкування відносин між родами ще у первісному суспільстві, яке відбувалося у вигляді договорів, за такими договорами ліквідовувалась принцип таліону, зокрема кровна помста. Згодом у процесі еволюції право одержує узагальнення у правових нормативах - усних (звичай), а пізніше у письмових (нормативно-правові договори). Теорія є особливою, тому що, на відміну від природно-правової, теологічної, позитивної та інших теорій, інтегрована теорія не виділяла одну причину походження і форму буття права, а поєднувала їх у широкому в значенні права [1, с. 34].

Представники *історичної школи права* вважали, що право розвивається історично. Воно є історичною спадщиною кожного народу, і від нього неможливо відмовитися. Право є об'єктивним процесом історичного життя народу, «виникло спонтанно, як мова» (Гуго). На думку Густава фон Гюго, чинне в державі право не зводиться тільки до сукупності розпоряджень, виданих спеціальними органами або особами і тим ж нав'язані людям ззовні. Право, і приватне, і публічне, виникло спонтанно. Саме таке бачення права запропонувала історична школа права й тим самим заперечила теорію природного права і поділ права на природне та позитивне: існує лише одне право - національне, яке розвинулось і продовжує розвиватись еволюційним шляхом. Теорія історичної школи права пов'язана з трьома видатними іменами, які свого часу її створили, і саме на їхніх працях і вченнях вона базувалася. Ними були Густав фон Гюго, Фрідріх Карл фон Савіньї та Георг Фрідріх Пухта [6, с. 16-17].

Отже, наведеним вище теоріям характерні як і переваги, так і недоліки, але не варто будь-яку з них відкидати, адже їх комплексне дослідження сприяє кращому розумінню сутності права, його генезису та його розуміння різними соціальними групами.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Вид. 4-те , доп. і переробл. Київ: Алерта, 2013. С. 524

2. Наливайко Л. Р. Конспект лекцій з дисципліни «Теорії держави і права». Дніпро, 2016. С. 544

3. Рижук Ю. М. Філософія природного права в системі загально-правових засад доктрини прав людини. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Херсон, 2017. Вип. 3. С. 25-29

4. Бариська Я. О., Попович Т. А., Когут М.Г. Природно-правова і позитивістська школи права: порівняльний аналіз основних позицій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Ужгород, 2018. Серія «Право» Вип. 49. С. 9-13

5. Петришин О. В., Погребняк С. П., Смородинський В. С. Теорія держави і права: підручник. Харків: Право, 2015. С. 368

6. Козинець О., Менджул К. Історична школа права: загальна характеристика та її представники. *Національний юридичний журнал: теорія і практика.* Чернігів, 2020. С. 15-18

ПОДОЛАННЯ ПРОГАЛИН В ЗАКОНОДАВСТВІ ЗА АНАЛОГІЄЮ ЗАКОНУ

С. В. Балабаш
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Тема особливо актуальна в умовах постійної появи нових відносин в суспільстві (пов'язані із здобутками в сфері інформаційних технологій, біології і т.д.), що зумовлює виникнення прогалин. Дослідження питання подолання прогалин в законодавстві пов'язані з іменами таких науковців, як Погрібний С. В. , Шевченко Т. В., Кройтор В. А. та ін..

Прогалини вважаються одним із найпоширеніших видів юридичних дефектів, виявлення прогалин потребують негайних дій в процесі застосування права. Прогалини можуть бути переборені шляхом усунення (шляхом внесення доповнень, створення нових актів) і подолання (в процесі правозастосовної діяльності за допомогою аналогії і пов'язане лише з конкретними життєвими ситуаціями). [1, с. 24]

Актуальним для юридичної науки та практики є подолання прогалин. Подолання прогалин у законодавстві - це застосування засобів, що дозволяють прийняти рішення в конкретній справі за відсутності правової норми. [2, с. 272]
Виділяють три шляхи подолання прогалин у позитивному праві: аналогія закону, аналогія права, субсидіарне правозастосування. В процесі даного дослідження буде розглянуто один з них - аналогію закону.

Аналогія закону (analogia legis) - спосіб рішення конкретної юридичної справи за відсутності правової норми, коли використовують близьку норму тієї ж галузі. [2, с. 273]

Позитивні результати дає визнання способу законодавством, наприклад, відповідна норма міститься і в Цивільному кодексі України (ст. 8): «Якщо цивільні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону).» Аналогічно і в низці зарубіжних країн. Держава заохочує аналогію закону, як спосіб подолання прогалин і «запобіжник» від зловживання громадянами неповнотою правового регулювання і відповідно відсутністю норми, яка б встановлювала санкцію за неправомірну поведінку.

Характерні риси аналогії закону:
- є засобом подолання прогалин.

- використовує логічний прийом аналогії, що спирається на схожість, подібність відносин (їхнього фактичного складу). [2, с. 273]
- для проведення використовується норма тієї галузевої приналежності.
-при застосуванні методу нової норми не створюється. [3, с. 17]
- має казуальний характер.

Разом з тим, такий метод, має і ряд вимог для її застосування:
- спочатку необхідно визначити, що ситуація має юридичний характер і повинна бути розв'язана за допомогою правових засобів;
- необхідно бути повністю впевненим, що норми, яка безпосередньо може регулювати даний випадок та на основі якої можна вирішити справу, не існує;
- суспільні відносини, до яких застосовується метод, мають перебувати у сфері правового регулювання;) [4, с. 429]
- необхідно враховувати всі близькі за змістом норми, загальні положення, принципи відповідного інституту в межах галузі права; [1, с. 25]
- пошук норми для аналогії має йти спочатку в актах тієї самої галузі права, у разі відсутності такої – в іншій галузі та у законодавстві в цілому;
- наявність подібності аналізованих обставин і обставин, передбачених наявною нормою, повинна бути в істотних, юридичне значущих ознаках; розбіжність – лише у дрібних та несуттєвих деталях [4, с. 429];
- обов'язковим заключним моментом має бути вмотивоване обґрунтування причин застосування саме в даному конкретному випадку;

Для правильного та доцільного використання аналогії закону необхідно дотримуватись наступних вимог і обмежень:
- використання аналогії закону заборонене при поверхневій схожості фактів та обставин ситуацій;
- винесене рішення у справі має бути законним, аналогія закону має ґрунтуватися на суворому і неухильному додержанні норм і застосовується лише у межах повноважень органу правозастосування. Рішення при застосуванні аналогії суттєво збагачують юридичну практику і можуть бути враховані як основа для розвитку законодавства; [1, с. 25]
- у сфері кримінального права аналогія закону не допускається, згідно з нормами міжнародного права. Склади злочинів не можуть встановлюватись лише судженням за аналогією ;[2, с. 273]
- забороняється також визначення за аналогією додаткових повноважень суб'єктів публічної влади ;
- не допускається застосування за аналогією норм, які встановлюють винятки порядку правового регулювання чи при особливому режимі їх реалізації; [1, с. 25]
- застосування інституту аналогії та прийняті рішення не повинні обмежувати

права та інтереси суб'єктів. [2, с. 273]

Отже, аналогія закону – специфічний спосіб прийняття рішення в юридично значущій ситуації в разі прогалин, є надзвичайно корисним способом, коли немає відповідної норми, але важливо правильно його застосовувати, тому він обмежується суворими, науково розробленими принципами і вимогами.

Література

1. Шевченко Т. В. Прогалини в законодавстві, способи усунення і подолання. Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики. Дніпро, 2013. Вип. 1. С. 23-26

2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. 584 с.

3. Погрібний С. Аналогія закону та аналогія права як засоби регулювання договірних цивільних відносин. Теорія та практика наукової власності. Одеса, 2010. Вип. 5. С. 14-21

4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Вид. 4-те , доп. і переробл. Київ: Алерта, 2013. 524 с.

ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ІДЕЇ В ТВОРАХ ІОАНА ЗЛАТОУСТА

О. П. Бойчук

студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Колодяжна В. В.

Засади сучасного регулювання суспільних відносин формуються на основі історичного досвіду, зокрема, з дослідженням еволюції політичних та правових думок представників різних епох та застосування окремих методів, способів, механізмів, визначених ними, у державному будівництві. Так, для обрання правильної моделі регулювання суспільних відносин є необхідним врахування досвіду минулих поколінь, зокрема напрацьованих теоретиками вчень про державу і право. Одним із таких теоретиків був Іоан Златоуст, погляди якого можуть бути адаптовані та інтегровані при удосконаленні чи розробці нових методик державного будівництва.

З огляду на актуальність, метою дослідження є аналіз політичних та правових ідей, викладених у творах Іоана Златоуста.

Об'єктом дослідження є вчення про державу і право доби Середньовіччя.

Предметом дослідження є політично-правові погляди Іоана Златоуста.

Єпископ Іоан Златоуст (345–407 рр. н. е.) відомий як перший теоретик теократії, як форми державного правління, за якої духовенству або церкві відводяться функції політичної влади, а регламентація функцій, діяльності держави, її правової системи ґрунтується на нормах релігії.

Так, Іоаном Златоустом донесення своїх вчень до народу здійснювалося шляхом проповідей. Учні і послідовники, які на них збиралися, записали більше 800 його виступів. В основному це коментарі або ж тлумачення Священного писання, з якими він виступав не лише у церквах, але й перед людьми на вулицях та ринках.

Так, поява держава, виходячи з проповідей єпископа, – це справа Бога. Виходячи із принципу волі божою формуватися повинен був і державно-правовий устрій. Так, держава виконує дві функції: по-перше, держава – це сила, яка стримує зло; по-друге, держава регулює взаємовідносини людей в суспільстві. Керівник такої держави – цар, який сповідує християнську ідеологію і підкоряється законам Бога, які стоять над людськими законами [2, с. 44-45]. Таким чином, у творах Іоана Златоуста держава розглядається як богом даний інструмент для налагодження взаємин між людьми відповідно приписів святих писань. Однак, такий інструмент не управляється за спільною згодою членів суспільства, а влада надається князю чи царю, який несе відповідальність за державу перед Богом.

Однак, в той же час, Златоуст підкреслював пріоритет духовної влади над світською. Царська влада має свої межі: вона діє лише в громадських справах [1]. Те, що всяка влада від бога, з міркувань Златоуста, не означає, що кожен князь особисто стає богом, а богом дана лише загальний принцип влади. В той же час влада духівництва вище влади світської, однак не нівелює її, оскільки ними розділяються сфери впливу: «Залишайся у своїх кордонах – одні межі царства, інші священства. Однак останнім більше першого... Цареві звірено земне, мені небесне, царю доручені тіла, священику душі... Останнього князівство вище; тому цар схиляє голову під руку священика» [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що влада для Златоуста виступала у трьох вимірах: Божественна – найвища, що здійснюється волею божою; світська – що регулює громадське життя, здійснюється царем і чиновниками; духовна – що регулює духовну сферу життя особи, здійснюється духівництвом і стосується моральності людини і здійснення релігійного культу.

Також, Іоан Златоуст у своєму тлумаченні «Послання до римлян» апостола Павла вимагав від усіх віруючих покори політичній владі, адже вважав, що всяка влада від Бога. Покора владі як Божественно встановленій – належне і необхідне, «у нагороду добрим і на кару злим». Вона встановлюється

з метою надання можливості людям вести тихе і спокій¬не життя. За опір і непокору владі, учив Златоуст, грозить Боже покарання – «адже якщо ти корабель позбавляєш керманича, ти губиш саме судно».

Водночас він підкреслював, що не всякий цар чи князь діють за законом Божим, зберігаючи вільний розум, не дозволяючи пристрастям панувати над душею. Таким чином, Бог, заснувавши розмаїття влади і підпорядкування їй, вимагає від володарів і відповідних моральних якостей [1].

Тож, влада світська також не є абсолютною, вона обмежена моральними якостями царя та його чиновників. Виходячи з цього не можуть творити таку владу ті, хто не підкоряється владі вищій – божій.

Оскільки такі випадки були непоодинокі, Златоуст різко піддавав критиці чиновників, які біля царя творили погані речі. В Константинополі він своїми промовами налаштовував проти себе практично всю правлячу верхівку. Але його підтримували, поважали, любили прості люди і незначна частина прогресивних освічених людей того часу [2, с. 44-45].

Попри це, хоч він і не зазіхав на основи існуючого державного ладу, Златоуст викликав невдоволення вищих ієрархів церкви та імператора Аркадія, оскільки його проповіді викривали багатих, закликали до розмежування світської і духовної влади, захищав бідних, закликав до зменшення споживання, уміреного способу життя. Закінчив своє життя Іоанн Златоуст на засланні.

Виходячи із політичних ідей Іоана Златоуста, можна визначити і правові. Так, основним було право Боже. На ньому повинні були ґрунтуватися і земні закони. Норми права могли міститися як в актах світської влади, так і у святих писаннях.

Крім того, Іоанн Златоуст виступав проти рабства і закликав відпустити рабів на волю. Бог створив всіх людей рівними і вільними, а рабство – це гріх, насилля та війни. Раби працюють на заможних, створюють їм розкішні умови, збільшують багатство. Але заможні люди повинні розуміти, що все їх майно та гроші не їхні. Вони лише тимчасово зберігають майно та казну, які довірив їм сам Бог. Це була одна з перших християнських утопічних ідей [2, с. 44-45]. Таким чином, у баченні Златоуста відображаються сучасні нам принципи свободи, рівності, соціальної справедливості, однак їх основу складають не природне, чи позитивне право в сучасному їх розумінні, а божі настанови, закріпленні у святих писаннях. Він же, як єпископ, здійснював їхнє тлумачення, з чого випливає, що право за часів Златоуста базувалось на релігійній доктрині.

Висновки. З огляду на зазначене, політичні та правові ідеї Іоана Златоуста засновані на теорії підкорення вищій владі, якою визначаються засади суспільного життя і за вимогами якої має бути побудована держава і її

органи управління. Якщо адаптувати погляди Златоуста до сучасності, то вищою владою може виступати не влада Божа, а природне право, а держава і світська влада мають досягати цілей забезпечення добра членів суспільства. Утримувачі такої влади повинні володіти чеснотами, які дозволяють реалізовувати її функції. Таким чином, крізь століття проглядається основна думка щодо державно-правових основ регулювання суспільних відносин – необхідність створення та дії механізму реалізації та забезпечення суспільного інтересу.

Література

1. Демиденко Г. Г. Історія вчень про державу і право: навчальний посібник / Х.: Консум, 2004. – 432 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-79.html.
2. Кормич А.І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. – 4 те вид., доповн., у 2-х част.– К.: Алерта, 2015. – 416 с.
3. Яцюк М. В. Історія світової політичної думки : конспект лекцій для очної і заочної форм навчання освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії, галузь знань 03 – Гуманітарні науки, спеціальність 032 – Історія та археологія) / М. В. Яцюк ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 321 с.

ВПЛИВ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ СОЛОНА НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВ ЛЮДИНИ

А. В. Голюк
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Колодяжна В. В.

Концепція прав людини формувалася упродовж століть, починаючи іще з Давнього Вавилону. Основою ставали уявлення людей про суспільну рівність та справедливість, особисту гідність, незалежність та свободу людини. Однак усі політико-правові вчення тлумачили її з точки зору епохи та умов суспільного порядку. Через беззаперечну актуальність правам людини присвячені роботи багатьох сучасних науковців. Це П. Бардієр, К. Бучко, Т. Виноградова, А. Козицький, В. Козлов, Ю. Малінова, К. Москаленко, Г. Аляєв, С. Жданов, Н. Козаченко, І. Литвиненко, С. Рабінович та багато інших.

Саме в Стародавній Греції було започатковано концепцію «природного права», що дало рушій історичному осмисленню прав людини. формуванню понять особи, громадянства, влади та держави. В античних полісах вперше

були сформовані поняття «політична свобода», «рівність людей», «права людини». Процес становлення та розвитку теоретичних концепцій прав людини в Стародавній Греції розвивався в русі пошуків об’єктивних природних основ поліса та його законів. Антична традиція виводила ідею прав людини від ідеї про походження полісу на засадах «божественного порядку справедливості». Єдність справедливості поліса і закону була яскраво виражена в тогочасних джерелах, де людина сприймалася як носій особистих прав, вільна особа та активна складова правовідносин із полісом. Посилення особистої складової в тодішньому суспільно-політичному житті обумовило появу критики насильства та сприяло формуванню ідеї про права вільної людини та необхідності їх захисту органами державної влади [1; с. 56]. Саме такі постулати лягли в основу політико-правової діяльності Солона. Варто зазначити, що Солон був не лише мислителем, філософом, юристом, одним із «Семи мудреців», а й політиком та законодавцем, що дало йому змогу не лише сформувати свої політико-правові погляди, а й втілити їх у давньогрецькому полісі.

Передумовою реформ Солона, а отже й формування його поглядів, було зростання загального невдоволення у суспільстві внаслідок того, що його значна частина опинилася у борговій кабалі або перебувала під постійною загрозою такого стану. Афіни стояли на порозі громадянської війни. Тут, на нашу думку, чітко прослідковується те, що саме зовнішні об'єктивні чинники у сукупності із внутрішньою позицією Солона стали основою для подальшого законодавчого закріплення окремих прав громадян полісів. Право Солона дослідники розглядають як приклад формування основних правових понять та реалізації права на «належну міру» [2; с. 71].

Мислителі, що досліджували політико-правову діяльність Солона, називають його реформи «зняттям з народу важкого тягаря» [3; с. 77]. Філософ чи не вперше врахував волю населення, їхні інтереси та потреби і відобразив це у правових актах.

Саме Солон знищив боргове рабство й увів в Афінах помірну цензову демократію, що була просякнута ідеєю компромісу між знаттю та демосом, багатими та бідними, які, будучи громадянами полісу, рівною мірою мали перебувати під захистом закону та підкорятися його загальнообов'язковим нормам [4; с. 117]. Тобто мислитель закріпив на законодавчому рівні принцип рівності в такому вигляді, в якому він трактувався у тогочасному суспільстві, оскільки це була особлива рівність за гідністю залежно від особистого внеску.

Йшлося, перш за все, про рівні політичні права громадян. Солон у своїй Конституції встановив відповідальність чиновників за порушення прав вільних громадян. Фактично він передбачив механізм їхнього захисту, оскільки усвідомлював необхідність закріплення гарантій їх забезпечення. Він надав

право голосу широкому загалу вільних громадян при вирішенні важливих суспільних проблем, що започаткувало надзвичайно великі зміни. Ця поступка, на думку Лорда Актона, «заманіфестувала ідею, що людина повинна мати голос у виборах тих, чиїй порядності й мудрості вона змушена довірити свою долю, сім'ю і життя. Ця ідея повністю видозмінила поняття людського авторитету, відкривши епоху владарювання морального впливу, коли вся політична влада ставилася в залежність від моральної сили» [5; с. 647-648].

Слід зауважити, що власне саме поняття «права людини» вперше було введено значно пізніше давньогрецькими філософами Лікофонтом, Антифоном і Алкідамом. Проте беззаперечним є той факт, що Солон заклав підвалини для подальшого формування і розвитку цієї категорії. Тобто ще в той час категорія прав людини, нехай і в нерозвинутому вигляді, вже мала місце, але становий поділ суспільства значно затримував розвиток цього інституту. Права, закріплені в Конституції Солона, ще не є правами людини в сучасному їх розумінні. Розподіл прав між різними верствами населення був нерівномірним, а сама людина ще не була повністю вільною особистістю і грала в суспільстві ту роль, яка визначалася і диктувалась їй її соціальним становищем.

Отже, Солон був не лише мислителем, який розробляв політико-правові доктрини, а й державним діячем, який зміг відобразити свої вчення в давньогрецькому полісі. Він одним із перших звернув увагу на необхідність закріплення і забезпечення прав людини. Так, він сформував ряд політичних прав громадян, а саме надав право голосу широкому колу вільних осіб, а також можливість притягнення чиновників до відповідальності в разі порушення прав вільних людей. Саме завдяки реалізації своїх політико-правових поглядів Солон дав значний поштовх розвитку прав людини, показавши тогочасному суспільству результативність таких перетворень. Вчення мислителя дало підґрунтя формуванню прав людини як цілісної системи і показало, що для їх гарантування необхідний державний механізм, що може забезпечити їх реалізацію.

Література

1. Мизес Л. фон. О свободе / Мизес Л. фон // О свободе. Антология западноевропейской классической либеральной мысли [Текст]. – М. : Прогресс-Традиция, 1995. – 314 с.

2. Солон. Благозаконие / Солон // Эллинские поэты VII-III вв. до н. э. [Текст]. - М. : Ладомир, 1999. – 528 с.

3. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Диоген Лаэртский. – М. : Мысль, 1979. – 620 с.

4. Солон. Против единовластия/ Солон // Эллинские поэты VII-III вв. до н. э. [Текст]. - М. : Ладомир, 1999. – С. 252

5. Лорд Актон. Свобода як головна політична цінність / Лорд Актон // Консерватизм. Консервативна традиція політичного мислення від Едмунда Берка до Маргарет Тетчер. – К. : Видавничий дім «Простір», «Смолоскип», 2008. – С. 647-648

ЕЛЕКТОРАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СПРОТИВ

М. С. Горжий
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Колодяжна В. В

Щонайменше протягом останніх 25 років в Україні та інших країнах світу відбувається активізація суспільно-політичних процесів і посилення ролі громадянського суспільства, унаслідок чого постає питання про необхідність дослідження проблеми людського права на спротив і такої форми його реалізації, як електоральна революція.

Уперше нормативне закріплення сутності права на спротив містилося у Декларації незалежності США 1776 року, де вказувалося, що «у випадку, якщо низка правопорушень і зловживань владою виявляє намір уряду підпорядкувати народ абсолютному деспотизму, народ має право, і навіть обов'язок, скинути такий уряд і поставити нових сторожів свого майбутнього». Англійський учений Джон Лок, ідеї якого лягли в основу згаданої Декларації незалежності США, виходив з того, що людське право на спротив є природнім правом, оскільки кожна людина народжується вільною, а народ має право припинити діяльність державних органів, які він сам і сформував [2, с. 56]. Вітчизняний науковець С. Головатий наголошує: у сучасному світі «право на спротив» із теорії Лока слід сприймати як право особи на ініціативу вдаватися до крайніх засобів боротьби за захист своїх засадничих свобод в умовах, які є відмінними від тих, які властиві високорозвиненим політичним суспільствам, де існують вишукані інституційні можливості правдивого представництва волі народу [1, с. 124].

Зазначимо, що право на спротив не можна ототожнювати із правом на збройне повстання, адже вони співвідносяться як загальне та часткове. Реалізація людського права на спротив владі не обов'язково повинна мати збройний, насильницький характер і може бути втілена як в активній (акції протесту, блокування роботи державних органів тощо), так і в пасивній формах (невиконання незаконних вимог влади) [3, с. 33].

Дослідивши низку електоральних (або ж "кольорових") революцій, що

відбулися у таких посткомуністичних країнах, як: Сербія (Бульдозерна революція 2002 р.), Грузія (Трояндова революція 2003 р.), Україна (Помаранчева революція 2004 р.) та Киргизстан (Тюльпанова революція 2005 р.) – науковець І. Бражко називає такі ознаки, притаманні більшості електоральних революцій: 1) чинна влада та опозиція претендують на владу на одній території; 2) такі революційні події не супроводжуються застосуванням насильства як з боку влади, так і з боку опозиції; та 3) ці події призводять до значної консолідації суспільства у намірах побудувати демократичну державу [4, с. 6, 7].

Загальне визначення поняття "електоральної революції" може бути сформульоване таким чином: це спроба лідерів опозиції та громадян використати вибори, як правило – у поєднанні із політичними протестами, з метою повалення неліберальної влади, яка систематично порушує людські права та свободи; для залучення опозиційних сил до здійснення державної влади; та з метою встановлення більш демократичного режиму [4, с. 7]. Попри те, що інколи позитивні наслідки "кольорових" революцій швидко згасають і суспільство починає висловлювати невдоволення діями представників опозиції, які прийшли до влади (наприклад, в Україні у 2004 р.), це не означає, що електоральні революції не відбулися. Як зазначає І. Бражко, саме використання поняття "революція" не обов'язково вимагає довгострокових наслідків [4, с. 7].
Натомість учений Альберто Ліой пов'язує проведення електоральної революції лише із виборчим процесом, надаючи політичній складовій другорядну роль. Так, на думку науковця, електоральна революція – це зміна явки виборців (щонайменше на 10 %) на двох виборах поспіль. Така зміна, а відповідно і революція, може бути позитивною чи негативною: перша має місце, коли кількість виборців, які взяли участь у голосуванні, є більшою, ніж на попередніх виборах, а друга – навпаки, якщо явка виборців на других виборах є меншою, ніж на попередніх [5, с. 2, 3].

Безперечно, обидва визначення поняття електоральної революції заслуговують на увагу, оскільки можуть охарактеризувати різні її види. Наприклад, характеризуючи електоральну революцію за явкою виборців можна стверджувати, що йдеться про більш мирний і спокійний характер її втілення. Однак, на нашу думку, більш доцільним є визначення, запропоноване науковцем І. Бражко, адже сама "революція" per se передбачає зміну влади і не дозволяє відкидати політичну складову. Більше того, раніше згадані приклади електоральних революцій свідчать, що вони не обмежувалися волевиявленням громадян на виборах, а й супроводжувалися масовими акціями протесту.

Отже, електоральна революція – це спроба лідерів опозиції та громадян використати вибори, у поєднанні із політичними протестами, з метою

повалення влади, що систематично порушує людські права та свободи; залучення опозиційних сил до здійснення державної влади; та з метою встановлення більш демократичного режиму.

При цьому електоральній революції притаманні такі ознаки: 1) опозиція та чинна влада претендують на владу на одній території; 2) як правило, вони відбуваються без масового застосування насильства з боку обох сторін; і 3) ці події сприяють об'єднанню суспільства у намірах побудувати демократичну та правову державу.

Література

1. Головатий С. Про людські права. Лекції. Київ: Дух і Літера, 2016. і–xxiv, 760 с.

2. Орос М. Правове регулювання права на спротив та форми його реалізації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право. Ужгород, 2018. Вип. 53. С. 56-60.

3. Разметаева Ю. Право на сопротивление: основные теоретические аспекты. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. Одеса, 2014. Вип. 8. С. 32-36.

4. Brazhko, Illia. The Factors Behind Electoral Revolutions In The Postcommunist World. Budapest, 2014. i-iv, 60 p.

5. Lioy, Alberto. Electoral revolutions: a comparative study of rapid changes in voter turnout: Doctoral dissertation / University of Oregon. Eugene, OR, 2020. i-xvii, 243 p.

ВПЛИВ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ ПІФАГОРА НА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ПРАВА

А. В. Дроздик
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Колодяжна В. В.

На сучасному етапі наука досить значну увагу приділяє політико-правовим вченням про державу і право. Причиною цього є те, що усе більше і більше людей, не говорячи навіть про науковців, цікавляться процесами, а також можливими варіантами створення держави і права, адже сучасний світ проник створенням необхідних і невідчужуваних прав, які можна реалізувати без перешкод.

Та варто зазначити, що для того, щоб держава могла забезпечити кожного свого громадянина належними правами, необхідно зануритись в історію, аби проаналізувати кращі чи гірші сторони того чи іншого права, яке існувало у

певний період в історії, аби уникнути ідентичних помилок.

У даній статті досліджено політико-правові вчення Піфагора, його погляди на створення права і на його роль у тодішньому суспільстві. Також значну увагу приділено аналізу впливу політичних та правових поглядів Піфагора на розвиток політико-правової думки у світі.

З наукових джерел відомо, що Піфагор був великим філософом Раннього, або, як його ще називають першого періоду політико-правових вчень (IX- VI ст. до н. е.). На цей період припало виникнення давньогрецької державності, а також формування філософських та політичних підходів до проблем держави і права. Піфагор, у свою чергу, входить до списку « великих» людей того часу разом з Гераклітом, Гесіодом та Гомером.

Якщо говорити про Піфагора, як особистість, то варто зазначити, що науковці його сприймають по-різному. Проте, звернемо увагу на те, як про нього висловився Геродот, він зазначив, що Піфагор був «найбільшим еллінським мудрецем», і цьому є пояснення, адже Піфагор, деякою мірою, був унікальною людиною, це проявлялось у тому, що свої погляди, як на державу, так і на право, він викладав тільки вибраному, спеціально відібраному і організованому, колу слухачів, які були його учнями. Також варто зазначити, що Піфагор називав себе філософом, можливо, першим використав поняття філософії (любові до мудрості) на відміну від самої мудрості (софії). [1, с. 21]

Своєю діяльністю Піфагор сягнув вершин у науці філософії, був прикладом для наступників, у науковій літературі детально описують досягнення Піфагора, так наприклад, він сприяв установленню законності, правопорядку, громадського спокою в полісах, запровадженню нової етики – всезагальної любові. [2, с. 4]

Мислитель наголошував, що дружнє ставлення всіх до всіх є підґрунтям суспільного блага, так Піфагор зазначив: «тиранія, несправедливість, користолюбство й випадкові зиски не варті нічого. Справедливість між людьми існуватиме завдяки почуттю спорідненості з людьми, відчуження ж і зневага до неї породжуватиме несправедливість». [3, с. 122]

Також він зазначав, що “Бог – це число чисел”, і після Божества більш за все варто поважати батьків, закони і коритися їм за переконанням. Законопослушність він вважав високою чеснотою, а самі закони – великою цінністю. Філософ також вказує, на те, що людина не може обійтися без керівника, начальника і відповідного виховання. Мислитель виступав за перетворення суспільних і політико-правових порядків. [4, с. 20]

Значну увагу приділив Піфагор праву, так, при розробці проблем права і справедливості піфагорійці перші теоретично ввели поняття “рівність”, що дуже важливо для розуміння ролі права, як однакової міри при регулюванні

нерівних відносин і поведінки нерівних індивідів. [5, с.110].

Також Піфагор визначив політико-правові принципи понять політична еліта та рівність. На їх думку, людина повинна провести своє життя гідно, прагнучи до прекрасного і піклуючись про гармонію душі. Також мислитель вважав, що справедливість виражена у цифрі чотири, оскільки чотири – це перший квадрат (результат множення цифри два на саму себе), а сутність справедливості полягає у воздаванні рівним за рівне. [6, с.52].

При цьому, він під рівністю розумів мінливу мірку для кожного відповідного випадку, а не єдину мірку і загальний масштаб для всіх випадків. На його думку міра і належне – не середнє арифметичне і не найбільш розповсюджене і типове, а найбільш цінне. Тобто міра має ціннісну природу і виходить з найбільш цінного в ієрархії цінностей і, відповідним чином, орієнтує поведінку людей, регулює і оцінює їхні відносини. Також філософ наголошував на необхідності поважати закон, яким би він не був. Тим самим він вперше звернув увагу на такому необхідному для державотворення правовому явищі, як правова свідомість громадян.

Також варто зазначити, що значний вплив погляди Піфагора справили на грецьких мислителів, у тому числі Сократа, Платона, Порфірія, Арістотеля, Сенеку тощо. Дані філософи звернулись до людського розуму і досвіду, утвердили віру в раціоналізм, тобто в ідею, що світом управляють розумні закони, підвладні пізнанню людиною, у можливість встановити раціональні принципи управління поведінкою людини як члена суспільства.

Отже, із вище наведеного, можна впевнено сказати, що Піфагор зробив значний вклад як у науку філософію, етику, музичне мистецтво, фізичну культуру і спорт, так і у політико-правові вчення, які здійснили значний вплив на формування політичної і правової думки вчених того часу, всього раннього періоду античності та продовжили свій вплив до сьогодні. Саме Піфагор започаткував десятки нових галузей знання, які пізніше зросли до рівня самостійних наук.

Тому, із даного викладу матеріалу можна сказати, що саме завдяки Піфагору сучасність знає нові науки, які є важливими для нас, ми маємо певні уявлення про погляди про державу і право у античні часи, що в свою чергу прийшло у новий світ, і на чому грунтуються сучасні політико-правові вчення.

Література

1. Санжаров С. Історія вчень про державу і право: Від найдавніших часів до початку XIX століття: навч. посіб. / Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ : СНУ ім. В.Даля, 2008. – 148с.

2. Костицький М. В. Державницько-політичні погляди в універсалістській системі світогляду Піфагора

3. Трубецкой С. Н. Курс истории древней философии. - Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС; Русский Двор, 1997. - 576 с.

4. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 256 с.

5. Ямвлих. Жизнь Пифагора / Изд. по- 23. Ямвлих. О Пифагоровой жизни - Москва: Алетейа, 1998. - 248 с.

6. Рассел Б. История западной философии и ее связи с политическими и социальными условиями от Античности до наших дней: В трех книгах. Издание 7-е, стереотипное. - Москва: Академический Проект, 2009 - 1008 с.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОГО РЕЖИМУ

Д. М. Карпюк
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Питання теоретичного дослідження державного режиму, з урахуванням сучасного етапу правового розвитку безсумнівно, належить до групи найбільш важливих та актуальних завдань сучасної правової науки.

Поняття «державний режим» не тотожне поняттю «політичний режим», хоча за значенням вони близькі одне до одного. Державний режим – це різновид політичного режиму, який має більш широке значення ніж державний режим. До поняття «політичний режим» входять не тільки методи діяльності державних органів, а й форми діяльності всіх елементів політичної системи суспільства: політичних партій, громадських організацій та інших об'єднань громадян.

Як правило поняття, «державного режиму», котре увійшло в науковий обіг в 1940-х роках, позначають сукупність методів, способів і засобів здійснення державної влади в суспільстві. У дещо ширшому розумінні воно позначається як «політичний режим», який характеризує методи функціонування всіх ланок політичної системи. При цьому необхідно зауважити, що в юридичній науці непоодиноким є намагання обґрунтування різниці між поняттями «державний» і «політичний» та доцільності використання останнього. Одночасно стверджується, що термін «термін «державний режим» не в повні мірі відображає сутність форми держави, концентруючись лише на здійсненні державної влади і залишаючи поза полем уваги величезну масу відносин, які складаються у політичній системі», так як «державна влада не самоціль і не може існувати без зворотних зав’язків з тими

суб’єктами відносин, на поведінку яких вона вчиняє вплив, а тому розгляд тільки способів здійснення державної влади необґрунтовано звужує предмет дослідження і не дає повної картини особливостей сформованого режиму.[3, с. 11]

Державний режим – це сукупність засобів, прийомів реалізації державної влади, що відображає її характер і зміст із точки зору співвідношення демократичних та авторитарних засад. Він являє собою спосіб реалізації державою свого призначення в суспільстві, складається із системи методів, засобів здійснення державної влади. В залежності від того, які методи здійснення політичної влади запроваджуються і практикуються в державі, можна виділити такі види режимів: демократичний і антидемократичний.

Демократичний режим – стан політичного життя суспільства, при якому державна влада здійснюється на основі принципів широкої і реальної участі громадян, їх об'єднань у формуванні державної політики, утворенні і діяльності державних органів, дотримання прав і свобод людини. Це сукупність форм і методів здійснення державної влади. Це поняття дає відповідь на питання про те, які методи панують у процесі здійснення державної діяльності і досягнення цілей, що стоять перед державою. Він виражається у наступному: такий режим надає свободу особі у сфері економічної діяльності, що складає основу матеріального добробуту суспільства; реальна гарантованість особистих прав і свобод громадянина, його можливість виражати власні думки про політику держави, активно брати участь у різноманітних культурних, наукових, фахових та інших громадських організаціях надають високу моральність демократичній державі; у демократичній державі особа захищена від сваволі, беззаконня, тому що її права знаходяться під постійною охороною органів правосуддя; демократичний режим є наслідком реального поділу влади як в унітарних, так і у федеративних державах. [2, с. 30]

Головним принципом діяльності демократичної держави є плюралізм. В умовах демократичного режиму діють різноманітні партії, інші громадські організації, об'єднання, самодіяльні колективи, що підтримують політику держави, надають її діяльності плюралістичного характеру, що враховує інтереси всіх індивідів та їхніх громадських утворень.[2, с. 30]

Антидемократичний режим – державна влада здійснюється більш жорстокими методами, шляхом порушення прав людини та усунення можливостей для вільного виявлення інтересів груп населення.

До основних ознак такого режиму належать:

- формальне закріплення в конституційних актах мінімуму прав і свобод громадян при відсутності правових механізмів та інших гарантій їх здійснення;
- надмірна централізація державної влади;

- тенденція до застосування неправових засобів здійснення влади;
- застосування примусових методів управління;
- протиправне використання силових структур;
- у деяких випадках авторитаризм може досягати крайнощів у прагненні держави повністю контролювати всі сфери суспільного життя (економіку, ідеологію, духовно-культурний розвиток та ін.).[2]

До антидемократичного типу в історії держав належали наступні його різновиди:

Тоталітарний режим – це сукупність таких засобів, прийомів і способів реалізації державної влади, за яких уся життєдіяльність суспільства і кожного окремого громадянина (особи) абсолютно регламентована: влада на всіх рівнях формується закрито однією особою чи кількома людьми з правлячої верхівки, не контролюється населенням, немає жодної можливості для вільного виявлення і врахування інтересів усіх груп населення; найменші вільності негайно придушуються усіма засобами, аж до прямого насильства, існує однопартійна система, звичним є грубе втручання в особисте життя людини і громадянина. [2]

Авторитарний режим – це така сукупність засобів, прийомів, способів реалізації державної влади, за яких уся влада концентрується в руках правлячої верхівки; допускається деяке розмежування політичних сил, легальні можливості через представницькі органи чи громадські об'єднання відстоювати інтереси певних верств населення. Проте коли така поляризація політичних сил надто антагоністична, тоді включається механізм дії реакційного закону чи пряме насильство.

Деспотичний режим – характерні: ніким і нічим не обмежена влада правителя над усіма членами суспільства, його цілковите свавілля, крайня централізація влади і безправність підданих. Класичні деспотії – стародавні (Вавилон, Ассирія, Єгипет) і середньовічні (Османська імперія, імперія Великих Моголів) держави. [1]

Тиранічний – панування жорстких способів здійснення влади при режимі одноособового правління в античних державах.

Форма держави може існувати тільки в єдності трьох складових елементів: форми правління, форми державного устрою і форми державного режиму. Зміни, що відбуваються в сучасному цивілізованому світі, безумовно, зажадають коригування тих положень, що викладені в цьому розділі підручника.[2, с. 30]

Таким чином, особливості соціально-економічного, політичного розвитку країн світу визначають різноманітність державних режимів, яких на сьогодні у

«чистому» вигляді практично не існує. Проаналізувавши вище сказане, можна стверджувати, що у сучасному світі, при будь якому державному режимі завжди проявляються поєднання рис авторитаризму і демократизму.

Література

1. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с.

2. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права. Київ. 2006. 115 с. [Електроний ресурс]. Режим доступу: https://studfile.net/preview/72-15975/page:30/

3. Голушков Д. И. Политический режим; особенности формирования и правового регулирования: автореф. дисс. на соискание уч.степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 « Теория и история права и государства; история правовых учений». Омск, 2006. 24 с.

ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Д. М. Карпюк
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Питання правової ідеології як елементу правосвідомості, з урахуванням сучасного правового розвитку, безсумнівно належить до групи найбільш важливих та актуальних завдань сучасної правової науки.

Правосвідомість – це сукупність ідей, поглядів, уявлень, почуттів, оцінок і установок, що виражають ставлення людей і соціальних спільнот до чинного, минулого і бажаного права. Структурою правосвідомості є: правова психологія – переживання, почуття, настрої, звички, стереотипи, які виникають у людей у зв'язку з правовими нормами і практикою їх реалізації. Вона є стихійним пластом правової свідомості. Правова ідеологія – ідеї, теорії, погляди, які відображають та оцінюють правову реальність. Це більш глибоке осмислення суб'єктами правових явищ, що характеризує раціональний рівень правових оцінок [1, с. 24].

Правова ідеологія – це сукупність ідей, принципів, теорій, концепцій, які в систематизованій формі відображають і оцінюють правову дійсність. Для правової ідеології характерне цілеспрямоване наукове, в тому числі філософське, осмислення права не на рівні його окремих проявів, а як цілісного явища, що має власну цінність. Прикладом правової ідеології є вчення природно-правової, позитивістської, класової та інших теорій права. Частину

цієї ідеології становлять сучасні наукові погляди на право. У правовій ідеології можуть відбиватися інтереси великих соціальних груп (класів, професійних, релігійних, етнічних), хоча конкретна правова теорія або концепція завжди формулюється безпосередньо тим чи іншим науковцем. В основі діяльності будь-якої сталої політичної партії завжди лежить певна політико-правова ідеологія – ідеологія лібералізму, консерватизму, соціал-демократичного або іншого спрямування. Більше того, розвиток будь-якої держави і навіть регіонального об'єднання держав передбачає наявність такої ідеології (національної ідеї). Так, державне будівництво в СРСР відбувалося на основі ідеології марксизму-ленінізму, а в основу розбудови української державності покладено пануючу в Європейському Союзі концепцію демократичної, соціальної, правової держави. В цілому політико-правова ідеологія розвинутих держав відображається передусім в конституції країни [2, с. 535].

До формування правової ідеології в демократичній, правовій державі висуваються такі вимоги. Вона повинна: 1) формуватися на основі пріоритету загальнолюдських стандартів і цінностей, зокрема верховенства права і закону, принципів демократії, прав і свобод людини і громадянина тощо; 2) будуватися на критичному сприйнятті вітчизняного і зарубіжного історичного досвіду, вивченні нових поглядів та підходів до правових явищ; 3) орієнтуватися на раціональне поєднання інтересів особи, суспільства і держави, виходячи при цьому з тези, що саме людина та її права визнані найвищою соціальною цінністю, на досягнення соціального і політичного компромісу [2, с. 536].

Правова ідеологія є науковим проявом тих чи інших правових ідей, концепцій, принципів, теорій, поглядів, вимог, тобто ідей, концепцій, принципів, теорій, поглядів, вимог щодо права, правової дійсності. Правовою ідеологією є, наприклад, теорія (принцип) розподілу влад, теорія народного суверенітету, концепція правової або соціальної держави [3, с. 317].

Правова ідеологія – це:

- усвідомлене осмислення правової реальності – правові ідеї, правові принципи, теорії, переконання;
- проникнення в сутність правових явищ – правові поняття, правові категорії;
- розщеплення свідомості (настанови) на правомірну і протиправну поведінку, їх мотивація – юридично значущі цілі, юридично значущі мотиви, юридично значущі настанови. Було б невірним принижувати значення емоцій і почуттів (правову психологію) порівняно з інтелектом (правовою ідеологією). Емоції та почуття – необхідне тло, на якому виявляються (складаються, реалізуються) правові погляди, ідеї, теорії. Емоції – сліпі, поки вони не зливаються з об'єктивним підходом до дійсності, її раціональним освоєнням. На рівні правової ідеології це усвідомлення реальності виражається в мотивах, які

формуються через цілі. Ціль вплітає усвідомлені інтереси в зміст свідомої діяльності (інтереси служать джерелом цілей), сприяє формуванню правової настанови на правову (правомірну, неправомірну) поведінку [1, с. 23].

Правова поведінка – вольовий бік правосвідомості, який являє собою процес переведення правових норм у реальну правову поведінку. Вона складається із елементів, що визначають її напрямок (характер), – мотивів правової поведінки, правових настанов [1, с. 24].

Правова настанова – готовність особи проявити активність у сфері пізнання і реалізації права. Вона становить конкретну програму поведінки у певних умовах, яка формується з усіх належних суб'єктивно правових (правомірних і протиправних) знань, оцінок, думок, настроїв, звичок, навичок, сподівань, ставлень до кого-небудь і до чого-небудь, котрі переходять в інтереси і прагнення [1, с. 24].

Поведінковий елемент правосвідомості синтезує в собі раціональні та емоційні моменти. Через нього відбувається реалізація психологічного та ідеологічного елементів. Правова поведінка проявляється у формі дій (вчинків), які впливають на стосунки суб'єктів, або у формі бездіяльності, яка, навпаки, ніяких змін у стані суспільних відносин не спричиняє. Перш ніж правова поведінка зовні виразиться у вигляді правового вчинку, повинна виникнути правова настанова, мотив правової поведінки у правосвідомості суб'єкта [1, с. 24].

Таким чином, правова ідеологія посідає вкрай важливе місце в системі правової свідомості. Вона є базовим структурним елементом правосвідомості, який передбачає наявність правових знань, ідей, теорій, принципів, доктрин за допомогою яких відбувається оцінювання правової реальності, правовідносин, законності в державі, дотримання прав і свобод людини.

Література

1. Крестовська Н. М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. 432с.

2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

3. Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головко, О. С. Передерій та ін].; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.

СОКРАТ. ЗАРОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК МОРАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Ю. О. Клявзуник
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Колодяжна В. В.

Сократ (470–399 рр. до н.е.) – афінський філософ, один з найбільш відомих мислителів у світовій історії, саме він здійснив остаточне усвідомлення місця філософії у суспільстві. Мислитель першим прийшов до висновку, що філософія – це діяльність щодо усвідомлення, осмислення та визначення відношення людини до дійсності, вважав, що філософ – людина, яка змінює своє відношення до світу відповідно до змін обставин буття [10].

Хоч він був автором, «який нічого не писав», як влучно висловився Фрідріх Ніцше, його можна по праву вважати, окрім як засновника афінської школи філософії, також і творцем антропології та критичного способу мислення. Сократ наново тематизував філософський пошук, зробивши основним предметом філософії не природу й космос, а людину й основи моралі[1, с.101]. Філософ зазначав: «В кожній людині є сонце. Тільки дайте йому світити.»

Творчість Сократа – це поворотний пункт античної філолофсько-правової свідомості. На відміну від софістів і кініків, Сократ бачив своє покликання в зміцненні основ моралі і права, проте, він розвив і переглянув положення софістів про природне право, закон полісів, політику і надав моделі вирішення багатьох філософських і політико-правових проблем. Формою пізнання, дослідження суспільних явищ і фактів були його міркування, бесіди, методами: іронія, сумніви в прописних істинах, пошук дійсної істини [4, 25 с.].

Науковці стверджують, що саме Сократу належить думка про те, що всі приватні цілі, інтереси та вчинки людей, які живуть у суспільстві й суспільством, повинні підкорятись спільній і вищій меті, яка і є вищим благом[6, с. 58]. Центральною проблемою вчення Сократа є вчення про доброчесність і справедливість. Ототожнюючи доброчесність із мудрістю, Сократ закликав громадян до пізнання як до засобу досягнення доброчесності. У теорії пізнання та розв'язанні загальних питань філософії Сократ був ідеалістом, адже вважав, що в основі одиничних чуттєвих явищ є дещо спільне, що досягається лише мисленням й існує у мисленні (думці) людей [7, с.150].

За Сократом, справедливість – не просто критерій законності, вона, власне кажучи, тотожна їй. «Що законно, – стверджував філософ, – те й справедливо».

Філософ висунув два типи основ моралі і права – об’єктивні та

суб'єктивні. Пояснюючи об'єктивні підстави моралі і права, він підкреслював, що в основі людського буття, соціального життя і соціального порядку лежать вищі, божі закони, що мають космічне походження. Тому об'єктивні і загальні морально-правові норми, що існують у суспільстві як похідні від божих законів, мають не відносний, а абсолютний характер. По суті Сократ відновлює у правах натурфілософську ідею Логосу як космічної необхідності [7, с.150]. Коли він почув у драмі Еврипіда такі слова про справедливість: «Чи не краще пустити її напризволяще. То він встав і вийшов геть: не смішно, сказав він, що зниклого раба ми не лінуємося шукати, а справедливість пускаємо гинути напризволяще?»[12, с. 79].

За Сократом справжнє, істинне знання досяжне і воно засноване на знанні принципу блага. Тобто істинне знання завжди доброчесне, а доброчесність завжди істинна. Афінський філософ намагається, всупереч ученням софістів про принципову відносність істини, встановити об'єктивну систему філософського знання, побудовану на логічно обґрунтованих міркуваннях.[1, с. 101-102]

Найважливіша суб'єктивна підстава моральної і законослухняної поведінки, на думку Сократа, – це знання. Існування об'єктивно-загальних моральних і правових норм вимагає від людини їх знання. Тільки людина, яка знає, що таке справедливість, може бути справедливою, а яка знає сутність чесноти – доброчесною. Сократ вважав, що знання – це шлях до моральної поведінки, а незнання – шлях до пороків і злочинів. Він підкреслював, насамперед, що справедливість є неодмінною умовою "процвітання" і "благоденства" як домашнього господарства, так і держави [7, с.150], а знання справедливості і її застосування – найважливішою передумовою успішного здійснення будь-якої діяльності, особливо політичної [7, с. 134].

Розкриваючи проблему людини, він порушував питання про такі характеристики, як «мужність», «розсудливість», «доброта», «краса» тощо. Суперечності у відповідях співрозмовників, що їх виявляв Сократ, свідчили про неможливість звести загальний зміст понять до їх конкретно-індивідуальних проявів. Відкривши неможливість існування загального як конкретного та індивідуального існування («краси» взагалі поряд з красивою дівчиною, вазою, краєвидом), Сократ фіксує нову для філософії проблему, визнаючи: «Я вічно блукаю і не знаходжу виходу».[10] Він послідовно твердить, що нічого не знає і мудріший за інших людей тільки тим, що він це знає; але він не вважає знання недосяжним. Навпаки, гадає, що пошуки знань надзвичайно важливі. Філософ твердить, що жодна людина не чинить зла свідомо, і тому потрібне тільки знання, аби зробити всіх людей бездоганно доброчесними.[11, с. 89]

У питанні про роль законодавства в державі і про зміст громадянських

обов'язків Сократ висунув своєрідну “патерналістську версію” (Нерсесянц В.С.) контрактової теорії. За його поглядом, кожен громадянин від народження перебуває під опікою держави й одержує від неї необхідну допомогу і захист. Зокрема, держава створює сприятливі умови для вступу в шлюб, народження, виховання і навчання дітей та ін. А громадяни добровільно приймають на себе зобов'язання перед державою, найважливішим з яких є неухильне додержання її законів [9, с. 106–108]. Сократ наполегливо підкреслював думку, що політика повинна слугувати моральним цілям і що саме справедливість, втілена в законах і звичаях, надає останнім право повелівати. Якщо софісти були переконані, що дотримання справедливості не вигідне людині, що воно робить її нещасною, оскільки в будь-якому разі спричинює програш у практичних справах, то Сократ, за висловом В. Віндельбанда: «Усю свою дотепність, усю свою мудрість і діалектичну спритність... віддав на те, щоб довести всупереч софістам, що не тільки найкращий, але навіть єдино правильний спосіб досягти тривалого щастя полягає у дотриманні моральних вимог, у підпорядкуванні законові і звичаєві.» [2, с. 73].

Проповідуючи в політико-правових навчаннях свою ідею справедливості, законності і розумного правління, Сократ постійно перебував в опозиції до влади і був досить популярним серед народу. У 399 р. до н. е. демократи, які прийшли до влади в Афінах, заарештували 70-літнього Сократа. Вони звинуватили його в безбожництві, порушенні законів, розбещенні молоді своїми ідеями і засудили на смерть. Його учні і друзі підготували Сократові втечу. Але Сократ залишився вірний своїм принципам: за краще померти, захищаючи свої ідеї, закон не порушувати, гарний він чи поганий, і не відповідати несправедливістю на несправедливість. [5, с. 25] Великий грецький мудрець підкорився закону, нехай навіть і несправедливому, та прийняв смерть з філософським спокоєм, випивши до дна чашу з отрутою цикути. Ці драматичні події описані у творах його кращого учня Платона «Апологія Сократа» і «Федон».[1, с.103-104]

Сократ, по суті, був першим, “хто філософськи усвідомив, що зміст людського життя не зводиться до отримання натуральних благ” (Ю. О. Шрейдер). Він зробив “відкриття”, яке визначило хід філософської думки на багато століть уперед: “відкриття” духовного світу як самостійної реальності і проголосив необхідність його глибокого пізнання з метою самовдосконалення людини [3, с. 72].

Таким чином, Сократ піднімає моральну і правову проблематику на рівень логічних дефініцій і понять, закладаючи тим самим початок теоретичного дослідження у цій галузі. Його вчення відкриває нову сторінку у розвитку давньогрецької філософії. Сократ підсумував «досократичний» період

філософствування, що характеризувався натурфілософською спрямованістю. Предметом філософії, її основним завданням і головною метою він вважав пізнання «єства» людини, першоджерела її вчинків і справ, способу життя та мислення. Таке пізнання він вважав можливим лише шляхом самопізнання.[8, с. 26]

Література

1. Буряк В. В. Антична філософія / В. В. Буряк. – Сімферополь: БУК пресс, 2009. – 264 с.
2. Виндельбанд В. История философии. – Киев: «Ника-Центр» ; «Вист-С» , 1997. – 553 с.
3. Виндельбанд В. О Сократе // Виндельбанд В. Избранное. Дух и история. – М., Юрист, 1995. – 687 с.
4. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 256 с.
5. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. – К.: Правова єдність, 2009. – 312 с.
6. Краткий фисософский словарь/ под ред. М. Розенталя и П. Юдина. – 4-е изд., дополн. И исправл. – М. : Гос.изд-во полит. лит., 1995. – 568 с.
7. Ксенофонт. Сократические сочинения. Киропедия. – М.: Ладомир, 2003. – 753 с.
8. Кузьменко В. В. Філософія: конспект лекцій [Електронний ресурс] / В. В. Кузьменко // Дніпро. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/08306.1.pdf.
9. Платон. Филеб, Государство, Тимей, Критий / Платон – М.: Мысль, 1999. – 656 с.
10. Філософія Сократа [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dovi2.html#2.3
11. Рассел Бертран. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Таращука. - К.: Основи, 1995. – 759 с.
12. Шмат Р. Сократ про справедливість [Електронний ресурс] / Руслан Шмат // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. Випуск 19, 2018. 76-83 с. – Режим доступу до ресурсу: http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/19_2018/12.pdf.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАСТВА ПРО СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ

А. О. Колядко
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – ст. викладач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Вознюк Н. І.

Українське законодавство, як і міжнародне, має низку нормативно-правових актів, що регулюють питання надання соціальних послуг. Однією з обов'язкових умов підвищення ефективності соціального обслуговування є створення досконалої нормативно-правової бази, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Законодавство про соціальні послуги базується на Конституції України і складається з Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 року № 2671-VIII (далі – Закон № 2671-VIII) [1], інших законів та цілого ряду підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у системі надання соціальних послуг, а також міжнародних договорів України у цій сфері. Слід зазначити, що велика кількість неузгоджених між собою нормативно-правових актів різної юридичної сили значно ускладнює застосування норм права.

Розглянемо випадок, коли відносини щодо надання соціальних послуг, на нашу думку, доцільно врегулювати на рівні закону, а не підзаконного нормативно-правового акту. Згідно п. 7-1 Типового положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) від 29.12.2009 року № 1417, у виняткових випадках громадяни, що мають рідних, які повинні забезпечити їм догляд і допомогу, можуть звільнятися від плати за надання соціальних послуг в структурних підрозділах територіального центру в разі, коли такі рідні належать до малозабезпечених і отримують державну соціальну допомогу в установленому законодавством порядку, залежні від психоактивних речовин, алкоголю, перебувають у місцях позбавлення волі тощо [2]. Оскільки ці відносини Законом не врегульовано, на практиці виникають ситуації, коли заявник звертається до територіального центру для укладення договору про надання соціальних послуг, а йому відмовляють у звільненні від плати за послуги, що передбачене вищезгаданим положенням. Це питання може бути вирішене безпосередньо надавачем послуг, проте у разі відмови, заявник, який зазвичай є особою похилого віку, особою з інвалідністю, не завжди обізнаний з процедурою оскарження. Це призводить до обмеження права на соціальне обслуговування таких осіб. Врегулювання на рівні закону у цьому випадку сприятиме посиленню гарантій дотримання прав

осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

В окремих випадках закон гарантує отримання послуг окремим категоріям населення, проте процедурні відносини врегульовані недостатньо. У Законі № 2671-VIII передбачено надання соціальних послуг дітям з інвалідністю, що включає і догляд вдома. Проте, згідно п. 1.2. Державного стандарту догляду вдома, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 13.11.2013 року, цей стандарт застосовується для організації надання соціальної послуги догляду вдома особам похилого віку, інвалідам, хворим (з числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності, але не більше ніж чотири місяці), які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги, здійснення моніторингу й контролю за якістю надання соціальної послуги догляду вдома, визначення тарифу платної послуги догляду вдома [3].

Тобто застосування Державного стандарту догляду вдома при наданні цього виду соціального обслуговування дітям з інвалідністю є спірним. Отже і немає чітких критеріїв для комплексного визначення індивідуальних потреб у соціальній послузі догляду вдома для такої категорії отримувачів соціальних послуг, як діти з інвалідністю віком від 3 до 18 років. Вивчення можливості виконання отримувачем соціальної послуги різних видів життєдіяльності відповідно до Держстандарту здійснюється за допомогою оцінки індивідуальних потреб за розробленими критеріями, яка проводиться з використанням шкали оцінки можливості виконання елементарних дій та шкали оцінки можливості виконання складних дій, які також не адаптовані під дану категорію отримувачів соціальної послуги (особливо у дошкільному та молодшому шкільному віці). Це призводить до виникнення спірних питань між надавачем соцпослуги та законним представником під час застосування даного Державного стандарту на практиці. Вважаємо за доцільне внести відповідні зміни до цього нормативного акту.

Також законодавством не визначено зміст соціальної послуги вдома дітям з інвалідністю. Специфіка надання соціальних послуг дорослим та дітям, які мають інвалідність, докорінно відрізняється не лише формами роботи, а й потребує залучення відповідних фахівців та спеціалістів. Слід зазначити, що станом на сьогодні на обговорення винесено проект Типового положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) [4] та Переліку соціальних послуг, умови їх надання структурними підрозділами територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) [5]. У вказаному проекті пропонується соціальне обслуговування дітей з інвалідністю віком від 3 до 18 років здійснювати на базі Територіальних центрів соціального обслуговування. На нашу думку, така

пропозиція є дискусійною, оскільки в Україні вже створено розгалужену мережу спеціальних закладів, які надають соціальні послуги сім'ям, дітям (у тому числі з інвалідністю) та молоді, які потрапили у складні життєві обставини – Центри соціальних служб [6, 7].

Вважаємо, що для створення ефективного механізму надання соціальних послуг важливо законодавчо врегулювати не тільки підстави, порядок, зміст та умови надання соціальних послуг, а й підстави припинення соціального обслуговування. На практиці виникають випадки, коли громадяни ставляться до соціальних працівників грубо, принизливо, порушують громадський порядок, систематично перебувають в стані алкогольного, наркотичного сп'яніння тощо. Чинним Положенням про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) передбачено такі підстави для припинення надання соціальних послуг. Ці положення також наявні у Договорі про надання соціальних послуг форма якого затверджена наказом Міністерства соціальної політики України від 14.07.2016 № 762 [8]. Проте, у Проекті Типового положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) ці підпункти взагалі відсутні, а передбачений лише обов'язок отримувача соцпослуг ставлення з повагою до працівників територіального центру. Вважаємо за необхідне збереження цих норм про припинення соціального обслуговування у новому Положенні про територіальний центр соціального обслуговування.

Отже, соціальні послуги – гарантований державою засіб підтримки осіб, які потрапили у складні життєві обставини. Це важлива складова їх соціального захисту. Врегулювання вищезазначених питань на законодавчому рівні сприятиме більш ефективному захисту прав вразливих груп населення у сфері соціального обслуговування.

Література

1. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року. № 2671-VIII URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19

2. Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1417. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009

3. Про затвердження Державного стандарту догляду вдома: Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 р. №760. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13

4. Проект Типового положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг). URL: https://www.msp.gov.ua/projects/583/

5. Проект Переліку соціальних послуг, умови їх надання структурними

підрозділами територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг). URL: https://www.msp.gov.ua/projects/583/

6. Типове положення про республіканський Автономної Республіки Крим, обласний, Київський та Севастопольський міський центр соціальних служб: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 479. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#n206

7. Типове положення про районний, міський, районний у місті, селищний, сільський центр соціальних служб: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 479. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#n206

8. Про затвердження форм документів, необхідних для оформлення на обслуговування в територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг): наказ Міністерства соціальної політики України від14.07.2016 № 762. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1084-16#n26

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПОДІЛУ ВЛАДИ В ДУАЛІСТИЧНІЙ МОНАРХІЇ

А. Ю. Лазорко
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

У сучасному світі розподіл влади – це принцип конституціоналізму, згідно з яким єдина державна влада поділяється на відносно незалежні та різні за функціями гілки влади.

Теорія розподілу влади – підсумок багатовікового розвитку державності, пошуку найбільш дієвих механізмів, що оберігають суспільство від деспотизму. Вона була створена кількома поколіннями дослідників держави і політики: ідея висловлювалася Арістотелем, теоретично обґрунтована Джоном Локком, в класичному вигляді розроблена Шарлем Луї Монтеск'є, Іммануїлом Кантом, Бенжаменом Констаном, Олександром Гамільтоном, Джеймсом Медісоном. Уперше і Найбільш послідовно принцип розподілу влад був утілений в Конституції США 1787 р. [1].

Принцип розподілу влади сприйнятий теорією і практикою всіх демократичних держав. Сучасне державознавство і конституційна практика разом із класичною тріадою законодавчої, виконавчої і судової влади визнають існування установчої, виборчої, муніципальної, контрольної влади, а також самостійного інституту влади глави держави [1].

Історично першим прикладом дуалістичної монархії слід вважати Англію

з моменту утворення в ній парламенту й приблизно до другої половини XIX ст., коли відбувся остаточний перехід до парламентської форми державного правління. Дуалістичні монархії в інших частинах світу стали з'являтися наприкінці XIX – на початку XX століття. Звичайно називають три такі характерні приклади: Німеччину (за Конституцією 1871 року), Японію (за Конституцією 1889 року), Росію (за Основними державними законами 1906 року) [4, с. 91].

Дуалістична монархія традиційно розуміється як форма державного правління, за якої влада монарха обмежена законодавчими повноваженнями парламенту. Такі монархії інколи називають *«даровані»*, оскільки досить часто вони виникали внаслідок видання указу монарха про дарування представницькому органу народу (парламенту) законодавчих повноважень.

В історично перших дуалістичних державах склалися ті суттєві ознаки цієї форми державного правління, наявність яких дозволяє відрізняти сучасні дуалістичні монархії. *По-перше*, виконавча влада в останній належить главі держави – монарху. *По-друге*, виконавча влада главі держави належить одноосібно. Урядів, що розуміються як колегіальні органи виконавчої влади, в цих формах державного правління не існує або діють органи, які мають лише деякі їх ознаки [2].

Що стосується сучасних дуалістичних монархій, то серед представників юридичної науки немає єдиного погляду. Найчастіше заперечується сам дуалізм при такій монархії. Стверджується, наприклад, що в такий монархії монарх має реальні і значні прерогативи, а парламент служить при ньому дорадчим органом [2].

Монарх наділений дуже великими повноваженнями, що дозволяють ефективно брати участь в нормотворчій діяльності та впливати на парламент. Монарх є для уряду вищою політичної інстанцією. Міністри знаходяться на службі у монарха. Дуалістичній монархії не властива міністерська відповідальність перед депутатами. Монарх самостійно призначає нових представників до складу уряду або довіряє право призначення першого міністра.

У межах дуалістичної монархії як перехідної форми державного правління можна було б визначити певні видові відмінності, приміром, форми правління таких держав, як Бутан, Тонга, Кувейт, що характеризуються переважанням у їх системі монархічних елементів, або Йорданія й Марокко, де досить розвинуті республіканські елементи, представлені парламентом. Проте вони не дають можливості сформувати чіткі й усталені види такої перехідної форми правління. Однак це цілком зрозуміло, бо такі види монархії, як абсолютна й дуалістична, є досить динамічними, їх рух сьогодні закономірно

спрямовано в бік республіки [3, с. 120].

Таким чином, дуалістична монархія являє собою державу, де поряд з політично панівним монархом діє парламент, що володіє нечисленними, але істотними повноваженнями. Проаналізувавши вище сказане, можна стверджувати, що дуалістична монархія, будучи історично перехідною формою державного правління, об'єднує у своєму змісті елементи монархії та незначні елементи парламентарної форми правління.

Література

1. Теорія держави і права - Крестовська Н. М. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studies.in.ua/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava/1518-54-57-rozpodl-vladi-v-derzhav.html

2. Государственное право зарубежных стран. Арановский К. В [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://adhdportal.com/book_3450.html

3. Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики: моногр. / С. К. Бостан. Запоріжжя: Юрид. ін-т; Дике поле, 2005. 540 с.

4. Толстик В. А. Формы государства. Теория государства и права / под ред. В. К. Бабаева. Москва : Юристь, 2004. С. 90–99.

СВОБОДА ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА БУТТЯ В ТВОРАХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Т. С. Лукановська
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Колодяжна В. В.

Жодне філософське питання не мало такого великого соціального і політичного резонансу в історії суспільства, як проблема свободи. У історії філософії свобода розглядається як необхідність. Вона отримала розвиток в таких філософських аспектах, як свобода волі і відповідальності людини, можливість бути вільним, свобода як сили, регулююча громадські стосунки. На даний момент, свобода для людини є невід’ємною частиною життя, природним правом, вибореним тисячоліттями.

Мета роботи полягає у дослідженні та аналізі проблем, засад, поглядів та ідей свободи як основи буття у філософії Григорія Сковороди.

Проблема свободи не лише посідає чільне місце в українській історико-філософській думці, а й є важливим питанням для української нації загалом. Оскільки філософське осмислення будь-якого періоду української філософії має важливе значення для розуміння становлення сучасної історико-

філософської думки та духовної культури українського народу, важливим є відродження та використання тих особливо перспективних для майбутнього морально-етичних аспектів моментів у філософії Г. Сковороди.

Великий український філософ Григорій Сковорода, якого справедливо називають українським Сократом, своїм життєвим прикладом зумів показати важливість духовного на противагу нікчемності матеріального, мирського, залишаючи місце для свободи. [1, с. 24]

Філософія Г. Сковороди є завершальною у докласичній українській філософії (XVI – XVII ст. і розпочинає нову класичну філософію (період XVIII ст.), що стала по суті розвинутою формою східноєвропейської окцидентальної філософії. Мислитель відстоював ідею вільної особистості, що має право обирати як релігію, спосіб життя, так і розуміння Священної Книги, що також є характерним для Просвітництва.[2, с. 252]

Вагомість творчості Сковороди полягає у тому, що великий мислитель намагався власним прикладом показати важливість сповідування вічних істин в житті людини. Проповідуванням власної філософської доктрини та веденням відповідного способу життя, філософ виказував шлях порятунку українського народу від деморалізації та денаціоналізації. У своїх творах філософ проголошував любов до свободи, до рідного краю, висловлював незгоду з соціальним гнітом. [3, с. 70]

Виокремлення теми свободи у філософії Г. Сковороди та її дослідження є важливим для української нації, що пройшла тернистий шлях перш, ніж її здобути. Постать Сковороди та його погляди на феномен свободи привертають до себе увагу тому, що живучи в умовах кріпаччини, будучи очевидцем соціального гніту, Сковорода постав поводирем українського народу та спонукав до духовного відродження нації, пробуджуючи її до боротьби за волю. Для того, щоб відродити націю, слід відновити її духовність, зміцнити моральний дух народу. Таке завдання постало перед Сковородою. [1, ст. 25]

Варто зауважити, що кількість праць, присвячених проблемі свободи у філософській спадщині Г. Сковороди, не є чисельною. Життя і творчість мандрівного філософа-поета досліджували М. Попович, А. Пашук, Д. Чижевський, В. Шаянта ін. [4]

Творчість Сковороди сприймається нелегко. Мова його не звичайна, це – мова символів. Саме через світ символів він прагне осмислення реальних життєвих проблем, розкриття гармонізації відносин людини, світу і Бога.

Г. Сковорода «шанував свободу як найвищу цінність … людського життя, … тлумачив свободу як характерний для мудрого чоловіка душевний спокій … , а також як глибинний сенс християнської релігії» [5, с. 668-669]. Він наголошував: «Духовна людина вільна… Не заважають їй ні гори, ні ріки, ні

моря, ні пустелі. Передбачає віддалене, прозирає приховане, заглядає в минуле, проникає в майбутнє» [6, с. 165].

Вагомим моментом є врахування свободолюбства мандрівного філософа та сприйняття свободи – «вольності» як скарбу, подарованого людині. Аналізуючи біографічні дані життя Г. Сковороди, зауважуємо, що у нього була відсутня схильність до осідлості. Поет часто мандрував і хоча такий кочівний спосіб життя можна пов'язати з певними матеріальними труднощами мислителя. Філософ навіть відмовлявся приймати чернечий сан, розуміючи, що це призведе до втрати найціннішого, що в нього є – свободи. [1,ст. 26]

Дослідниця З. Скринник виводить поняття свободи у Сковороди з його вчення про дві людські натури: видиму – тварну і невидиму – божественну й справжню. Єством внутрішньої природи людини є Бог. У своїх вчинках людина керується або внутрішнім покликом серця, або орієнтується на видиму натуру. Авторка зазначає: «джерело свободи – Бог, який перебуває в людині як її внутрішня невидима натура» [7, с. 67]. Ми можемо дійти висновку, що необхідною умовою для здійснення свободи людини є наявність критичного мислення, здатність побороти в собі властиву для людини орієнтацію на тілесну, видиму натуру.

Свобода, у розумінні філософа, передбачає можливість вибору способу діяльності, соціального статусу й соціальних функцій, дій, вчинків, поведінки, загалом своєї долі. Встановлено, що поняття свободи волі чи свободи вибору Г. Сковорода зводить у своїй більшості значень до особистої духовної свободи людини. Понад те, важливим моментом у досягненні свободи стає самопізнання людини, яке ґрунтується на ідеї «сродності». [8]

Для розуміння співвідношення свободи і відповідальності необхідним є визначення межі свободи діяльності людини. Свобода є фундаментальною цінністю для людини, але вона повинна мати свої кордони, межі, щоб не стати свавіллям, насильством над іншими людьми, тобто не перетворитися на неволю. Таким чином, межами свободи є інтереси іншої людини, соціальних груп і суспільства в цілому, а також природи як природної основи існування суспільства. [1,ст. 24]

Свобода у філософа – це найвищий дар і благо людини, притаманні їй за самою природою. Наявність чи відсутність її є головним показником життя людини чи суспільства. Несвобода неминуче веде до несправедливості, панування антилюдських цінностей, зла, аморальності та розладу самого суспільства. Свобода – це головна мета до якої мають прагнути люди, вона є головною мірою в житті.

У розумінні філософа, свобода передбачає можливість вибору способу діяльності, соціального статусу й соціальних функцій, дій, вчинків, поведінки,

загалом своєї долі. Виокремлення теми свободи у філософії Г. Сковороди та її дослідження є важливим для української нації, що пройшла тернистий шлях перш, ніж її здобути.

Література

1. Атаманюк З. М. Мотив свободи у філософії Григорія Сковороди / З. М. Атаманюк // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. - 2015. - № 3. - С. 22-28.

2. Юхименко Н. Просвітницькі ідеї Ж.Ж. Руссо і Григорія Сковороди / Н. Юхименко // Переяславські Сковородинські студії. - 2011. - Вип. 1. - С. 252-257.

3. Іваньо І. В. Філософія і стиль мислення Г. Сковороди / І. В. Іваньо. –К. : Наук. думка, 1983. – 151 с.

4. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди / Д. Чижевський Д. – Х. : Прапор,2004. – 272 с. 2.

5. Ушкалов Л. Григорій Сковорода: семінарій Л. Ушкалов. – Харків: Основа, 2004. – 896с

6. Стадниченко В. Наш перворозум Григорій Сковорода на портреті і в житті /Стадниченко Володимир, Шудря Микола.– К. : Спалах, 2004. – 178с.

7. Спадщина Григорія Сковороди і сучасність: матеріали читань до 200-річчя з дня смерті Г. Сковороди, 21 – 22 грудня 1994. – Львів: Світ, 1996. – 190 с., 67 8. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи / М. Попович. – К. :Майстерня Білецьких, 2007. – 256 с)

ПРОБЛЕМИ ВІДМІННОСТІ ПРАВ ГРОМАДЯН ЄВРОСОЮЗУ ТА ГРОМАДЯН ЄВРОПИ

Т. С. Лукановська
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Ю. П. Крисюк
к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Поняття «громадянство» є ключовим у політичному, соціологічному та освітянському дискурсі Європи. Дана тенденція пов’язана із пошуками механізмів захисту прав громадян, політичною ситуацією у країні, а також посиленням співробітництва держав, що характеризується потребою спільного та ефективного вирішення проблем, сприянню для посилення захисту прав та інтересів громадян держав Європи.

Метою роботи є дослідження категорії громадянства як національного так і міжнародного, аналіз становлення концепції громадянства Європейського Союзу та його поєднання із внутрішнім правом країн.

За загальним правилом, громадянство – це юридично визначений, стійкий

зв'язок між особою і певною державою, що визначає їхні права та обов'язки. Проаналізувавши правову базу громадянства ЄС (Маастрихтський договір 1992 р., Амстердамський договір 1997 р. та Лісабонський договір 2007 р.), його характерні риси, можна зазначити, що при порівнянні європейського громадянства з національним навіть про зближення цих понять ще не можна говорити. Європейське громадянство ніби доповнює національне, є субсидіарним, але не змінює і не скасовує його. ЄС є квазідержавним, а не державним утворенням, тому складно говорити про громадянство в прямому його розумінні. Для виникнення інституту громадянства необхідна сама держава, з якою громадянин буде мати постійний правовий зв'язок, де він буде членом громадянського суспільства, єдиної політичної нації, яка ще повинна сформуватися. Можливо, у даній ситуації доцільно використовувати термін не „громадянство", а інший – наприклад, „належність" до ЄС.[1, с.268]

За своєю правовою природою громадянство ЄС є додатковим до національного громадянства держави-члена ЄС, а зміст громадянства ЄС становлять певні права, які надають додаткові можливості особам, що мають громадянство однієї з держав-членів.

У відповідь на запитання, про громадянство ЄС, багато науковців вступають у дискусію. Наприклад, С. В. Черниченко зазначав, що багато авторів при характеристиці громадянства указують, головним чином, на його внутрішньодержавне значення [2, с. 13], дослідниця Дж. Уелш, пише, що «дослідження концепту «громадянства» перетинає національний контекст та оцінює можливості для розгляду даного поняття у регіональній та глобальній площині» [3], а У. К. Прейсс взагалі вважає, що поняття «європейське громадянство» є неясним, зміст його формальний. [4, с. 18]

Як частина національної системи права, громадянство існує у вигляді інституту права, тобто самостійного структурного підрозділу галузі права, де правові норми групуються за їх юридичним змістом відповідно до специфіки регульованої ними групи (виду) споріднених суспільних відносин. Проте, як зазначає С. А. Янковський, відносини громадянства регулюються нормами міжнародного права, а сукупність цих норм із національними утворює, виходячи з наведеного визначення, інститут громадянства. Дана обставина дозволяє говорити про існування двох взаємопов'язаних інститутів громадянства – внутрішньодержавного і міжнародно-правового. Причому, виходячи з сучасних тенденцій розвитку міжнародного права, межа між названими інститутами неухильно зміщується у бік сфери міжнародно-правового регулювання громадянства.[1, с. 269]

Це означає можливість більш-менш однакового регулювання правових відносин громадянства в межах Європейського Союзу.

М. Кесслер, наприклад, говорячи про національну належність (що, проте, повністю поширюється й на поняття громадянства), зазначає, що це виключно формальна категорія, яка «не позначає нічого, окрім належності особи до держави, на основі якої, у свою чергу, уже виникають певні внутрішні і міжнародні права та обов'язки, які в її зміст не входять» [2, с. 13]

Т. В. Васильєва слушно зауважує, що громадянство Союзу стає ефективним тільки тоді, коли особа переїжджає до іншої країни. У випадку проживання у країні державної належності громадянство ЄС жодної ролі не відіграє [5, с. 24], а значна частина громадян ЄС взагалі не знають про існування такого інституту.

Звісно, зміст громадянства Союзу не вміщається в традиційне розуміння громадянства як постійного правового зв'язку між фізичною особою та державою. Проте введення даного інституту серйозно розвинуло ідею розвитку ЄС до федеративного державного устрою, до формування його як об'єднання народів.

У свою чергу, правовий статус громадянина країни – члена Євросоюзу безпосередньо залежить від громадянства ЄС, і сьогодні він, як правило, ширший за правовий статус особи – у будь-якій державі-члені обсяг і зміст прав та обов'язків у громадянина ширші, ніж у негромадянина, тим більше що ці права розширюються загальноєвропейськими свободами. Тому правовий статус громадянина країни – члена ЄС у цілому можна розглядати як доповнений відповідними правами, свободами і обов'язками громадянина статус людини. Інакше кажучи, з особливого правового зв'язку даної особи з державою випливає і особливий правовий статус громадянина.

Література

1. Янковський С. А. Громадянство єс: інститут міжнародного права чи інститут внутрішнього права держав європейського союзу? / С. А. Янковський. // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2012. – №4. – С. 265–271.

2. Черниченко С. В. Международно-правовые вопросы гражданства / С. В. Черниченко. – М. : Международные отношения, 1968. – 158 с.

3. Welsh J. Where do I belong? Exploring Citizenship in the 21st Century. – Hart House. – Canada. – University of Toronto, 2004

4. Ткаченко Є. В. Правовий статус громадян Європейського Союз / Є. В. Ткаченко. // Міжнародне та конституційне право. – 2011. – №1. – С. 17–23.

5. Васильева Т. А. Эволюция института гражданства Европейского Союза / Т. А. Васильева // Государство и право. – 2007. – № 12. – С. 22–30.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ

А. О. Лук'янчук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Доцільність вивчення принципів правового мислення обумовлена можливістю прогнозування векторів розвитку правового мислення, що дозволить у майбутньому детально зрозуміти його природу, зміст та функціональне призначення у правовій системі.

Принципи правового мислення є фундаментами розумової, творчої, інтелектуальної діяльності професіонала-правознавця у процесі правової комунікації, направленої на пізнання, оцінку, використання норм права, а також його принципів, втілення у життя букви та духу закону, за допомогою яких формується образ праворозуміння професіонала-правознавця, що обумовлений особливостями професійної юридичної діяльності та правової культури професіонала-правознавця. [1, с. 14].

Професійна діяльність юриста охоплює широкий діапазон суспільних відносин, що регулюються нормами права, які різноманітні за своєю природою та потребують особливого вивчення із застосуванням інтелектуального аналізу та мобільності розуму, творчого, інноваційного підходу до вирішення конкретних завдань у правовому полі. П. П. Баранов та А. І. Овчинников зазначають, що розвиток рефлексивного мислення поступово досяг такого рівня, що розум самостійно почав усвідомлювати свою обмеженість у пізнанні та неповноцінності у пізнанні багатомірного світу [2, с. 57].

Не дивлячись на те, що правове мислення як явище правової дійсності досліджується і розглядається в межах різних суспільних наук та, відповідно, з різних аспектів, – його сутність залишається незмінною. [3, с. 32-33]

Правове мислення в інтерпретаційній діяльності є творчою, інтелектуальною діяльністю юриста, спрямованістю на з'ясування й роз'яснення дійсного змісту конкретної норми права й пов'язаністю з нею інших норм права з метою офіційного або неофіційного тлумачення відповідних норм і реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків індивідів. Професійне правове мислення не повинно розглядатися за аналогією з інженерним і природничо-науковим мисленням у загальноприйнятому розумінні – як «мислення об'єктивне». [4, с. 12-16].

О. Ф. Скакун серед якостей професійно-правового мислення юриста зазначає такі якості, як – визначеність, оперативність, динамічність, логічність, критичність, об'єктивність, глибина та широта, гнучкість. [5, с. 754] Безперечно, такий перелік особливостей правового мислення не є вичерпним.

Однак, згадані особливості правового мислення професіонала-правознавця визначають принципи правового мислення, серед яких слід окремо зупинитись на принципах визначеності правового мислення, обґрунтованості правового мислення, послідовності правового мислення професіонала-правознавця. Крім того, серед принципів правового мислення, що є первинними, по відношенню до вищезазначених, та є кореляційними з ними, слід зазначити принципи права та правові принципи(пріоритет загальнолюдських цінностей над груповими цінностями; принцип гуманізму; принцип демократизму; принцип свободи; принцип справедливості; принцип рівності; принцип взаємозв'язку прав та обов'язків; принцип верховенства права; принцип законності тощо [1, с. 17].

Ефективне функціонування принципу визначеності правового мислення можливо лише завдяки створенню стабільних, конкретних визначень, що будуть зосереджені у правових нормах, – законодавчих дефініціях. Слід погодитись із В. П. Малаховим, який вважає, що оцінка одиничним соціальним явищам може надаватись тільки на основі даного, визначеного законом поняття [6, с. 20].

Наступним принципом правового мислення є принцип послідовності, який виражається у специфічному використанні співвідношень юридичних фактів та правових понять у втіленні інтелектуальної, творчої, розумової діяльності професіонала-правознавця. Більш того, Л. М. Сумарокова наголошує на тому, що принцип послідовності також порушується у галузі інтерпретації норм: часто сумісні із нормою її різні інтерпретації, але ця сумісність ще не визначає логічну послідовність [7, с. 228]. Отже, у принципі послідовності правового мислення можливо виділити два аспекти: співвідношення юридичних фактів та правових понять, що зосереджені у явищі правової кваліфікації, та етапи його динаміки. Слушним у цьому сенсі є твердження А. Є. Жалінського щодо таких етапів правового мислення. Перший – виявлення, усвідомлення та формулювання проблемної ситуації, пов'язаною із визначеним об'єктом; отримання фактичної та правової характеристики об'єкта мислення; формулювання завдання, на вирішення якого направлений процес мислення. Другий етап складається із аналізу можливостей застосування правових засобів та способів вирішення завдання із урахуванням наслідків, що виникають, та існуючих обмежень. Третій етап зосереджується у виборі оптимального варіанту вирішення, отримання його ресурсної характеристики (ціни), визначення можливих результатів та негативних наслідків. [8, с. 200].

Серед принципів правового мислення слід зазначити принцип обґрунтованості. Цей принцип реалізується за допомогою дотримання процесуальної форми, яка закріплюється у джерелах права, та є конституїтивним елементом стадії прийняття рішення. [1, с. 19].

Дотримання таких принципів професійного правового мислення

дозволить правовому мисленню бути розумовою, творчою, інтелектуальною діяльності професіонала-правознавця у процесі правової комунікації, з метою офіційного або неофіційного тлумачення відповідних норм і реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків індивідів. [1, с. 20].

Отже, завдяки реалізації та використання вищезгаданих принципів правового мислення професіонала-правознавця у професійній діяльності правознавця можливо говорити про вирішальну роль професіонала-правознавця у правовій культурі, яка пов'язана із правовою епістемологією та методологією юриспруденції. Також відображати різного роду професійної діяльності правознавця, яка використовується для реалізації суб'єктивних прав та обов'язків як самого професіонала-правознавця, так і інших суб'єктів права.

Література

1. Андрюшко І. Я. Принципи правового мислення. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] ; МОНмолодьспорт України, НУ ОЮА. Одеса : Фенікс, 2012. Вип. 45. С. 14-21.

2. Баранов П. П. Актуальные проблемы правосознания и правового мышления : уч. пос.. Ростов н/Д. : РЮИ МВД России, 2006. 321 с

3. Беляева Л. А. Социальные функции воспитания. Философско-социологические проблемы воспитания : сб. научных трудов. Свердловск, Свердловский гос. пед. ин-т, 1980. С. 32–46

4. Иванников И. А. Концепция правовой культуры. Известия вузов. Правоведение. 1998. № 3. С. 12–16

5. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. Х.: Эспада, 2005. 840 с.

6. Малахов В. П. Логика для юристов. М.; Екатеринбург, 2002. 241 с.

7. Сумарокова Л. Н. Основы логики. Учеб. пос. 2-е изд. Одеса : Юридическая литература, 2003. 240 с.

8. Жалинский А. Э. Профессиональная деятельность юриста. Введение в специальность : уч. пос. М. : Издательство БЕК, 1997. 330 с.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ

А. О. Лук'янчук

студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Визначення у праві окремих категорій прав, свобод, обов'язків та їх системної позитивно-правової пріоритетності у суспільстві породжує відповідні функції держави та їх ціннісно-функціональну спрямованість.

Функції держави визначають предмет, зміст, форми, методи, способи й інструменти функціональної діяльності держави. Відповідно до теоретичного критерію поділу прав людини на види можна виділити й окремі види функцій держави та сфери їх реалізації. До таких функцій належать основні напрями її діяльності із забезпечення основних прав, свобод та відповідальності людини і громадянина у сферах: політичній, економічній, соціальній, екологічній, культурній, інформації й інформатизації. В економічно розвинутих країнах найчастіше комбінуються обидва підходи, що забезпечує запобігання вадам ринкової економіки, результативність соціальної політики і гідний рівень життя населення. Кожна із соціально-економічних концепцій розвитку суспільства визначає конкретні функції держави, їх системну пріоритетність та відповідну до цього регулятивну спрямованість, функціональне співвідношення форм, способів, методів й інструментів здійснення окреслених функцій держави. Соціальна цінність тих чи інших економічних моделей в умовах України повинна бути аналізована з точки зору забезпеченості всієї сукупності основних прав людини у реальних історичних умовах і особливостях перехідного періоду розвитку. Важливим є також врахування того, що механізм ринкового саморегулювання забезпечує ефективний розподіл ресурсів тільки за певних ідеальних умов. Не існує перерозподілу без того, щоб хтось не поліпшував своє становище за рахунок іншого. В реальних умовах існують недоліки ринку, які виникають внаслідок: неспроможності конкуренції; нездатності ринку забезпечувати людей товарами; зовнішніх ефектів; неповноти ринків; недосконалості інформації; економічної нестабільності тощо. Крім того, навіть за умови ефективного розподілу ресурсів, конкуренція на ринку породжує нерівномірність розподілу в доходах членів суспільства [1, с. 840]

Економічна функція держави, як зазначає С. Гусарєв, – це такі напрями діяльності держави (її органів), пов’язані з впливом на сферу економічних відносин шляхом створення сприятливих умов для сучасного виробництва, підтримки і сприяння розвитку всіх форм власності. [2, с. 63]

Призначення економічної функції держави – сприяти природному еволюційному економічному розвитку, запобігати зловживанням економічною владою з боку окремих осіб, груп, підприємств, а також кризовим явищам в економіці.

Можна сформулювати кілька загальних бажаних цілей економічної функції в ринковій економічній системі: економічне зростання; ефективна зайнятість; стабільний рівень цін; зростання економічної ефективності; захист і підтримка принципів економічної свободи; соціальна безпека і стабільність [2, с. 64].

Економічну функцію держави можна поділити на п’ять напрямків:

1. Забезпечення економіки необхідною кількістю грошей. У цій сфері держава є монополістом і протистоїть великій кількості покупців, які формують попит на гроші. З метою задоволення цього попиту держава здійснює грошово-кредитну політику.

2. Формування правових засад функціонування економіки. З цією метою держава визначає правовий статус окремих форм власності, регулює відносини між виробниками та покупцями товарів, регламентує здійснення окремими підприємствами зовнішньоекономічної діяльності, визначає обов'язки підприємств перед державою і т. д. Спираючись на економічне законодавство, держава виконує роль арбітра у сфері господарських відносин, виявляє випадки незаконної діяльності та вживає відповідних заходів до порушників.

3. Усунення від ринкового саморегулювання. Неспроможність ринку забезпечити ефективний перерозподіл ресурсів компенсується державним втручанням в економіку. З цією метою держава здійснює захист конкуренції, забезпечує людей суспільними товарами, формує інформаційну інфраструктуру ринку, здійснює стабілізаційну політику.

Суспільними товарами у світовій економічній науці називають колективні блага та товари, споживання яких має бути рівноправним. До них належать: національна оборона, державне управління, охорона громадського порядку, єдина енергетична система, фундаментальна наука і т. ін. Витрати на чисті суспільні товари передбачаються в центральному і місцевих бюджетах.

Чистих суспільних товарів не так багато. Дуже багато приватних товарів, виробництво і продаж яких забезпечуються ринковою системою (хліб, одяг, автомобілі, цегла та ін.). Є товари, які мають ознаки загальносуспільних і приватних товарів, наприклад, вища освіта, яка може бути і державною і приватною, охорона здоров'я.

4. Перерозподіл доходів. Оптимальна економіка забезпечує такий стан, коли в ньому ресурси суспільства розподілені найбільш ефективно. Але ефективний розподіл ресурсів ще не означає найбільш ефективного розподілу доходів членів суспільства. Для зменшення нерівності в доходах держава здійснює їх перерозподіл через різноманітні соціальні програми у формі трансфертних платежів. Трансферти - це платежі, які здійснюються державою без надання їхніми отримувачами у відповідь будь-яких товарів та послуг. До них належать стипендії, пенсії, виплати по безробіттю та соціальному страхуванню.

Крім цього держава може регулювати індивідуальні доходи через втручання в процес формування первинних доходів (встановлення мінімальної заробітної плати, запровадження прогресивної форми оподаткування, індексація доходів з врахуванням інфляції, регулювання цін на товари та

послуги першої необхідності і т. д.).

5. Забезпечення людей обов'язковими товарами. Товари (правила поведінки), які держава зобов'язує людей використовувати (додержуватися), називаються обов'язковими. [3, с. 58]

В умовах громадянського суспільства держава традиційно вирішує обмежене коло завдань в економічній сфері, а саме: законодавче регулювання функціонування ринку; визначення правових засад здійснення та захисту права власності; організація грошового обігу; запровадження і збирання податків; здійснення контролю за дотриманням правил конкуренції; недопущення монополізму в сфері виробництва товарів, надання послуг та встановлення цін. Однак Дж. Стіглиц не погоджується зі скептичним ставленням до здатності держави виконувати економічну функцію на сучасному етапі розвитку. Без участі держави, зазначає він, інвестиції у виробництво і новітні технології були б просто неможливі [4, с. 179] Разом із тим, після створення Європейських співтовариств постало питання про наділення їх відповідною компетенцією у вказаних сферах та про її розмежування між національними урядами та інститутами інтеграційного об'єднання. [5, с. 432]

Отже, функціонування сучасної держави – одне з найбільш принципових та масштабних питань, що входить не лише до сфери державознавства, але й загальнотеоретичної юриспруденції у цілому. Економічна функція держави полягає у створенні передумов, необхідних для ефективної економічної діяльності суспільства. Держава за допомогою економічних важелів намагається стимулювати певні напрями розвитку економіки, не руйнуючи і не усуваючи ринкового механізму.

Література

1. Темченко В. Функції держави із забезпечення прав людини у ринковій економіці. *Право України*. 2003. № 5. 840с.

2. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. Х.: Эспада, 2005. 840 с.

3. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

4. Державне управління: теорія і практика / За ред. В. Б. Авер'янова. К.: Юрінком Інтер, 1998. 179 с.

5. Загальна теорія держави і права: За редакцією проф. М. В. Цвіка, доц. В. Д. Ткаченка, проф. О. В. Петришина. Харків «Право» 2002. 432 с.

СУЧАСНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ

Д. Г. Малко
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Сучасні моделі соціальної держави побудовані на забезпечені потреб населення та визначають перспективи розвитку соціальної сфери в майбутньому. Соціальна держава – це держава, політика якої спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя та вільний розвиток людини [1].

Соціальною може бути тільки держава, що має високий рівень економічного розвитку, причому в структурі економіки має бути врахована соціальна орієнтація держави. У зв'язку з цим момент реального виникнення соціальних держав слід віднести до 60-х рр. XX ст. що пов'язано зі встановленням відповідальності держави за надання кожному громадянину прожиткового мінімуму [1].

Серед основних завдань сучасної соціальної держави можна виділити: забезпечення кожній людині рівний рівень життя на засадах свободи та справедливості; сприяти безперешкодному волевиявленню більшості народу в умовах вільної діяльності громадських організацій; забезпечення умов для збереження національної самобутності; створення умов для формування державних органів на засадах демократії; створення ефективної ринкової економіки; забезпечення соціального компромісу.

Вчені (Т. А. Ріттер, Роулз та ін.) виділяють три моделі сучасної соціальної держави.

- «Позитивна держава» (США), у якій є найменший ступінь невтручання держави в економіку і соціальне забезпечення, орієнтоване на дотримання індивідуалізму та захист корпоративних інтересів (соціальна політика держави виступає як засіб контролю).
- Власне соціальна держава (Велика Британія), у якій забезпечуються гарантований мінімальний рівень життя і рівність стартових можливостей (соціальна політика держави як засіб забезпечення повної зайнятості).
- «Держава добробуту» (Нідерланди), у якій забезпечується мінімальний рівень життя та встановлюється максимальний рівень доходів, зменшується різниця в зарплаті, гарантується повна зайнятість (соціальна політика держави як засіб забезпечення «рівності, кооперації та солідарності»).

Ці моделі мають тенденцію переходу від однієї до іншої. Вони ніде цілком не були реалізовані, що свідчить про мінливість соціальної політики держав у ході розвитку [2].

Щодо моделі соціальної політики ,то комісія Європейського Союзу виділяє дві основні моделі : «бісмарковську» та «бевериджську».

Модель Бісмарка. Основною характерною рисою цієї моделі є те, що вона передбачає жорстку систему взаємозв'язку між рівнем соціального захисту й успішністю (тривалістю) професійної діяльності працівника. «Бісмарковська» модель соціальної політики виходить з того, що соціальний захист людини має бути незалежним від держави, її фінансового, бюджетного забезпечення (винятком є тільки сім'ї із недостатніми можливостями активної трудової діяльності, для яких існує система національної солідарності, що реалізується через муніципальні соціальні служби для малозабезпечених, або добродійність). Але соціальна діяльність цих служб розглядається лише як допоміжна [3, с. 92].

«Бевериджська» модель передбачає, що будь-яка людина незалежно від її соціально-трудової активності має право на мінімальний соціальний захист (наприклад, пенсійне страхування передбачає соціальні пенсії, які, на відміну від професійних, покликані забезпечити мінімальний прибуток усім людям похилого віку незалежно від їх відрахувань від заробітної плати) в разі хвороби, старості або через іншу причину погіршення свого добробуту. Джерелом фінансування основних складових системи соціального захисту є державний бюджет, який формується з податків. В основу «бевериджської» моделі покладено принцип національної солідарності, який ґрунтується на концепції розподільчої справедливості. Саме на «бевериджській» моделі базувалася ідея «держави загального добробуту», відповідно до якої людина має бути опікувана суспільством, державою «від колиски до могили». Модель Беверіджа в соціальній політиці реалізують насамперед скандинавські країни, а також Великобританія [3, с. 92-93].

Але у сучасному світі більше використовують такі моделі соціальної політики: консервативна, ліберальна, соціал-демократична, скандинавська, корпоративістська.

Консерватори виступають за скорочення соціальних витрат на користь нагромадження капіталу та відновлення дії законів ринкової економіки «в чистому вигляді». Вони впевнені, що у таких принципах були б зацікавлені як багаті, так і бідні, оскільки швидкі темпи зростання економіки, характерні для ринкових відносин, сприяли б зростанню загального добробут, а державі необхідні б були лише незначні засоби для мінімального забезпечення порівняно невеликої кількості людей [4].

У сучасному світі неоконсерватизм є могутньою політичною та інтелектуальною силою. Сьогодні його прихильники - це торі у Великобританії, голісти у Франції, республіканці у США, християнські демократи у багатьох

європейських країнах. Консервативна модель соціальної політики характерна для таких європейських держав, як Німеччина, Австрія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург [4].

Ліберальна модель. Така політика спрямована на створення системи, яка б, з одного боку, деякою мірою пом'якшувала соціальну нерівність, а з другого, робила це таким чином, щоб це не заважало трудовій мотивації населення. Розмір допомог нужденним не повинен перевищувати певної межі з тим, щоб сприяти бажанню працювати як з боку отримувачів цих допомог, так і взагалі всього населення [4].

У сучасних умовах ліберальна модель соціальної політики характерна для Сполучених Штатів Америки, Австралії і Нової Зеландії.

Соціал-демократи виступають за широке розуміння соціальної держави, підкреслюють необхідність розглядати соціальну політику цілісно з іншими напрямами державної політики. Соціальна політика має самостійне, а не другорядне значення, і не повинна перетворюватися на побічну функцію економічної та фінансової політики [4].

Головною ознакою скандинавської моделі, за У. Лоренцом, є солідарна й універсальна система соціального захисту. Також важливою умовою є зайнятість як головна умова, що забезпечується державою, в тому числі активне залучення жінок до трудової діяльності. Найкраще ця модель представлена у Швеції.[4]

У рамках корпоративістської моделі держава може делегувати обов'язки щодо соціального захисту і особливо щодо соціального страхування професійним, релігійним або доброчинним організаціям, зберігаючи таким чином статусні розрізнення. Ця модель діє в Австрії, Німеччині, Голландії та Швейцарії, є деякі її елементи у Франції та Італії [4].

Отже , підсумовуючи вище сказане, можна дійти висновку, що в сучасному світі існує багато моделей соціальної держави , які реалізовуються у різних куточках земної поверхні. Кожна країна сама обирає яку модель впроваджувати, головне ,щоб вона не суперечила більшістю населення.

Нині, говорячи про Україну, можна сказати, що соціальна ситуація не відповідає сучасним уявленням про соціальну державу. І хоча проголошення України соціальною державою у статті 1 Конституції є, але більшість положень залишаються лише на рівні декларації. Адже в країні присутній високий рівень бідності, низькій рівень зайнятості населення, втрата кваліфікованих кадрів, корупція, скорочення обсягу соціальних послуг , тощо.

Література

1. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: елементарний курс. Вид. 2. ТОВ «Одіссей», 2008. 432с. URL:

http://studies.in.ua/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava/1525-84-86-pravova-ta-socalna-derzhava.html#85(дата звернення: 07.12.2020р.)

2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Вид. Харків: Консум, 2001.656с.

3. URL: http://politics.ellib.org.ua/pages-1590.html (дата звернення: 07.12.2020р.)

4. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб. Авт. кол.: В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, П. К. Ситник та ін. *Національна академія державного управління при Президентові України*. Київ.2009.456с.

5. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/c0afe580-b121-474f-ad6a-59ac6bf73778.pdf (дата звернення: 07.12.2020р.)

6. В. В. Дерега. Соціальна і гуманітарна політика: навч.посіб. Вид. ЧДУ ім. Петра Могили .Миколаїв . 2012.178с.

7. URL: https HYPERLINK «https://studfile.net/preview/2448241/page:9/»:// HYPERLINK «https://studfile.net/preview/2448241/page:9/»studfile HYPERLINK «https://studfile.net/preview/2448241/page:9/».

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Д. Г. Малко
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Юридична практична діяльність є актуальною, адже служить для правового захисту безпеки і суспільного порядку, забезпечує досягнення в суспільстві і державі правової й загальної культури, що сприяє створенню цивілізованого правопорядку, і безпосередньо роз’яснює основне призначення роботи правника.

Юридична практична діяльність - це система свідомо-вольових конкретних дій і операцій з охорони і захисту прав, свобод та законних інтересів особи, що здійснюються юристами на професійній основі у межах права і мають юридичні наслідки [1, с. 476].

Мета юридичної практичної діяльності: перетворення, закріплення, охорона, відновлення відносин. Залежно від предмета ведення установ, де працюють юристи (суд, прокуратура, міліція, служба безпеки, державна виконавча служба й ін.), мета набуває конкретного характеру і виражається у завданнях і функціях їхньої діяльності, реалізується відповідно до їх компетенції [1, с. 477].

Основні характеристики юридичної практики:

1. Юридична практика є різновидом соціальної практики і має всі її

загальні ознаки [2, с. 4].

2. Юридична практика – це пізнавально-перетворювальна діяльність людей у сфері держави та права, спрямована, по-перше, на пізнання конкретних юридичних явищ, по-друге – на використання цих явищ задля задоволення інтересів людей. Таким чином, там, де будь-яке соціальне явище регулюється нормами права, застосовується юридична практика [2, с. 4].

В юридичній літературі викладено різноманітні підходи до дослідження юридичної практичної діяльності, визначення її поняття, ознак, структурних елементів, призначення, функцій і т. ін. [3, с. 210]

Відтак науковці зазначають:

• юридична практична діяльність пов'язується з постійною роботою над юридичними текстами (законами, судовими рішеннями, літературою), подоланням юристами особистих установок, надпартійністю та об'єктивністю юристів у професійній діяльності, використанням під час її здійснення таких професійних категорій, як винність, причинність, відповідальність, давнина, компетентність, правова сила та ін.;

• зазначається, що такій діяльності мають бути притаманні: правовий захист безпеки і суспільного порядку, повага до договорів, самоконтроль за критеріями законності, рівності, справедливості й практичності, дотримання принципу добрих звичаїв і поваги;

• підкреслюється, що діяльність юристів має проходити в межах і на основі упорядкованих процедур і методично коректної поведінки, а їх рішення – ґрунтуватися на вільній від суперечностей і логічно точній аргументації. В інших – акцентується увага на взаємозв'язку юридичної практичної діяльності і права, підкреслюється, що:

• в основі лежить право, створене цивілізацією для встановлення відповідних меж поведінки членів суспільства, держави;

• вона здійснюється як у формі правової врегульованості, так і поза правовою регламентацією, причому правова форма діяльності пов'язана з розглядом і вирішенням по суті юридичної справи – правопорушення, спору про право, скарги і т. ін., а не врегульована правом юридична діяльність базується на таких соціальних нормах, як норми моралі, звичаї, традиції, канонічні, церковні норми, норми громадських організацій [3, с. 210-211].

Ознаки юридичної практичної діяльності:

1) є різновидом соціальної діяльності і зберігає її ознаки, передусім соціальну корисність;

2) здійснюється у сфері впливу права і набуває різних правових форм - нормотворчої, правозастосовної, правоохоронної, правозахисної, контрольно-наглядової тощо;

3) виражається в юридичних діях і операціях - цілеспрямованих,

планованих, які вимагають професійно-правових навичок, уміння, прийомів, підготовки, технічної оснащеності та ін.;

4) передбачає одержання результату за допомогою правових засобів і різних способів, настання юридичних наслідків або створення умов для дій, виконання яких призводить до таких наслідків;

5) реалізується колективними й індивідуальними суб'єктами права;

6) перебуває у системі суспільних зв'язків, правовідносин, спрямована на їх упорядкування та узгодження;

7) є важливим чинником формування правового порядку і засобом його відновлення у випадку порушення;

8) відіграє інтегруючу роль у правовій системі, пов'язуючи воєдино норми права й індивідуально-правові приписи, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, акти тлумачення і прийняті рішення [1, с. 476].

Отже, юридична практична діяльність - це професійно-практична діяльність юристів і відповідних державних органів у вирішенні певних життєвих ситуаціях та правопорушень, в ході яких реалізуються права та обов’язки суб’єктів та учасників права, вирішуються спірні ситуації та втілюється справедливість у суспільстві.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Підручник: 2-ге видання. Вид. Київ, 2010. 523с.

URL:file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81/Downloads/skakun_of_teoriia_prava_i_derzhavi.pdf (дата звернення: 12.03.2021р.)

2. Бризгалов І.В. Юридична деотологія. Короткий курс лекцій 3-тє видання.

Вид. Київ. 2003. 48с. URL:https://www.studmed.ru/view/brizgalov-v-yuridichna-deontologya_f02e639b29f.html (дата звернення: 12.03.2021р.)

3. Гусарєв С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія: навч.посіб. Вид. Київ:»Знання»,2005. 329с.

URL:file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81/Downloads/sk673275.pdf (дата звернення: 06.03.2021р.)

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

О. М. Петренчук

студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Самостійне місце в механізмі правового регулювання суспільних відносин посідає діяльність, спрямована на осмислення норм права, урозуміння

їх справжнього змісту. Така діяльність становить тлумачення норм права, їх інтерпретацію. Особливості юридичної техніки правотлумачної діяльності зумовили дати глибоке розуміння правильності визначень норм права для сучасного суспільства.

Тлумачення норм права являє собою процес, що неодмінно пов'язаний з думкою та спрямований на встановлення змісту норм права шляхом розкриття значення термінів і виразів, які містяться в нормативно-правовому акті.

Нормативно-правові акти проектуються не лише для юристів, але й для пересічних громадян. Тому їх зміст повинен бути зрозумілий. Процес тлумачення протікає в свідомості людини у формі різних внутрішніх інтелектуально-вольових операцій (з'ясування вимог норм), що знаходять вираження зовні (роз'яснення) у формі інтерпретаційного акта, юридичної поради. З'ясування і роз'яснення норм права – це дві взаємопов'язані сторони процесу тлумачення [1, с. 457].

Право – це специфічне суспільне явище, що має свої закономірності розвитку, форми прояву і реалізації, структуру конструкцій, принципи, способи, типи регулювання та ін. Особливості цього явища водночас вимагають особливої діяльності щодо з'ясування змісту права. Йдеться не тільки про тлумачення спеціальних юридичних термінів, а й про врахування особливостей правового регулювання [2, с. 467].

Тлумачення – це типова діяльність юриста, перш за все в романо-германській системі права. Будь-який юрист-професіонал, який працює в законодавчих чи виконавчих органах, часто займається тлумаченням норм права і фактів, які обумовлюють їх застосування [2, с. 468].

За текстом норм права завжди стоїть їх зміст. Тому розшифруванням текстів справа не обмежується. Інтерпретатор звертається також до пізнання змісту правових явищ, що стоять за текстом норми права, волі суб'єкта правотворчості. У повсякденній юридичній практиці юридичні питання часто допускають одну правильну відповідь. Ясність щодо тлумачення норм права породжує глибоке розуміння нормативно-правового акта [3, с. 32].

В юридичній науці існує декілька підходів до розуміння тлумачення: статичний, динамічний і комплексний. Статичний підхід полягає у тлумаченні букви закону. Той, хто тлумачить, при цьому керується наступним правилом: все право вміщається в писаний закон; завдання юриста полягає в тому, щоб витягти його звідти, слідуючи за волею законодавця. Іншими словами, при тлумаченні шляхом логічного аналізу треба ретельно, постатейно досліджувати тільки текст закону. Динамічний підхід передбачає тлумачення на підставі духу закону. Він зобов'язує тлумача враховувати соціальні явища, що з'явилися після прийняття закону. Девіз тлумача в даному випадку: «Закон не догма, а

інструкція до дії». Мета такого соціологічного підходу – задоволення суспільних потреб. Комплексний підхід побудований на одночасному пізнанні в процесі тлумачення і букви, і духу закону. Тут не відкидається облік соціальних реалій, але все ж тлумач повинен опиратися, насамперед, на закони і враховувати дух права в цілому. Саме цей підхід на даному етапі взято на озброєння практично у всіх країнах романо-германської сім'ї права [4, с. 411-412].

Техніко-юридичний інструментарій тлумачення норм права складається з двох частин: 1) власне техніка тлумачення норм права: технічні засоби (тексти нормативних документів, наукова література, розмножувальна, комп'ютерна техніка, прилади тощо); 2) технологія тлумачення норм права: прийоми, способи, методи, які мають нематеріальний характер і відносяться до вміння (мистецтва) проводити інтерпретаційну роботу [4, с. 407].

Необхідність тлумачення як процесу має місце і в деяких інших сферах суспільної діяльності, коли текст не може бути доступний, зрозумілий без відповідних операцій щодо інтерпретації термінів, мовних знаків (переклад текстів з однієї мови на іншу, інтерпретація нотних знаків, хімічних формул та ін.) [2, с. 469].

Особливий характер тлумачення у праві вимагає не тільки специфічних способів і технологій тлумачення, а й відповідного методологічного підходу. Перш за все потрібно мати на увазі подвійну природу цього явища. Норми права містяться в актах – формальних, письмових джерелах. Із цих позицій тлумачення права відрізняється від тлумачення інших письмових документів. У всіх випадках читання будь якого тексту зводиться до оволодіння цим текстом, до розуміння змісту, що міститься в ньому, тими, хто його читає. Також, необхідно мати на увазі, якщо б тлумачення норм права зводилось тільки до розуміння текстів нормативно-правових актів, воно б не мало особливого значення [4, с. 415].

Отож, юридична техніка тлумачення норм права має певні особливості, що перш за все полягають в розумінні самого явища. Тому, тлумачення – це складний інтелектуально-вольовий процес, сукупність розумових операцій, що дозволяє усунути неясності та можливі помилки при застосуванні норм права шляхом з'ясування і роз'яснення дійсного змісту норм права.

Література

1. Теория государства и права : учебник / под ред. В.К. Бабаева. М. : Юристъ, 2003. 592 с.

2. Кашанина Т.В. Юридическая техника : учебник / Т.В. Кашанина. 2-е изд., пересмотр. М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. 496 с.

3. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права : [підручник] / М.С.

Кельман, О.Г. Мурашин. К. : Кондор, 2006. 477 с.

4. Шутак І.Д. Юридична техніка : навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.

СУТНІСТЬ СМИСЛОВИХ (ЗМІСТОВНИХ) КОЛІЗІЙ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

А. В. Письменна
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Термін «колізія», що має латинське походження, визначається як протиріччя, розбіжність інтересів, поглядів, цілей. Спочатку юридичний сенс цього поняття включав в себе зіткнення правових норм іноземних держав. Саме тому колізія визначалася як розбіжність між окремими законами однієї держави або протиріччя законів, судових рішень різних держав. Поступово зміст категорії «колізія» наповнюється новими сутнісними ознаками.

На думку С.С. Алексєєва, юридичні колізії повинні визначатися як протиріччя і зіткнення «між окремими нормативними актами» і як відношення між нормами, «яка виступає в формі відмінності або протиріччя при регулюванні одного фактичного відношення» [1, с. 112].

Причинами виникнення юридичних колізій називають:

1. Об’єктивні – пов’язані з динамікою розвитку суспільних відносин, що спричиняє необхідність зміни, доповнення, конкретизації норм, що регулюють дані відносини.

2. Суб’єктивні – прорахунки законодавця; низька якість законів в результаті помилок в юридичній техніці, неточного формулювання правових приписів, використання багатозначних термінів і конструкцій, недотримання правил лінгвістики, стильової строгості; нечітке розмежування правотворчих повноважень державних органів і посадових осіб [3, с. 260].

Проблема юридичних колізій найтісніше пов’язані з ефективністю законодавства, так, як несуперечливість, узгодженість нормативних актів є одним з головних умов їх ефективності. Сама конструкція права як внутрішньо узгодженої і несуперечливої системи є об’єктивно необхідним способом його існування і успішного функціонування. Колізії між правовими нормами ведуть до порушення системності правового регулювання і тим самим знижують його ефективність.

Юридичні колізії, безумовно, заважають нормальній, злагодженій роботі правової системи, нерідко ущемляють права громадян, позначаються на

ефективності правового регулювання, стану законності і правопорядку, правосвідомості і правової культури суспільства. Вони створюють незручності в правозастосовній практиці, ускладнюють користування законодавством рядовими громадянами.

Ю. А. Тихомиров виділяє наступні ознаки властиві юридичним колізіям:
- законна процедура розгляду колізій;
- використання і оцінка доказів у юридичній суперечці;
- наявність органу, уповноваженого вирішувати колізії;
- визнання обов'язкової сили рішень з даного спору, як в силу досягнутої згоди, домовленості, примирення сторін, так і імперативних приписів відповідного органу;
- компенсація, тобто застосування санкцій і відшкодування збитків та упущеної вигоди, відновлення колишнього юридичного стану одного або всіх суб'єктів [4, с. 13].

Труднощі становлення і розвитку нової правової системи України зумовили підвищений інтерес представників вітчизняної правової науки до вивчення природи юридичних колізій. В даний час дослідження в цій області проводяться в рамках нового напряму в українській правовій науці – юридичній конфліктології.

Колізії в праві поділяють на:
- темпоральні (характеризуються розбіжністю норм у тимчасових межах);
- просторові (зумовлені дією правових норм в строгих територіальних межах);
- ієрархічні (відрізняються неузгодженістю норм різної юридичної сили);
- змістовні (виникають між загальними та спеціальними нормами права, тобто між нормами, що регулюють рід і вид суспільних відносин) [2, с. 1745].

Змістовні колізії виникають між загальними та спеціальними нормами права, тобто між нормами, що регулюють рід і вид суспільних відносин, якщо вони регулюють одну і ту ж ситуацію. Даного виду колізії виникають в одному просторі і в один і той же час між нормами однакової юридичної сили. Але відмінність між ними полягає в обсязі регулювання. Загальна норма покликана регулювати суспільні відносини в цілому, а спеціальні норми – підвид або частина цих відносин. Спеціальна норма робить як би вилучення окремих обставин з дії загальної норми.

Прикладом змістовної колізії є колізія між п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України, яка передбачає відповідальність за вбивство особи у зв'язку з виконанням цією особою службового обов'язку, та ст. 348 КК України, яка встановлює відповідальність за вбивство працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням цим працівником службового обов'язку. При подоланні змістовних колізій застосовується колізійний принцип lex specialis derogat generalis (лат.

«спеціальний закон відміняє (витісняє) загальний закон»), який ґрунтується на припущенні розумності законодавця. У контексті колізійного принципу lex specialis це припущення означає: «прийняття спеціальної норми свідчить про наявність спеціальної цілі законодавця: врегулювати певний різновид суспільних відносин інакше, ніж загальна норма» [3, с. 260].

Для подолання цього виду колізій існує правило: спеціальна норма скасовує дію загальної норми. Однак дане правило застосовується щодо норм однієї галузі права, оскільки вони мають один і той же предмет правового регулювання. Змістовні колізії – це колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів їх регулювання, обумовленого специфікою суспільних відносин.
Специфіка цих колізій пов'язана з поділом норм права на загальні, спеціальні та виняткові. Загальні норми права, як відомо, поширюються на рід відносин у цілому; спеціальні діють тільки в межах визначеного виду відносин і встановлюють для нього певні особливості порівняно із загальним правилом; виняткові (які є особливим різновидом спеціальних норм права) встановлюють зовсім інший порядок, ніж загальні норми. Змістовні колізії випливають з цілей законодавця відбити особливості врегулювання специфічних відносин у спеціальних нормах. Іншими словами, об'єктивною причиною цієї колізії є, як правило, специфіка правового регулювання окремих відносин.

Подолання колізій – це тимчасове вирішення колізій із застосуванням визначеної правової норми, проте без остаточного зняття суперечностей між ними (колізія між нормами не зникає). [5, с. 430].

Основними способами подолання є видання колізійних норм, тлумачення закону і застосування правоположень. Вони утворюють колізійний механізм, що повинен включати всі перелічені вище способи і давати можливість у конкретному випадку зменшити шкідливий вплив прорахунків і недбалості законодавця.

Отже, смислові (змістовні) колізії – виникають внаслідок існування конкуренції загальної та спеціальної норм. Спір вирішується лише стосовно конкретної життєвої ситуації, але в цілому колізія ускладнює реалізацію прав і обов'язків. Подолати колізію можна за допомогою спеціальних колізійних норм або за допомогою вироблених юридичною наукою і практикою методів, тобто в разі зіткнення норм різного часу прийняття, використовувати більш пізню («свіжу») норму.

Література

1. Алексеев С. С. Теория права. Москва : Дело. 1995. 112 с.

2. Лилак Д. Д. Проблеми колізій у законодавстві України (теорія і практика): дис. … канд. юрид. наук 12.00.01. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2019. 175 с.

3. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навч. посіб. / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк ; за заг. ред. Б. В. Малишева. Київ : Реферат. 2010. 260 с.

4. Тихомиров Ю. А. Юридическая коллизия, власть и правопорядок. Государство и право. 2004. № 1. 13 с.

5. Скакун О. Ф. Теорія Держави і права: Підручник. 2-ге видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520с.

ПРИЧИНИ УТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ ФЕДЕРАЦІЙ

Е. В. Подущак
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

У сучасному світі федерації асоціюється з державою, яка активно і успішно розвивається. Тому деякі сучасні країни також хочуть створити федерацію з тої чи іншої причини. Ми можемо зараз спостерігати, що деякі країни Близького Сходу і Африки вже замислилися над їдеєю про створення федерації

Тривалий час людство не розуміло, як можна створити державу з державами всередині. Це нерозуміння тривало до війни за незалежність Америки. Після її війни було утворено США. Це і була перша федерація.

Але тут постає розумне питання: раніше були причини щоб створити федерацію, але зараз немає таких причин і хотіння держав створити федерацію. І це не правда. Існує багато причин, але ключовими, на нашу думку, є чотири.

Причина № 1. Політична. Вважаємо, що політична причина є доволі актуальною. Створивши федерацію та чи інша країна або країни розраховують на зміцнення політичних позицій на світові арені, подолання політичних криз і отримати рівні політичні права.

Причина № 2. Етнічна. Сама причина дуже проста. Візьмемо за приклад колишню Югославію. Оскільки країна була багатонаціональною тому там довгий час ходила думка про створення федерації з хорватами та сербами. Але цього не відбулося. Можна сказати, що Росія є федерацією, але це не так. Вона скоріше унітарна держава ніж федеративна. Також якщо два, або більше народів об’єднаються в федерацію, це дозволить уникнути етнічних чисток і дискримінації. Той чи інший народ зможете вийти з федерації якщо захоче і якщо буде існувати така процедура. Також та чи інша територія де в більшості проживає інша нація може створити або приєднатися до федерації де її нація є головною. Такою федерацією може стати в майбутньому Ірак, де політичну

силу набрали курди і які вже давно намагаються це реалізувати. [1, с. 58].

Причина № 3. Економічна. Вважаємо, що це основна причина, чому сучасні країни хочуть створити федерацію. Створивши федерацію з іншою країною можна розраховувати на збільшення бюджету, що призведе до того, що почнеться розвиватися економіка в більш відсталих регіонах, буде розвиватися наука і достаток людей буде рости

Причина № 4. Територіальна. Часи, коли територію можна було захопити силою, вже давно пройшли. Зараз ми живемо в часи дипломатії. І тому якщо держава хоче приєднати територію, на якій не проживає її нація, вона запропонує створити федерацію.

Висновки. Отож, існує ряд причин утворення федерації, ключовими можна вважати чотири, кожна з яких залишається актуальною. Для ряду країн актуальною є економічна та етнічна причина, для інших – політична та територіальна причина, щоб утворити федерацію. Тому в недалекому майбутньому прогнозується створення нових федерації за однією із вказаних вище причин.

Література

1. Лебедєва О.В. Федеративна держава: теоретичні та практичні аспекти. Молодий вчений. 2014. № 10 (13). С. 57-61. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/10/48.pdf

ПОНЯТТЯ ІЄРАРХІЧНОЇ КОЛІЗІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Е. В. Подущак
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

У багатьох країнах світу чиновники, уряди, керівники держав і народ стикаються з колізіями у правовій системі. І всі вони визначають особливості і шукають різні методи, щоб подолати колізії. Але кожна колізія є унікальною і тому має свої особливості і методи її подолання.

Слово колізія походить від лат. collisio – зіткнення, протиріччя, розбіжність інтересів, поглядів, прагнень. У енциклопедичній літературі воно означає зіткнення протилежних сил, інтересів, прагнень. Цілком правильно, що колізія – це не тільки разовий акт або дія, що одномоментно чи одночасно здійснюється. Це і процедура аналізу, і оцінка актів та дій, установлення своєрідної «предправової протиправності», тієї її міри, яка чітко ще не зафіксована і їй не надана юридична кваліфікація. [1, с 53]

Поняття колізії вчені розглядають у широкому та вузькому розумінні. У

широкому розумінні юридична колізія розглядається фактично як будь-який конфлікт, суперечка у правовій сфері. Так, до прихильників широкого розуміння категорії «колізія» належить Д. Д. Лилак, який стверджує, що «юридична колізія охоплює собою всі протиріччя, що виникають у правовій системі суспільства, зокрема у правових концепціях, теоріях і поглядах, правосвідомості та правовій культурі, правоутворенні та реалізації норм права, правовій поведінці, законності та правопорядку, праворозумінні» [1, с. 53]

Більш поширеним у правовій доктрині є вживання поняття колізії у вузькому значенні. Відповідно до цього підходу «юридична колізія – це різновид юридичних протиріч, що виникають за наявності як мінімум двох правових норм (нормативних приписів), які врегульовують одні й ті самі суспільні відносини, але з причини розходження цих правових норм за змістом унеможливлюється одночасне їх застосування, внаслідок чого необхідно обрати лише одну норм. [1, с. 54].

Розкривши поняття юридичної колізії, як у широкому так і вузькому розумінням можна виділити основні її ознаки: – «розбіжності» або «суперечки» всередині правової системи держави; – «зіткнення» двох тотожних юридичних норм; – необхідність вирішення юридичних колізій шляхом усунення суперечностей між двома колізійними нормами. Для позначення формальних суперечностей здебільшого використовуються терміни «юридична колізія» або «колізія в праві» [2, с. 15].

Класифікація юридичної колізії досить різноманітна й залежить від властивостей та особливостей колізії правової норми. Найпоширенішою класифікацією юридичних колізій є поділ на темпоральні (часова), ієрархічні (субординаційні) та змістовні колізії [2, с. 17]

Темпоральна (часова) колізія – це колізія, що виникає внаслідок видання в різний час з того самого питання принаймні двох норм права [2, с. 17]

Ієрархічні (субординаційні) колізії виникають тоді, коли на врегулювання одних фактичних відносин претендують норми, що розміщуються на різних щаблях в ієрархічній (вертикальній) структурі законодавства й тому мають різну юридичну силу . [2, с. 17]

Змістовні колізії є конфліктними відносинами між нормами, що виникають унаслідок часткового збігу обсягів їх регулювання, обумовлених специфікою суспільних відносин [2, с. 17]

Причини виникнення колізій можуть бути різні. А саме, М. Оніщук зазначає, що зміна правової концепції в регулюванні суспільних відносин, зокрема перехід від принципу «дозволено те, що передбачено законом» до принципу «дозволено, що не заборонено законом». Активний процес відомчого нормотворення, що призвело до посилення розбіжностей (колізій) між

законодавством та підзаконним регулюванням у зв'язку з необхідністю постійного впорядкування останнього. [2, с. 16]

Сформувавши розуміння колізії, визначивши її ознаки і причини виникнення, варто розглянути один з її видів - ієрархічну колізію.

Ієрархічні колізії є найбільш цікавими для дослідження і водночас є найзапутанішими для вирішення. І це викликає проблеми в деяких країнах.
Ієрархічна колізія виникає, коли певні суспільні відносини регулюються двома або більше нормативно-правовими актами, що є різними за юридичною силою. Це і є особливістю ієрархічних колізій. Вони з'являються тоді, коли між цими двома нормативно-правовими актами виникають суперечності. [3,с. 417]

Юридична сила – це специфічна властивість нормативно-правових актів, яка розкриває їх співвідношення і залежність за формальною обов'язковістю та визначається місце правотворчого органу в апараті держави. За юридичною силою нормативно-правові акти поділяються на закони та підзаконні нормативно-правові акти.

Для подолання ієрархічної колізії діє загальне правило: «У разі розбіжності між нормативно-правовими актами застосовується той з них, який має вищу юридичну силу» [3, с. 418]

Для цього можна навести пару прикладів:
- між приписами конституції й іншими нормативно-правовими актами виникає ієрархічна колізія. Тут надається перевага приписам конституції, оскільки Конституція - це Основний Закон держави.
- між приписами законів і підзаконих актів виникає ієрархічна колізія. Тут надається перевага приписам закону оскільки вони наділенні найвищою юридичною силою
- між приписами нормативно-правових актів федерації і суб'єкта федерації або між приписами актів унітарної держави і її автономних утворення виникає ієрархічна колізія. Тут перевага надається приписам загальнодержавних актів.

Отож, ієрархічною колізією є суперечність між нормами права, закріпленими в нормативно-правових актах різної юридичної сили. Для їх подолання потрібно брати за основу юридичну силу нормативно-правових актів, яка визначає місце нормативно-правового акта у відповідній ієрархії та залежить найперше від суб'єкта правотворчості.

Література

1. Розгон О. М. Сутність механізму вирішення колізій норм права. Eurasian Academic Research Journal. 2016. №1(01). С.53-59. [Електроний ресурс]. Режим доступу: https://core.ac.uk/download/pdf/84156146.pdf

2. Шевченко Т.В Юридична колізія: теоретико-правовий аспект. Право і суспільство. 2013. №3. С. 14-17. [Електроний ресурс]. Режим доступу:

http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2013/3_2013/03.pdf

3. Крестовська Н. М, Матвеєва Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс .Видання друге. Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с. [Електроний ресурс]. Режим доступу: http://studies.in.ua/krestovska-nm-teorja-derzhavi-prava.html

4. Шевченко А. Є., Топчій, В. В., Кудін С. В., Старостюк А. В., Талах А. М. Актуальні проблеми теорії держави і права. Ірпінь 2016. 202 с. [Електроний ресурс]. Режим доступу: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5971/1/6176_IR.pdf

5. Козюбра І. М. Загальна теорія права. Київ, Ваіте, 2016. 392 с. [Електроний ресурс]. Режим доступу: https://www.osce.org/files/f/documents/8/f/283756.pdf

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Я. С. Романюк
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Як відомо, після ІІ світової війни у світі постало безліч проблем, які мали різний характер та зміст, але більшість з них потребували швидкого врегулювання. Передові держави світу здійснили зміни, що доволі успішно регулюють суспільні відносини сьогодення. Проте, чи можна вважати їх ідеальними та такими, що не потребують вагомих змін? Більшість сучасного законодавства були прописані ще кілька десятиліть тому, але сучасні тенденції соціуму вже випереджають його і стають менш контрольованими, а згодом виникає дисонанс між державою та її громадянами.

Сучасне право не встигає підлаштовуватись до проблем сьогодення, а подекуди навіть не хоче їх визнавати. Також в більшості країн світу залишається більш-менш надійна, але застаріла система роботи демократії. Саме вплив суспільства через соціальні мережі чи інші інтернет ресурси став вагомим для політичних систем країн світу, але безпосередній вплив на управління державою майже не змінився. Так у деяких країнах дійсно є прогрес щодо впроваджень новітніх технологій в управління державою. Наприклад Рада Європи видає поступово рекомендації щодо використання е-демократії**.** Основоположними є такі рекомендації Ради Європи: Рекомендація (2001)19 «Про участь громадян у місцевому публічному житті»;(2004)15 Рекомендації країн-членів Ради Європи щодо е-урядування; Рекомендація(2018)4 державам-членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті. Загалом

рекомендації охоплюють багато аспектів життя, але стабільного і легітимного механізму впливу на державну владу наразі не існує. Тому постає питання: «Чи можливо народу безпосередньо здійснювати владу у власній країні?»

На нашу думку, це є можливим, адже у сучасній історії вже склалося достатньо прецедентів, які допоможуть здійснити цю просту ідею. Для реалізації цієї ідеї можливе створення програми(додатка), яка може стабільно підтримувати належний рівень доступності до даних[1, с. 2], що будуть впливати на вирішення законодавчих питань. Саме зміна законодавчої гілки є доцільною, адже виконавча та судова гілка влади повинні основуватися на принципі професіоналізму та компетентності їх. В Україні було офіційно визнано паспорт в електронному виді офіційним та тим, що має відповідну юридичну силу. Саме це дає можливість правильно авторизованому аканту (прив'язка паспорта до нього) вважатись легітимним, тобто голос відданий з цього акаунта буде мати офіційно-визнану юридичну силу. Зрозуміло, що не всі громадяни держави мають доступ до інтернет ресурсів, проте вирішення цієї проблеми є. А саме надання можливості управління акаунтом іншому, звісно по чітко прописаній процедурі з 2 умовами: надання доступу та припинення цієї дії. Ця можливість буде наступати лише за прописаних обставин. Загалом в додатку будуть винесено основне законодавство, яке до цього закріплював парламент. Вони будуть розподілені на такі 3 групи:

- Зелена зона або 1 зона. Винесення найважливіших питань щодо подальшого розвитку держави, тобто питання, які зазвичай виносилися на референдуми;
- Жовта зона або 2 зона. Питання, які формують основні деталізовані зміни в державі, праві та не потребують поглиблених знань у певній сфері. Тобто громадянам не знадобиться витрачати на розгляд питання надто багато часу;
- Червона зона або 3 зона. Передбачає винесення питань, які потребують ширшого і кращого розуміння певних чинників, які можливо не є настільки простими для всіх громадян. Можливий певний ценз у вигляді вищої освіти і т.д.

Буде діяти принцип атимії для 1 та 2 зон, заради запобігання підкупу та стимулювання громадян бути більш політично зацікавленими. Атимія буде накладена на право голосу в певній зоні, якщо громадянин не брав участі у більшості голосувань щодо законодавства (буде вираховуватися відсотково та буде діяти протягом 1 року). Вперше накладається на невеликий термін, але за повторності порушень міра атимії буде зростати.

Після правильної реєстрації громадянину буде надано доступу на перегляд та вплив щодо певної, чітко структурованої інформації. Ідея додатку полягає в тому, щоб створити прозорий та реальний вплив на державну владу протягом всього часу діяльності держави. Зрозуміло, що громадянам будуть

незрозумілі деякі формулювання, процедури та важливість певних рішень. Тому для забезпечення об'єктивних рішень громадян буде введено новий інститут «тлумачення». Цей інститут повинен буде забезпечувати роз'яснення всіх законопроектів, які будуть ставитися на голосування. Пояснювати важливість, зміст, причини та можливі наслідки прийнятих рішень[2,с.7]. Він має бути абсолютно об'єктивним та неупередженим, адже саме від тлумачення буде змінюватись рішення громадян[1, с. 3]. Набір кадрів повинен бути ускладненим.

Користувачі додатку матимуть такі можливості: проголосувати за прийняття закону; проголосувати проти; утриматися від рішення.

Кількість голосів буде точною і буде чітко видно, як проголосував певний регіон в державі, адже голос користувача зараховується по його місцю прописки . Додаток буде задіяний не лише у справах законодавчого органу держави, а буде впливати на рішення місцевих питань. Згодом можлива зміна впливу громадян на міські, сільські та районні ради [2, с. 3]. Зрозуміло, що додаток потребує належного захисту зі сфери ІТ, адже навіть незначні похибки у його роботі будуть зразу ж будуть мати прямі негативні наслідки для держави і в настроях суспільства.

Загалом цю ідею можливо втілити в житті, але це повинно відбуватися поступово, щоб суспільство та держава не відчувало серйозного тиску із-за таких глобальних змін. Тому перехід від колишньої демократії до глобальної безпосередньої демократії відбудеться завдяки новітнім технологіям у такі етапи:

- Набуття та врегулювання нових правових аспектів, процедур та структур щодо нової системи державної влади. Створення та редагування додатку, який має надати можливість всім громадянам здійснювати вплив на важливі питання. Поступова реєстрація громадян держави та початок його роботи паралельно парламенту. Згодом він почне відсилатись на статистику голосування громадян, адже не зважати на це буде неможливо. Поступове надання дорадчих функцій.
- Із офіційним його визнанням поступово іде наділення реальної юридичної сили думок громадян, виражених голосуванням. Відбувається зміна реальних владних повноважень законодавчої та виконавчої гілок влади, тому як наслідок правова система держави набуває значних деформацій і постає питання нової конституції. Цей етап є визначальним, адже нове законодавство буде безпосередньо впливати на розвиток держави і суспільства як одного цілого .
- Створюється нова правова система, яка чітко прописує всі нюанси роботи державних органів і гілок влади. Парламент видозмінюється на орган, який заснований на принципі професіоналізму, тобто особи будуть писати

законопроекти в залежності від своєї компетенції, а також буде спрощено систему петицій, задля можливості внесення правових змін пересічному громадянину [2, с. 6]. Відбудеться зміна функцій, повноважень, влади президента та уряду.

Отже, втілення безпосередньої демократії у життя стає поступово можливим, адже сучасні технології дають змогу обмінюватися та контролювати інформацію в небачених масштабах. Проте основною перепоною виступає самий народ, адже без неупередженого та об'єктивного забезпечення держави можливий певний анархізм або узурпація влади. Існує також зовнішній вплив громадян, які будуть особисто зацікавлені в прийнятті деяких рішень. Для зміни поглядів людей є достатнім зміна формулювання в роз'ясненні певного законодавства. Повинні бути чітко прописані повноваження президента, уряду, задля запобігання захоплення влади. До недоліків звісно потрібно віднести громадянську політичну незрілість та певний правовий нігілізм, адже самосвідомість громадян є політично нестабільною та такою, яка легко піддається деформаціям. Але попри всі мінуси безпосередня демократія за допомогою новітніх технологій може набути нової форми і забезпечити гідний розвиток суспільства.

Література

1. Рекомендація Rec(2001) 19 Комітету міністрів Ради Європи «Про участь громадян у місцевому публічному житті», схвалено Комітетом міністрів на 776-му засіданні заступників міністрів від 6 грудня 2001 р. 994_739. Режим доступу: httpsHYPERLINK «https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_739»://

2. Рекомендація CM/Rec(2018)4 Комітету міністрів державам-членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті, прийнята Комітетом міністрів 21 березня 2018 року на 1311-му засіданні заступників міністрів. Режим доступу: httpsHYPERLINK»https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2018-4-participation-of-citizens-ukr/168097ed39»://

КОНСОЛІДАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА: ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

А. А. Систук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Суспільство та держава постійно розвиваються, в результаті чого збільшується кількість суспільних відносин, як наслідок, і норм права, що їх регулюють. Приписи таких актів часто повторюються, іноді містять певні розбіжності. Таким чином, виникає потреба в приведенні всього нормативного

масиву до єдиної узгодженої системи. Тому можна стверджувати, що питання систематизації законодавства, зокрема й консолідації, є досить актуальним.

Консолідація – це одна із форм систематизації законодавства, суть якої полягає в об’єднанні кількох нормативно-правових актів, що регулюють одну й ту ж сферу суспільних відносин, в єдиний документ, як правило не змінюючи змісту [6, с. 149].

Консолідація є уніфікацією нормативних актів, вона усуває їх множину, позбавляє їх надмірної роздробленості. У процесі її проведення об’єднанню підлягають лише такі приписи, які мають однакову юридичну силу [5, с. 409-410].

Систематизації способом консолідації підлягають нормативні акти, що мають однаковий предмет правового регулювання [2, с. 357].

Для консолідації характерною є ревізія, що знаходить вираз у скасуванні застарілих актів та їх окремих частин, внесенні до них певних змін [5, с. 203].

Завдання консолідації полягає в укрупненні законодавчих блоків, що вміщують в собі сукупність чинних актів, що регулюють відповідну сферу суспільних відносин [1, с. 320].

У процесі підготовки консолідованого акту всі норми колишніх актів розташовуються в певній логічній послідовності, розробляється загальна структура майбутнього акту. Усуваються суперечності, повторення, виправляються застарілі поняття, норми близького змісту об'єднуються в одну статтю (пункт) [4, с. 359-360].

Процедура консолідації нормативно-правового матеріалу здійснюється в наступній послідовності:

1) визначення обсягу нормативно-правового матеріалу, який підлягає консолідації;

2) аналіз документа чи його складових частин як об'єкта консолідації;

3) прийняття рішення, до якої галузі права необхідно віднести даний нормативний акт, або його складову частину;

4) прийняття рішення про включення цілого нормативного акту до консолідованого збірника законодавства, чи про доцільність поділу акту на складові частини й включення їх до консолідованого збірника нормативно-правового матеріалу;

5) визначення місця даного документу, або його складової частини в ієрархічній будові консолідованого збірника;

6) виявлення повторень гіпотез, диспозицій та санкцій в статтях визначеного нормативного акту та інших документів, які піддаються консолідаційній обробці;

7) визначення нормативного матеріалу, який втратив свою дію, і

виключення його зі складу консолідованого збірника.

Результатом даного виду систематизації є видання нового нормативно-правового акту. З моменту набуття їм чинності втрачають значення попередні акти, що ввійшли до його складу [4, с. 360].

Можна виділити два види консолідації, які відрізняються за послідовністю та обсягом матеріалу, що піддається обробці. Першим є первинна консолідація, яка використовується під час створення нового нормативно-правового акту у формі закону, постанови, указу. Другим – вторинна, яка застосовується в процесі кодифікації вже наявного нормативного матеріалу.

Практика консолідації нормативно-правових актів у зв'язку з постійним збільшенням їх кількості є поширеною в багатьох країнах. Вона використовується у правовій системі США. Що стосується країн романо-германської правової сім'ї, то тут підхід до розуміння консолідації, а також результатів такої діяльності є неоднозначним. Для прикладу, у Франції широко розвинуте прийняття так званих кодексів, що включають нормативні приписи, які регулюють однорідні відносини. Натомість у правовій системі України, попри те, що така діяльність є позитивним фактором із погляду уникнення колізій у законодавчому регулюванні, консолідація практично не застосовується [1, с. 320].

Проаналізувавши все вищесказане можна виділити наступні ознаки консолідації:

1) Є одним із різновидів правотворчості [6, с. 150].

2) Тісний зв'язок із ревізією, оскільки часто виникає потреба у припиненні чинності окремих застарілих положень, щоб не включати їх до консолідованого акту.

3) Здійснюється зовнішнє опрацювання та редакційне правлення (коригування) нормативно-правових приписів для досягнення єдиного стилю [3, с. 216].

4)Використовується уніфікована термінологія.

5) Об'єднання приписів відбувається в єдиному звідному акті.

6) Головною метою є усунення колізій, множинності нормативних актів, об'єднання норм близьких за змістом [3, с. 215-216].

7) Консолідований нормативний акт є самостійним джерелом права.

8) Зміст правовідносин лишається незмінним.

9) Нормативно-правові акти, які були консолідовані, повинні бути визнаними такими, що втратити чинність [1, с. 320].

Таким чином можна зробити висновок що консолідація є дуже перспективним способом систематизації законодавства в сучасних умовах,

оскільки з розвитком суспільства зростає кількість нормативно-правових актів, які потребують впорядкування й одним з найкращих шляхів розв'язання цієї проблеми є консолідація законодавства.

Основна суть консолідації полягає в об’єднанні кількох нормативно-правових актів, що регулюють однорідну сферу відносин, в єдиний документ, як правило не змінюючи змісту. Саме цей вид систематизації законодавства дозволяє розв'язати проблему множинності нормативно-правових актів, колізій у регулюванні відповідних відносин.

Література

1. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків: Право, 2009. 584 с.

2. Кашанина Т. В. Юридическая техника : учебник / Т. В. Кашанина. 2-е изд., пересмотр. М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. 496 с.

3. Луць Л.А. Загальна теорія держави та права: навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою) / Л.А. Луць. К.: Атіка, 2007. 412 с.

4. Проблемы общей теории права и государства : учебник / под общ. ред. В.С. Нерсесянца. Москва : Норма, 2004. 832 с.

5. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

6. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін./ за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПОРАЛЬНИХ КОЛІЗІЙ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

А. А. Систук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Суспільство та держава постійно змінюються і розвиваються, в результаті чого постає потреба у врегулюванні суспільних відносин по-іншому, шляхом прийняття нового нормативно-правового акта. В ідеалі, при його прийнятті має відбуватися скасування та зміна всіх інших актів, що йому суперечать, проте з ускладненням правового регулювання забезпечення цього є недосяжним, і як наслідок існує велика кількість колізій в законодавстві, зокрема темпоральних. У зв’язку з цим можна стверджувати, що вивчення питання темпоральних

колізій та способів їх подолання є досить актуальним.

Темпоральні (часові) колізії – неузгодженості всередині юридичної системи держави, що виникають як наслідок введення в дію в різний час двох чи більше норм права, що по-різному визначають однакові суспільні відносини [1, с. 328].

Визначальними ознаками темпоральних колізій є:

- вони є одним із різновидів юридичних колізій [2, с. 89];
- мають місце, коли норми є закріпленими в законодавстві;
- виникають щонайменше між двома чинними нормами права, що по-різному контролюють одні фактичні обставини [2, с. 91];
- з'являються через введення в дію у різний час двох чи більше суперечливих норм права [1, с. 328];
- зароджується між нормативними актами одного рівня [3, с. 439].

Для подолання даної колізії потрібно детально проаналізувати чотири ознаки, що окреслюють дію неузгоджених нормативних актів у часі, а саме: момент набуття актами чинності; напрям темпоральної дії нормативно-правових актів; момент, підстави та порядок призупинення та припинення їх дії [1, с. 329].

Для подолання темпоральної колізії необхідно керуватися принципом «lex posterior derogat legi priori», відповідно до якого наступний акт одного рівня, прийнятий з того самого питання, скасовує дію попередніх. Тому в разі неузгодженості застосуванню підлягає норма права, яка є більш пізньою [4, с. 482]. Наприклад, відповідно до Закону України «Про оплату праці» від 24.03.1995 розмір мінімальної заробітної плати встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України не рідше одного разу на рік у законі про Державний бюджет України (ч. 1 ст. 10), а зміни її розміру іншими законами України та нормативно-правовими актами є чинними виключно після внесення змін до закону про Державний бюджет України на відповідний рік (ч. 3 ст. 10). Водночас Закон України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» від 20 жовтня 2009 р. змінював такий розмір без внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік», створюючи таким чином колізію з його нормами. Якщо розглядати дану колізію виключно між нормами Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» та Закону України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати», то пріоритет в застосуванні повинні були мати розміри, встановлені Законом України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати», як такі, що визначені більш пізнім нормативним актом [5, с. 22].

Однак для застосування правила про перевагу «більш пізнього акту» слід,

насамперед, визначитися із моментом «народження» акту. Це елементарне на перший погляд питання при більш глибокому дослідженні виявляється не таким вже й однозначним, проаналізувавши юридичну літературу, можна виділити дві основні думки щодо його вирішення.

На думку А. Мірошниченко, при використанні правила про перевагу «більш пізнього закону» найважливішим є момент волевиявлення органу-видавця нормативно-правового акту. Адже саме тоді враховуються всі наявні обставини, формується воля законодавця [6, с.186-187]. Наприклад, Земельний кодекс України був ухвалений 25.10.2001 року, після чого підписаний Головою ВРУ. 13.11.2001 року Президентом України, а 15.11.2001 опублікований у газеті "Урядовий кур'єр", після чого набув юридичної сили – були вчинені усі юридично значущі дії, спрямовані на набуття чинності відповідним законом. Однак чинності, відповідно до п. 1 Розділу IX "Прикінцеві положення", він набув пізніше – 01.01.2002 року. У наведеному прикладі таким волевиявленням є прийняття Земельного кодексу Верховною Радою України (25.10.2001) [6, с. 186].

Інший погляд щодо розв'язання питання подолання темпоральних колізій норм права має О. Пушняк, він зробив висновок, що пізнішим необхідно вважати акт, який пізніше набув чинності. Адже саме після набуття чинності нормативно-правовим актом, він починає врегульовувати суспільні відносини [7, с. 89].

Ми, зважаючи на правову природу темпорального колізійного правила, переконані, що в більшості випадків пізнішим є той акт, який був прийнятий пізніше, головним аргументом можна вважати те, що акт, прийнятий пізніше, є більш прогресивним та ліпше враховує наявні суспільні запити.

Отже, можна сказати, що часті зміни та доповнення до законодавчих актів приводять до колізії як всередині даного акта так і з нормами інших актів. Саме темпоральні або часові правові колізії є найпоширенішими у правозастосовчій практиці, вони виникають у ситуації, коли для регулювання одного й того самого правовідношення у різний час приймаються відмінні правові норми. Для подолання такої колізії варто керуватися принципом: наступний акт одного рівня з того ж самого питання скасовує дію актів попередніх.

Література

1. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків: Право, 2009. 584 с.

2. Москалюк О. В. Поняття та ознаки юридичної колізії. Держава і право. 2010. Вип. 50. с. 88-93

3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : Підручник, 3-те видання, К.:

Алерта ; ЦУЛ, 2011. 524 с.

4. Сухонос В. В. Теорія держави і права : Підручник / В. В. Сухонос. Суми: Університетська книга, 2014. 544 с.

5. Використання принципів права при подоланні темпоральних колізій / О. В. Москалюк // Адвокат. 2012. № 1. с. 20-24

6. Мірошниченко А. М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні : монографія / А. М. Мірошниченко. К.: Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2009. 268 с.

7. Пушняк О. В. Право і час / О. В. Пушняк. Х.: Вид-во «ФІНН», 2009. 176с.

КОНЦЕПЦІЯ СВОБОДИ У ЦИЦЕРОНА

Н. І. Сінкус
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Колодяжна В. В.

«Свобода» – є одним з найважливіших і ключових феноменів у вченні про людину, яка відбивається у філософії і праві. Через багатозначність поняття «свободи» можна охопити велике коло проблем, які виникають біля витоків держави і права, що допоможуть визначити його сутність.

Свобода – феномен історичний. Саме в античності зароджуються уявлення про свободу, які відіграють важливе значення в розумінні волі до сьогоднішнього дня в політичній філософії та праві.

Ідея свободи особливо була актуалізована на початку XVIII століття, внаслідок великого інтересу ідеологів Просвітництва до думок і ідей філософів і мислителів античності. Французька революція, що стала, в свою чергу, підсумком виникнення Просвітництва, яка розвинула ідеї природних прав і свобод людини, республіканської форми правління, безсумнівно черпала свої постулати з політико - філософських трактатів античних авторів.

В даний час, коли мова заходить про втілення в життя і розвиток зазначених ідей, часто вдаються до античності: джерела, основи ідей і уявлень про свободу, які є найбільш актуальними для держав, які виступають фундаментом для розвитку демократичного будівництва.

Ідеї та досвід Цицерона, який є яскравим представником державної влади римської республіки, можна вважати безцінними та найбільш вдалими для розгляду даних поглядів.

Вивчаючи політико – філософські трактати, які збереглися до наших днів, можна зробити певні висновки щодо концепції свободи у Цицерона.

Трактат «Про обов'язки» (De officiis) – останнє філософське творіння Цицерона [1, с. 159], воно являє собою неоднорідність ідей і поглядів Цицерона на свободу. По-перше, нормативні положення в творі Цицерона «Про обов'язки» визначають пріоритет громадських інтересів над особистими, верховенство благодійних дій для суспільства, що вимагає обмеження прав індивідуальних. По-друге, з самого поняття «res publica libera» випливає парадигма функціонування республіканського римського суспільства, а також відображення цього поняття в трактаті Цицерона, що дозволяє зробити чіткий висновок про різку критику нехтування свободи римської республіки, будь-яких форм тиранії, акумуляції влади в одних руках і пов'язана з цим необмеженість пануючого суб'єкта і його свавілля. Відповідно для Цицерона – «свобода свободе рознь».

Аналізуючи трактат «Про державу», можна сказати, що Цицерон закликає до боротьби за свободу і справедливість, за гуманне ставлення державних органів до вільних громадян і навіть рабів, адже важливим було положення, згідно з яким будь-якому закону повинно бути властиве прагнення переконувати у чомусь, а не примушувати до чогось силою і загрозами [2, с. 73].

Однак, абсолютна свобода індивіда і народу в цілому, згубно впливає на подальший розвиток і негативно позначається на майбутньому, або ведучи людину в морально - етичну прірву, де відсутні життєво необхідні людські цінності, характерні для гідного громадянина (vir bonus), або заводячи надто «вільний» народ у результаті до рабства [3, с. 22].

Ідея абсолютної свободи народу у Цицерона тісно переплітається з таким державно – політичним феноменом як охлократія. Важливо відзначити, що, розмірковуючи про кращі форми державного устрою, Цицерон приходить до висновку, що з усіх викладених ним видів державного устрою, влада народу, або «нерозумного натовпу», є для нього найменш досконалою. В зв'язку з цим, він в своїх промовах торкається ролі народних зборів в Римі, порівнюючи з Грецією. У Греції, згідно з Цицероном, цивільні громади керуються безрозсудним натовпом, що сидить на зібраннях (народних зборах). Навіть стародавня Греція, на його думку, процвітаюча завдяки своїм багатствам, пануванню і славі, не кажучи про нинішню, впала із-за безмежної свободи і свавілля народних зборів [4].

Надмірна свобода народних зборів в Греції, вважає Цицерон, найчастіше приводила до того, що неосвічені люди починали даремні війни, ставили на чолі держави бунтівних керівників, виганяли з них громадян з найбільшими заслугами [4].

Що стосується трактату «Про долю», який розкриває іншу сутність

феномена свободи - свободу волі, то Цицерон не поділяв позицій фаталістів і істинно вірив в те, що людині неможливо уникнути відповідальності, пояснюючи все волею природи або наслідком долі. Доля, як феномен, забирає у людини вільну волю і перетворює його в свого раба, позбавленого справжньої свободи контролювати свої дії, вчинки і життя в цілому [5, с. 229].

Отже, аналізуючи трактати «Про обов'язки (De officiis)», «Про державу (De re publica)» і «Про долю (De fato)» Цицерона, можна зробити висновок про багатосторонню і часом суперечливу позицію римського політичного діяча щодо феномену «свободи». Можна це пояснити тим, що це частково пов'язано з сутністю самого поняття, яке є багатоаспектним, міждисциплінарним, можна сказати, що універсальним для кожного, хто його трактує.

Література

1. Марк Туллий Цицерон. О старости. О дружбе. Об обязанностях. М., «Наука», 1993 (Литературные памятники). С. 159 – 174. Издание подготовили В. О. Горенштейн, М. Е. Грабарь-Пассек, С. Л. Утченко. Репринтное воспроизведение текста издания 1974 г.

2. Історія вчень про право і державу: Хрестоматія для юридичних вузів і факультетів / уклад., заг. ред. проф., д-р істор. наук Демиденко Г.Г.; [2-е вид., доп. і змін]. – Харків: Легас, 2002. – 928 с.

3. Марк Туллий Цицерон. О государстве // Цицерон. Диалоги: О государстве. О законах. / Пер. В. О. Горенштейна, прим. И. Н. Веселовского и В. О. Горенштейна, ст. С. Л. Утченко. Отв. ред. С. Л. Утченко. М., 1966.

4. Речь в защиту Луция Валерия Флакка. // Вестник древней истории. 1986, №4. С. 188–215 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ancientrome.ru/antlitr/t.htm?a=1414665440

5. Марк Туллий Цицерон. О судьбе // Философские трактаты. М., 1985.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ В АВСТРАЛІЇ

О. А. Соломанчук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Крисюк Ю. П.
к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави
і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Відомо, що чи не всі держави мають свого главу – особу, що має виключне право на представлення такої держави. Така особа, виборна чи спадкова, одноосібна чи колегіальна, зазвичай чітко визначається в писаній чи неписаній конституції. Однак унікальною видається ситуація в Австралії. Проблема визначення глави держави в Австралії полягає у постійних дискусіях щодо того, кого вважати главою держави Австралії – монарха, генерал-

губернатора чи обох одночасно. Подібні обговорення достатньо поширені в середовищі Співдружності націй і недостатньо освітлені в українських публікаціях, присвячених проблемам конституційного права зарубіжних країн. Це обумовлює актуальність даного дослідження.

Перш за все, варто підкреслити, що у конституції Австралії не згадується термін «глава держави». В обговоренні він використовувався для опису людини, яка займає найвище звання серед урядовців. Ряд авторів, зокрема Девід Сміт, стверджували, що цей термін краще використовувати для опису генерал-губернатора.

Проте слід взяти до уваги, що у деяких державах, що входять до Співдружності націй, зокрема в Австралії, формально збереглася монархічна форма правління, яка набула особливої форми міждержавних відносин. Вважається, що в Австралії функції глави держави здійснює від імені британського монарха генерал-губернатор – посадова особа, яка призначається британським монархом за пропозицією уряду відповідних країн [1, с. 82].

Стосовно уряду в Австралії, монархом станом на сьогодні є королева Єлизавета II, яка править з 6 лютого 1952 р., і яка представлена генерал-губернатором відповідно до Конституції. Але при цьому в Австралії термін «глава держави» вживався в обговоренні як зручний термін для опису особи, яка має найвищий чин серед членів уряду [2].

Зокрема у розділі 61 Конституції Австралії, зазначається, що виконавча влада Співдружності покладена на Королеву і здійснюється Генерал-губернатором як представником Королеви і поширюється на виконання та підтримку цієї Конституції та законів Співдружності. Розділ 2 передбачає, що генерал-губернатор представляє королеву в Австралії. Він призначається монархом за поданням прем'єр-міністра Австралії.

На практиці генерал-губернатор виконує всі функції, які зазвичай виконує глава держави, без погодження з королевою; хоча він є представником королеви, однак не є делегатом або агентом монарха. Відповідно до конвенцій Вестмінстерської системи, повноваження генерал-губернатора майже завжди здійснюються за згодою прем'єр-міністра або інших міністрів Корони. Генерал-губернатор може використовувати резервні повноваження Корони, як це передбачено конституцією [3, с. 126].

Генерал-губернатор, як правило, представляє Австралію на міжнародному рівні, здійснюючи державні візити. Проте на королеву також покладено деякі офіційні обов'язки. Для прикладу, вона представляє Австралію у міжнародних відносинах з Великобританією.

На думку представників судової влади Австралії, саме королева є конституційною главою держави. Зокрема у рішенні про свободу інформації в 2019 році Адміністративним апеляційним трибуналом було сказано: «Хоча

Австралія є самоврядною державою, проте королева є конституційним главою уряду Австралії як конституційний глава держави Австралії та інших членів Співдружності» [4].

Крім того, у 2000 році, суддя Високого суду Австралії, Майкл Кірбі дійшов висновку, що генерал-губернатор все частіше приймає на себе функції віртуального глави держави Австралії [5]. Цю думку підтримують також австралійці, що відстоюють ідею конституційної монархії . Наприклад, сер Девід Сміт, колишній офіційний секретар п'яти генерал-губернаторів, вважає, що саме генерал-губернатор є главою держави, тоді як королева є сувереном Австралії, оскільки конституція вказує генерал-губернатору, а не монарху, виконувати обов'язки глави держави [6]. Професор Флінт стверджує, що термін «глава держави є дипломатичним і регулюється міжнародним правом, і зазначає, що, коли генерал-губернатора відправляють за кордон і приймають на посаду глави держави, він, згідно з міжнародним правом, є главою держави.
Щодо погляду австралійського республіканського руху, то він також узгоджується з офіційною позицією. Провідний республіканець, колишній прем'єр міністр Австралії (2015-2018 рр.) та лідер Ліберальної партії Австралії (до 2018 року) Малкольм Тернбулл доводив у 1993 році: «Поки ми будемо вважати британську королеву в якості глави держави, інші країни скрізь, не лише в Азії, будуть вважати нас менш незалежними» [7].

У своїй книзі «Неохотна республіка» 1993 року Малкольм Тернбулл, колишній прем’єр міністр Австралії (2015-2018 рр.) та лідер Ліберальної партії Австралії (до 2018 року) вважає, що в Федерації «генерал-губернатор діє частково як глава держави, а частково як місцевий представник британського уряду» [8].

Найавторитетніші джерела, опубліковані урядом Австралії, використовували термін «глава держави» для позначення монарха, деякі з них надавали пояснювальні заяви. Сюди входять: Будинок уряду, Будинок парламенту, Комісія державної служби та відділи Генерального прокурора. Виборча рада Австралії в одному документі використовувала цей термін для опису генерал-губернатора та губернаторів штатів у відповідних юрисдикціях. Ще один називає генерал-губернатора «конституційним главою держави», а королеву «главою держави». Наразі на урядовому веб-сайті зазначається: «Згідно з Конституцією, правлячий британський монарх також є австралійським монархом, а отже, главою держави Австралії» [9].

Висновки. Підводячи підсумки, можна зазначити, що в Австралії існує два визначення глави держави: монарх і генерал-губернатор. Не дивлячись на наявність різних думок, часом навіть полярних, можливо виділити певний консенсус серед більшості науковців та самих політичних діячів Австралії, які наразі сходяться на тому, що монарх у випадку Австралії виконує символічну

роль, а генерал-губернатор є конституційним главою держави і саме йому належить реальна влада в Австралії.

Література

1. Навч. посібник / М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

2. Ireland, Ian (28 August 1995). «Who is the Australian Head of State?» . Research Note. Canberra: Dept. of the Parliamentary Library ISSN 1323-5664. Archived from the original on 17 January 2011. Retrieved 22 January 2011.

3. Zines, Leslie (2008). The High Court and the Constitution. Sydney: Federation Press. p. 345. ISBN 978-1-86287-691-0.

4. Secretary, Department of Prime Minister and Cabinet and Summers (Freedom of information) [2019] AATA 5537, decision of Justice M. A. Perry, Deputy President, Later, both the Queen and the Prime Minister are said to be «heads of State».

5. Michael Kirby, The Australian Republican Referendum 1999 – Ten Lessons addressing the Faculty of Law, University of Buckingham, UK, 3 March 2000.

6. Smith, David (19 March 2001), Our Australian Head of State, Sydney: Australians for Constitutional Monarchy, retrieved 24 January 2011.

7. Parliament of Australia. «The role of the Governor-General». Australian Government Publishing Service. Archived from the original on 12 March 2011. Retrieved 10 March 2011.

8. Turnbull, Malcolm (31 May 1994). The Reluctant Republic. London: William Heinemann Ltd. p. 33. ISBN 978-0-85561-372-3.

9. Government of Australia. «About Australia - Our Government - Australia's Federation». Queen's Printer for Australia. Retrieved 10 March 2011.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЧЕНЬ УЛЬПІАНА ПРО ПРАВО ТА СТАТУС ОСОБИ У СУСПІЛЬСТВІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВИХ КОНЦЕПЦІЙ У ЄВРОПІ.

Н. Р. Стельмах
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Колодяжна В. В.

Метою даної статті є дослідження основних ідей які висловлювали в період існування Римської імперії римські юристи, а точніше фокусування уваги в даній статті на ідеях Ульпіана як одного із найбільш відомих юристів того часу і дослідження його поглядів щодо права та статусу особи у суспільстві.

Світська юриспруденція як самостійна галузь знань склалася у стародавньому римі в II-I ст. до н.е., а розквіт римської юриспруденції припадає на I ст. до н.е.- III ст. н.е. найвідомішими юристами ранньої імперії були Гай, Папініан, Павло, Ульпіан, Модестин, які увійшли в історію як «золота п'ятірка юристів Стародавнього Риму». Творчість римських юристів справила великий вплив на подальший розвиток правової думки і це було зумовлено високою культурою римської юриспруденції, як детальністю, аргументованістю правового аналізу, чіткістю формулювань, численністю розроблених проблем загальнотеоретичного і юридико-технічного профілю, так і роллю права, що випала на долю права в подальшій його історії [1]

В даній статті хотілося би сконцентрувати свою увагу на діяльності саме Ульпіана і дослідити його вплив на розвиток уявлень про право та статус особи в суспільстві .

Методологічне значення для розуміння сутності та структури права в Європі набуло визначення приватного і публічного права, яке міститься у першому фрагменті книги I Дигест Юстиніана у вигляді висловлювань відомого правознавця Ульпіана: Publicum jus est, quod ad statum rei Romance spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem: sunt enim quaedam publice utilia, quedam private. Розтлумачивши дане визначення можна зрозуміти, що Ульпіан вважав, що публічне право відноситься до «положень римської держави», а приватне право відноситься до «користі окремих осіб». При цьому, приватне право було ним структуроване та включало природне (jus naturale), міжнародне торгівельне право (право народів – jus gentium) і цивільне право (jus civile). Положення римського приватного права задало напрямок формування та розвитку, зокрема цивільного права як базової галузі приватного [2]

Переконання у правильності положень Ульпіана у європейській юриспруденції панувало майже до другої половини XIX ст., допоки в європейському праві не набуває популярності поняття «інтерес», а метою права оголошується захист інтересів.

Крім того Ульпіану також належить ідея поділу права на природне право і право народів. Право народів писав він це те право, яким користуються народи. Можна легко зрозуміти його відмінність від природного права, адже останнє є загальним для всіх живих істот, а право народів тільки для людей у сфері відносин між собою. Тим самим Ульпіан вважає, що право народів є частиною природного права. І відмінність можна визначити саме по колу суб'єктів, що підпадають під дію цього права [3].

Відповідно до вчень Ульпіана природне право нерозривно пов'язано з принципом справедливості, а справедливість відповідно до Ульпіана це незмінна і постійна воля надавати кожному його право. Відповідно до приписів

Ульпіана суть права полягає у наступному: жити чесно, не чинити шкоди іншому, кожному віддавати те що йому належить[4].

Що ж стосується правового статусу осіб, то Ульпіан зазначав, що « хоча ми носимо єдину назву «люди», але у відповідності з правом народів, виникло три категорії : вільні і в протилежність їм раби, і третя категорія – відпущені на волю, тобто ті, що перестали бути рабами». За римським правом раб юридично не визнавався людиною, він за своїм правовим положенням був « говорючим інструментом, зброєю», поряд із іншими засобами виробництва. Як результат права людей на цьому ступені історичного розвитку залишаються різними за об'ємом і змістом [5]. Цікавим фактом є те як Ульпіан розв'язав морально-правову колізію свободи і рабства. Він це зробив через посилання на інститут звільнення від рабства, який як і саме рабство належав до права народів. За Ульпіаном рабство з морально-правового погляду виправдовується передусім тим, що без нього не було б і « благодіяння відпущення»[6].

Підсумовуючи вище зазначене варто вказати, що правові ідеї Ульпіана зокрема і ті ідеї, які були описані в цій статті справили значний вплив на розвиток європейської юриспруденції, адже правові вчення висловлені Ульпіаном зберігали свою актуальність аж до XIX ст., що ще раз підтверджує той факт, що ці ідеї певній мірі випередили свій час і надали значний поштовх до розвитку загальних концепцій правової думки.

Література

1. Толкач А. М. Золота п'ятірка» римських юристів та їх вклад в розвиток юриспруденції [Електронний ресурс]/ Толкач А. М. – 2018 р., № 4 / Режим доступу до ресурсу: http://ir.stu.cn.ua/123456789/17927.

2. Середа А. М. Історія розвитку приватного права та його становлення в українській думці [Електронний ресурс]/ Середа А. М – 2016 р. / м. Хмельницький/ Режим доступу до ресурсу: http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/16april2016/16april2016.pdf#page=9

3. Стрелецкий Я. И. Философия права/ Стрелецкий Я. И. – Общество и право – 2004 р. /№ 4.

4. Серебренникова А. В. Становление и развитие в истории права и философии понятия прав и свобод человека и гражданина: обзор[Електронний ресурс]/ Серебренникова А. В. – Центр научного сотрудничества «Интерактив плюс/ Режим доступу до ресурсу: https://interactive-plus.ru/e-articles/382/Action382-118131.pdf

5. Карпенко Р. В. Генеза прав і свобод людини і громадянина[Електронний ресурс]/ Карпенко Р. В. – 2017 р./ Режим доступу до ресурсу http://er.dduvs.in.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2457/22.pdf?sequence=1

6. Шаркова І. М. Природне право як основа морально-правових приписів

у стародавньому Римі [Електронний ресурс]/ Шаркова І. М. - 2008р./Режим доступу до ресурсу: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/1956/Sharkova.pdf?sequence=1&isAllowe

ВПЛИВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

А. С. Чубай
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Взаємодія організацій громадянського суспільства з органами державної влади пояснюється важливістю розвитку громадянського суспільства, налагодження ефективної співпраці між органами державної влади та неурядовими організаціями як складової становлення правової держави, забезпечення участі громадян в обговоренні та виробленні політики на сучасному періоді розвитку суспільства. Суспільні процеси демократизації повинні неодмінно базуватися на ініціативах громадян при узгодженні з владою рішення.

Як визначає Скакун О.Ф. громадянське суспільство – система взаємодії в межах права вільних і рівноправних громадян держави, їх об'єднань, що добровільно сформувалися та перебувають у відносинах конкуренції і солідарності, поза безпосереднім утручанням держави, покликаної створювати умови для їх вільного розвитку [1].

Вважається, що в основі розвинутого громадянського суспільства лежить активна діяльність інститутів громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства є каналами представлення існуючих у суспільстві різноманітних інтересів, через які громадяни одержують інформацію і виражають свою думку з приводу запланованих рішень. Інститути громадянського суспільства сприймаються не як пасивні суб'єкти політики й управлінських рішень, а як безпосередні, активні і зацікавлені сторони, що мають право брати широку участь у процесі вироблення, прийняття та реалізації таких рішень на всіх його етапах - від початкових стадій обговорення доцільності їх прийняття до остаточного прийняття та реалізації.

Яскравим прикладом впливу громадянського суспільства на виконавчу владу є взаємозв’язок цих двох елементів в Україні. Основними ознаками взаємодії громадянського суспільства та виконавчої влади саме в Україні є:

- порядок проведення органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування консультацій з громадськістю щодо проектів нормативно-

правових актів під час їх розроблення зі встановленням вичерпного переліку випадків, коли такі консультації не проводяться, та механізму запобігання порушенню вимог щодо обов'язковості таких консультацій;

- сприяння включенню до регламентів місцевих рад обов'язкових процедур забезпечення інформаційної прозорості і відкритості, у тому числі питань залучення громадськості до підготовки проектів актів, що мають важливе суспільне значення [2].

У цілому роль взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства зумовлюється такими чинниками:

– існування держави і громадянського суспільства взаємозумовлене. Неможливе громадянське суспільство без держави та розвинутої держави без громадянського суспільства;

– ефективність взаємодії суспільства й органів державної влади залежить від відповідності методів і механізмів взаємодії характеру й динаміці сучасних змін. Методи і механізми взаємодії мають реагувати на динамічні процеси суспільного виробництва, які змінюють якість сучасної цивілізації [3, с. 17].

Одним з прикладів впливу громадянського суспільства на органи виконавчої влади стало створення Ради голів громадських рад при органах виконавчої влади (далі - Рада), яка є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, утвореним з метою налагодження взаємодії між Кабінетом Міністрів України та громадськими радами при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських держадміністраціях.

Основними завданнями Ради є:

1) сприяння координації діяльності громадських рад при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських держадміністраціях;

2) проведення аналізу взаємодії органів виконавчої влади з громадськістю, рівня забезпечення відкритості та прозорості їх діяльності, підготовка пропозицій щодо удосконалення законодавства з цих питань;

3) сприяє: врахуванню громадської думки у процесі підготовки та організації виконання рішень Кабінету Міністрів України; також

інформуванню представників громадських, релігійних, благодійних організацій, професійних спілок та їх об’єднань, творчих спілок, асоціацій, організацій роботодавців, недержавних засобів масової інформації (далі - інститути громадянського суспільства) про реформи, які здійснюються Кабінетом Міністрів України. [4]

Створення цієї Ради вказує на те, що держава і громадянське суспільство функціонують для задоволення потреб та інтересів людини.

Отже, взаємодія державних інститутів з інститутами громадянського суспільства є умовою існування правової демократичної держави, інститути громадянського суспільства є партнерами держави у реалізації правозастосовчих функцій. Можна стверджувати, що громадянське суспільство і держава не можуть існувати одна без одної, оскільки держава здійснює вплив на суспільство, гарантуючи та закріплюючи законодавчу, виконавчу і судову гілки влади та забезпечуючи права людини та народу.

Література

1.Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник / О. Ф. Скакун; пер. з рос. – Х.: Консум, 2001. 656 с. URL: http://politics.ellib.org.ua/pages-1560.html (дата звернення: 07.12.2020р.)

2.Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: указ Президента України від 26.02.2016р. № 68/2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016#Text (дата звернення 07.12.2020р.)

3. Михненко А. М., Кравченко С. О., Пантелейчук І. В. та ін. Суспільство та влада: механізми взаємодії : навч.- метод. матеріали для слухачів дисципліни "Механізми взаємодії суспільства і влади"/ К. : НАДУ, 2013. 80 с.

4. Про утворення Ради голів громадських рад при органах виконавчої влади: постанова Каб. Міністрів України від 20.06.2012р. № 658. Дата оновлення: 17.09.2020р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2012-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.12.2020р.)

СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ЗМІСТОВНИХ КОЛІЗІЙ

А. С. Чубай
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Унаслідок інтелектуальних помилок суб'єктів права, порушень правил юридичної техніки виникають юридичні колізії, тобто формальні неузгодженості. Вони призводять до порушень цілісності, внутрішньої узгодженості та єдності правової системи. Колізії норм права потребують подолання в юридичній практиці, тобто зумовлюють необхідність здійснити вибір однієї з двох норм, які перебувають в суперечності, з метою вирішення конкретних правових ситуацій.

Для того, щоб зрозуміти, що таке змістовні колізії варто розібратися з

таким терміном, як юридичні колізії. Як визначає Сухонос В. В., юридичні колізії - це суперечності між правовими приписами відповідних актів, що виявляються у відмінностях у процесі регулювання аналогічних суспільних відносин. [1, с. 481]

Для прикладу розглянемо українське законодавство в якому найпоширенішими є темпоральні, ієрархічні та змістовні колізії. Найбільше нас цікавлять останні.

Суть змістовної колізії полягає в тому, що на врегулювання одних суспільних відносин претендують загальна і спеціальна норми. Загальна норма врегульовує суспільні відносини в цілому, спеціальна норма встановлює певні особливості порівняно з загальною, тобто врегульовує вужче коло суспільних відносин. Проте застосування колізійного принципу «спеціальної норми» не завжди дає змогу вирішити складні змістовні колізії, зокрема у випадку колізії спеціальних норм. Така колізія виникає, коли правовідносини одночасно регулюються двома або більше спеціальними нормами: норми є частково загальними, а частково – спеціальними одна по відношенню до одної. [3, с. 25]

Для подолання змістовних колізій традиційно використовується відомий ще з часів римського права колізійний принцип lex specialis derogat generalis (лат. «спеціальний закон відміняє (витісняє) загальний закон»). Розглядаючи питання спеціальних норм, такі колізії можна подолати шляхом встановлення нормативно-правового акта, який може бути взначений як спеціальний. Саме спеціальний характер нормативно-правового акта і буде мати вирішальне значення при подоланні колізій спеціальних норм.

Міністерство юстиції України повідомляє щодо практики застосування норм права у випадку колізії, що при розбіжності між загальним і спеціальним нормативно-правовим актом перевага надається спеціальному, якщо він не скасований виданим пізніше загальним актом. [4]

Для подолання змістовних колізій пропонується також застосовувати інші критерії. До них відносяться:

1. Особливості, властиві застосуванню норм права залежно від їх галузевої належності.
2. Застосовується пізніше видана норма
3. Застосовується норма, яка точніше регулює відповідні відносини (застосовується більш спеціальна норма)

Окремо можна виділити такий спосіб подолання досліджуваних нами колізій як правило про пріоритет норми з найбільш сприятливими для особи тлумаченням. Цей метод пояснюється принципом правової визначеності, який вимагає від правозастосовного органу у випадку неточності, недостатньої чіткості, суперечливості норм позитивного права тлумачити норму на користь

невладного суб'єкта (якщо однією зі сторін спору є представник держави або органу місцевого самоврядування) [3, с. 25]

Отже, змістовні колізії виникають внаслідок введення в дію загальних і спеціальних актів, коли норма одного акта суперечить нормі іншого акта через частковий збіг обсягів їх регулювання, викликаний специфікою суспільних відносин. Зазвичай для подолання цієї колізії необхідно керуватись принципом: норма спеціального (виняткового) акта скасовує дію норми загального акта, за умови, що спеціальний акт формально не відмінений. При цьому в окремих випадках застосовуються і інші способи подолання досліджуваних колізій.

Література

1. Сухонос В. В. Теорія держави і права: підручник. Суми: Університетська книга, 2014. 544 с. Електронний ресурс. Режим доступу: URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/47858/1/Sukhonos_ml_TDP_uchebnik.pdf (дата звернення: 07. 03. 2021р)

2. Москалюк О. В. Застосування правила пріоритету норми з найбільш сприятливим для особи тлумаченням при подоланні змістовних колізій. Адвокат. № 11 (134). 2011. С. 25–29. Електронний ресурс. Режим доступу: URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/adv_2011_11_5.pdf (дата звернення: 07. 03. 2021р)

3. Щодо практики застосування норм права у випадку колізій: Лист Міністерства юстиції України від 26. 12. 2008р. № 758-0-2-08-19 Електронний ресурс. Режим доступу: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08#Text (дата звернення: 07. 03. 2021р)

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІШАНОЇ РЕСПУБЛІКИ

А. В. Швець
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Станом на сьогодні домінуючою формою правління є республіка. Із понад 200 держав, що існують нині, близько 160 перейшли до демократичної республіканської форми правління. Особливим різновидом останньої є змішана республіка. В. Чиркін зазначає: «Попри таку назву (змішана республіка), у контексті поділу її на президентсько-парламентську та парламентсько-президентську, важко назвати вище зазначену просто змішаною формою правління. По суті, це гібрид, який демонструє народження нової якості...» [8, с.

86]. І саме власні, неповторювані в інших республіканських формах правління риси, дають підстави вважати змішану республіку самобутньою й особливою.

Термін «змішана форма правління» першим ґрунтовно розробив французький дослідник М. Дюверже. Зокрема, у 1970 р. учений запропонував визначення, відповідно до якого «напівпрезидентське правління характеризується тим, що глава держави обирається шляхом прямих загальних виборів і володіє повноваженнями, більшими за повноваження президента при парламентському правлінні» [4, с. 80].

Отже, змішана республіка – форма державного правління, за якою державна влада поєднує ознаки як парламентської, так і президентської республік.

До її ознак належать:

- Формування уряду за участю глави держави (президента) і парламенту.
- Відповідальність уряду перед главою держави й перед парламентом.
- Біцефальність виконавчої влади (наявність двох центрів – президент та прем'єр-міністр).
- Відсутність конституційного визначення статусу президента ні як глави виконавчої влади, ні як глави уряду.
- Повноваження президента як арбітра між гілками влади та гаранта у певних сферах державної діяльності.
- Заміщення поста (посади) президента шляхом загальних прямих виборів [5, с. 111].

С. К. Бостан, зазначає, що змішана республіка базується на «помірному» типові розподілу системи вищих органів законодавчої, президентської та урядової влади [1, с. 290].

Ретельний аналіз, що полягав у визначенні змішаної форми правління, запропонованої С. К. Бостаном, а також дослідження відповідних положень основних законів таких країн як: Франції, Польщі, Литви, України, Російської Федерації, дають підстави виокремити наступні особливості.

По-перше, у змішаних республіках глава держави завжди обирається на загальнонаціональних прямих виборах, а саме всенародно по аналогії з президентськими республіками (окрім США, оскільки там вибори президента всенародні, але непрямі). Представницький мандат, отриманий главою держави безпосередньо від народу, фактично убезпечує президента від втручання у його діяльність з боку інших гілок державної влади, і насамперед, законодавчої.

По-друге, глава держави формально не належить до жодної з гілок державної влади. Президент за обсягом функцій і повноважень посідає значно вище місце, аніж у країнах з парламентською формою правління, і за окремими характеристиками наближається до статусу глави держави у президентських республіках. Але на відміну від останніх, він формально позбавлений

можливості очолювати виконавчу владу. Ця обставина, з одного боку, дозволяє певним чином збалансувати державну владу, встановити дієву систему стримувань і противаг. З іншого боку, приблизно однакові можливості глави держави і парламенту впливати на діяльність уряду іноді спричиняє конфлікти всередині державного механізму, які негативно відображаються на політичній та економічній стабільності в країні [7, с. 207 - 208].

По-третє, глава держави виступає насамперед як арбітр, зазвичай забезпечуючи узгоджену діяльність державних органів, що сьогодні є вкрай важливим для подальшого демократичного розвитку країни. На допомогу йому в прийнятті найважливіших державних рішень у країнах з парламентсько-президентським правлінням створюється консультативний орган, до складу якого можуть входити представники різних гілок державної влади й органів самоврядування, відомі державні діячі, що сприяє прийняттю главою держави більш виважених рішень [6, с. 109].

По-четверте, здійснення виконавчої влади в країнах зі змішаною формою державного правління має свої особливості. На відміну від президентської та парламентської республіки, у змішаній республіці виконавча влада розподілена між двома суб’єктами – урядом і президентом країни. Таким чином, «дуалізм» виконавчої влади виражається у тому, що вона здійснюється урядом за одночасної наявності певних виконавчих за своєю юридичною природою повноважень у президента. [7, с. 207].

У змішаній республіці співвідношення повноважень вищих органів державної влади може бути різним і залежно від цього розрізняють парламентсько-президентську і президентсько-парламентську.

У парламентсько-президентської республіці: уряд формується на основі парламенту, тому роль президента при цьому зазвичай зводиться до пропозиції кандидатури прем'єр-міністра, підбір якої має ним здійснюватися з урахуванням партійного співвідношення сил у парламенті; контрасигнуванню з боку уряду або відповідного міністра підлягають не всі акти глави держави, а тільки їх конституційно визначена частина; президент: представляє державу всередині країни й за кордоном, укладає договори самостійно або за згодою парламенту, акредитує і приймає послів, має право законодавчої ініціативи, відкладного вето,; уряд є відповідальним перед парламентом. На сьогоднішній день парламентсько-президентськими республіками є: Алжир, Єгипет, Румунія, Монголія, Україна та ін. [2, с. 6-8].

У президентсько-парламентських республіках президент наділений більш широкими повноваженнями у формуванні уряду і впливі на нього, ніж парламент. У таких республіках президент хоча і не є офіційним керівником уряду, проте він може надавати йому керівні вказівки, головувати на його засіданнях, скасувати нормативні акти, що їх видає уряд, відправляти уряд у

відставку, має широкі повноваження при його формуванні тощо. До президентсько-парламентських республік належать, наприклад, Франція, Російська Федерація та ін [3, с. 48 - 50].

Таким чином, змішана республіка у своїй ідеї є максимально збалансованою конструкцією влади. Синтез елементів президенціалізму і парламентаризму зумовлює появу в змішаної республіканської форми правління цілком специфічних рис, які не повторюються у класичних республіках.

Література

1. Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики : монографія. Запоріжжя: Запоріз. юрид. ін.-т, 2005. 540 с.

2. Мартинюк Р. С. Змішана республіка - напівпрезидентська форма правління? Право України. 2018. № 1. С. 172-183.

3. Мартинюк Р. С. Класифікація різновидів змішаної республіки: проблеми теорії та практики. Вісник Чернівецького юридичного факультету Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 2014. № 2. С. 44-60.

4. Машталер О. В. Змішана форма державного правління: теоретична модель та її практичне застосування. Наукові записки НаУКМА: Політичні науки. Київ, 2006. Т. 57. С. 78-84.

5. Петришин О. В., Погребняк С. П., Смородинський В. С. Теорія держави і права: підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. С. 106-112.

6. Петришин О. В. Форма державного правління: до пошуку конституційної моделі в Україні. Право України. 2014. № 8. С. 105–116.

7. Радченко О. І. Особливості застосування принципу розподілу державної влади у змішаних республіках. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. Харків, 2010. № 1. С. 202-209.

8. Чиркін В. Е. Глава государства. Сравнительно-правовое исследование: монография. Изд. 2-е, испр. и доп. Москва: НОРМА ИНФРА-М, 2014. С. 85-100

ПРАВОВИЙ МОНІТОРИНГ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

А. В. Швець
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

У зв’язку з тією ситуацією, що склалася в Україні, в останні роки створюється значна кількість нормативно-правових актів, однак далеко не всі вони є результативними. І. Шутак зазначає: «Без дієвого механізму моніторингу

неможливо вчасно та якісно вирішити проблемні ситуації...» [1, с. 89]. Саме тому правовий моніторинг сприятиме досягненню ефективності чинного законодавства. Тож актуальним є створення нормативної правової бази, яка відповідала б новим реаліям і тенденціям суспільного розвитку в Україні.

Правовий моніторинг – це основна ланка механізму реалізації правотворчої політики, яка використовує такі інструменти забезпечення високої якості нормативно-правових актів, як соціологічні дослідження, обробку та аналіз статистичних даних, прогнозування і моделювання дії майбутніх законів, комплексну експертизу законопроектів [1, с. 88].

Дослідники виокремлюють такі особливості правового моніторингу:

По-перше, це різновид правової діяльності, яка може здійснюватися і спеціальними органами держави, й іншими суб'єктами.

По-друге, він полягає у спостереженні, аналізі та оцінці ефективності нормативно-правового акта.

По-третє, може проводитися стосовно конкретного чи цілої групи правових актів на всіх стадіях правового регулювання (правотворчості, правореалізації, правозастосуванні).

По-четверте, здійснюється з метою виявлення необхідності створення нових нормативно-правових актів на основі оцінки праворегулятивних можливостей чинних.

Правовий моніторинг є елементом динаміки права і повинен супроводжувати всі елементи механізму правового регулювання: від формування нормативної бази до забезпечення законності й правопорядку. Його загальним об'єктом на національному рівні виступає вся правова система країни, усі правові явища у межах кордонів держави, усі елементи механізму правового регулювання [2, с. 82].

Враховуючи вищеперераховані особливості можемо дійти висновку, що основним завданням правового моніторингу є активізація системи постійного спостереження всього життєвого циклу нормативно-правового акта, включаючи етапи його підготовки, прийняття, застосування, внесення змін і доповнень, а також виконання, відстежування у процесі правозастосовної практики в діяльності органів влади [3, с. 49].

Варто зазначити, що в багатьох державах прийняті закони про нормативно-правові акти, які регулюють порядок розробки, експертизи, прийняття, офіційного опублікування, набуття чинності, зміни, припинення, тлумачення нормативних актів. У такі закони, як правило, вводяться норми про правовий моніторинг. Прикладом слугує Закон Республіки Казахстан від 6 квітня 2016 р., що передбачає досить широке коло суб'єктів правового моніторингу, відносячи до них не тільки державні органи, а й різноманітні

недержавні і наукові організації, громадян, які залучаються до його проведення державними органами (пп. 2, 3 ст. 50). Крім того, цим Законом передбачено проведення Національною палатою підприємців Республіки Казахстан загального моніторингу нормативних правових актів (ст. 51) [4].

У нещодавно прийнятому (17 липня 2018 р.) Законі Республіки Білорусь про нормативні правові акти також окреслено досить широке коло суб'єктів правового моніторингу, куди включені всі нормотворчі органи (посадові особи), до складу яких входять і органи місцевого самоврядування, а також інші уповноважені органи та організації. У цілях проведення правового моніторингу передбачені також публічні обговорення, вивчення пропозицій наукових організацій, громадських об'єднань, а також громадян з удосконалення законодавства і правозастосовної практики (ст. 75) [5].

Підсумовуючи вищесказане можна виокремити такі етапи проведення правового моніторингу:

1) з'ясування необхідності та доцільності розробки нового чи внесення змін до чинного нормативно-правового акта;

2) визначення кола суб'єктів проведення правового моніторингу;

3) вибір об'єкта моніторингового дослідження;

4) визначення завдань, що ставляться перед моніторингом, вибір певного його виду та методології проведення;

5) моніторингова діяльність (вивчення, аналіз та оцінка правового масиву, пов'язаних із ним соціально-політичних та інших чинників, що є основою створення нормативно-правових актів);

6) підготовка висновків;

7) реалізація результатів моніторингу у праворегулятивній практиці [6, с. 74].

Висновки. Отже, правовий моніторинг – це своєрідна система безперервного спостереження, аналізу і оцінки дії нормативно-правових актів з метою прогнозування подальшого розвитку законодавства і підвищення ефективності його регулювального впливу. Саме тому задля формування та впровадження правового моніторингу в Україні необхідно визначити його стандарти, розробити та прийняти Закон України «Про правовий моніторинг», прийняти підзаконні нормативно-правові акти з метою конкретизації процедурних питань.

Література

1. Шутак І. Д. Правовий моніторинг нормотворення, реалізації та тлумачення норм права в контексті принципу верховенства права. Київ: Альманах Права. 2019. Вип. 10. С. 87-94.

2. Подорожна Т. С., Білоскурська О. В. Правовий моніторинг як засіб якості та ефективності чинного законодавства. Київ: Альманах права. 2019.

Вип. 10. С. 82-87.

3. Шутак І. Д. Правовий моніторинг: застосування прогностичного методу. Науковий журнал Національної академії внутрішніх справ «Філософські та методологічні проблеми права». 2014. № 2. С. 47-57.

4. Закон Республіки Казахстан «Про нормативні правові акти Республіки Казахстан» від 06.04.2016р. № 480-V. URL: http://adilet.zan.kz/rus/ (дата звернення: 07.03.2021).

5. Закон Республіки Білорусь «Про нормативні правові акти Республіки Білорусь» від 17.07.2018р. № 130-З. URL: http://www.pravo.by (дата звернення: 07.03.2021).

6. Онищук І. І. Правовий моніторинг – інструмент забезпечення ефективного функціонування правової системи. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету імені Короля Данила Галицького. Івано-Франківськ, 2013. № 8. С. 72-80.

ПРИЧИНИ ПРОГАЛИН У ЗАКОНОДАВСТВІ

А. Б. Шевчук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Неминучим явищем в будь-якому законодавстві є наявність прогалин, які пов’язані з науково-технічний прогресом, розвитком держави та її правової системи. Такі зміни потребують правового регулювання, а саме – видання нових нормативно-правових актів. До того ж швидкі темпи нормотворчості, недосконала юридична техніка й обмеженість прогностичної функції призводять до того, що законодавство стає негармонійним, неузгодженим із реальними суспільними відносинами [1, с. 34]. Також у правозастосовчій практиці іноді виникають ситуації, коли спірне відношення має правовий характер, входить в сферу правового регулювання, але не передбачене конкретною нормою права. Проблема дослідження сутності такого явища як прогалина в законодавстві виникає у зв’язку із застосуванням і тлумаченням правових норм, а також при вирішенні загальних методологічних завдань правотворчого і правозастосовного процесів [2, с. 23].

Прогалини в законодавстві – це відсутність правової норми при вирішенні конкретних життєвих випадків, які охоплюються правовим регулюванням і повинні бути вирішені на підставі права [2, с. 24]. На відміну від розширювального тлумачення, коли ми маємо справу з обставинами, які

законодавець передбачав, але не зміг висловити словами, прогалина існує у випадку, коли законодавець взагалі не передбачав такі обставини. Тому в першій ситуації суб'єкт застосування права ніби стає на точку зору, з якої законодавець дивився на обставини, які мав на увазі, а в другій – на точку зору, з якої законодавець подивився би, якщо мав би їх на увазі [3, с. 44-45].

В умовах законності наявність прогалин в законодавстві в принципі не бажана. Чим менше прогалин в законодавстві, тим досконаліша його система. Крім цього, в юриспруденції застосовується значення прогалин в праві в юридичному значенні [2, с. 23]. На нашу думку, слід також розрізняти прогалини в законодавстві та прогалини в праві. Якщо перші свідчать про відсутність законодавчої регламентації певних відносин, то другі – про відсутність регламентації не лише в законодавстві, а й у інших джерелах права (правових звичаях, судових прецедентах, нормативно-правових договорах та ін.). Проте, ураховуючи сучасний стан системи джерел українського права та питому вагу в ній законодавства, можна зробити припущення, що в переважній більшості випадків виявлення прогалини в законодавстві означатиме одночасно констатацію й прогалини у праві [3, с. 45].

Існують різні види прогалин у законодавстві: залежно від часу їх виникнення виділяють первісні прогалини, тобто ті, які існують на момент набрання чинності нормативно-правовими актами, та наступні прогалини – ті, що з'являються внаслідок подальшого розвитку суспільних відносин, які мають регулюватися правом; залежно від можливості подолання прогалин під час правозастосування виділяють переборні й непереборні прогалини; залежно від того, чи охоплюється існування прогалин умислом законодавця; – навмисні й ненавмисні прогалини; залежно від ступеня відсутності законодавчої регламентації певної групи суспільних відносин – повні або часткові прогалини [3, с. 45].

Пропонуємо відносити до прогалин випадки, пов'язані, зокрема з: 1) відсутністю конкретної правової норми для регулювання конкретного випадку, що підпадає під сферу правового регулювання; 2) відсутністю певної сукупності правових норм; 3) відсутністю окремої правової норми, її частини; 4) необхідністю правової регламентації конкретного суспільного відношення, виходячи із зацікавленості держави й доцільності регулювання даних відносин; 5) конкретною обставиною, відомою на момент створення правової норми, яка в той період не потребувала регулювання [4, с. 394].

Первісні прогалини зазвичай є результатом недбалості й легковажності правотворчих органів. Вони також можуть бути наслідком прорахунків під час створення нормативно-правового акта чи неналежного використання юридичної техніки [1, с. 35]. До суб'єктивних факторів виникнення прогалин

відносять безпосередньо прорахунки законодавця, що мають місце: а) внаслідок неправильного нормативного відображення дійсності, коли формулюваннями нормативно-правового акту не охоплюється певне відношення або група відносин, що вимагає такого регулювання; б) внаслідок техніко-юридичних помилок, допущених у процесі правотворчості (серед яких, зокрема: наявність норм формально не скасованих, але таких, що вже втратили своє значення; наявність зайвих повторень, неоднозначність формулювань, неясність термінів; ігнорування системних зав'язків, наявність помилкових відсилань; недотримання структурних елементів норм права у тих випадках, де це є необхідним та ін.) [4, с. 397].

Прогалини в законодавстві можуть бути викликані й прорахунками логічного характеру, допущеними в правотворчому процесі. Виокремлюють наступні різновиди логіко-структурних дефектів: а) логічна «дірка», наявність якої визначається існуванням припису, що передбачає прийняття рішення та відсутністю правила, у відповідності з яким має прийматися дане рішення; б) норми, формальнологічна конструкція яких виявилась порушеною через очевидні прорахунки законодавця, пов'язані із «забутливістю» останнього [4, с. 398]

Наступні (похідні) прогалини з'являються об'єктивно в наслідок постійного розвитку суспільних відносин, виникнення нових життєвих ситуацій, які не могли бути заздалегідь передбачені законодавцем [2, с. 24]. До причин виникнення прогалин також відносять відставання законодавства від потреб життя, обумовлене розвитком та виникненням нових суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню, відносно яких чинне законодавство відповідних правових норм не передбачає. Процедура ж створення правових актів є надзвичайно громіздкою й не встигає за ними, відтак виникає прогалина. Самі ж зміни в суспільному житті, що спричиняють появу прогалин поділяють на два види: а) різка зміна економічного й політичного курсу держави (призводить до виникнення масштабних прогалин глобального характеру); б) виникнення прогалин в процесі дії закону в результаті розвитку суспільного життя, зміни реальних обставин при збереженні константності загального порядку правового регулювання [4, с. 397-398].

Таким чином, прогалину в законодавстві можна визначити як відсутність в законодавстві норми права або її неповноту у відношенні до фактичних обставин, що знаходяться у сфері правового регулювання. Законодавство повинно бути високоорганізованою, цілісною, ієрархічною системою. В результаті розвитку та динамічності суспільних відносин, постійного реформування системи нормативно-правових актів виникають прогалини в

законодавстві. Причини виникнення прогалин є: відставання нормотворчості від сучасного суспільного життя; невміння законодавця відтворити в нормах права всі можливі ситуації, що потребують правового регулювання; недосконале використання юридичної техніки. Прогалини в законодавстві повинні усуватися в процесі правотворчості шляхом внесення змін і доповнень до законів, видання нових, досконаліших юридичних актів.

Література

1. Чепульченко Т. О. Прогалини у праві та способи їх подолання в українському законодавстві. Держава та регіони. Серія: Право, 2020 р., № 1 (67). Том 1. С. 34-39.

2. Шевченко Т.В. Прогалини в законодавстві, способи усунення і подолання. Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики. Право і суспільство. №1. 2013. С. 23-26.

3. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання. Вісник Академії правових наук України : збірник наукових праць. Харків : Право, 2013. № 1 (72). С. 44-56.

4. Матат Ю.І. Поняття та юридична природа прогалини у законодавстві. Актуальні проблеми права: теорія і практика. №25. 2012. 393-400.

ПРИРОДНЕ ПРАВО У ПОГЛЯДАХ ГУГО ГРОЦІЯ

О. В. Юхимчук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Колодяжна В. В.

Проблеми природного права є вічними, доки буде існувати людство, оскільки людина не в змозі створювати ідеальні правові норми, а тільки може постійно наближатись до них.

Теорія природного права має доволі давню історію свого розвитку та своїм походженням сягає ще в античні часи. Але найбільш повне вираження вона отримала набагато пізніше - у XVII ст., на фоні все більш проголошуваних принципів рівності всіх людей, свободи, ідеалів вільної особистості та прав людини. У культурі Нового часу, особливо в епоху Просвітництва, концепція природного права мала велике значення для обґрунтування республіканських форм правління, а також сприяла захисту ідеї рівності всіх громадян у суспільстві та їхніх прав на економічні, політичні й релігійні свободи. Теорія природного права здійснила вирішальний вплив на розвиток європейського

суспільства XVII-XVIII ст.

Внесок Г. Гроція у розвиток науки природного права і права загалом важко переоцінити. Ідеї мислителя втілені в трактаті «Про право війни та миру». Все право, спираючись на вчення Арістотеля, Г. Гроцій поділяє на природне та волевстановлене. У свою чергу, право природне - є приписи здорового розуму (глузду), якими та чи інша дія, залежно від її відповідності чи суперечності самій розумній природі, визнається чи морально соромною, чи морально необхідною; відповідно, така дія чи дозволена, чи заборонена самим Богом, творцем природи [1, с. 57].

Таким чином , з даного розуміння природного права можна виокремити його основні характеристики: 1) приписи природного права надаються Богом, який є творцем природи; 2) вони осягаються розумом людини, яка може вирішувати, якою є та чи інша дія - дозволеною чи забороненою; 3) право невіддільне від моралі, більше того, право виступає засобом для досягнення морального стану суспільства, його «моральним обличчям», право є критерієм для визнання того, наскільки морально, тобто відповідно до приписів Бога - творця природи - діє людина.

Природне право властиве божественній природі людини, воно абсолютне, раз назавжди встановлене і незмінне. “Природне право, з іншого боку, настільки непорушне, що його не може змінити навіть сам бог”, - переконує Г. Гроцій [2, с. 72].

Із подальшого тексту видно, що мислитель проводить чітку грань між природним правом як таким, що “прописане самим богом”, і правом, встановленим людиною чи божою волею: “Цією ознакою таке право відрізняється не лише від людського права, але і від права, встановленого божественною волею, оскільки останнє наказує або забороняє не те, що саме по собі і по самій своїй природі є належне або ж неналежне, але те, що недозволене лише через заборону і що поставлене в обов'язок через припис”
Джерелом природного права Г. Гроцій проголошує контрольоване розумом природне прагнення людини до спілкування з метою захисту свого життя – прагнення , незалежне від будь-якої волі, навіть волі Бога. У реальному житті природним правом людини, на думку Гроція, є вибір (вказівка) здорового глузду, завдяки чому та чи інша дія, залежно від її відповідності чи невідповідності розумній людській природі, визнається або моральною ганебною, або морально виправданою (необхідною). Отже, зміст природного права визначає сама людська сутність - розумна природа, а не “довільне” рішення людей, чи навіть Бога, оскільки й він не може зробити так, щоб явище суперечило своїй суті, - морально ганебне чи зло залишається таким, а морально добре є саме таким у будь-який час і в будь-яких умовах. Г. Гроцій

твердо переконаний, що природне право настільки вичерпно узгоджується з розумною, прихильною до іншого природою людини, що коли б його не дотримувались, то люди ніколи б не змогли стати спокійними, взаємно ввічливими і не змогли б жити мирною спільнотою [3, с. 153].

З позицій природного права Гроцій обґрунтував поділ міжнародного права і внутрішньодержавного права. Міжнародне право, яке визначає відносини між багатьма народами або їхніми правителями, має джерелом саму природу, або встановлене законами божими, або ж введено мовчазною угодою. Гроцій не оспорює божественного одкровення і тут, однак воно не може бути основою міжнародного права, оскільки не визнається всіма народами, на відміну від народного права, яке є для всіх народів обов'язковим [4, с. 44]. Право божественне надано або людському роду, або одному народу. Відомо, каже Гроцій, що закон божий був тричі даний людському роду: відразу після створення людини, затим з метою спокути людського роду після потопу і згодом Христом після повної спокути людського роду [4, с. 75].

Таким чином, підсумовуючи усе вищесказане, можна зробити висновок , природне право у розумінні Гуго Гроція було невід'ємним від самої природи людини, навколишнього середовища людини, а також суспільства, яке повинно було розвиватися за необхідними «правилами». Очевидно, що право не є чимось даним від Бога, а, натомість, виступає породженням стану тогочасного суспільства, яке за наслідками історичного розвитку дійшло до необхідності «гармонійно будувати свої взаємовідносини. І доволі зрозумілим та логічним наштовхується бажання втілити або перенести природу людини до природи суспільства, так як це є найбільш прийнятним та близьким тогочасній людині. Саме в таких умовах вона буде плідно працювати та взаємодіяти з членами суспільства.

Література

1. Ходанич Ю.М. Концепція природного права представників Нового часу та Франц фон Цейллер / Ю.М. Ходанич // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. - Серія ПРАВО. Випуск 28. Том 1. – С. 56-61

2. Гроцій Гуго. О праве войны и мира. Три книги / Г. Гроцій. - М.: Ладомир, 1994. - 868 с

3. Волков С. Рационалистическая интерпретация теории естественного права в трактате Гуго Гроция «О праве войны и мира» / С. Волков // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. - 2009. - Вип. 12. - С.152-160

4. Антропологические очерки ученій о праве и государстве // Древность человеческаго рода. Происхожденіе видовъ и положеніе человека в природе. Три публичныя лекціи М. І. Шлейдена / пер. с нем. Н. Бакстъ. – Изданіе второе

с прибавленіемъ лекціи академика К. М. Бера о древнейших обителяхъ Европы. – С. Петербургъ, Изданіе О. И. Бакста, 1865.

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИХ АКТІВ

А. В. Юшко
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

Наукове дослідження інтерпретаційних актів є досить важливим, адже вони виступають інструментом забезпечення умов реалізації норм права та мають загальнообов'язковий характер для всіх суб'єктів. У свій час проблематика, пов'язана з офіційним тлумаченням норм права, знайшла свій вияв у працях таких вчених: М. М. Вопленка, С. С. Алексєєва, П. О. Недбайла, П. М. Рабіновича та ін.

Результати офіційного тлумачення набувають офіційного значення та юридичної форми, зокрема втілюються в правотлумачних (інтерпретаційних) актах.

Акт тлумачення норм права (інтерпретаційно-правовий акт) – це забезпечене з боку держави формально-обов'язкове волевиявлення правотворчих чи спеціально уповноважених органів публічної влади, їх службових і посадових осіб, що має офіційний характер, здійснюється у передбаченому законом процедурно-процесуальному порядку з метою забезпечення однакового розуміння змісту правових норм та порядку їх реалізації відповідними суб'єктами права. [1, с. 305]

Аналізуючи особливості юридичної природи інтерпретаційних актів, науковці виділяють такі їх ознаки:

- інтерпретаційні акти розкривають зміст норм права чи індивідуальних приписів, виражених у відповідному правовому акті.
- інтерпретаційні акти не встановлюють нових правил поведінки, не скасовують і не вносять змін до чинних правових актів.
- інтерпретаційні акти як офіційні документи мають обов'язковий або переконливий характер, що зумовлено наявністю у суб'єкта їх прийняття державно-владних повноважень чи визнаної державою юрисдикції.
- інтерпретаційні акти можуть мати зворотну силу, межі якої визначаються моментом набрання чинності правовим актом, що підлягає тлумаченню [2, с. 293].

Вважаємо за доцільне розглянути види актів офіційного тлумачення норм

права докладніше. Залежно від того, які головні елементи системи права виражають правові акти, існують певні різновиди.

За суб'єктами та обов'язковістю розрізняють такі акти тлумачення: акти нормативного і казуального тлумачення. Акти нормативного тлумачення поділяються на акти автентичного тлумачення (полягають у роз'ясненні змісту норм права органом, котрий її установив, тобто тлумачення виходить від «автора» норм права. Суб'єктами такого тлумачення можуть бути всі нормотворчі органи) та акти делегованого тлумачення (полягають в роз'ясненні точного змісту норми права компетентним органом, котрий її не встановлював, але уповноважений законом чи має доручення її тлумачити постійно або одноразово. Правом такого тлумачення в Україні володіє Конституційний Суд та ін.). [3, с. 422]

Казуальне (індивідуальне) тлумачення є конкретним, обов'язковим тільки для конкретної справи (казусу), вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності і, в свою чергу, поділяється на: судове (полягає в роз'ясненні змісту правових норм судовими органами при розгляді конкретних справ і знаходить своє вираження у вироках або рішення щодо цих справ; є серцевиною правозастосовної практики) та адміністративне (полягає в роз'ясненні змісту правових норм міністерствами, відомствами, місцевою державною адміністрацією. Воно знаходить вираження в рішенні контрольних органів, зокрема інспекцій, та ін.) [3, с. 422]

Проте, підстави класифікації інтерпретаційних актів можуть бути й інші:

- за формою вираження: усні і письмові;
- за формою документа: постанови, рішення, ухвали, роз'яснення, висновки, інформаційні листи та ін.;
- за юридичною природою: інтерпретаційні акти нормотворчих органів (постанови Верховної Ради); інтерпретаційні акти правозастосовних органів (прокуратури, суду тощо);
- за структурними елементами норми, яка тлумачиться: акти тлумачення гіпотези, диспозиції, санкції.[3,с. 446]

Варто додати, що існують певні особливості інтерпретаційних актів, за допомогою яких вони відрізняються від звичайних нормативних актів. А. Ф. Черданцев виділяє такі риси: положення, що містяться в зазначених актах відбивають і висловлюють яку-небудь одну сторону, елемент змісту норми права, що підлягає тлумаченню; інтерпретаційні акти можуть видаватися й органами, що не володіють правотворчою компетенцією, але наділеними правом тлумачення; зміст актів офіційного тлумачення не може виходити за рамки тлумачних норм [4, с. 55]

Отже, інтерпретаційні акти є юридичними документами, що приймаються у процесі офіційного тлумачення правових норм і містять нормативні приписи, спрямовані на роз'яснення норм законів та підзаконних актів. Такі акти насамперед сприяють належній реалізації норм усіма суб'єктами права та дають змогу заповнити прогалини у праві.

Література

1. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведєрніков. 2-є вид. перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015 ; Ліра ЛТД. 471с. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу:https://dduvs.in.ua/biblioteka/biblioteka-studenta-dduvs/pidruchniki-posibniki/teoriya-derzhavy/

2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. 584 с.

3. Скакун О.Ф.Теорія права і держави: Підручник. 2ге видання.: Алерта; Київ; 2010. 525 с.

4. Акти тлумачення норм права: питання теорії та практики [монографія] Н. Я. Лепіш. Львів: Сполом,2018. 250 с.

СУЧАСНА МОНАРХІЧНА ФОРМА ПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Н. С. Ярощук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

У світі на сьогодні існує більше 40 монархій. На даному етапі незначна увага приділяється саме монархічним формам правління, тому доцільно проаналізувати сутність і роль сучасних монархії, які ефективно функціонують у світі. Крім того, на основі аналізу визначень вказаного поняття варто сформулювати основні, відмінні від інших форм ознаки, притаманні монархіям. В свій час проблематика, пов’язана із вивченням монархічної форми правління, знайшла свій вияв у працях таких вчених: В. Шаповала, В. Тимошенка, О. Дубини, Ю. Коломійця та ін.

Форма правління – це організація верховної державної влади, особливо вищих і центральних її органів, структура, компетенція, порядок утворення, тривалість їхніх повноважень. За час існування держав створено безліч різновидів форм правління, одна з таких – монархія.

Монархія – це форма державного правління, при якій вища державна влада фактично або формально належить одній особі (монарху) і, як правило, передається у спадок представникам правлячої династії [1, с. 106].

У сучасному світі зберігаються два історичних типи монархії – абсолютна і конституційна. Конституційна, у свою чергу, існує у двох видах – дуалістична монархія та парламентська монархія.

Абсолютна монархія являє собою різновид монархічної форми державного правління, що характеризується юридичним і фактичним зосередженням усієї повноти державної влади (законодавчої, виконавчої, судової), а також духовної (релігійної) влади в руках монарха. Важливим є те, що народ є відстороненим від участі в управлінні загально-державними справами. Сам народ, зобов'язаний безперечно підкорювати владі монарха. Уряд призначається монархом, виконує його волю. Донині збереглося вісім абсолютних монархій: Бахрей, Бруней, Ватикан, Катар, Кувейт, ОАЕ, Оман, Саудівська Аравія. В абсолютний монархія монарх здійснює усю повноту законодавчої та виконавчої влади. Особливий різновид абсолютної монархії – абсолютна теократична монархія – форма організації державної влади, при якій остання належить церковній ієрархії. Сьогодні найяскравішим прикладом такої монархії є держава-місто Ватикан. Законодавча, виконавча і судова влада у Ватикані належать папі, який обирається довічно колегією кардиналів [2, с. 60].

Щодо конституційної монархія - це така монархічна форма правління, за якої влада монарха в тій чи іншій мірі обмежується конституцією та повноваженнями певних державних органів [3, с. 39]. Фактично монарх поступається частиною повноважень парламентові, який обрано народом.

Прикладом сучасної конституційної монархії, можна вважати – Великобританію. Королівський трон у Великій Британії переходить у спадщину від батька до старшого синові , але в короля немає синів, то трон успадковує старша дочка короля. Для сучасних конституційних монархій характерне зростання ролі прем'єр – міністра, це зумовлено тим, що він дає рекомендації монарху щодо складу кабінету, вирішує питання про звільнення міністрів та про відставку уряду, в деякій мірі вирішує політичні питання.

Взявши до уваги дуалістичну та парламентську монархії, можна стверджувати, що виконавча влада за дуалістичних монархій здійснюється главою держави (монархом), за парламентської форми правління – урядом. Тобто, у дуалістичній монархії глава держави також формує уряд та обирає прем’єр-міністра, як і в абсолютній монархії, а в парламентській монархії уряд також формується монархом, проте повинен мати довіру парламенту і бути йому підзвітним.

На думку, Терещука М. М. дуалістична монархія – є перехідною формою

від абсолютної монархії до парламентарної [4, с. 145]. Хоча багато вчених сходяться на думці, що парламентарна монархія є різновидом дуалістичної. Це, однак, є цілком зрозумілим, оскільки як абсолютна монархія, так і дуалістична монархія є досить динамічними видами. Слід підкреслити, що сучасні дуалістичні монархії зазнали істотних модифікацій, що відрізняють їх від монархій минулого. У сучасному світі існує лише декілька дуалістичних монархій (Йорданія, Марокко, Непал). Монархи цих країн неодноразово розпускали парламенти і правили без них роками.

На відміну від дуалістичної, парламентська монархія є досить поширеною формою правління. Вона існує сьогодні в багатьох державах світу (Іспанії, Японії). Парламентська монархія характеризується тим, що монарх не має реальних повноваженнь по управлінню державою. В таких державах монарх є главою держави і здійснює виключно представницькі функції. . Щодо нього діє формула «монарх царствує, але не править» [1, с.108]. З цього випливає, що монарх фактично не несе відповідальності за свою діяльність і не може бути притягнений до відповідальності, бо навіть його акти практично розробляються урядом країни. Як вже зазначалося, яскравим прикладом парламентської монархії є Японія в якій імператор не має ніякої законодавчої і виконавчої влади, а є символом держави.

Таким чином, аналізуючи усі вищевикладені визначення, можна визначити основні ознаки, що характеризують монархічну форму правління:

- монарх виступає при здійсненні внутрішньої і зовнішньої політики як глава держави – це яскраво проявляється у всіх сучасних монархічних державах
- влада, як правило, набувається у спадок і зберігається пожиттєво
- монарх не несе конкретної політичної і юридичної відповідальності за результати свого правління(прикладом може бути Японія та Іспанія)
- повноваження монарха поширюються на всі сфери життя
- монарх є непідлеглим будь-яким іншим суб’єктам влади
- у дуалістичних та парламентських монархіях саме монарх має право розпуску парламенту

Варто окремо звернути увагу на особливість дуалістичної монархії – дуалізм (подвійність), де глава держави – монарх, здійснює найвищу виконавчу владу, а парламент – законодавчу. Також, ця особливість проявляється в тому, що уряд несе відповідальність як перед монархом, так і перед парламентом.

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що у ряді сучасних держав функціонують різні монархічні форми правління, які відрізняються одна від одної певними ознаками.

Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна зазначити, що усі перелічені монархічні форми державного правління засновані на принципі

поділу державної влади (виняток - абсолютна монархія), однак способи його реалізації в кожній із цих форм різні. Законодавча влада в усіх цих формах державного правління належить парламенту, а виконавча в дуалістичних монархіях здійснюється главою держави (монархом), у парламентських формах правління – урядом. Якщо коротко все скласти образ загальної сучасної монархії, можна охарактеризувала її так – це одна з найдавніших форм правління, яка має багато різновидів, залежно від багатьох факторів, яка базується на принципах престолонаслідування, безстроковості та непогрішності трону, яка тою чи іншою мірою надає монарху повну владу або ж обмежує її залежно від обраної форми монархії.

Література

1. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. докт. юрид.наук., проф. акад. АПрН України М. В. Цвіка, докт. юрид. наук., проф. акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584. С. 106-108.

2. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 240.С. 60-64

3. Шаповал В. М. Форма державного правління як конституційний modus vivendi сучасної держави. Право України 2012. № 10. С. 38-56

4. Терещук М.М. Різновиди монархічної форми правління: порівняльна характеристика. Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. праць. Київ : Ін-т держави і права НАН України ім. В.М. Корецького, 2007. вип.38. С. 139-148

НЕОФІЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Н. С. Ярошук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Юхимюк О. М.

На даному етапі проводяться широкомасштабні зміни законодавства у всіх галузях права, які потребують неофіційного тлумачення норм права. Насамперед, щоб правильно реалізувати норму права юридичними та фізичними особами, необхідно чітко розуміти її зміст, що і обумовлює актуальність дослідження неофіційного тлумачення. У свій час проблематика, пов’язана із неофіційного тлумачення норм права, знайшла свій вияв у працях таких вчених: М. Онищука, В. Денисенка, Д. Михайловича, В. Бабкіна, Ю. Власова та ін.

Тлумачення норм права є найважливішим елементом як застосування

права, так і реалізації права взагалі, адже результатом тлумачення є, по-перше, з'ясування змісту права поведінки, що міститься у нормі права, а по-друге, індивідуалізація цього правила поведінки стосовно конкретних осіб та обставин справи. Тобто, тлумачення норм права виступає своєрідною інтелектуальною рушійною силою всього процесу [1, с. 76]

При тлумаченні норми права встановлюються основна мета, зміст та умови в яких відбувається дане тлумачення. Звичайно, слід враховувати суб'єктів, які здійснюють тлумачення, адже від них залежить юридичне значення тлумачення та його наслідки. З цього випливають два види тлумачення: офіційне та неофіційне тлумачення.

На думку колективу науковців, неофіційне тлумачення нормативно-правих приписів – це таке роз'яснення їх змісту, що здійснюється будь-яким суб'єктом, при якому результат тлумачення не має обов'язкової юридичної сили [2, с. 434].

Такий вид тлумачення виражається у формі коментарів, письмових чи усних порад, наукових творів та рекомендацій. Як відомо, неофіційне тлумачення має свої особливості: не має обов'язкового характеру, не тягне за собою юридичних наслідків, але має силу громадської думки.

Інтерпретаційні акти неофіційного тлумачення, стверджує Ю. А. Ведєрніков, не є обов'язковими для суб'єктів права, але істотно впливають на формування суспільної та індивідуальної правосвідомості й поведінки конкретних осіб, груп, колективів [3, с. 309].

Щоб більш детально охарактеризувати неофіційне тлумачення, вважаємо за потрібне розглянути його види. Серед видів неофіційного тлумачення можна виділити так зване побутове (повсякденне) тлумачення, професійне (компетентне) та доктринальне (наукове).

Звісно, найпоширеніший вид неофіційного тлумачення – побутове (повсякденне). Варто зазначити, що його здійснюють учасники, які не мають юридичної освіти, не є спеціалістами у сфері юриспруденції.

Основні ознаки повсякденного тлумачення:

- велике та різноманітне коло суб'єктів
- розв'язання повсякденних життєвих проблем за допомогою тлумаченої норми права;
- роз'яснення змісту правових норм без зв'язку з правозастосовною діяльністю.

Професійне (компетентне) тлумачення – тлумачення, що не має офіційних наслідків, але використовується у правозастосовній практиці суб'єктами, що мають спеціальні необхідні знання, які застосовуються у професійній діяльності [4, с. 270].

Професійне тлумачення відрізняється від повсякденного тим, що його трактують лише юристи-практики. Тобто, воно ґрунтується на професійних знаннях у сфері права, та реалізується в різноманітних посібниках, редакціях юридичних видань, радіо і телебачення.

Також не можна не згадати про особливий різновид неофіційного тлумачення – доктринальне (наукове). Воно здійснюється науковцями – фахівцями-правознавцями, науковими та дослідними установами в науково-практичних коментарях до законодавства, працях учених-юристів (наукових статтях, монографіях, підручниках, посібниках, брошурах, лекціях), обговореннях проблемних питань чинних нормативних актів та їх проектів у пресі, на «круглих столах», телебаченні, сторінках наукових видань [2, с. 435].

Варто зазначити, що особливість такого тлумачення полягає в тому, що воно є результатом наукового пошуку, характеризується використанням наявних наукових методів та теорій. Саме тут можна побачити вплив неофіційного тлумачення на правотворчу та правореалізаційну практику, адже дуже часто правотворчі та правозастосовні органи, використовують у своїй роботі результати саме доктринального тлумачення норм права.

На даному етапі дуже часто зрівнюють доктринальне та компетентне тлумачення, адже вони мають схожі між собою властивості та застосовуються в одній же тій самій сфері діяльності. На нашу ж думку, їх не варто ототожнювати, адже кожен з цих видів має право на існування.

Отже, неофіційне тлумачення норм права широко застосовується на рівні з офіційним тлумаченням. Таке тлумачення насамперед надає можливість суб'єктам по своєму трактувати зміст тієї чи іншої норми права, виходячи із власних знань та умінь, а також допомагає у професійній діяльності фахівцям - правознавцям. Якщо коротко скласти образ неофіційного тлумачення, можна охарактеризувати його так: це роз'яснення, яке виражається в усні чи писемній формі, може поставати у вигляді поради або ж рекомендації, немає юридичних наслідків, застосовується при вирішенні повсякденних життєвих ситуацій, здійснюється окремими громадянами та недержавними інституціями.

Література

1. Малишев Б. В., Москалюк О. В. Застосування норм права (теорія і практика): навч. посібник / за заг. ред. Б. В. Малишева. К.: Реферат, 2010. 260 с.

2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

3. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведєрніков. 3-є вид. перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ.

ун-т внутр. справ, 2016 ; Ліра ЛТД. 480 с.

4. Саміло Г. О. Теорія держави і права: Навчальний посібник. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 348 с.

КОНСТИТУЦІЙНЕ, АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО, ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ; СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ СУДДЕЮ ВИМОГ ЩОДО НЕСУМІСНОСТІ

С. В. Балабаш
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
А. В. Швець
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник–к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Фідря Ю. О.

Проблема дотримання суддею вимог несумісності як гарантія його незалежності є особливо актуальна в процесі трансформацій, які переживає наша держава протягом останніх років і в умовах тотальної недовіри населення до органів судової влади.

Суддя як виконавець чи не найважливішої функції в житті держави та суспільства – правосуддя, має перш за все при її здійсненні бути незалежним й неупередженим. Однією з гарантій незалежності судді виступає дотримання вимог щодо несумісності суддівської посади з іншими видами діяльності, оскільки невідповідність цим вимогам є підставою для звільнення судді з посади.

В Україні такі вимоги визначає ч. 2 ст. 127 Конституції України [1] та деталізує її ст. 54 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [2].

По-перше, перебування на посаді судді несумісне із зайняттям посади в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом. Дана норма є логічним наслідком системи стримувань і противаг (недопущення втручання суддів в діяльність органів інших гілок влади і навпаки).

По-друге, суддя не може поєднувати свою діяльність із підприємницькою, адвокатською діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу (крім викладацької, наукової чи творчої), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку [2].

Сумісництво роботи судді з іншою роботою завжди створює умови виникнення корупційних ризиків, підвищує ймовірність виникнення конфліктів інтересів, а відповідно і необ'єктивності [3].

За даними Вищої ради правосуддя за 2019 рік було звільнено 237 суддів, з них лише одного за порушення вимог щодо несумісності [4].

По-третє, судді, які є власниками акцій або корпоративних прав чи мають інші майнові права або інший майновий інтерес у діяльності будь-якої юридичної особи зобов'язані передати такі корпоративні права або інші відповідні права в управління незалежній третій особі без права надавати якісь рекомендації щодо них і може отримувати пасивні доходи від них.

М. В. Власенко стверджує, що джерела, які можуть приносити судді дохід, так само, як і активна діяльність, що дозволяє заробляти на життя працею поза часом виконання свої обов'язків на посаді судді, потенційно можуть створювати загрозу щодо упередженого ставлення до оцінки фактів справи, винесенні справедливого рішення через встановлення хоч якоїсь залежності судді від майнових інтересів в будь-якій справі [5]. Із такою позицією важко не погодитися.

По-четверте, суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках. Перебуваючи на посаді, суддя не може бути кандидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) та органах місцевого самоврядування, а також брати участь у передвиборчій агітації.

З приводу цього А. В. Маляренко висловився так: «Суддя в Україні не може не проявляти прихильність до політичних партій з найвагомішої причини. Як кожний громадянин, він цю прихильність проявляє на виборчій дільниці, голосуючи за ту чи іншу партію або за того чи іншого представника партії. Виборчими законами йому ніхто не заборонив обирати представників певних партій в органи влади. Таким чином, між Європейською Конвенцією з прав та основоположних свобод людини і виборчими законами України, які дозволяють судді проявляти прихильність до партій, з однієї сторони та статтею Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка забороняє проявляти таку прихильність, з другої існує серйозна колізія, яка повинна бути ліквідована на користь основоположного права судді, як людини» [6]. Погоджуючись із тим, що суддя може проявляти прихильність до певної політичної партії, беручи участь у виборах, все ж зазначимо, що активне виборче право суддя реалізує шляхом таємного голосування, тому є забезпечена законом можливість для судді не афішувати свої політичні погляди, щоб громадськість не пов'язувала суддю із певною політичною силою і не піддавала сумніву його неупередженість, безсторонність та незалежність.

По-п’яте, у разі призначення судді членом Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України він відряджається для роботи в цих органах на постійній основі. За членами цих органів – суддями – зберігаються гарантії матеріального та соціального забезпечення, визначені законодавством для суддів. Суддю за його заявою може бути відряджено для роботи в Національній школі суддів України, а суддю, обраного головою чи заступником голови Ради суддів України, – до Ради суддів України зі збереженням розміру суддівської винагороди за основним місцем роботи та встановлених законом доплат.

Ці випадки не підпадають під ті, які слід вважати несумісними із професійною діяльністю на посаді судді, тому що на цей період судді не здійснюють функцію правосуддя, тобто свою особливу трудову функцію, що полягає у здійсненні судової влади. Це зазначено в ч. 8 ст. 6 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»: «Член Вищої ради правосуддя, який є суддею, не може здійснювати правосуддя» [7].

Варто зазначити, що Європейська Хартія про статус суддів наголошує, що судді мають право здійснювати будь-яку діяльність поза межами суддівських обов’язків, в тому числі і ту, яка є втіленням їхніх прав як усіх звичайних громадян, за винятком, коли вона є несумісною з довірою до їхньої неупередженості і незалежності або з належною віддачею для розгляду справ. Тобто, можемо спостерігати більш м’який підхід міжнародного права до вимог, зокрема Консультативна рада європейських суддів обґрунтовує це тим, що судді не повинні бути ізольовані від суспільства, судова система може функціонувати належним чином, коли судді не втрачають почуття реальності, живуть життям суспільства [8].

Отже, дотримання суддею вимог щодо несумісності повинно забезпечити добросовісність, безсторонність, неупередженість та об’єктивність судді у ході розгляду справ, оскільки в протилежному випадку це дискредитує авторитет органів судової влади. Конституція і законодавство України про судоустрій визначають конкретні вимоги щодо несумісності як гарантію незалежності судді і його неупередженості, однак проблема їх дотримання все ще залишається актуальною.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 07.03.2021).

2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. ст. 545. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19 (дата звернення 07.03.2021).

3. Материнко М. О. Порушення суддею вимог щодо несумісності як підстава для звільнення з посади: теоретичні і практичні аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Херсон. 2018. Вип. 1. Том 2. С. 155-158.

4. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Вищої ради правосуддя у 2020р. URL : https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/field/file/analiz_za_2020_rik.pdf (дата звернення 07.03.2021).

5. Власенко М. В. Вимоги щодо несумісності посади судді з іншими видами діяльності: трудо-правовий аспект. *Збірник наукових праць ХНПУ імені Г.С.Сковороди «Право»*. Харків. 2020. Вип. 32. С. 46-52.

6. Маляренко А. В. Про відповідальність судді за порушення вимог щодо несумісності. *Закон і життя*. Кишинів. 2012. № 2. С. 43-48.

7. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21.12.2016р. № 1798-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text (дата звернення 07.03.2021).

КРАТКИЙ СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ НОРМ КОНСТИТУЦИЙ БЕЛАРУСИ, РОССИИ И УКРАИНЫ

В. Д. Жилинская
студентка УО Международного университета «МИТСО»
Научный руководитель – старший преподаватель кафедры гражданско-правовых дисциплин УО Федерации профсоюзов Беларуси Международного университета «МИТСО»
Капитанец Е. Т.

В соответствии с законодательством Республики Беларусь, Украины и Российской Федерации (далее – РФ) лицо, достигшее восемнадцатилетнего возраста, имеет право избирать и быть избранным. Данное право не зависит от языка, расовой принадлежности, происхождения гражданина, его имущественного или социального положения, политических убеждений и т.д. Однако, ст. ст. 64, 32, 70 Конституций Беларуси, РФ и Украины соответственно, устанавливают ограничения для участия в выборах – невозможность участия в выборах лиц, признанных судом недееспособными. В России существует также ограничение для лиц, содержащихся в местах лишения свободы [2]. В Беларуси к двум ограничениям перечисленным в Конституции РФ добавилось еще одно – невозможность участвовать в голосовании лицам, содержащимся под стражей, в порядке предусмотренным уголовно-процессуальным законодательством [1].

По нашему мнению, наиболее демократическая норма об ограничении возможности участия в голосовании, содержится в Конституции Украины [3]. Если гражданин совершил проступок, на наш взгляд, это должно лишать его

права волеизъявления по выбору кандидатуры на должность того или иного лица. Можно предположить, что ограничения, приведенные в ст. ст. 64 и 32 Конституции Беларуси и России соответственно, базировались на основе психологического подхода к определению личности. С таким положением согласится сложно, поскольку гражданин обладает пониманием окружающего мира и имеет свое собственное представление как личность, даже находясь в изоляции. В этой связи, по нашему мнению, возможно внести следующее положение в ст. 64 Конституции Беларуси и ст. 32 Конституции России: «Не имеют права голосовать граждане, признанные судом недееспособными».

Как говорилось ранее, граждане имеют право не только избирать, но и быть избранными при наличии условий, предусмотренных Конституцией. Так, в соответствии со ст. ст.80, 81 и 103 Конституции Беларуси, России и Украины соответственно, президентом может стать гражданин соответствующей страны не моложе 35 лет и постоянно проживающий перед выборами не менее 10 лет. В ст. 80 Конституции Беларуси также говорится, что гражданство кандидата на пост Президента Республики Беларусь должно быть по рождению, в Конституциях РФ и Украины об этом ничего не сказано[1]. Следовательно, в отличие от Республики Беларусь, в Украине и России Президентом может стать лицо, получившее статус гражданина не только по рождению, но и по иному основанию.

По нашему мнению, нормы Конституции Беларуси наиболее разумны. Суть данной нормы заключается в возможном возникновении конфликта интересов стран, поскольку гражданин одной страны, приобретая гражданство другой, занимает пост главы государства. Следовательно, возможно, целесообразно было бы внести следующие предложения в тексты указанных глав Конституции РФ и Украины: «Президентом может быть избран гражданин по рождению…».

Необходимо отметить, что в Конституциях анализируемых стран содержатся только условия о возрасте, гражданстве и сроке проживания. По нашему мнению, в Основные законы указанных стран необходимо внести новые условия, предъявляемые к потенциальным кандидатам в Президенты. Это обусловлено тем, что Конституции данных государств были приняты в 90-х годах – более чем 23-25 лет тому назад. За данный период времени, многое изменилось, однако ст. 80, 81 и 103 Конституций анализируемых стран остались те же, что не совсем соответствует реалиям настоящего времени. После распада Советского Союза за короткий промежуток времени сложно было выработать определенные требования к претенденту в Президенты. По прошествии 20-ти лет накопился опыт в этой сфере. Так, мы считаем необходимым включить в ст. 80, 81 и 103 Конституций Беларуси, России и

Украины условия относительно образования и места работы. Например, кандидат в Президенты должен иметь высшее или среднее-специальное образование, желательно связанное с юридической или экономической сферами, а также иметь стаж работы на государственной службе не менее 1 года. Данные положения обусловлены тем, что в настоящее время экономика, политика и многие другие вопросы, компетенции Президента, требуют основы знаний в данных сферах необходимы главе государства.

В Конституциях России и Украины приведены ограничения относительно количества предложений своей кандидатуры желающих быть избранными на должность Президента. Так, Президент Украины или Российской Федерации не может баллотироваться более, чем на 2 срока подряд. В Беларуси таких ограничений нет. Данное положение можно рассматривать двояко: с одной стороны, хорошо, что количество раз избрания на пост Президента ограничено, поскольку не будет авторитаризма, а с другой – ущемляется волеизъявление народа.

Способ избрания Президента в Беларуси, России и Украине одинаков. Так избрание происходит посредством всеобщего, равного и прямого избирательного права при тайном голосовании [3]. Отличие заключается лишь сроком избрания: срок избрания Президента в Беларуси и Украине одинаков и составляет 5 лет, в России же данный срок равен 6 годам.

Анализируя раздел 4 Конституций Беларуси и Украины, а также главу 5 Конституции РФ, необходимо отметить, что вышеуказанные нормы закрепляют статус законодательного органа власти. Так, законодательным органом в Беларуси является – Национальное Собрание Республики Беларусь, в России – Федеральное Собрание Российской Федерации, в Украине – Верховная Рада Украины. Национальное Собрание Республики Беларусь состоит из Палаты представителей и Совета Республики, Федеральное Собрание Российской Федерации – Совета Федерации и Государственной Думы. Действие двухпалатного Парламента в Республике Беларусь, по нашему мнению, нерационально, поскольку в относительно небольшой стране двухпалатный парламент усложняет законодательный процесс, а также приносит государству дополнительные затраты на обеспечение.

Исполнительным органов власти в Беларуси, России и Украине является Правительство – Совет Министров, Правительство и Кабинет Министров соответственно. В соответствии со ст. 106 Конституции Республики Беларусь, Правительство Республики Беларусь состоит из Премьер-министра, его заместителей и министров [1]. Правительство РФ, согласно ст. 110 Конституции, состоит из Председателя, его заместителей и федеральных министров [2]. Состав Кабинета Министров в Украине немного шире, нежели в

двух других странах. Так, согласно ст. 114 Конституции Украины, в состав Кабинета Министров Украины входят Премьер-министр, Первый вице-премьер-министр, вице-премьер- министры и министры [3].

Назначение главы Правительства как в Беларуси, так и в России одинаково, т.е. реализуется Президентом с предварительного согласия Палаты представителей или Государственной Думы соответственно. В Украине назначение главы Правительства осуществляется Верховной Радой по представлению Президента. Основные отличия в замещении должностей в анализируемых странах связаны с территориальным устройством, формой правления и действующей избирательной системой.

Литература

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года : с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. – Минск : Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2018. – 64 с.

2. Конституция Российской Федерации.– Режим доступа: http://www.constitution.ru/index.htm.– Дата доступа: 04.03.2021.

3. Конституция Украины от 28 июня 1996 года № 254к/96-ВР. – Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30391155#pos=7;-106.– Дата доступа: 04.03.2021.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ СУДДІВСЬКОЇ МАНТІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Д. М. Карпюк
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
М. О. Мелюх
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Фідря Ю. О.

Історія суддівської мантії говорить нам, що перші, схожі на сучасні, мантії з’явилися в Середньовічній Європі і походять вони від вбрання священнослужителів. На сьогодні більшість країн сучасного світу віддає перевагу правосуддю в мантії, хоча кожна має свої неповторні особливості. Носіння мантій (а іноді й перук) покликане «знівелювати» індивідуальність судді та підкреслити той факт, що судді ухвалюють рішення, керуючись не особистими пристрастями, симпатіями чи антипатіями, а принципом верховенством права.

У мантії вбирали вершителів правосуддя не тільки європейці. Перші подібні вбрання були поширені у древньому Китаї. Сині мантії імператора і

сановників символізували Всесвіт і його досконаліть, міць неба і імператора як представника неба на землі. Округлість рукавів символізувала витонченість манер, прямота швів – непідкупність при звершенні правосуддя, нижній край – горизонтальність коромисла ваг, твердість волі і спокій серця [1].

Мантії різних країн та частин сучасного світу мають свої окремі різновиди та значення. Наприклад, в Німеччині статус суддів визначається кольором мантії та оксамитовим кантом: суді перших інстанцій мають чорні мантії та кант, судді вищих інстанцій – червоний кант. Судді Федерального Конституційного суду Німеччини мають честь носити червоні мантії з червоним кантом та білим шарфом. Білі мережеві комірці італійських служителів Феміди додають їм більшої суворості у вигляді. Відмінністю ж французьких суддів є перекинутий через ліве плече довгий шарф з оторочкою білого хутра на кінцях . До того ж, до певного часу хутро мало бути обов'язково натуральним. Відомий прецедент, коли сторона по справі довела наявність штучного хутра на шарфі судді (який виявився принциповим захисником тварин), що і призвело до скасування винесеного ним рішення.

В судах країн Латинської Америки – цілковитий «демократизм»: ніяких мантій, ділові костюми і медальйон на шиї. Країни ж Африки перейняли той вид мантії, чиєю колонією та чи інша країна колись була. Тобто за наявності в країні системи судів, здебільшого там можна зустріти англійський та французький варіант мантій.

Щодо України, то у статті 16 Закону України від 2 червня 2016 року «Про судоустрій і статус суддів» зазначено, що суддя здійснює правосуддя в мантії та з нагрудним знаком. Зразки мантії та нагрудного знака затверджуються Радою суддів України. Таким чином, норми, що регламентують вбрання суддів під час здійснення ними правосуддя, є не просто традиційно-звичаєвими правилами, а мають нормативний та імперативний характер.

На сьогодні в Україні суддівська мантія насамперед є елементом одягу – широким і довгим убранням особливого крою, подібним до плаща, з білим жабо. Відповідно до технічного опису мантії суддів, затвердженого рішенням Ради суддів України від 19.04.2019 р. № 23, мантія суддів місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів виготовляється з тонкої костюмної гладкофарбованої тканини синього кольору. Мантія має силует «трапеції» великої об'ємної форми, із вшивними рукавами; довжина мантії така, при якій відстань від підлоги до нижнього краю мантії складає 15 см. Мантія без коміра, горловина оброблена внутрішньою обшивкою, яка доходить до рівня грудей [3].

Жабо для мантії суддів місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів виготовляється з тонкої тканини із штучного шовку білого кольору. Жабо

виконане з двох шарів основної тканини у вигляді розширеної донизу труби. Жабо кріпиться 3-ма кнопками до мантії по внутрішньому краю центральної частини горловини переду. Термін використання мантії суддів місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів становить 3 роки [3].

Таким чином, якщо суддя йде у судове засідання, то обов'язково має одягнути суддівську мантію та нагрудний знак. Мантія викликає довіру, частково знімає агресію та конфліктність ситуації у залі суду, адже налаштовує на однакове ставлення судді до учасників процесу, а також сприяє шанобливому ставленню до судді та виявленню належної поваги до нього як носія владних повноважень. Мантія виокремлює суддів з-поміж інших учасників процесу та урівнює самих суддів між собою, якщо справа розглядається колегіально.

Підсумовуючи, можна сказати, що суддівська мантія має символічний та обрядовий аспекти, які істотно впливають на процедуру здійснення судочинства. Процесуальне законодавство та законодавство України про судоустрій передбачають обов'язковість мантії під час здійснення правосуддя та наявність певних судових ритуалів, що мають на меті забезпечити повагу до суду, продемонструвати сторонам та іншим учасникам процесу неупередженість, об'єктивність, безсторонність та незалежність судді.

Література

1. Писаренко Д.М. Історія суддівської мантії, а також якою має бути мантія суддів України (або судова мантія як символ судової влади). URL : https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17505/1/%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%AF%20%D0%A1%D0%A3%D0%94%D0%94%D0%86%D0%92%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%9E%D0%87%20%D0%9C%D0%90pdf

2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. ст. 545. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19

3. Технічний опис мантії суддів місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів з натуральної тканини: рішення Ради суддів України від 19.04.2019. № 23. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/110305___110305

ДОВІРА ДО СУДОВОЇ ВЛАДИ:ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

А. Ю. Лазорко

студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент

Фідря Ю. О.

У сучасному світі незалежна судова влада – це одна із ознак сильної, демократичної держави. Однак наразі Україна не може «похвалитися» потужною та дійсно незалежною судовою гілкою влади. Більше того, суди мають найнижчий рівень довіри українського суспільства, що не може не позначатися на легітимності судової влади у цілому.

Україна є однією з держав, яка відновила свою незалежність після розпаду СРСР. Як і в більшості пострадянських держав, рівень довіри до державних інституцій тут є доволі низьким. В умовах гібридної війни з Росією з усіх державних інституцій найбільшою підтримкою користується армія. Водночас у суспільстві домінували й продовжують домінувати переконання щодо корумпованості більшості суддів, залежності від політиків та олігархів, кругової поруки в судовій системі. Суди й далі залишаються з найнижчими показниками довіри у Європі [2].

За індексом сприйняття корупції (CPI) у 2020 році Україна опинилась на одному рівні з Єгиптом, Есватіні (Свазілендом), Непалом, Сьєрра-Леоне та Замбією. Усі ці країни отримали 33 бали. Експерти констатують, що невеликий поступ України у 2020 році (+ 3 бали) відбувся за рахунок початку роботи Вищого антикорупційного суду та перезапуску Національного агентства з питань запобігання корупції. Однак Україна так і не спромоглася виконати одну з основних рекомендацій Transparency International – сформувати незалежну та професійну судову владу. Зволікання із впровадженням повноцінної судової реформи є істотним ризиком, що може суттєво відкинути нашу державу у сфері подолання корупції у кінець списку.

Запит суспільства на проведення судової реформи став наслідком несправедливості української системи правосуддя, яка особливо проявилася під час Революції Гідності. Хоча й до того рівень довіри громадян до судів був мізерний. У чому ж проблема? Що заважає громадянам довіряти судам і сприймати їх як ефективний засіб захисту їх прав, свобод та законних інтересів? На нашу думку, низький рівень довіри до судової влади зумовлений наявністю принаймні двох ключових проблем.

Перша проблема – це корупція, яка, на жаль, вразила суддівську спільноту та є вигідною не лише для суддів, а й для тих, хто за допомогою корупційних механізмів має можливість «вирішувати» свої питання у судах. На жаль, кругова порука, корпоративна солідарність та стійкість корупційних зв’язків у системі правосуддя не дають можливості ефективно протистояти цьому ганебному явищу.

Друга проблема – це залежність суддів від політики. Вона базується як на законодавчих механізмах, так і на системі неформальних практик. Судді дуже

чутливі до політичної складової справ. Багато суддів звикли до цієї системи і бачать свою роль в обслуговуванні інтересів представників політичної влади, а не в захисті прав людей та утвердженні верховенства права [2].

Досить цікавими є нещодавно оприлюднені результати соціологічного дослідження «Ставлення громадян України до судової системи», проведеного Центром Разумкова, які засвідчили, що на рівень довіри до суду істотно впливає те, з яких джерел громадяни отримують інформацію про роботу судів.

Зокрема, дослідженням встановлено, що на формування громадської думки про діяльність судів визначальний вплив мають засоби масової інформації. Для більшості громадян ЗМІ є єдиним джерелом, з якого вони дізнаються про роботу судів і якому переважно довіряють. Тож коли інформаційне поле перенасичене негативом, суб'єктивними твердженнями про судові рішення, популістичними заявами щодо суддів, безпідставними звинуваченнями, марно сподіватися на об'єктивне сприйняття суспільством роботи судів. Огульна критика та маніпуляції даються взнаки – формується атмосфера всезагальної недовіри, реальних підстав для якої насправді не так вже й багато [3].

Результати того ж самого соціологічного дослідження доводять, що власний досвід руйнує стереотипи. Порівняння результатів опитувань на виході з приміщень судів (коли респонденти оцінювали діяльність судів саме у день проведення опитування) з результатами загальнонаціонального опитування (коли респонденти-учасники судових засідань, оцінювали свій досвід за два попередні роки) показує, що практично за всіма аспектами оцінки діяльності судів опитаними на виході з приміщень судів є кращими, ніж оцінки учасників загальнонаціонального опитування [1].

Таким чином, низький рівень довіри до суду в Україні можна пояснити як недовірою до державної влади загалом, так і специфічними причинами. На відміну від країн Західної Європи, де суди мають значно вищу довіру, ніж інші гілки влади, судова влада в Україні користується меншою довірою, ніж політичні органи. Для зміцнення довіри громадян до судів необхідно розгорнути широкомасштабну кампанію протидії корупції, у тому числі й у судах, забезпечити судам і суддям максимальну політичну нейтральність, а також оптимізувати процедуру добору суддів на посаду із врахуванням найкращих практик проведення конкурсних процедур.

Література

1. Звіт за результатами дослідження «Ставлення громадян України до судової системи» (Громадська організація «Український центр економічних і політичних досліджені імені Олександра Разумкова»). URL : https://rm.coe.int/zvitsud2020/1680a0c2d7

2. Інструменти зміцнення довіри до суду в Україні : аналітична записка / підгот. Р.Куйбіда, М.Жернаков, М.Середа. URL : https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/%D0%A6%D0%9F%D0%9F%D0%A0-final-UA-2.pdf

3. Шелест С. Довіра до суду: міфи і реальність». URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3162349-dovira-do-sudu-mifi-i-realnist.html

ПРОТИВОРЕЧИЯ МЕЖДУ СУВЕРЕНИТЕТОМ ГОСУДАРСТВА И УНИВЕРСАЛЬНОЙ УГОЛОВНОЙ ЮРИСДИКЦИЕЙ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Т. С. Миско
студентка УО Международного университета «МИТСО»
Научный руководитель – старший преподаватель кафедры международного права, магистр права, УО Федерации профсоюзов Беларуси Международного университета «МИТСО»
Ходакова А. А.

Институт индивидуальной уголовной ответственности в международном праве продолжает стремительно развиваться в 21 веке. Деятельность Нюрнбергского и Токийского трибуналов, Международного Трибунала по бывшей Югославии и трибунала по Руанде указывают на развитие данного института и на необходимость дальнейшего изучения различных аспектов функционирования международных уголовных трибуналов. Однако, на наш взгляд, особое внимание следует уделить аспектам, которые вызывают спорные ситуации применения норм права. Примером такой ситуации можно назвать конфликт суверенитета государства и универсальной уголовной юрисдикции.

Единое определение термина «универсальная уголовная юрисдикция» в международном праве на данный момент отсутствует, в связи с этим следует обратиться к мнению авторитетных юристов-международников. Докладчик Рабочей группы Комиссии по международному праву Чарлз Джалло, в рамках своего доклада в 2018 году указал на необходимость изучения принципа универсальной юрисдикции. В его понимании принцип «универсальной юрисдикции» – это принцип международного права, позволяющий государству осуществлять национальную юрисдикцию в отношении определенных преступлений по международному праву [1, с. 353].

К преступлениям, в отношении которых применим данный принцип, относятся военные преступления, преступления против человечности и геноцид, а также иные международные преступления, которые вызывают озабоченность международного сообщества [2]. Сторонники универсальной юрисдикции указывали, что путем реализации данного принципа

международное сообщество содействует наказанию лиц, которые действуют за пределами юрисдикции какого-либо конкретного государства. Они рассматривают данный принцип как международную охрану универсальных ценностей и принципов человеколюбия. Особенно он применим в случае совершения преступления в очень широких масштабах, затрагивающих интересы нескольких государств.

Принцип «универсальной юрисдикции» дает право государствам привлекать к ответственности лиц, совершивших вышеуказанные преступления, исключительно исходя из характера преступления, вне зависимости от территории, на которой оно произошло и независимо от гражданства лица, совершившего преступление и его жертвы.

Под юрисдикцией государства понимают полномочия национальных судебных и административных органов государства по рассмотрению и разрешению дел в соответствии с их компетенцией. В то время как суверенитет – политико-правовое свойство государства, имеющее внутригосударственный и международный аспекты. [3, с. 26] Внутренним проявлением суверенитета является территориальное верховенство (суверенитет). Такое верховенство означает, что государственная территория находится под исключительной и полной властью лишь одного государства и недоступна для действия властей другого государства. [4, с.63] Территориальное верховенство государства рассматривается также как высшая власть по отношению ко всем лицам и организациям, находящимся в пределах его территории, исключающая деятельность публичной власти другого государства. [5, с. 20]

Национальная юрисдикция государства распространяется на его граждан. Оппенгейм указывал, что государство правомочно осуществлять верховную власть над своими гражданами как внутри страны, так и вне (политический суверенитет).[6] Международная юрисдикция, в свою очередь, выступает своего рода определенным ограничением государственного суверенитета. Она предполагает подсудность определенных категорий национальных дел международным органам, но при этом предварительным условием подчинения юрисдикции выступает явно выраженное согласие национальных властей соответствующего государства. С целью избежания конфликтов о применении принципа некоторые государства заявили, что главную ответственность за осуществление судебного преследования несет государство, в чьей национальной юрисдикции оно находится. Только в случае, если такое государство не проводит судебного преследования, не желает или не способно его осуществить, возможно установление уголовной юрисдикции на основании принципа универсальной юрисдикции. [7, с. 95] Необходимость соблюдения принципа субсидиарности при установлении универсальной уголовной

юрисдикции подчеркивается такими государствами, как Испания [8, п.21] и Германия [8, п.30]. Такой же точки зрения придерживаются представители международных организаций, таких как Европейский Союз и Международный Комитет Красного Креста.

Недостаточная правовая и доктринальная регламентация принципа универсальной юрисдикции порождает столкновение юрисдикций государств, так как отсутствует международный документ, который регламентирует материальные и процессуальные аспекты реализации указанного принципа. Использование принципа в последующем приводит к появлению конфликтов между государствами и рассматривается как незаконное вмешательство во внутренние дела государства.

Таким образом, следует отметить необходимость доктринального изучения данного вопроса и разработки международных договоров, устанавливающих единое определение принципа «универсальной юрисдикции», процессуальные и материальные аспекты применения принципа и непосредственную иерархию различных видов юрисдикций в отношении различных международных преступлений.

Литература

1. Джалло Чарлз С. Универсальная уголовная юрисдикция [Электронный ресурс] / Джалло Чарлз С. // Приложении А к Докладу Комиссии по международному праву (Семнадцатая сессия) – [Doc. A/73/10] – Режим доступа: https://legal.un.org/ilc/reports/2018/russian/annex_A.pdf. – Дата доступа : 08.03.2021 г.

2. Проект кодекса преступлений против мира и безопасности человечества. // Ежегодник Комиссии международного права / , 1996. – (т. ll (часть 2)).

3. Международная правосубъектность (некоторые вопросы теории) / Отв. ред. Д. И. Фельдман. М.: Изд-во «Юридическая литература», 1971.

4. Молодцов С. В. Некоторые вопросы территории в международном праве // Советское государство и право. 1954. N 8. С. 63.

5. Клименко Б. М., Порк А. А. Территория и граница СССР. М.: Изд-во «Международные отношения», 1985.

6. Оппенгейм Л. Международное право. Глава II. Положение государств в семье народов [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://www. humanities.edu.ru. – Дата доступа : 08.03.2021 г.

7. Липкина Н. Н. Универсальная юрисдикция : международно-правовые основания и проблемы установления в отношении преступлений террористической направленности/Липкина Н. Н. – Lex Russia, №6 (139). – 11 с.

8. Доклад Генерального секретаря ООН. Охват и применение принципа универсальной юрисдикции [Электронний ресурс] / Доклад Генерального секретаря ООН. – 2016. – Режим доступа : http://undocs.org/ru/A/65/181. – Дата доступа – 08.03.2021 г.

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА ГРАЖДАНИНА НА ДОСТУП К ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ

М. Д. Можако
студентка УО Международного университета «МИТСО»
Научный руководитель – старший преподаватель кафедры международного права, магистр права, УО Федерации профсоюзов Беларуси Международного университета «МИТСО»
Ходакова А. А.

Экологические права занимают сегодня важную нишу в системе прав третьего поколения, а право гражданина на доступ к экологической информации является одним из таковых прав. Известно, что право гражданина на благоприятную окружающую среду является ядром экологических прав, а все иные права (включая, в том числе, и право на доступ к экологической информации) лишь вытекают из него. Тем не менее, данный факт ни коим образом не умаляет значение права на получение, хранение и распространение полной, достоверной и своевременной информации об окружающей среде.

По мнению Боголюбова «информационные права граждан находятся в тесной взаимосвязи с экологическими и, более того, способствуют реализации экологических прав» [1, с. 60]. На наш взгляд, именно право на доступ к экологической информации является тем самым связующим звеном, а реализация указанного права – необходимым условием обеспечения других экологических прав.

Положения статьи 34 Конституции Республики Беларусь гарантируют «право на получение, хранение и распространение полной, достоверной и своевременной информации о деятельности государственных органов, общественных объединений, о политической, экономической, культурной и международной жизни, состоянии окружающей среды» [2]. Кроме того, право гражданина на доступ к экологической информации находит своё отражение в Конвенции о доступе к информации, участии общественности в процессе принятия решений и доступе к правосудию по вопросам, касающимся окружающей среды (Орхусская Конвенция). Конвенция была принята 25 июня 1998 года на Четвертой конференции Министров «Окружающая среда для Европы» и вступила в силу 30 октября 2001 г. Указанный международный документ, по нашему мнению, явился самым важным шагом в реализации

права на доступ к экологической информации. Причиной тому является то, что после утверждения Орхусской Конвенции в Республике Беларусь появился реальный инструмент, с помощью которого каждый гражданин Республики Беларусь способен повлиять на качество окружающей среды [3, с. 1].

Положения Орхусской Конвенции определяют понятие «экологическая информация», под которой понимается любая информация о состоянии элементов окружающей среды; о факторах, оказывающих воздействие на элементы, и о состоянии безопасности [4].

В частности, Закон Республики Беларусь «Об охране окружающей среды» устанавливает принцип гласности в работе государственных органов, общественных объединений по вопросам охраны окружающей среды и обеспечения граждан полной, достоверной и своевременной экологической информацией [5]. Необходимо отметить, что Закон относит к информации об окружающей среде, входящей в круг сведений, которые нужно предоставлять гражданам, в том числе и информацию о деятельности государственных органов по вопросам об её охране, что несколько противоречит положениям Орхусской Конвенции в части понятия экологической информации. Таким образом, Закон «Об охране окружающей среды» расширяет понятие экологической информации, так как относит к ней, кроме всего прочего, сведения о деятельности государственных органов по вопросам об охране окружающей среды. Подобные пробелы могут негативно повлиять на процесс реализации права на доступ к экологической информации. Также одной из проблем является достаточно широкий круг государственных органов, располагающих экологической информацией. К таковым относится Министерство по чрезвычайным ситуациям Республики Беларусь, Республиканский центр гигиены, эпидемиологии и общественного здоровья, Государственное научное учреждение «Институт леса Национальной академии наук Беларуси», Государственное научное учреждение «Институт радиобиологии Национальной академии наук Беларуси» и др. Возникает проблема с поиском экологической информации, а именно: в какой именно орган необходимо обратиться гражданину? По нашему мнению, для решения указанной выше проблемы следует наделить обязанностью предоставлять гражданам экологическую информацию лишь одного из государственных органов и предусмотреть нормативно-правовым актом порядок предоставления такой информации.

Исходя из всего изложенного, можно сделать вывод о том, что право гражданина на доступ к экологической информации занимает важное место среди иных экологических прав, так как оно позволяет гражданам быть посвящёнными в актуальные проблемы в сфере охраны окружающей среды и в

последующем участвовать в принятии экологически значимых решений. Существует ряд проблем, которые могут возникнуть при попытке реализации права на доступ к экологической информации в Республике Беларусь, при разрешении которых экологическая информация станет более открытой и доступной.

Литература

1. Боголюбов, С. А. Защита экологических прав : Пособие для граждан и обществ. об-ний / С. А. Боголюбов – М. : Центр экол. политики России, 1996. - 96 с.

2. Конституция Республики Беларусь : с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. – Минск : Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2015. – 64 с.

3. Лаевская, Е. Выполнение положений Орхусской конвенции в Беларуси: пособие / Е. Лаевская, К. Гончарова. – Киев : Интертехнодрук, 2004. – 140 с.

4. Конвенция о доступе к информации, участии общественности в процессе принятия решений и доступе к правосудию по вопросам, касающимся окружающей среды, 25 июня 1998 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2021.

5. Об охране окружающей среды [Электронный ресурс]: Закон Респ. Беларусь, 26 нояб. 1992 г., № 1982-XII: в ред. от 18 декабря 2019 г. № 272-З //ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

THE CHALLENGES ENCOUNTERED BY THE INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS IN THE CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS

Aisha Mawardi
student of the EDU International University «MITSO»
Academic Supervisor – Senior Lecturer of the Department of International Law, Master of Laws, EDU of the Federation of Trade Unions of Belarus International University «MITSO»
Khodakova A. A.

The International Movement of the Red Cross and Red Crescent Movement seeks to mitigate the impact of armed conflict on children. The International Committee of Red Cross (ICRC) has always made the protection of children a top priority. ICRC often in cooperation with various National Societies and the International Federation, provides food and medical assistance to child victims of conflict and is involved in long-term projects aimed at ensuring that the fundamental rights of the child are respected during armed conflict. But during the armed conflicts

there are challenges that arise. Specifically, the use of force under international humanitarian law (IHL) and International human rights law (IHRL) against soldier children.

The ICRC's views on the interplay between IHL and IHRL with regard to the use of force were outlined in its 2011 report on IHL and the challenges of contemporary armed conflicts. The ICRC submitted that IHL constitutes the lex specialis governing the assessment of the lawfulness of the use of force against lawful targets in an international armed conflict (IAC). It noted that the interplay of IHL rules and international human rights standards on the use of force was less clear in non-international armed conflict (NIAC), and that the use of lethal force by States in NIAC required a fact-specific analysis of the interplay between the relevant rules. The report concluded that there was a need to explore the matter further.

The problem arises because the international humanitarian law does not contain a definition of a child who would be used as a lex specialis during an armed conflict, it is assumed that such a definition can be found in texts of treaties under general international law. In accordance with the Convention on the Rights of the Child, "a child is every human being under the age of eighteen, unless the age of majority is attained earlier under national legislation". Child soldier is a human being under the age of 18 and a victim who, under the influence, assists combatants, sometimes carries weapons, and sometimes directly participates in the use of armed force.

The boundaries between victims and perpetrators are often difficult to define. The child soldier dilemma illustrates this issue. Child soldiers is a symbol of violation of moral standards in modern armed conflicts. Article 38 (3) of the Convention on the Rights of the Child, which prohibits the recruitment of children under the age of 15, is likewise interpreted as prohibiting the voluntary recruitment of such children and therefore completely prohibiting child soldiers. Also, according to the Rome Statute of the International Criminal Court (ICC), the recruitment of children into armed forces or groups is a war crime in both international and non-international armed conflicts [8]. Thus, the ICC in the Thomas Lubanga case states that the recruitment of children under 15 years in the armed forces or groups is a war crime [4], but child soldiers often commit horrendous illegal acts as well. Their victims are little comforted by the fact that child soldiers are just victims.

One of the key examples is the former child soldier Dominic Ongwen [5]. Dominic Ongwen was abducted by the Lord's Resistance Army (LRA). Dominica had to punish civilians who refused to help the LRA fight Ugandan soldiers. Dominic, as an adult, was brought before the ICC for some of the crimes he suffered as a child, like enslavement, which is a crime against humanity. Even though the IHL prohibits the recruitment and use of children in hostilities. Such prohibition is applicable in both international and non-international armed conflicts. The bans on

recruitment of children below the age of 15 enshrined in Article 77 of Additional Protocol I, and in Article 4 of Additional Protocol II are also considered to prohibit accepting voluntary enlistment (AP I, Art. 77 (2); AP II, Art. 4(3)(c)). In IACs, the prohibition covers direct participation in hostilities, while in NIACs, it covers any type of participation in hostilities. In both IACs and NIACs, these terms ("direct participation" and "participation") are understood more broadly than the term "direct participation in hostilities" as it is used in the language of the rule governing the conduct of hostilities which deprives civilians from protection against attacks.

The extent to which children are involved varies from assisting combatants (bringing up weapons and ammunition, carrying out reconnaissance missions, etc.) to recruiting them as combatants in the armed forces or fighters in armed groups. For example, when the child on his own initiative took up the weapon with his hands and aimed, this action can be interpreted as assisting the combatant [2]. Thus, persons, including children, who take part in an international armed conflict are considered combatants and if captured, have the right to enjoy prisoner-of-war status in accordance with the III Geneva Convention and customary law [3, p.482-285]. Like all combatants, they lose many forms of protection provided to civilians. However, children under the age of 15 are entitled to privileged treatment: if captured, they continue to enjoy the special protection afforded to children by international humanitarian law [7]. Also, the Geneva Convention and Protocols provide children with general and special protection in times of armed conflict. regardless of their nature (international or non-international) and whether children are involved in hostilities or not [6, p.23]. Furthermore, one of the solutions to ensure that these children remain under the protection of international law is for the IHL to develop a third status in addition to the distinction between a combatant and a civilian. This "hybrid" status is necessary to maintain the clarity and effectiveness of the application of IHL.

It is important to understand that ICRC acts impartially to assist all victims of armed conflict and other situations of violence solely based on need. Children benefit from particular attention. Regarding children associated with armed forces or armed groups, ICRC work in each of the following stages of their involvement in conflict. First, before and during a conflict, to prevent the recruitment of children into armed forces or armed groups, to be specific, in some part by promoting the ratification of applicable treaties and the adoption of relevant legislation. Second, ICRC seeks the release of children recruited, by armed forces or armed groups. Also, ICRC working on protecting children detained in relation to the conflict and to provide support for the reintegration of children formerly associated with armed forces or armed groups and to reunite children with their families.

The ICRC recognize the fundamental fact that children are not small grown-ups. During armed conflicts children have their own needs, capacities and vulnerabilities. ICRC stated “It cannot be denied that the needs of children are radically different from those of women, men and the elderly. Today children are still often regarded as miniature adults and are frequently at the mercy of a society or an environment which is not always willing to grant them the status they require: that of future adults. Showing better understanding of children merely means providing them with aid that is more consistent with their needs as developing individuals” [1]. In addition to providing children with adequate aid, it is crucial to respond to their current needs and to enable them to experience childhood. Which lead us the conclusion that ICRC responds to the special and specific needs of children in various aspects of life, education, nutrition and health care. Reunification with their families when they have been separated, and separation from adults while deprived of liberty, as well as age-appropriate treatment while detained. Additionally, children are protected under IHL from being recruited into armed forces or armed groups and must not be allowed to take part in hostilities. Even if children do take part in hostilities, they still benefit from special protections. All in all, more than twenty-five articles of the four Geneva Conventions and their Additional Protocols specifically concern children.

Literature

1. Children and war, 31-12-2001 Article, International Review of the Red Cross, No. 844.

2. Geneva Convention of 12 August 1949, Article 4 [a] (6).

3. Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck, ICRC Study on Customary International Humanitarian Law, United States of America by Cambridge University Press, New York, Volume 87 Number 857 March 2005.

4. Lubanga Case (Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo) ICC-01/04-01/06.

5. Profile: Dominic Ongwen of Uganda's LRA, 6 March 2021, <https://www.bbc.com/news/world-africa-30709581>

6. Protection of children during armed conflicts, Belarusian magazine international law and international relation No. 3, accessed 6 March 2021, <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/30310/1/1999_3_JILIR_starovoitov_r.pdf>

7. Protocol Additional I to the Geneva Conventions of 12 August 1949, art. 77 [3] and AP II, art 4 [3] (d).

8. Rome Statute of the ICC, Article 8 [2] (b) (xxvi) and (e) (vii).

OCENA MOŻLIWOŚCI SKRÓCENIA CZASU OTWARCIA RACHUNKU BANKOWEGO. STUDIUM PRZYPADKU

Maciej Głogowski
Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu
Prof. WSH dr hab. Barbara Olbrych
Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu

Wstęp

Zwiększenie zapotrzebowania na usługi bankowe wynika ze wzrostu zamożności społeczeństw, dysponowania większą ilością wolnego czasu, a przede wszystkim inwestycji w człowieka. Żyjemy w czasach, kiedy o sukcesie decyduje wiedza i szybkość działania. Poszukujemy złotego środka, który pozwoliłby o krok, o tchnienie wyprzedzić konkurencję. Możemy przekazywać wysokiej jakości informację na dowolną odległość, a obraz, język, czy dźwięk przekładać na kod cyfrowy. Potrzeby ludzkie charakteryzuje nieograniczoność, zmienność i kompleksowość, co utrudnia utworzenie pełnej ich listy i uporządkowanie według pilności.

Najważniejszym podmiotem i celem funkcjonowania współczesnego rynku jest człowiek, jednostka twórczą wszystkich procesów gospodarczych, społecznych, kulturowych i cywilizacyjnych. Podstawowym procesem w każdej organizacji, świadczącej usługi jest obsługa klienta. Jest to zbiór działań oraz wszelakich czynności, dzięki którym uzyskuje się zadowolenie ze strony klienta. Wszystkie działania muszą być starannie przygotowane, począwszy od przywitania, poprzez udzielenie pomocy w postaci rzeczowych informacji, aż do zakończenia zgłoszonej przez klienta sprawy. *„Obsługa klienta* obejmuje wszystkie czynności niezbędne do przyjęcia zamówienia klienta, wytworzenia i dostarczenia przedmiotu zamówienia, a także działania zmierzające do naprawy błędów popełnionych na którymkolwiek etapie realizacji zamówienia”[1]. W zasadzie istota tego terminu jest dużo większa. Obejmuje również takie elementy, jak budowanie relacji miedzy usługodawcą, a usługobiorcą oraz prowadzenie do długotrwałych kontaktów biznesowych, korzystnych dla obu stron. Obsługa klienta jest więc czynnością, która ma przynosić korzyści w danym czasie i miejscu, a to wymaga odpowiedniej wiedzy i doświadczenia. Wiedza, i to specjalistyczna, ma szczególne znaczenie w przypadku usług bankowych. Misją Banku jest świadczenie kompleksowych i nowoczesnych rozwiązań bankowych, dostosowanych do potrzeb lokalnej społeczności. Wizja zaś, to bycie instytucją uniwersalną, godną zaufania i wiarygodną, a jednocześnie odważnie konkurującą z bankami komercyjnymi.

[1] E. Michalski, *Marketing*, PWN, Warszawa 2004, s. 217.

Czynnikiem, wpływającym na jakość procesu obsługi klienta w banku jest czas, w jakim dana czynność zostanie zrealizowana. Nie wystarczy już tylko opieranie się na najwyższych standardach obsługi, co oczywiście ma kluczowe znaczenie w procesie pozyskiwania nowych klientów. Równie ważne jest zrealizowanie tego zadania w możliwie najkrótszym czasie. Wielu klientów ceni sobie nie tylko jakość obsługi, ale przede wszystkim czas poświęcony na wizytę w placówce bankowej. W tym przypadku potoczne stwierdzenie, że „czas to pieniądz" nabiera realnych kształtów. Czasu ubywa, ale osobiste odczucie jego przemijalności zależy od tego, czy koncentrujemy się na zadaniach, czy też na czasie samym w sobie. Miejsce czasu w organizacji jest pochodną zakresu i poziomu rozumienia przez jej członków własnych i społecznych obowiązków[2].

Jako problem badawczy uznano zbyt długi czas, jaki pracownik placówki bankowej poświęca na otwarcie rachunku bankowego dla nowego klienta banku zarówno indywidualnego, jak i firmowego.

Przyjęto, że celem badania jest określenie rozwiązań pozwalających na skrócenie tego czasu oraz wdrożenie ich w codziennej pracy. Postawiono następującą hipotezę badawczą: podjęte działania doprowadzą do uzyskania oszczędności efektywnego czasu pracy poświęconego na otwarcie rachunku.

Badania naukowe stanowią złożone procesy prowadzące do rozwiązania określonego problemu. Ich wynik może przybrać postać stricte poznawczą, jednakże mogą być również realizowane na potrzeby konkretnych celów praktycznych. Prace naukowe realizowane we wszystkich dziedzinach składają się ze stałych elementów, jakimi są: analiza i synteza. Wkład poszczególnych elementów jest zależny od charakteru badanych zjawisk[3]. Istotną czynnością przy projektowaniu badania jest zdefiniowanie zbiorowości, czyli znalezienie odpowiedzi na następujące pytania: Kto? Co? Gdzie? Kiedy? Cechą badanej zbiorowości jest jej właściwość, ze względu na którą elementy mogą się różnić. Możliwe wartości badanej cechy to jej warianty. Zastosowanie skali porządkowej pozwala stwierdzić dla dowolnych dwóch wariantów, czy są one równe, a jeśli nie, to który jest mniejszy od drugiego, czyli w zbiorze wariantów wprowadzona jest relacja uporządkowania[4].

Do realizacji przyjętego celu i weryfikacji hipotezy badawczej wybrano metodę analizy i konstrukcji logicznej. Techniki wpierające wymienioną metodę to diagram Ishikawy oraz technika IPA (*Importance-Performance-Analysis*). Badanie przeprowadzono w Banku Spółdzielczym o zasięgu lokalnym, który nie wyraził zgody na podanie swojej nazwy. Bank ten dostarcza całe spektrum rozwiązań dla

[2] M. Rogusznik, *Zarzadzanie czasem pracy*, Dom wydawniczy Elipsa, Warszawa 2010, s. 24-25.
[3] H. Dźwigol, *Warsztat badawczy w naukach o zarządzaniu*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Nr 1941, Seria: Organizacja i zarządzanie z. 83, 2015.
[4] M. Cieciura, J. Zacharski, *Metody probabilistyczne w ujęciu praktycznym*, Wyd. Wizja Press & IT Sp. z o.o., Warszawa 2007, s. 232-233.

klienta indywidualnego, przedsiębiorcy, ale również dla instytucji samorządu lokalnego. Zasięgiem działania badanego banku jest głównie powiat, na terenie którego działa.

1. Istota zarządzania czasem

Czasem można zarządzać, czyli planować systematyczne wykonywanie zadań, które zmierzają do wcześniej określonego celu[5]. Zorientowanie na cel i zastosowanie praktyczne technik pracy tak, aby kierowanie samym sobą i swoim otoczeniem odbywało się bez trudu, powoduje lepsze wykorzystanie czasu. Do procesów zarządzania czasem możemy zaliczyć:

- wstępny etap realizacji zadania - wyznaczanie celów,
- planowanie – ulokowanie w czasie zaplanowanych zadań,
- podejmowanie decyzji, jakie prowadzić działania i w jakiej kolejności,
- realizacja zadań zgodnie z przyjętym planem, czyli właściwa faza zarządzania czasem,
- sprawdzenie poprawności wykonania zadań.

Dlaczego warto zarządzać czasem? Wśród zalet dobrego zarządzania czasem wyróżniają się następujące[6]:

- realizacja tych samych zadań, ale mniejszym nakładem sił,
- lepsza organizacja własnej pracy i lepsze wyniki w pracy,
- mniej chaosu, większe zadowolenie z pracy, większa motywacja,
- czas na realizację zadań „wyższego rzędu”,
- mniejsza presja w pracy i nacisk na wydajność,
- mniej błędów popełnianych podczas realizacji zadań,
- szybsze osiąganie celów zawodowych i prywatnych.

Zasada Parkinsona głosi, że im więcej mamy czasu na wykonanie pewnego zadania, tym więcej czasu nam on zabiera[7]. Należy stąd rozumieć, że zadanie zabierze nam tyle czasu, ile go sobie wyznaczymy, często jest to realizacja „na ostatnią chwilę”. Wykonanie zadania w optymalnym czasie wymaga wyznaczania priorytetów, przede wszystkim podzielenia zadania według ważności. Taki podział ułatwia wykonywanie dużej liczby zadań.

Poprawne wyznaczanie celów, prawidłowo określone priorytety, znajomość narzędzi służących do planowania czasu i umiejętność wyeliminowania tzw. „pożeraczy czasu” to kluczowe elementy dobrego zarządzania czasem. Prawidłowo wyznaczone cele są zgodne z koncepcją SMART, która polega na tym, że sformułowany cel jest konkretny (*specific*), mierzalny (*measurable*), osiągalny

[5] *Encyklopedia zarzadzania*, https:pl.wikipedia.org/wiki/Zarządzanie_czasem (dostęp 7. 03. 2021)
[6] Ibidem.
[7] *Encyklopedia zarzadzania*, https://mfiles.pl/pl/index.php/Prawo_Parkinsona.

(*attainable*), realistyczny (*realistic*) i określony w czasie (*timed*). Pożeracze czasu obniżają skuteczność zarządzania czasem. Do zewnętrznych pożeraczy czasu zalicza się rozmowy telefoniczne, czy odszukiwanie informacji, zaś wśród wewnętrznych możemy wyróżnić odkładanie spraw na potem, brak dyscypliny, czy nieumiejętność odmawiania.

Niekiedy trudno jest wykonać to wszystko, co zostało zaplanowane, dlatego istotne znaczenie, jak już wspomniano, ma przejrzyste ustalenie priorytetów. Nie ma gotowych przepisów na sukces. Powodzenie każdego przedsięwzięcia zależy od wyboru właściwych celów, czyli właściwych rzeczy do zrobienia we właściwym czasie. Jednym ze sposobów ustalenia i uporządkowania priorytetów może być zaproponowana przez Autorów artykułu matryca czasu. Wyznaczono pola realizacji zadań w modelu rozbieżności między ważnością, a pilnością realizacji (rysunek 1).

Z punktu widzenia charakteru kontaktów z klientami, można wyróżnić obsługę bezpośrednią, czyli interpersonalną, związaną głównie z bezpośrednim kontaktem pracowników banku z klientem. W praktyce oznacza to umiejętność wykorzystania takich narzędzi jak: posługiwanie się językiem korzyści dla klienta, komunikację niewerbalną, rozwiewanie wątpliwości klientów, reakcję na emocje i stres. Jeżeli zatem w banku zachodzi potrzeba bezpośredniego kontaktu z klientem, czy to poprzez częste spotkania, czy też przez codzienną stałą obsługę telefoniczną z wykorzystaniem np. internetowej wymiany informacji, wówczas należy postarać się o doświadczonych pracowników[8].

Ważność	**Realizacja**	
	niepilne	pilne
ważne	Pole I *Rzeczy ważne, ale niepilne* – duże znaczenie, ale mamy na nie dużo czasu, odległy termin realizacji.	Pole II *Rzeczy ważne i pilne* – duże znaczenie i bardzo bliski termin realizacji.
nieważne	Pole III *Rzeczy nieważne i niepilne* – rzeczy o niewielkim znaczeniu ze sporą przestrzenią czasową, tutaj zwykle znajdują się wszystkie pożeracze czasu.	Pole IV *Rzeczy nieważne, ale pilne* – rzeczy o niewielkim znaczeniu, ale z krótkim terminem realizacji, zmuszającym do natychmiastowej reakcji.

Rysunek 1. Matryca czasu
Źródło: Opracowanie własne

[8] H. Wyrębek, *Zarządzanie jakością obsługi klienta na przykładzie przedsiębiorstwa produkcyjno-handlowego,* Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Nr 90, Seria: Administracja i Zarzadzanie, 2011.

Wykwalifikowany odpowiednio personel zapewni oczekiwaną obsługę. Obsługa interpersonalna w sposób znaczący wpływa na charakter relacji sprzedawcy produktu bankowego i klienta. Relacje tego typu stają się często mniej formalne, a bardziej bezpośrednie, i mniej oficjalne, co wpływa na trwałość związku z klientem i jego zadowolenie. Zaletą tego rodzaju obsługi jest możliwość szybszego poznania oczekiwań odbiorcy, jak i poznania poziomu obsługi ze strony banku. Cechą charakterystyczną tej obsługi jest niezwykła szybkość przepływu informacji, a co za tym idzie szybsza reakcja na zgłaszane obiekcje klienta. W znacznym stopniu przyczynia się do wzrostu poziomu obsługi klienta. Kontakt z klientem staje się mniej anonimowy, a bardziej przyjazny i efektywny.

Sprawnie działająca obsługa interpersonalna jest trudna do przecenienia. To właśnie pracownicy zachowujący z klientami bezpośredni kontakt budują wizerunek banku. Indywidualne podejście do klienta umożliwia lepsze zrozumienie potrzeb klienta, budowanie zaufania i pozwala określić kierunek dalszych działań. W związku z powyższym, konieczne jest inwestowanie w rozwój i podnoszenie kwalifikacji pracowników zajmujących się bezpośrednią obsługą klienta.

2. Pomiar wykonania działań otwierania rachunku bankowego

Sposób rozumienia jakości usług, w tym bankowych, ma związek z metodami pomiaru. Badanie jakości usług, w przypadku obsługi klienta, jest badaniem złożonym. W procesie doskonalenia istotną rolę odgrywają narzędzia i metody, aby doskonalić trzeba bowiem umieć odpowiednio mierzyć. Analizując kategorię jakości usług na różne sposoby musimy uwzględnić ewolucję nauki, która osiągnęła taki poziom poznania materii zjawisk społecznych, który umożliwia pomiar zjawisk niezmaterializowanych. Jakość weszła do współczesnego języka nie tyle z filozofii, co z technologii zaprogramowanej i ukształtowanej przez normy i standaryzację. Wprowadzenie usług do badań nad jakością dało rezultat w postaci rozwoju teorii i nowych modeli badawczych. Przez model rozumieć będziemy wzór, według którego wykonamy pomiar.

Metoda pomiaru

Do oceny jakości obsługi w sensie skrócenia czasu obsługi klienta badanego banku zastosowano metodę analizy i konstrukcji logicznej. Metoda polega na podzieleniu problemu badawczego na mniejsze czynniki i zbadaniu każdego z nich indywidualnie. Uzyskane informacje w trakcie tej analizy zostają ponownie połączone w wyniku konstrukcji logicznej. Cały proces pozwala na znalezienie nowego optymalnego rozwiązania danego problemu badawczego. Do pomiaru wykorzystano diagram Ishikawy oraz technikę IPA.

Diagram Ishikawy

Diagram przyczynowo - skutkowy, zwany diagramem rybiej ości (diagram Ishikawy) jest narzędziem, które służy do ilustrowania związków przyczynowo - skutkowych (rysunek 2).

Wykres pokazuje sposób prowadzenia analizy przyczynowo - skutkowej. Za pomocą wykresu Ishikawy możemy wskazać wszelkie istotne związki zachodzące pomiędzy różnymi przyczynami oraz odkryć źródło niepowodzenia, lub nieprawidłowego przebiegu procesu[9]. Analiza przyczyn i skutków przydatna jest szczególnie w pracy zespołowej ze względu na złożoność problemów oraz zróżnicowanej wiedzy i doświadczeń członków zespołu dotyczących przyczyn problemów.

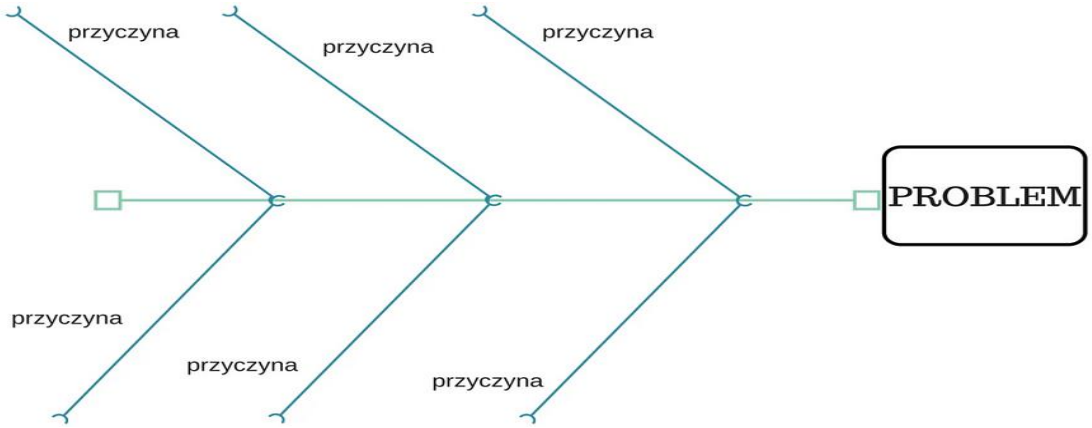

Rysunek 2. Diagram przyczynowo-skutkowy
Źródło: opracowanie własne

Budowa wykresu przyczynowo - skutkowego wynika z obserwacji przyczyn zmienności. Konstrukcję rozpoczyna się od przyczyny podstawowej (pierwszy poziom szczegółowości). Kontynuując postępowanie, dochodzi się w miarę możliwości, do coraz bardziej szczegółowych poziomów. Budowa wykresu kończy się w momencie pełnego określenia przyczyn zjawiska (skutku, problemu).

Technika IPA

IPA (*Importance-Performance-Analysis*) w języku polskim tłumaczona jest jako skala ważności-realizacji. IPA jest przydatna w diagnozowaniu mocnych i słabych stron usługi, co daje podstawy do wyciągania wniosków, które pozwalają tworzyć plany mające na celu odpowiednio kierować nakłady i koncentrować wysiłki przy poprawie jakości, bądź zapewnieniu pożądanego poziomu usług. Do oceny ważności i realizacji poszczególnych elementów stosuje się skale pięcio- lub siedmiostopniowe. W niniejszym badaniu zastosowano skalę pięciostopniową, a wyniki zaprezentowano na wykresie rozproszenia.

Badanie z wykorzystaniem techniki IPA rozpoczęto od wyznaczenia najistotniejszych cech, czynników oraz właściwości usługi tak od strony klientów, jak i banku. Cechą badaną jest czas, jaki pracownik placówki bankowej poświęca na

[9] J. Żuchowski, E. Łagowski, *Narzędzia i metody doskonalenia jakości,* Wyd. Politechnika Radomska, Radom 2004, s. 74-75.

otwarcie rachunku bankowego dla nowego klienta tego banku. Chcąc przeanalizować wyniki przeprowadzonego badania i ocenić każdą wymienioną przyczynę, stanowiącą problem zbyt długiego czasu otwierania rachunku bankowego, wprowadzono oceny ważności i realizacji (rysunek 3). Graficzna prezentacja wyników pozwoli na łatwiejsze określenie, jak kreują się poszczególne elementy usługi i w jaki sposób zareagować na ewentualne niedociągnięcia.

Wykorzystanie techniki IPA jest pomocne przy podnoszeniu jakości istniejącej oferty. Dzięki niej bank łatwo potrafi określić, który element z oferowanej usługi wymaga większych nakładów na szkolenia, poprawy, czy całkowitej zmiany. Jednorazowe zastosowanie techniki IPA pokazuje sytuację banku tylko w tym jednym, badanym momencie.

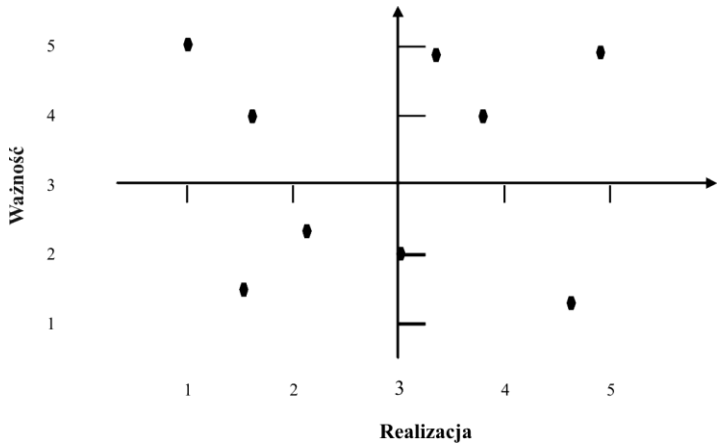

Rysunek 3. Oceny ważności i realizacji badanych cech usługi

Źródło: M. Pujdak-Brzezińska, *Zastosowanie techniki IPA w badaniach jakości usług,* Marketing i Rynek, grudzień 2005.

Usługi bankowe są zmienne, toteż zarówno oczekiwania, jak i ocena ważności i realizacji zmieniają się w miarę upływu czasu. Badania z wykorzystaniem tej techniki powinny być zatem prowadzone systematycznie.

3. Wyniki badań empirycznych

Do badania podanych problemów powołany został zespół w składzie: Zastępca Prezesa ds. Sprzedaży, specjalista ds. produktów, informatyk oraz pracownicy placówek banku (trzy osoby). Łącznie zatem, ocen dokonało ośmiu powołanych ekspertów, którzy zebrali opinie na temat postawionego problemu badawczego. Zgodnie z zastosowaną metodą, problem badawczy został podzielony na mniejsze czynniki, które zbadano indywidualnie (poddano analizie). Wyróżniono następujące zagadnienia:

1. Możliwości i rozwój systemu informatycznego (SYSTEM).
2. Ilość i długość dokumentów (DOKUMENTY).

3. Posiadane uprawnienia i pełnomocnictwa pracowników (UPRAWNIENIA).

4. Czynnik ludzki (PERSONEL).

Wyróżnione zagadnienia rozłożono na jeszcze mniejsze, następujące części składowe:

SYSTEM

- brak autouzupełnienia,
- obsługa bankowości na dwóch stanowiskach,
- brak drukowania dwustronnego.

DOKUMENTY

- długie formularze,
- brak umowy ramowej,
- zbyt dużo zapisów w umowie zamiast w regulaminie.

UPRAWNIENIA

- opóźniona akceptacja,
- ograniczona liczba pełnomocników,
- zbyt mało akceptujących.

PERSONEL

- niechęć do nauki,
- rutyna,
- brak szkoleń.

Przyczyny długiego czasu otwierania rachunku zostały zilustrowane na rysunku 4.

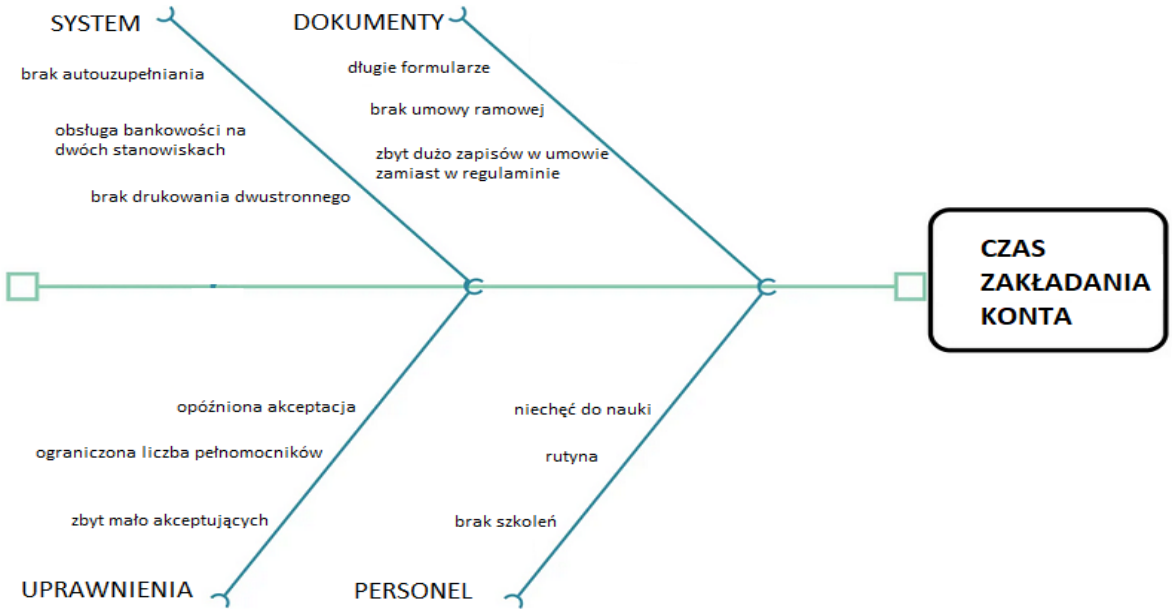

Rysunek 4. Diagram przyczynowo - skutkowy czasu zakładania konta
Źródło: opracowanie własne

Po dokładnej analizie problemu zwrócono uwagę na najważniejsze przyczyny, które mogą wpływać na długość czasu zakładania konta:

1. Brak autouzupełniania formularzy przez system.
2. Zbyt długie formularze..
3. Brak umowy ramowej (drukują się trzy umowy zamiast jednej)
4. Za dużo zapisów w umowach, powinny być w regulaminie.
5. Obsługa bankowości elektronicznej na dwóch stanowiskach.
6. Zbyt mało akceptantów w systemie.
7. Zbyt mało pełnomocników.
8. Niechęć do zmian wśród personelu.

Wszystkie wyróżnione przyczyny zostały połączone w jedną logiczną całość i umieszczone w tabeli 1. Członkowie zespołu projektowego nadali wagi (ważność – realizacja) dla każdej przyczyny umieszczonej w tabeli. Zastosowano oceny punktowe w skali 1-5, a następnie obliczono wartości średnie.

Tabela 1. Wyniki nadania wag

Waga cechy "realizacja"	Bardzo duże znaczenie	Ma znaczenie	Obojętność	Niewielkie znaczenie	Bez znaczenia	**Przyczyna**	Bez znaczenia	Niewielkie znaczenie	Obojętność	Ma znaczenie	Bardzo duże znaczenie	Waga cechy "ważność"
R	5	4	3	2	1		1	2	3	4	5	W
4,8	5	1	0	0	0	1. Brak autouzupełniania	0	0	0	2	4	**4,7**
4,5	4	1	1	0	0	2. Zbyt długie formularze	0	0	0	3	3	**4,5**
5,0	6	0	0	0	0	3. Brak umowy ramowej	0	0	0	1	5	**4,8**
4,7	4	2	0	0	0	4. Za dużo zapisów w umowie	0	1	3	1	1	**3,3**
4,0	2	2	2	0	0	5. Obsługa BE na dwóch stanowiskach	1	2	1	1	1	**2,8**
4,3	3	2	1	0	0	6. Zbyt mało akceptantów	0	0	2	2	2	**4,0**
3,4	1	3	2	0	1	7. Zbyt mało pełnomocników	0	1	1	3	1	**3,7**
2,7	0	1	3	1	1	8. Niechęć do nauki	1	1	4	0	0	**2,5**

Źródło: opracowanie własne

Wagi poszczególnych głównych przyczyn zostały obliczone z następującego wzoru[10]:

$$w_i = \frac{\sum_k w_k * n_{0k}}{\sum_k n_{0k}}$$

gdzie:

i – przyczyna główna uwzględniona w tabeli,

k – liczba ocen wykorzystanych w tabeli,

w_k - wartość ocen wykorzystanych w tabeli,

n_{0k} – liczba wskazań na daną ocenę.

Obliczono przykładowo wagę ważności w_i dla przyczyny głównej 1: brak autouzupełniania

$$w_1 = \frac{4*5+2*4+0*3+0*2+0*1}{4+2+0+0+0} = 4{,}7$$

W ten sam sposób zostały wyznaczone pozostałe wagi przyczyn głównych dla oceny ważności (w_i).

Obliczamy wagę realizacji r_i dla przyczyny głównej 1: brak autouzupełniania,

$$r_1 = \frac{5*5+1*4+0*3+0*2+0*1}{5+1+0+0+0} = 4{,}8$$

Analogicznie wyznaczono pozostałe wagi przyczyn głównych dla realizacji (r_i). Obliczenia ilustruje rysunek 5.

Chcąc przeanalizować wyniki z próby i ocenić każdy wymieniony wariant badanej cechy obliczono ogólną wartość wskaźnika ważności i wykonania. Do tego celu wykorzystano średnią z próby. Uzyskane wyniki zaprezentowano na wykresie rozproszenia, tworząc w ten sposób mapę jakości, która ukazuje rezultaty badania. Poprawne wykonanie mapy jakości zależy od sposobu wyznaczenia punktu przecięcia osi ważności i realizacji. Mapa jakości, zaprezentowana na rysunku 5 ujawniła całe spektrum przyczyn, którymi należy zająć się w pierwszej kolejności, a które można zrealizować w późniejszym terminie.

Czas otwarcia rachunku zmierzono przed zmianami i po wprowadzeniu zmian, wynikających z analizy czasu otwierania rachunku. Do badania wytypowano grupę ośmiu pracowników. W grupie wybranych pracowników, podlegających ocenie, zmierzono czas otwierania rachunku przed zmianami oraz po wprowadzonych zmianach.

[10]A. Hamrol, W. Mantura, *Zarządzanie jakością. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 2005, s. 478.

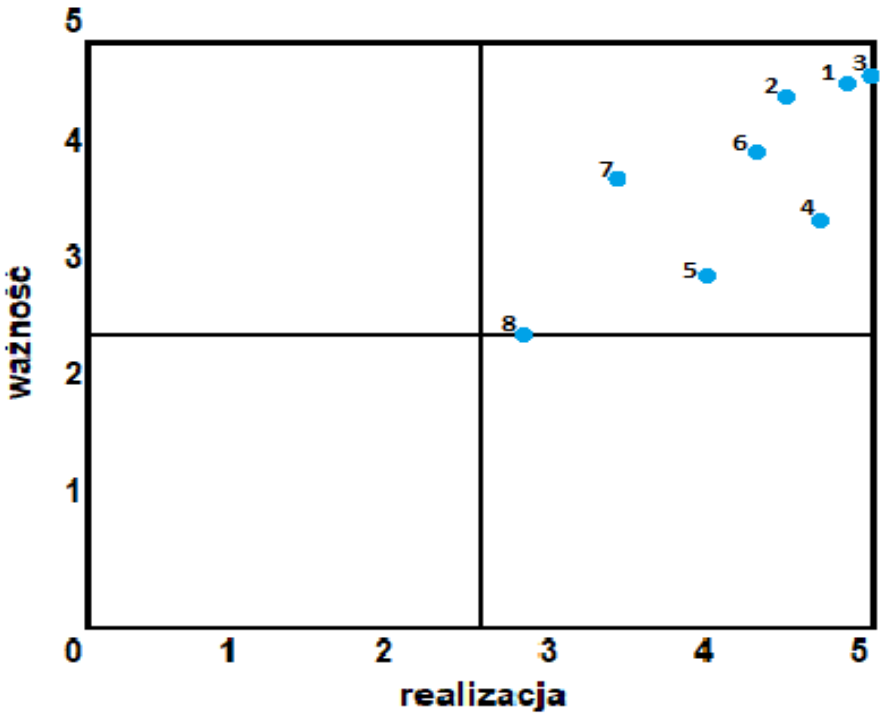

Rysunek 5. Mapa jakości
Źródło: opracowanie własne

W celu uzyskania oceny czasu otwierania rachunku wykorzystano miarę średnią, zastosowaną w obu przypadkach. Przed wprowadzeniem zmian średnia czasu otwierania rachunku wynosiła 65 minut, po zmianach jej wartość wyraźnie zmalała do poziomu 23 minut. Efekt badania pokazuje, że czas otwierania rachunku w wybranym banku można skrócić o 42 minuty.

Wnioski końcowe

Ocena możliwości skrócenia czasu potrzebnego na założenie rachunku bankowego dla klienta indywidualnego i firmowego jednoznacznie wskazuje, że istnieje duży potencjał na przeprowadzenie i wdrożenie nowych rozwiązań jakości obsługi. W celu skrócenia czasu potrzebnego na założenie rachunku w pierwszej kolejności należy zastosować następujące działania:

1. Stworzyć jedną umowę ramową, która zastąpi trzy obecnie funkcjonujące (umowa rachunku, umowa o kartę, umowa o bankowość elektroniczną).
2. Wprowadzić autouzupełnianie formularzy w systemie o dane klienta tak, aby zlikwidować do niezbędnego minimum konieczność ręcznego wpisywania danych.
3. Skrócić i uprościć same formularze.
4. Zredukować część zapisów umów poprzez przeniesienie ich do regulaminu.

Wprowadzenie wskazanych rozwiązań pozwoli znacznie przyspieszyć proces otwierania rachunku. Pracownik, po wpisaniu danych do systemu, otrzyma w formie wydruku gotowy formularz tylko do podpisania z klientem. Nie będzie musiał wpisywać ręcznie na papierze jego danych, lub ręcznie w formie elektronicznej. Dodatkowo będzie miał do podpisania kilka dokumentów mniej. Wartością dodaną będzie też fakt, iż ustandaryzowana zostanie forma zawierania umów dla każdej placówki, co do tej pory nie było takie oczywiste z uwagi na to, że w każdej placówce panowała inna „kultura" pracy z klientem.

W kolejnym etapie można będzie zająć się poniższymi działaniami, które jeszcze mocniej, pozytywnie wpłyną na jakość obsługi klienta w kontekście zawierania umów:

- nadanie dostępów do akceptacji nowego klienta dla większej liczby pracowników. Do tej pory posiada je tylko dyrektor placówki,
- nadanie pełnomocnictwa do podpisywania umów w imieniu banku dla pracowników prowadzących obsługę klienta,
- wprowadzenie systemowego udzielania dostępów do bankowości elektronicznej dla każdego pracownika, a nie tylko przez informatyka – likwidacja tzw. *wąskiego gardła*.

Dołożenie powyższych zadań do tych proponowanych do realizacji w pierwszej kolejności znacznie usprawni proces pozyskiwania nowych klientów poprzez skrócenie czasu potrzebnego na założenie rachunku bankowego. Postawiona we wstępie hipoteza badawcza została pozytywnie zweryfikowana, a to oznacza, że podjęte działania doprowadzą do uzyskania oszczędności efektywnego czasu pracy poświęconego na otwarcie rachunku bankowego.

Bibliografia

1. *Encyklopedia zarzadzania,* https:pl.wikipedia.org/wiki/Zarządzanie_ czasem (7.03.2021).

2. *Encyklopedia zarzadzania,* https://mfiles.pl/pl/index.php/Prawo_ Parkinsona (7.03.2021).

3. Cieciura M., Zacharski J., *Metody probabilistyczne w ujęciu praktycznym*, Wyd. Wizja Press & IT Sp. z o.o., Warszawa 2007.

4. Dźwigol H., *Warsztat badawczy w naukach o zarządzaniu,* Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Nr 1941, Seria: Organizacja i zarządzanie z. 83, 2015.

5. Hamrol A., Mantura W., *Zarządzanie jakością. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 2005.

6. Michalski M., *Marketing,* PWN, Warszawa 2004.

7. Pujdak-Brzezińska M., *Zastosowanie techniki IPA w badaniach jakości usług*, Marketing i Rynek, grudzień 2005.

8. Rogusznik M., *Zarzadzanie czasem pracy*, Dom wydawniczy Elipsa, Warszawa 2010.

9. Wyrębek H., *Zarządzanie jakością obsługi klienta na przykładzie przedsiębiorstwa produkcyjno-handlowego,* Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Nr 90, Seria: Administracja i Zarzadzanie, 2011.

10. Żuchowski J., Łagowski E., *Narzędzia i metody doskonalenia jakości,* Wyd. Politechnika Radomska, Radom 2004.

ЦИВІЛЬНЕ, ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО, ІТ-ПРАВО, ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ; ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ

І. О. Андросюк
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Відповідно до статті 43 Конституції України право на працю має кожен, в тому числі й неповнолітні [1]. Проте, попри закріплене право в Основному Законі та намагання держави реалізувати державну політику у сфері праці молоді, проблема реалізації конституційного права на працю неповнолітніми особами так і залишається не вирішеною в повному обсязі та є одною з найбільш актуальних проблем сучасності. Оскільки законодавча база для розв'язання проблеми зайнятості неповнолітніх в Україні сформована, особливо необхідно проводити дослідження в цій галузі. Але практика його застосування висвітлює болючу проблему обґрунтованості та ефективності певних правил, що ускладнює розв'язання розглянутої проблеми. [2].

Метою статті є аналіз проблемних питань застосування праці неповнолітніх та шляхи їх вирішення.

Розглядом даного питання уже займались такі дослідники як: Венедиктова В. С., Гоца В. Я., Д. В. Назаров, О. С. Реус, А. Кисель, М. І. Іншин та інші.

Стаття 32 Цивільного кодексу України встановлює, що неповнолітніми вважаються особи віком від 14 до 18 років [3]. Відповідно до ст.187 КЗпП України, неповнолітніми є особи віком до 18 років, а праця малолітніх не допускається (ст.188 КЗпП України)[4].

У Кодексі Законів про Працю (далі – КЗпП) не міститься визначення поняття «неповнолітній працівник». Проте О. Реус синонімічно називає таку категорію осіб « неповнолітня працююча молодь», що означає особливу соціально-демографічну групу населення України, яка відрізняється від інших груп за віком, публічно-правовим становищем, наявністю додаткових трудових пільг і гарантій, які надаються державою у процесі здійснення ними трудової діяльності з урахуванням віку, статі, стану здоров'я та умов праці. У вузькому сенсі неповнолітні – це громадяни віком до 18 років» [2, с. 9].

Глава 13 Кодексу Законів про Працю регламентує саме працю молоді, та у своїх статтях містить низку заборон, що стосуються молодих робітників. Так, наприклад, стаття 190 закріплює, що особи, які не досягли 18 років, не можуть працювати на важких роботах і на роботах з шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах. А також стаття 192 накладає заборону роботодавцям залучати неповнолітніх працівників до нічних, надурочних робіт і робіт у вихідні дні [4].

Хоча КЗпП України і гарантує неповнолітній працюючій молоді рівність із повнолітніми, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці надає деякі пільги [4], проте все ж не завжди дані вимоги й права виконуються.

Перша й дуже вагома проблема застосування праці неповнолітніх полягає в тому, що досить часто трапляються випадки, коли роботодавці не хочуть офіційно працевлаштовувати неповнолітніх працівників, й ті змушені працювати нелегально. Загалом роботодавці намагаються не афішувати дитячу працю на власних підприємствах, адже це зобов'язує їх нести юридичну відповідальність за неповнолітніх [6]. При цьому, норма статті 24 КЗпП України прямо закріплює вимогу укладання такого договору [4], а роботодавці відкрито її порушують. Для неповнолітньої працюючої молоді це досить небезпечно, адже вони: 1) залишаються без робочого стажу; 2) не має закріпленого робочого графіку; 3)нестабільна заробітна плата; 4) в будь-який момент без попередження можна залишитись без роботи.

Одна із проблем застосування праці неповнолітніх полягає в тому, що велика кількість роботодавців шукають таких працівників, в яких в же є певний стаж роботи. А що робити неповнолітнім, коли вони вперше працевлаштовуються? Саме це і є великою проблемою для молоді [5].

Третьою, також не менш важливою проблемою є те, що роботодавці усіляко намагаються обійти систему та заощадити на неповнолітніх робітниках. Так, наприклад, вони порушують норми чинного законодавства і не дотримуються тих встановлених пільг, які надані працюючій молоді. Хоча стаття 194 КЗпП України закріплює рівність заробітної плати неповнолітніх працівників при скороченій тривалості щоденної роботи до працівників такої ж категорії при повній тривалості щоденної роботи, та нерідко бувають випадки, коли це фактично не існує [7].

Так, держава на законодавчому рівні закріпила відповідні норми, що регулюють працю неповнолітніх, але проблеми застосування праці молоді так і залишаються не вирішеними, адже належного нагляду за дотриманням цих норм немає. Тобто держава повинна не лише закріплювати положення, а й належним чином спостерігати за їх виконанням.

Отже, працююча молодь, яка не досягла 18 років – це особлива категорія населення, яка у разі працевлаштування отримує додаткові пільги при

працевлаштуванні та гарантії, що враховують вік, умови праці на підприємстві та стан здоров'я неповнолітніх. Хоча держава на законодавчому рівні закріпила право неповнолітніх на працю та додаткові пільги для них, та фактично вони не виконуються. Наведені проблеми є досить серйозними, і потребують вирішення. Саме держава, в першу чергу, повинна організувати додатковий нагляд за дотриманням виконання норм чинного законодавства роботодавцями, а також зробити так, щоб пріоритет надавався неповнолітнім як незахищеній категорії населення. А також потрібно закріпити більш суворе покарання роботодавцям за невиконання норм законодавства, що стосуються неповнолітніх.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.
2. Реус О. Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2009. 17 с.
3. Цивільний кодекс України[Електронний ресурс] // Верховна Рада України від 16.01.2003/ редакція від 16.10.2020– Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
4. Кодекс законів про працюУкраїни : Закон України від 10 грудня 1971 р. No 322–VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08
5. Рибалко К. Р. Проблемні аспекти працевлаштування та трудової діяльності неповнолітніх. Наука у контексті сучасних глобалізацій них процесів. Том 4. 2017. С. 50 – 52
6. Правове регулювання дитячої праці [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://hvpku.ks.ua/?p=4359.
7. Черкаські прокурори виявили порушення законодавства під час працевлаштування неповнолітніх [Електронний ресурс] // Газета Кабінету Міністрів України «Урядовий кур'єр». – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/cherkaski-prokurori-viyavili-porushennya-zakonodav/.

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

О. П. Бойчук

студентка юридичного факультету ВНУ ім. Лесі Українки

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правовий дисциплін ВНУ ім. Лесі Українки, доцент

Демчук А. М.

Право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань є конституційним правом, закріпленим у ч.5 ст.55 Конституції України.

Статтею 124 Конституції України закріплено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами [1]. У Цивільному процесуальному кодексі України виділено три види цивільного судочинства - наказне, позовне та окреме провадження.

Зміни, які відбуваються в нашій державі за роки незалежності, спонукають до розвитку інституту наказного провадження, введення якого обумовлено потребами судової практики, а саме у зв'язку з недоцільністю використання складної процедури позовного провадження за тими вимогами, які можуть вважатися безспірними. Наказне провадження є достатньо новим у цивільному судочинстві та відіграє значну роль у здійсненні правосуддя.

Питанню визначення поняття «наказне провадження» надавали значення такі українські вчені і практики, як М. Свідерська, Д. Луспеник, Г. Фазикош, Д. Липницький, Г. Джумагельдієва, О. Великорода, Я. Романюк, І. Бейцун, О. Куценко, А. Коренчук, О. Штефан, А. Андрушко, Ю. Білоусов, Р. Стефанчук, О. Угриновська, Н. Грабар, С. Фурса та інші [4].

Відповідно до п. 1 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (надалі – ВССУ) від 23.12.2011 р. № 14 «Про практику розгляду судами заяв у наказному провадженні», наказне провадження визначено як самостійний і спрощений вид судового провадження у цивільному судочинстві при розгляді деяких категорій справ, у якому суддя в установлених законом випадках, за заявою особи, якій належить право, без судового засідання та виклику стягувача й боржника на основі доданих до заяви документів видає судовий наказ, який є особливою формою судового рішення [3].

Загальними підставами застосування спрощених проваджень варто вважати безспірність вимог чи малозначність справ, що і породжують їх особливості, такі як: 1) відсутність потреби у присутності сторін, оскільки документи, що подаються як підтвердження заявлених вимог, є лише у письмовій формі; 2) відсутність потреби у проведенні судового засідання, в тому числі підготовчого; 3) незначна вартість. Усі ці особливості спрощених форм проваджень сприяють оптимізації цивільного судочинства [5].

Наказне провадження передбачає спрощену процедуру розгляду заяв про видачу судового наказу, тобто справа розглядається суддею одноособово, а також не передбачається проведення судового засідання й виклику сторін для надання ними своїх пояснень. Особливість даного провадження полягає в тому, що сторонами в ньому виступають не позивач та відповідач, а стягувач (кредитор) та боржник, хоча в деяких статтях ЦПК України називає стягувача заявником. Ними можуть бути як фізичні, так і юридичні особи [6].

Варто зауважити, що у ст. 161 ЦПК вказані підстави, за яких суд може видати судовий наказ: 1) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати та середнього заробітку; 2) заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника; 3) заявлено вимогу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції; 4) заявлено вимогу про стягнення аліментів, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших зацікавлених осіб; 5) заявлено вимогу про повернення вартості товару неналежної якості, якщо є рішення суду, яке набуло законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів; 6) заявлено вимогу до юридичної особи або фізичної особи – підприємця про стягнення заборгованості за договором (іншим, ніж про надання житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення), укладеним у письмовій (у тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [2].

Як і будь-який процес, наказне провадження, за підсумками якого видається судовий наказ, або відмовляється у його виданні, здійснюється в певній послідовності й має свої етапи. Так, на думку С. Сеника, в даному виді цивільного судочинства слід виділити такі стадії: відкриття наказного провадження; видача судового наказу; скасування судового наказу; набуття судовим наказом законної сили [7].

Норми, що регулюють стадію відкриття провадження, визначають правила подачі, форму і зміст заяви, порядок визначення сплати судового збору за подання заяви, а також встановлюють підстави для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу та наслідки повернення або відмови у прийнятті заяви. На даній стадії суд вирішує питання не лише про прийняття заяви про видачу судового наказу, але може відмовити у її прийнятті або повернути заяву з підстав, викладених в ст.165 ЦПК [2].

Друга стадія наказного провадження визначає порядок розгляду заяви про видачу судового наказу, його зміст, вручення судового наказу боржникові. За своїм змістом судовий наказ повинен відповідати вимогам, встановленим ст.168 ЦПК.

Щодо третьої стадії, то відповідно до приписів ч.1 ст.170 ЦПК, якщо боржник не згоден із судовим наказом, він має право протягом п'ятнадцяти днів з дня отримання копії судового наказу та доданих до неї документів подати

заяву про його скасування до суду, який його видав, крім випадків видачі судового наказу відповідно до пунктів 4, 5 частини першої статті 161 цього Кодексу. Заява про скасування судового наказу може також бути подана органами та особами, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Заява про скасування судового наказу подається в суд у письмовій формі та повинна відповідати вимогам ч.3 ст.170 ЦПК України.

Окрім того, варто зауважити, що важливим моментом при видачі судового наказу є дата набрання судовим наказом законної сили. Тобто, відповідно до ч.1 ст.172 ЦПК України, у разі ненадходження до суду заяви від боржника про скасування судового наказу протягом п'яти днів після закінчення строку на її подання судовий наказ набирає законної сили, крім випадків видачі судового наказу відповідно до пунктів 4 і 5 частини першої статті 161 цього Кодексу, коли судовий наказ набирає законної сили у день його видачі [2].

Отже, наказне провадження спрямоване на швидкий та ефективний захист безспірних прав особи за допомогою видачі судового наказу, який одночасно є і судовим рішенням, і виконавчим документом. Впровадження наказного провадження в цивільному судочинстві відповідає потребам судової практики, наказне провадження як судова процедура має спрощений та скорочений характер; є диференційованим, ефективним та економічним.

Втілення інституту наказного провадження має позитивні наслідки як для суддів, так і для осіб, які звертаються до суду за захистом своїх порушених прав. Розгляд справ в порядку наказного провадження зменшує навантаження на суддів місцевих загальних судів, оскільки вимоги, за якими може бути видано судовий наказ, розглядаються судом за спрощеною процедурою без виклику сторін, без проведення судового засідання лише за письмовими доказами та за досить короткий час. Заявник (стягувач) у наказному провадженні захищає своє порушене право швидко, без тяганини, економічно, оскільки ставка судового збору за подання заяви про видачу судового наказу є значно меншою, ніж за подання позову.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40.

3. Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження.: Постанова Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2011 р. № 14 // Офіційний сайт Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

4. Поняття наказного провадження / С. В. Дяченко, М. П. Воронов, Я. О. Базя // Сучасні питання економіки і права. - 2014. - Вип. 1. - С. 117-120. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spep_2014_1_25

5. Колос А. Теоретичні проблеми спрощеного провадження у цивільному процесі. Цивільне право і процес. 2019. С. 32-35.

6. Наказне провадження як спрощений вид цивільного судочинства / О. О. Колосова // Право і суспільство. - 2013. - № 3. - С. 151-158. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2013_3_25

7. Сеник С. Поняття та характерні ознаки наказного провадження / С. Сеник // Вісник Львівського університету. Серія : Юридична. – 2010. – Вип. 51. – С. 218–222.

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОГОВОРА КОМПЛЕКСНОЙ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ЛИЦЕНЗИИ (ФРАНЧАЙЗИНГА) В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

А. С. Воропай
студентка УО Международного университета «МИТСО»
Научный руководитель – к ю.н., доцент по специальности «Право»,
доцент кафедры гражданско-правовых дисциплин,
начальник научно-исследовательской части,
Международный университет «МИТСО», доцент
Комоцкая И.А.

Франчайзинг является одним из эффективных средств достижения высоких результатов в современном мире бизнеса. В настоящее время отношения в сфере франчайзинга в Беларуси находятся на стадии развития, поскольку отмечается недостаточная активность иностранных правообладателей по расширению своей франчайзинговой сети в Беларуси, а национальные – не рассматривают в полной мере франчайзинг в качестве действенного механизма развития бизнеса. Данное обстоятельство связано, в первую очередь, с недостаточной эффективностью правового регулирования данного договора. В этой связи совершенствование законодательства в сфере договора франчайзинга становится актуальным вопросом белорусского права.

С принятием в 1998 году Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК Беларуси), в котором закреплены некоторые особенности регулирования договора франчайзинга, франшиза получила развитие и принесла важные изменения в сферу бизнеса.

Договор комплексной предпринимательской лицензии (франчайзинга) является самостоятельным видом гражданско-правового договора, которому соответствуют различные формы реализации товаров, выполнения работ и

оказания услуг. Договор франчайзинга выступает основой взаимодействия правообладателя (франчайзера) и пользователя (франчайзи). В соответствии с п. 1 ст. 910 ГК Беларуси по договору комплексной предпринимательской лицензии (договор франчайзинга) одна сторона (правообладатель) обязуется предоставить другой стороне (пользователю) за вознаграждение на определенный в договоре франчайзинга срок либо без указания срока лицензионный комплекс, включающий право использования фирменного наименования правообладателя, других объектов интеллектуальной собственности, предусмотренных договором франчайзинга, а также нераскрытой информации в предпринимательской деятельности пользователя [1].

В ГК Беларуси определен предмет договора франчайзинга – это так называемый лицензионный комплекс, т.е. определенный перечень 36 лицензий, которые правообладатель должен передать пользователю в рамках указанного договора. Данный комплекс включает, прежде всего, лицензию на фирменное наименование правообладателя, которая передается пользователю; право использования секретов производства (ноу-хау); иные объекты интеллектуальной собственности, в частности, лицензии на товарный знак или знак обслуживания.

Исходя из определения договора франчайзинга, содержащегося в ст. 910 ГК Беларуси [1], по правовой среде договор франчайзинга является взаимным, возмездным, согласованным. Согласно п. 3 ст. 910 ГК Беларуси сторонами по договору франчайзинга могут быть коммерческие организации и индивидуальные предприниматели [1].

В соответствии с п. 2 ст. 910 ГК Беларуси договор франчайзинга должен предусматривать использование лицензионного комплекса в определенном объеме с указанием или без указания территории их использования применительно к определенным видам предпринимательской деятельности [1]. Данная норма на практике вызывает одну из основных проблем при заключении договоров франчайзинга. В то же время не указание в договоре франчайзинга на рассматриваемое условие может привести к признанию договора незаключенным, поскольку сторонами не согласовано одно из условий, наличие которого требуется законодательством [2, с. 34].

В соответствии со ст. 910-1 ГК Беларуси [1] договор франчайзинга заключается в простой письменной форме в силу отсутствия иного предписания закона. Договор франчайзинга подлежит регистрации в патентном органе – Национальном центре интеллектуальной собственности Республики Беларусь, из чего следует, что он может быть заключен только путем составления одного документа, подписанного сторонами. В законодательстве

Республики Беларусь отсутствует указание на последствия незарегистрированного договора франчайзинга в патентном органе. Однако, исходя из комплексного анализа норм ст. 165, 166 ГК Беларуси [1], можно сделать вывод о том, что к незарегистрированному договору франчайзинга могут быть применены последствия, предусмотренные п. 1 ст. 166 ГК Беларуси (договор франчайзинга будет считаться ничтожным) [1].

Неоднозначным является ответ на вопрос о моменте вступления в силу договора франчайзинга. В данном случае представляется возможным применение нормы, содержащейся в п. 3 ст. 403 ГК Беларуси [1], исходя из которой заключенным договор франчайзинга будет считаться лишь с момента его регистрации.

Процедура регистрации договоров франчайзинга регламентирована рядом нормативных правовых актов [3, 4], согласно которым для регистрации договоров франчайзинга в патентный орган подается определенный постановлением пакет документов [3]. Регистрация договоров осуществляется в течение одного месяца с даты поступления в патентный орган необходимых документов. При регистрации осуществляется проверка наличия необходимых для регистрации документов и их соответствия установленным требованиям, а также соответствия положений представленного на регистрацию договора законодательству о праве промышленной собственности в части: наличия у сторон договора правомочий на его заключение; предмета и срока действия договора; вида передачи и объема передаваемых прав. Иные условия договора, в частности, относящиеся к цене, порядку и условиям расчетов между сторонами, патентным органом не проверяются. Стороны договоров несут ответственность за их соответствие законодательству, в том числе в части правильности расчета цены договора [3].

Таким образом, можно определить значимость договора комплексной предпринимательской лицензии (франчайзинга), заключающуюся в упорядочивании экономических связей за счет согласования механизмов хозяйствования, повышения финансовой и управленческой гибкости, а, следовательно, стабилизации экономических отношений субъектов экономики в рамках всех институтов, функционирующих в экономике. Проведенный анализ правоприменительной практики в исследуемой сфере позволил сделать вывод о том, что целесообразно совершенствовать законодательство в части закрепления единой методики раскрытия информации и учета франшиз, а также разработать программы льготного кредитования субъектов франчайзинговой системы и начинающих предпринимателей, принявших решение приобрести франшизу.

Литература

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : принят Палатой представителей 28 октября 1998 г., одобрен Советом Республики 19 ноября 1998 г. : с изм. и доп. от 29.06.2020 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

2. Рыкова И. В. Франчайзинг : новые технология, методология, договоры / И. В. Рыкова. – М. : Современная экономика и право, 2019. – 193 с.

3. О регистрации лицензионных договоров, договоров уступки прав на объекты права промышленной собственности, договоров о залоге имущественных прав, удостоверяемых свидетельством на товарный знак, знак обслуживания и договоров комплексной предпринимательской лицензии (франчайзинга) [Электронный ресурс] : постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 21 марта 2009 г., № 346 : с изм. и доп. от 05.07.2018 г. // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

4. Инструкция о порядке регистрации лицензионных договоров, договоров уступки прав на объекты права промышленной собственности, договоров о залоге имущественных прав, удостоверяемых свидетельством на товарный знак, знак обслуживания и договоров комплексной предпринимательской лицензии (франчайзинга) [Электронный ресурс] : Постановление Государственного комитета по науке и технологиям Респ. Беларусь, 15 апреля 2009 г., № 6 : с изм. и доп. от 05.07.2018 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Т. С. Гарбарчук
студентка ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – старший викладач
ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Головачук Н. М.

Трансплантація в Україні є питанням життя і смерті. Ми чуємо цей вислів майже щодня і не надаємо йому великого значення, однак є певна група осіб для яких це не просто слова, а реальність в якій люди живуть роками. Кожного дня вони за крок до смерті, проте шанс на порятунок в Україні незначний. Життєво важливі органи в силу різних обставин не виконують свої функції повноцінно і потребують заміни. Для цього існує трансплантація.

Трансплантація - спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці анатомічного матеріалу людини від донора реципієнту і спрямований на відновлення здоров'я людини [1].

За роки незалежності в Україні провели менше 2,5 тисяч операцій з трансплантації органів. У 2020 році в Україні зробили понад 118 трансплантацій, на 2021-й планують 250. В той же час є потреба у п'яти тисячах операцій в рік: 2 тис. хворих потребують пересадки нирки, 1,5 тис. – серця, ще близько 2 тис. – печінки. За даними громадської організації «Всеукраїнська платформа донорства «iDonor», в Україні щороку помирає понад три тисячі пацієнтів, які так і не дочекались пересадки того чи іншого органу [2].

Не дивлячись на це, щодня лише одиницям українців вдається врятувати життя закордоном. Держава виділяє на це сотні мільйонів гривень, але не є секретом, що на всіх грошей не вистачає. Потреба в проведенні операцій з трансплантації органів не те що важлива, а скоріше життєво необхідна.

Питання у сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів і репродуктивних клітин на сьогодні є досить актуальним. Дослідженням у цій сфері приділяють увагу медичні працівники, юристи та науковців, зокрема С. Г. Стеценко, К. О. Ільющенкова, Н. Б. Болотіна та І. Я. Сенюта.

Метою статті є з'ясування суті трансплантації, її рівня розвитку в Україні перспектив вирішення проблем у цій сфері та покращення функціонування системи вцілому.

Трансплантація застосовується виключно за наявності медичних показань і здійснюється відповідно до галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я за згодою об'єктивно поінформованої дієздатної особи (реципієнта). Кожна повнолітня дієздатна фізична особа має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів і репродуктивних клітин [4].

Фізична особа може дати письмову згоду на донорство її органів та інших анатомічних матеріалів на випадок своєї смерті або заборонити його. Якщо людина за життя чітко висловила волю щодо долі свого тіла та його органів, то питань не виникає [1].

З цього випливає необхідність нормативного встановлення презумпції згоди чи відмови від вилучення органів особи та інших анатомічних матеріалів після смерті, оскільки українське законодавство в переважній більшості закріплює презумпцію незгоди.

На жаль, законодавство не встановлює й цивільно-правової відповідальності конкретно у сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів і репродуктивних клітин. Лише аналізуючи загальні положення

цивільно-правової відповідальності у медичній діяльності можна зрозуміти, яка може бути відповідальність у сфері донорства органів та інших анатомічних матеріалів і репродуктивних клітин. На даний час у нашій державі відповідальність чітко визначається лише у Кримінальному кодексі України [3, с. 204].

Важливою перевагою є те, що в систему трансплантації входять як державні органи, органи місцевого самоврядування, заклади охорони здоров'я так і громадські організації та міжнародні організації.

До них входять:

- Кабінет Міністрів України;
- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;
- заклади охорони здоров'я, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, що передбачає право надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації;
- заклади охорони здоров'я, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики;
- бюро судово-медичної експертизи та інші суб'єкти господарювання, що здійснюють діяльність, пов'язану з трансплантацією;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення [1].

Громадські організації відіграють значну роль в існуванні сучасної трансплантації. Зокрема, Благодійний Фонд «Український реєстр донорів кісткового мозку» - створений для допомоги у пошуку неродинного донора пацієнтам з лейкемією та іншими важкими захворюваннями крові, які потребують трансплантації кісткового мозку. Благодійний Фонд співпрацює з світовим реєстром донорів кісткового мозку WMDA (The World Marrow Donor Association) та був включений в перелік світових реєстрів.

Цікавим фактом є існування проекту ДонорUA, що являє собою автоматизовану систему рекрутингу та управління донорами крові, що розроблена з метою популяризації донорського руху в Україні. Проект створений у співпраці ГО «Всеукраїнська асоціація донорів України» та української IT-компанії DevRain.

Донор UA не є офіційним сайтом національної служби крові, Міністерства охорони здоров'я, чи будь-яких інших медичних інституцій. Однак співпрацює з деякими центрами крові, отримуючи від них інформацію про актуальні запаси донорської крові, і закликає інші центри крові також з ними співпрацювати.

Важливо відмітити, що діють державні інформаційні системи трансплантації: Єдина державна інформаційна система трансплантації органів та тканин та Державна інформаційна системи трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин.

За допомогою використання Державної інформаційної системи трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин, реєстрів потенційних донорів гемопоетичних стовбурових клітин проводиться пошук серед донорів - громадян України та донорських зразків, що перебувають на території України [1].

Завданням Єдиної системи є визначення пар донор-реципієнт, ефективне та оперативне (в режимі реального часу) забезпечення учасників національної системи органної трансплантації інформацією щодо потенційних донорів анатомічних матеріалів людини, наявних анатомічних матеріалів людини, призначених для трансплантації та/або виготовлення біоімплантатів, осіб, які потребують медичної допомоги із застосуванням трансплантації, осіб, які потребують медичного нагляду у зв'язку із перенесенням трансплантації, а також іншою інформацією, необхідною для належного функціонування в Україні системи трансплантації [4].

Ситуація, що склалась з трансплантацією в Україні, на жаль, доволі критична. Відродження вітчизняної трансплантації можливе лише завдяки поєднанню державної політики, активній діяльності громадських і благодійних організацій та наполегливій роботі практичних лікарів. Крім того, важливо вдосконалити законодавчий фундамент і забезпечити дієвий та ефективний механізм регулювання і реалізації трансплантацій.

Література

1. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17.05.2018 р. № 2427-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text

2. https://www.facebook.com/idonorua

3. Болотіна Н. Б. та ін.; Сучасне українське медичне право / за заг. ред. С. Г. Стеценка. - К. : Атіка, 2010. - 495 с.

4. Положення про Єдину державну інформаційну систему трансплантації органів та тканин : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2020 р. № 1366. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1366-2020-%D0%BF#Text

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

І. В. Господарик
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Якушев І. М.

Постановка проблеми. Метод трудового права визначається як сукупність прийомів і способів правового впливу на поведінку учасників трудових відносин та відносин тісно пов’язаних з ними. Кожен метод правового регулювання праці є для законодавця науково обґрунтованим, у ньому відображається суть норм законодавства про працю. Методи правового регулювання зумовлюються своєрідністю відповідного виду суспільних відносин, а не навпаки.

Мета дослідження. Полягає у виділенні і розгляді особливостей методів трудового права, їх характеристиці та аналізу централізованого і децентралізованого методів правового регулювання як основних методів правового регулювання.

Результати дослідження. Питання щодо метода трудового права досліджувалися багатьма науковцями, як в загальній теорії права, так і в галузевих науках, які по-своєму формулювали одне і те ж поняття. Тому в теорії права склалися різні бачення щодо методу трудового права. Вагомий внесок у дослідження даної проблеми внесли С.С. Алексєєв, Н. І. Болотіна, В. В. Жернаков, А. Ф. Нуртдінова, П. Д. Пилипенко, О. І. Процевський, В. А. Тарасова, О.А. Яковлєв та інші.

В теорії трудового права прийнято охарактеризувати метод регулювання трудових відносин наступними рисами (ознаками), які запропонувала Н. І. Болотіна, а саме: а) порядком виникнення, зміни і припинення правовідносин; б) загальним правовим становищем суб’єктів трудових правовідносин; в) характером встановлення прав і обов'язків суб’єктів трудових правовідносин; г) засобами, що забезпечують виконання обов'язків (санкціями) [2]. До того ж, в трудовому праві виділяють юридичні засоби впливу на трудові відносин та відносини, що тісно пов’язані з ними з метою забезпечення необхідної поведінки їх учасників. Окрім загальних засобів впливу: 1) припис (роби так); 2) дозвіл (роби, як вважаєш за потрібне); 3) заборона (так не роби), прийнято виділяти ще 4) рекомендацію (бажано зробити так), яку виділяє В. В. Жернаков [5]. Якщо припис та заборону потрібно вважати типовими прийомами імперативного правового регулювання, то дозвіл та рекомендацію виключно як прийоми диспозитивного правового регулювання [4].

В науковій доктрині присутня певна різносторонність точок зору науковців щодо методу трудового права, однак їхні тлумачення не є помилковими, а лише демонструють суб'єктивні бачення та відмінності у підходах до однієї і тієї ж проблеми. Тому проаналізувавши різні погляди науковців щодо визначення методу трудового права можна дійти висновку, що усі особливості регулювання трудових відносин та відносин, що тісно пов'язані з ними відштовхуються від методу субординації (який містить заборону чи припис) та методу координації (який надає можливість суб'єктам трудових правовідносин самим встановлювати свої права і обов'язки), так як трудове право є змішаним правом з досить специфічним автономним регулюванням [1].

Централізоване регулювання соціально-трудових відносин проявляється у виданні державою правових норм на ринку праці, основним завданням, яких є захистити в умовах ринку найманих працівників від надмірної експлуатації з боку роботодавців і гарантувати такі умови праці, які сприяли б забезпеченню високого рівня розвитку людини й задоволенню необхідного мінімуму матеріальних і духовних потреб. Даний метод виражений у категоричній формі, яка не дозволяє зміни припису будь-якою стороною трудових відносин. Це найбільш характерно для матеріальної та дисциплінарної відповідальності, відносин з охорони праці, нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю та окремих законодавчих обмежень [3].

З іншого боку представлений локальний метод правового регулювання праці, який полягає у прийнятті або санкціонуванні державою локальних правових норм, які приймаються на рівні підприємства з метою деталізації, уточнення загальних правових приписів, а також упорядкування певних трудових відносин, які не можуть погіршувати становище працівників порівняно із трудовим законодавством [2]. З переходом України до ринкових відносин чітко прослідковується домінування диспозитивного методу і, як наслідок, зростання ролі локальної нормотворчості. Це обгрунтовується тим, що договірний рівень регулювання складає основу трудових відносин [4]. А трудові правовідносини, в свою чергу породжує юридичний факт (трудовий договір (контракт)), на основі вільного волевиявлення працівника і роботодавця. Проте, слід зазначити, що трудові правовідносини можуть виникати і на підставі допущення до роботи. Про це також наголошує П. Д. Пилипенко і виділяє певну перевагу на користь децентралізованого правового регулювання [3].

У трудовому праві часто прийнято вважати, що при укладанні трудового договору сторони знаходяться у юридично рівному становищі. Проте, потрібно визнати, що роботодавець і найманий працівник насправді не рівні, адже сторони знаходяться у рівному становищі лише у момент укладення трудового

договору. А після його укладення роботодавець наділяється певними повноваженнями щодо працівника (встановлюється певна влада-підпорядкування). Правильніше було б вважати, що положення сторін при укладенні трудового договору характеризується не рівністю сторін, а свободою вибору. Це більш точно відповідає реаліям сьогодення, оскільки юридична рівність в сфері найманої праці не дає повної соціальної рівності і працівник потребує додаткового правового захисту. Тому переважна більшість положення законів, які спрямовані на захист прав працівників, повинні бути сформульовані як "обов'язок роботодавця", а "не як можливість для сторін" (сторони можуть), щоб у такий спосіб зрівняти обидві сторони. Науковець В. В. Жернаков дійшов висновку, що «примус до праці треба шукати не в правовій, а в соціально-економічній сфері» [5].

Отже, на підставі вищесказаного можна виділити такі особливості методу правового регулювання трудових відносин: 1) договірне залучення до праці; 2) юридична рівність сторін у трудових правовідносинах; 3) поєднання централізованого і локального регулювання трудових відносин; 4) участь працівників у формуванні трудових відносин через трудові колективи і профспілкові органи; 5) підпорядкування внутрішньому трудовому розпорядку; 6) наявність специфічних прийомів і засобів захисту трудових правовідносин (існування специфічних органів із розгляду індивідуальних трудових спорів); 7) єдності і диференціації регулювання відносин у сфері праці [6].

Отже, метод трудового права це цілий правовий процес, який характеризується своїми особливостями, впливом на суспільні відносини, встановленням прав та обов'язків, характером взаємовідносин суб'єктів, правовими засобами впливу, а також сукупністю відповідних прийомів, що виражаються у комплексному поєднанні централізованих та децентралізованих засад регулювання трудових і тісно пов'язаних з ними відносин.

Література

1. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М.: «Статут», 1999. – 711 с.

2. Болотіна Н.Б. Трудове право України: Підручник / Н. Б. Болотіна. – К.: «Знання», 2008. – 860 с.

3. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права: Монографія / П.Д. Пилипенко. – Львів: Видавничий центр Львів. національного ун–ту імені Івана Франка, 1999. – 214 с.

4. Прокопенко В. І. Трудове право України: Підручник. – Х.: Фірма «Консум», 1998.

5. Трудове право: підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. – Х.: Право, 2012. – 496 с.

6. Трудовое право России : Учебник / Под общей ред. Ю. П. Орловский и А. Ф. Нуртдинова. – М.: МЦФЭР, 2004. – 880 с.

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ДОГОВОРІВ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

І. В. Господарик
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Ю. П. Сосновська
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Старчук О. В.

Договір є однією з найдавніших юридичних конструкцій, яка найчастіше застосовується в цивільному законодавстві, однак сімейно-правовий договір має, також, приватно-правовий характер, та укладається з метою врегулювання сімейних відносин між членами сім'ї.

Одним із галузевих принципів сімейного права України є договірне регулювання сімейних відносин між їх учасниками, які відповідно до ч. 2 ст. 7, ст. 9 Сімейного кодексу України (далі – СК України) [1] можуть самостійно визначати зміст своїх сімейних правовідносин в договірному порядку.

Питання договірного регулювання сімейних відносин є предметом дослідження В. К. Антошкіної, Т. О. Ариванюк, Г. М. Ахмач, М. В. Бориславської, І. В. Жилінкової, О. М. Калітенко, З. В. Ромовської, М. М. Сібільова та ін.

У сімейному праві України договір розглядається як двосторонній правочин, оскільки права та обов'язки виникають у двох учасників сімейних відносин, які спрямовані на досягнення певних сімейно-правових наслідків. Слушно зауважує, Д. І. Мейєр, що суб'єктами договірного регулювання сімейних відносин є лише фізичні особи, які пов'язані між собою рідством або сімейним станом [2].

У правовій доктрині з цивільного та сімейного права відсутня єдина уніфікована класифікація договорів, оскільки вироблено різні класифікаційні критерії їх поділу.

За предметом правового регулювання сімейно-правові договори є: майновими (шлюбний договір; договір про розділ подружнього майна; договір про сплату аліментів; договір між сурогатною матір'ю і особами, на користь

яких використовується репродуктивна технологія) та немайновими (договір про те, з ким із батьків після розірвання шлюбу будуть проживати діти, яку немайнову участь у забезпеченні їхнього життя братиме той з батьків, хто буде проживати окремо (ч. 1 ст. 109 СК України) [1].

Є. О. Чефранова сімейні договори поділяє відповідно до їхньої законодавчої визначеності на:

1) поіменовані (визначені у законі);

2) непоіменовані (не визначені у законі, однак такі, що не суперечать принципам цивільного та сімейного права і моральним засадам суспільства) [3, с. 60].

О. В. Розгон у своєму монографічному дослідженні «Договори у сімейному праві України» пропонує такі критерії поділу сімейно-правових договорів:

Залежно від їх цільової спрямованості, що мають на меті:

– встановлення, зміну або припинення правового режиму майна;

– передання майна у власність;

– передання майна у користування;

– надання утримання;

– виховання дітей.

Залежно від суб'єктного складу:

– договори подружжя;

– договори фактичного подружжя (осіб, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу);

– договори між нареченими та/або їх родичами;

– договори батьків щодо виховання та утримання дитини;

– між батьками та повнолітніми дітьми;

– договори інших членів сім'ї та родичів;

– договори, укладені із суб'єктами, які не є членами сім'ї, за участю державного органу.

Залежно від характеру договірних відносин:

– договори, що регулюють майнові відносини;

– договори, що регулюють немайнові відносини;

договори, що регулюють і майнові, і немайнові відносини (змішаного характеру) [4, с. 67].

Дискусійними в науці сімейного права залишаються питання, що стосуються класифікації договорів у сімейному праві за підставами їх поділу за критеріями, які вживаються щодо цивільно-правових договорів.

Про взаємозалежність договору у сімейному праві із цивільно-правовим договором зауважує І. В. Жилінкова, вказуючи на цивільно-правову договірну структуру сімейного договору, але водночас із низкою особливостей [5, с. 39].

Поділяє цю позицію і Н. Хараджа, яка вказує на те, що за цивільно-правовою класифікацією можна поділи договори у сімейному праві на на реальні та консенсуальні, умовні та безумовні, строкові та безстрокові тощо. Також у системі сімейних договорів, пише автор, більшість мають довірчий характер, у зв'язку з чим їх можна назвати фідуціарними сімейними договорами, а також враховуючи наявність встановлених законодавством санкцій за їхнє невиконання, сімейні договори можна поділяти на юридичні (за порушення яких встановлено заходи державного примусу) та натуральні (державні заходи примусу за невиконання яких не передбачаються) [6].

Однак, Є. П. Титаренко акцентує увагу на тому, що сімейно-правові договори не можуть бути класифіковані за киртеріями, які характерні для цивільних договорів [7, с. 8].

У свою чергу, класифікація сімейних договорів може бути проведена і за іншими критеріями, що ще раз підтверджує наявність їхньої самостійності та можливості досить великої сфери застосування.

Окрім цього, СК України регулює відносини, які виникають із обов'язковим укладенням договорів. Це договори, спрямовані на регулювання відносин між прийомними батьками / батьками-вихователями та органом опіки та піклування з передачі дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування в сім'ї на виховання у формі прийомної сім'ї / дитячого будинку сімейного типу.

Отже, в правовій доктрині сімейного права України відсутня єдина система договорів, оскільки, один і той самий сімейно-правовий договір можна класифікувати за різними підставами і подальші дослідження в галузі договірного регулювання сімейних відносин можуть бути спрямовані на створення теорії договору в сімейному праві України, визначення його поняття, змісту, форми, призначення тощо.

Література

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доп. Відом. Верх. Ради України. 2002. №21. Ст. 135.

2. Мейер Д.И. Русское гражданское право. М. : Статут, 2003. 831 с.

3. Чефранова Е. А. Имущественные отношения в российской семье: практическое пособие. М. : Юристъ, 1997. 168 с.

4. Розгон О. В. Договори у сімейному праві України: монографія К. : Ін Юре, 2018. 301 с.

5. Жилинкова И. В. Расторжение брака: монография. Х. : Ксилон, 2007. 98 с.

6. Хараджа Н. Щодо критеріїв класифікації сімейних договорів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://oldconf.neasmo.org.ua/node/94.

7. Титаренко Е. П. Понятие и характеристика соглашений в семейном праве. Семейное и жилищное право. 2005. № 2. С. 7–9.

ДИСКРИМІНАЦІЯ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

А. В. Киричук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Досліджуючи питання заборони дискримінації праці за трудовим законодавством України, необхідно проаналізувати положення чинного законодавства направленого на недопущення дискримінації у трудових правовідносинах; а також проаналізувати практику застосування цих положень.

Проблемні аспекти заборони дискримінації праці за трудовим законодавством України досліджували такі вчені, як: І. В. Лагутіна, О. В. Тищенко, Н. Б. Болотіна, С. М. Прилипко, О. І. Процевський, О. М. Ярошенко, Г. М. Громова, В. М. Венедиктова та інші. Потреба в науковому осмисленні дискримінації у трудових правовідносинах не тільки не втратила своєї актуальності, а й завдяки докорінним змінам, які стались в економічному та політичному житті України, набули якісно нового значення.

У Конституції України (далі - КУ) закріплено положення , згідно з яким забороняються дискримінації у всіх сферах суспільного життя, в тому числі й у сфері праці. У ст. 24 КУ зазначено, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. [1]

На законодавчому рівні заборона дискримінації також закріплена у ст. 2-1, 22 Кодексу законів про працю (далі - КЗпП), ст. 1, 2 Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р., ст. 1 Конвенції Міжнародної організації праці № 111 про дискримінацію в галузі праці і зайнятості (Конвенції МОП № 111), ст. 6 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», ст. 6 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» й ін.

Термін «дискримінація» походить від латинського слова «discriminatio» (розрізнення) і означає обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян за різними ознаками: расової або національної приналежності, статі, соціального походження, політичних поглядів тощо [4, с. 219].

У чинному законодавстві значення терміну «дискримінація» закріплено у ст. 1 Конвенції МОП № 111, де зазначено, що дискримінація охоплює будь-яке розрізнення, недопущення або перевагу, що робиться за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, іноземного походження або соціального походження і призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праці та занять. [2]

У ст. 2-1, 22 КЗпП не закріплюється термін «дискримінація». Однак вище зазначеними статтями забороняється будь-яка дискримінації у сфері праці залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації й ін., заборона необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу тощо.

Відповідно до ст. 22 КЗпП забороняється необґрунтована відмова у прийнятті на роботу; а також пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг при укладенні, зміні та припиненні трудового договору залежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, роду і характеру занять, місця проживання не допускається. [3] Проте варто зазначити, що на практиці дане положення часто порушується. Досить часто, відмова роботодавця у прийнятті на роботу не пов’язана з діловими якостями претендента на посаду, вони просто не бажають вступати у трудові відносини з певними категоріями осіб, наприклад, вагітними жінками, особами з інвалідністю, жінками з неповнолітніми дітьми, вважаючи, що ці критерії негативно вплинуть на якість виконуваної роботи.

Ще одним прикладом дискримінації, яка часто зустрічається сьогодні, є оголошення про вакансію на підприємстві, установі тощо, де пропонують роботу тільки жінкам або ж чоловікам. У таких оголошеннях часто зазначають вимоги щодо зовнішності, сімейного стану, а при співбесіді вимагають в особи відомості про особисте життя, планів щодо народження дітей тощо.

Варто звернути увагу на поділ законодавцем дискримінації на два види, а саме: «пряме або непряме обмеження прав». Пряма дискримінація має місце, коли нерівне ставлення виникає в результаті прямого застосування норм законодавства, правил, що безпосередньо надають перевагу окремим категоріям осіб, за певною ознакою (вік, стать, національна приналежність тощо). Непряма пов’язана з тими випадками, правилами та практикою, які, на

перший погляд, здаються нейтральними, але на практиці призводять до невигідних ситуацій для тих осіб, на яких поширюється така дискримінація. Наприклад, встановлення вимоги знання іноземної мови при прийомі на роботу, для виконання якої немає особливої потреби такого знання; встановлення меншої заробітної плати працівникам, які працюють дистанційно, ніж працівникам, які працюють в офісі.

Принцип рівності, заборони дискримінації закріплений і у ст. 184 КЗпП. Згідно з даною статтею забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до трьох років, а одиноким матерям - за наявністю дитини віком до чотирнадцяти років або дитини з інвалідністю. [3] В даній статті забороняються дискримінація за ознакою сімейного стану. Проте, сьогодні досить часто зустрічаються сім'ї, в яких чоловік самостійно виховує дітей. Звідси, варто закріпити на законодавчому рівні положення, згідно з яким будуть передбаченні гарантії трудових прав і для чоловіків.

Однією з поширених форм дискримінації у трудових відносинах гендерна нерівність щодо оплати праці. Серед явищ, що спостерігаються на ринку праці в Україні, можна виділити, що відповідно до даних Державної служби статистики розмір середньомісячної оплаті праці жінок станом на 2018 рік був нижчий, ніж у чоловіків близько на 21%, а станом на 2019 рік - 23%.

Отже, дискримінація – це порушення прав людини, що супроводжується нерівністю. В спеціальній юридичній літературі дискримінація в сфері праці визначається, як: 1) порушення принципу рівності, як його протилежність, заборонена диференціація [5, с. 50]; 2) не засноване на ділових якостях і змісті праці розрізнення, недопущення або перевага, що призводить до ліквідації або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праць і занять тощо.
Факт дискримінації працівнику, на жаль, дуже важко довести, оскільки роботодавці вдаються не до відкритої, а до прихованої дискримінації. Дуже складно довести факт дискримінації на етапі прийняття на роботу, оскільки в більшості випадків працівники не мають письмової відмови в працевлаштуванні, а також довести про справжні мотиви роботодавця відмови в прийнятті на роботу.

Література

1. Конституція України: прийнята на 5-й сесії Верхов. Ради України 28.06.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.

2. Конвенція МОП № 111 про дискримінацію в галузі праці та занять 1958 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161#Text.

3. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1971. – (Додаток до №50).

4. Дашковська О. Дискримінація за ознакою статі: деякі загальнотеоретичні аспекти / О. Дашковська // Вісник Академії правових наук України. - 2005. - № 3 (42). - С. 219-226

5. Лагутіна І.В. Заборона дискримінації у сфері праці як принцип трудового права / І.В. Лагутіна // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 52. – С. 46-52.

ДО ПИТАННЯ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА СІМЕЙНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

А. В. Киричук
студентка юридичного факультету ВНУ ім. Лесі Українки
С. В. Торгун
студентка юридичного факультету ВНУ ім. Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ВНУ ім. Лесі Українки, доцент
Старчук О. В.

Досліджуючи проблему аліментних зобов'язань згідно Сімейного кодексу України, необхідно визначити, що є підставами та умовами виникнення аліментних зобов'язань батьків щодо утримання дітей та дітей щодо утримання своїх батьків.

У правовій доктрині з сімейного права не має єдиного підходу щодо визначення підстав для виникнення аліментних зобов'язань та умов їх виникнення. Ця проблема є предметом дослідження А. І. Пергамента, Л. І. Пацевої, М. В. Антокольської, Н. М. Єршової, Л. В. Афанасьєвої, З. В. Ромовської, Л. В. Сапенко, переважно в історичному аспекті, однак має важливе наукове і практичне значення.

Відповідно до ч. 2 ст. 51 Конституції України [1] та ст. 180 Сімейного кодексу України (далі – СК України) [2] батьки зобов'язанні утримувати дітей до їх повноліття. Цією ж статтею Конституції України та ст. 202 СК України закріплено обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків, які потребують матеріальної допомоги.

Термін «аліменти» походить від латинського alimentum – харчі, продовольство. У науці сімейного права відсутнє уніфіковане визначення поняття «аліментні зобов'язання».

Так, Н. М. Єршова зауважує, що аліментний обов'язок – це встановлений законодавством обов'язок одних членів сім'ї утримувати інших членів сім'ї [3, с. 6].

М. В. Антокольська зауважує, що аліментне зобов'язання – це правовідносини, які виникають на підставі передбачених законом юридичних фактів: рішень суду, судового наказу або угоди сторін, через які одні члени сім'ї зобов'язанні надавати утримання іншим її членам, а останні мають право його вимагати» [4, с. 229].

Для аліментних зобов'язань характерним є те, що вони:

– мають особистий характер, тобто не передаються третім особам, припиняються зі смертю як особи, зобов'язаної платити, так і особи, правомочної отримувати аліменти;

– мають тривалий характер;

– підстави їх виникнення встановлені законом, однак можлива виплата аліментів на підставі договору сторін;

– сплачуються на утримання неповнолітньої та/або непрацездатної особи.

Щодо підстав виникнення аліментних зобов'язань, то згідно СК України ними є:

1) сімейні майнові обов'язки, які покладені на батьків:

– батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття (ст. 180 СК України);

– той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо) (ст. 185 СК України);

– батьки зобов'язані утримувати своїх повнолітніх непрацездатних дочку, сина, які потребують матеріальної допомоги, якщо вони можуть таку матеріальну допомогу надавати (ст. 198 СК України);

– якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу (ст. 199 СК України);

2) обов'язки повнолітніх дочки, сина:

– повнолітні дочка, син зобов'язані утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги (ст. 202 СК України);

– дочка, син крім сплати аліментів зобов'язані брати участь у додаткових витратах на батьків, викликаних тяжкою хворобою, інвалідністю або немічністю (ст. 203 СК України);

3) обов'язок подружжя матеріально підтримувати один одного і брати участь у витратах, пов'язаних із хворобою або каліцтвом дружини, чоловіка:

– право на утримання (аліменти) має той із подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги, за умови, що другий із подружжя може надавати матеріальну допомогу (ч. 2 ст. 75 СК України);
– дружина, чоловік взаємно зобов'язані брати участь у витратах, пов'язаних із хворобою або каліцтвом другого з подружжя (ст. 90 СК України);
4) обов'язок надавати утримання й іншим, крім дітей та батьків, членам своєї сім'ї' або родичам (гл. 22 СК України);
5) обов'язки жінки і чоловіка, які тривалий час проживали однією сім'єю, але не перебували при цьому у зареєстрованому шлюбі (ч. 2, 3, 4 ст. 84, ст. 86, 88 СК України) [2].
Аліменти не можливо стягувати з будь-кого на власний розсуд.

Підставою виникнення аліментного зобов'язання між повнолітніми дітьми і їхніми батьками і батьками щодо дітей є склад юридичних фактів:

- походження дітей (родинний зв'язок батьків і дітей);
- непрацездатність особи на користь якої стягуються аліменти;
- потреба особи в отриманні матеріальної допомоги;
- спроможність зобов'язаної особи надавати допомогу своїм дітям (батькам);
- рішення суду про стягнення аліментів або договір сторін про їх сплату.

В. Приймак зауважує, що спеціальні умови аліментних зобов'язань можуть передбачати наявність лише двох (непрацездатність отримувача аліментів і спроможність зобов'язаної особи їх сплачувати) або тільки однієї (спроможність зобов'язаної особи надавати відповідне матеріальне утримання) із загальних умов виникнення аліментних зобов'язань [5].

Аліменти як за договором сторін так і за рішенням суду сплачуються протягом певного строку. Не завжди можливо при укладенні договору (прийнятті судом відповідного рішення) визначити певну дату закінчення сплати аліментів.

Загальні підстави звільнення батьків від обов'язку утримання дитини та припинення аліментних зобов'язань передбачені в ст. 188, 190 СК України [2]. Якщо зобов'язання виникло на підставі договору між платником і одержувачем аліментів, воно, відповідно до Цивільного кодексу України, припиняється із закінченням строку дії договору.

Отже, аліменти – це кошти, які надаються аліментнозобов'язаною особою правомочній особі на їх отримання з метою реалізації аліментного зобов'язання.

Таке зобов'язання містить у собі сутність та основні риси правовідносин взагалі, та цивільно-правового зобов'язання, зокрема, та є міжгалузевим правовим інститутом.

Характерними рисами аліментних зобов'язань: майновий та особистий характер, взаємність, невідплатність, тривалість та обґрунтованість існування, цільове призначення, відсутність можливості для взаємозарахування, неможливість множинності суб'єктів.

Література

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Відом. Верх. Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доп. Відом. Верх. Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.

3. Ершова Н. М. Алиментные обязанности членов семьи. Москва: Знание, 1976. 64 с.

4. Антокольская М. В. Семейное право: учебник. [изд. 2-е, перераб. и доп.]. М.: Юрист, 2002. 336 с.

5. Примак В. Підстави й умови виникнення аліментних зобов'язань за новим Сімейним кодексом України. Юридична Україна. 2003. № 1.

МЕХАНИЗМЫ РЕАЛИЗАЦИИ ВЕНЧУРНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ В РАМКАХ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА

А. И. Коверец
студентка УО Международного университета «МИТСО»
Научный руководитель – старший преподаватель кафедры международного права, магистр права, УО Федерации профсоюзов Беларуси Международный университет «МИТСО»
Ходакова А. А.

В настоящие время субъекты венчурной инвестиционной деятельности осуществляя ее в Республике Беларусь, сталкиваются с многочисленными проблемами, которые связаны с неблагоприятными факторами внешней среды. Государственная политика играет важную роль в создании инфраструктуры, в которой могут процветать венчурный капитал и научно-технологические разработки в областях, которые являются синонимами инноваций и венчурного капитала во всем мире. В частности, в Кремниевой долине, Израиле и Сингапуре, были созданы государственные программы, направленные на развитие вышеуказанной деятельности [1, с. 13].

Для венчурных инвесторов государство должно являться гарантом стабильности, так как именно данный факт способен улучшить привлекательность бизнес-климата страны и способствовать все большему притоку инвестиций. Таким образом, для успешной реализации механизмов инновационной политики в государстве должна быть создана экосистема, в которой будет найден компромисс между предпринимателями и

правительством и где данные два фактора смогли бы создать устойчивый и успешный союз. В качестве предмета изучения должны выступать перспективные направления применения инструментов государственно-частного партнерства для развития белорусско-венчурной бизнес-индустрии.

Государственно-частное партнерство (далее – ГЧП), представляет собой институционально-организационное объединение представителей государственной власти и частного сектора экономики, созданное на заранее определённый срок с целью реализации конкретных совместных проектов в различных сферах хозяйственной деятельности [5, с. 46]. Такое партнёрство необходимо признать одним из эффективных способов стратегического долгосрочного развития венчурной индустрии для обеспечения взаимодействия власти и бизнеса в стране. При этом, как и в национальных проектах, ГЧП базируется на ряде принципов, включая, в первую очередь, «разделение рисков между участниками, распределение ответственности, закрепление обязательств и условий реализации проекта в соглашении» [1, с. 21]. Первоначально данные механизмы использовались в США для обозначения совместных государственно-частных предприятий по обновлению городов, а также с целью финансирования государством предоставляемых социальных услуг [5, с. 3]. В международной практике термин ГЧП используется в случае, если речь идет о совместных инициативах правительства, международных организаций и частного сектора по действиям в борьбе с болезнями. Большинство из таких программ могут быть описаны как «Основанные на политике» или «основанные на программе» ГЧП. Происходящая в международной среде эволюция концепции ГЧП расширила целевые установки и базовый инструментарий ГЧП. Теперь оно рассматривается также в качестве средства достижения целей устойчивого развития. Но процессы внедрения ГЧП в экономику разных государств весьма непросты. Для этого требуется совершенствование, согласование национальных правовых основ ГЧП, что потребовало от международных организаций разработки правовых рекомендаций и модельных актов о ГЧП.

Основными признаками ГЧП являются [3, с.106]:

- наличие официально оформленных договорных отношений между частным и государственным партнёром;
- органы государственной власти, в большей степени, являются равноправными партнёрами частных инвесторов, а не реализуют в их отношении властные полномочия;
- партнёрство направлено на реализацию общественно значимых проектов;
- привлечение ресурсов для реализации проекта как частным, так и государственным партнёром.

В некоторых случаях контракт ГЧП может включать в себя серьезное реформирование существующей инфраструктуры, а не строительство «с нуля». Однако приобретение объектов частного сектора или управление существующей общественной инфраструктурой без каких-либо крупных новых капиталовложений или модернизации не считается ГЧП.

На сегодняшний день распространено множество форм ГЧП, выбор которых зачастую зависит от учёта таких аспектов, как распределения рисков и компетенции частных компаний, которые необходимы для взаимодействия с государственным сектором. Распределение областей ответственности при ГЧП должно выполняться так, чтобы у государства оставалось право собственности на тот объект, который оно финансирует, а прибыль, полученная от участия в проекте, уходит в частный сектор [5, с. 1].

Главное достоинство ГЧП в том, что здесь присутствует равный интерес к проекту обеих сторон: как у частного бизнеса, так и у государства. Интерес государства в развитии венчурного инвестирования объясняется тем, что венчур направлен на поддержку малого инновационного сектора, который являлся и является потенциальным полем для возникновения предприятий, способствующих внедрению новейших технологий в экономику.

В целом для инвестора механизм государственно-частного партнерства может устранить препятствия для венчурных инвестиций и создать условия, которые даже поощряют инвестиции. Правительство играет важную роль в создании экосистемы венчурного капитала. Оно может внести вклад тремя различными, но взаимосвязанными способами: во-первых, создать экосистему, которая поощряет предпринимательство и венчурный капитал. Во-вторых, это обеспечение того, чтобы разработанная программа отражала потребности рынка, в-третьих, постоянный мониторинг развития экосистемы венчурного капитала по мере необходимости.

Модель государственно-частного партнерства в венчурной индустрии состоит в долевом участии правительства в венчурных фондах напрямую или через посредничество «фонда фондов», а также в финансовом содействии частным фондам и инвесторам. Кроме того, государство заинтересовано в развитии и поддержке компаний, находящихся на «посевной» стадии, для их инвестирования.

На основе проведенного исследования можно сделать вывод, что ГЧП является стратегически важным инструментом для развития венчурной экосистемы, поскольку объединяет бизнес с государством, тем самым укрепляя как внутреннюю экономику страна, так и политические положение властей. Ориентация венчурного инвестирования на новые перспективные направления науки и техники адекватна потребностям быстрого развития на базе

революционных технологических изменений. Одним из ключевых факторов инновационной активности малых форм предприятий в научно-технической сфере является кооперация государства и частных инвесторов.

Литература

1. Leamon A. Best Practices in Creating a Venture Capital Ecosystem [Електронний ресурс] / A. Leamon, M. Garcia-Robles, J. Lerner // Multilateral Investment Fund. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: https://publications.iadb.org/publications/english/document/Best-Practices-in-Creating-a-Venture-Capital-Ecosystem.pdf Yescombe E. Public–Private Partnership Principles of Policy and Finance / E.R Yescombe // Butterworth–Heinemann – 368 с.

2. Бабкин И. А. Механизм взаимодействия государства и бизнеса на основе государственно-частного партнерства / И. А. Бабкин, Е. Д. Жеребов. // Научно-технические ведомости Санкт-Петербургского государственного политехнического университета. Экономические науки. – 2015. – № 4. – С. 99–107.

3. Борис О. А. Международные проекты ГЧП и их роль в стратегическом инновационном развитии экономики / О. А. Борис, В. Н. Парахина. // Унив. наука – региону. – 2019. – С. 268–270.

4. Емельянов Ю. С. Государственно–частное партнёрство в инновационной сфере: Зарубежный и российский опыт / Ю. С. Емельянов // – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 256 с.

5. Иванов В. В. Международная практика государственно-частного партнерства (ГЧП) / В. В. Иванов, М. М. Жабина // Рос. внешнеэкон. вестн. – 2015. – № 6. – С. 20–33.

СПАДКУВАННЯ ЗБРОЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Н. О. Колесниченко
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Самчук-Колодяжна З. Ф.

В українському цивільному праві проблема спадкування зброї є малодослідженою, розглядається здебільшого в контексті вивчення окремих питань складу спадщини, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Перш за все, варто визначити, що включає в себе поняття «зброя». Відповідно до п. 1.3. абз. 2 Інструкції Адміністрації Державної прикордонної служби України № 963/8284 від 22.10.2003 зброя – предмети та пристрої, що призначені для ураження живих цілей, кораблів, літаків (вертольотів) та інших об'єктів і не мають іншого призначення [1].

Питання спадкування зброї законами прямо неврегульоване, натомість деякі настанови містяться в різноманітних підзаконних актах. Насамперед, відповідно до п. «а» Додатку №2 до Постанови Верховної Ради України від 17.06.1992 р. №2471-XII громадяни набувають права власності на такі види майна, придбаного ними з відповідного дозволу, що надається: 1) на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю - органами внутрішніх справ (далі - ОВС) за місцем проживання особам, які досягли 21-річного віку; 2) на вогнепальну мисливську нарізну зброю - ОВС за місцем проживання особам, які досягли 25-річного віку; 3) на газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, - ОВС за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку; 4) на холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с - ОВС за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку [2].

Варто також зазначити, що ст. 9 ЗУ «Про державні нагороди» передбачає як нагороду іменну вогнепальну зброю, а за ст. 18 цього ж ЗУ встановлено, що після смерті нагородженого, за наявності спадкоємців, нагорода залишається у сім'ї померлого. За згодою спадкоємців державні нагороди можуть бути передані на тимчасове або постійне зберігання музеям. Держнагороди передаються музеям на підставі рішення Комісії державних нагород та геральдики за наявності відповідного клопотання музейного закладу. Передані музеям на постійне зберігання держнагороди спадкоємцям померлого або нагородженого посмертно не повертаються. У разі відсутності у померлого нагородженого спадкоємців держнагороди мають бути передані на зберігання державі [3].

За ст. 1218 Цивільного кодексу України (далі - ЦК) до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті [4]. Тож до спадкоємців під час спадкування може переходити виключно право власності на зброю, а не зброя як матеріальна річ, незалежно від її вартості.

Відповідно до п. 1 Додатку №1 до Постанови Верховної Ради України від 17.06.1992 року №2471-XII, право власності громадян на зброю і боєприпаси виникає з дозволу ОВС [2].

Згідно п. 12.16. Інструкції, затвердженої Наказом МВС України від 21.08.98 № 622 [5] у разі смерті власника зброя - військових зразків, мисливська нарізна або гладкоствольна вогнепальна, - основні її частини та бойові припаси, пневматична, холодна та охолощена зброя, пристрої та патрони до них у 5 днів здаються близькими особами (їх визначення дається у ст. 1 абз. 1 ЗУ «Про запобігання корупції» [6]) до поліції на тимчасове зберігання до вирішення питання щодо спадкування майна (але на строк не більше 6 місяців) [5].

Якщо хтось із спадкоємців бажає таку зброю (крім нагородної) залишити у власності та користуватися нею, вона може бути зареєстрована на його ім'я в установленому порядку відповідно до вимог Інструкції. Якщо серед спадкоємців немає осіб, які мають право на зберігання зброї, основних частин зброї, пристроїв, то зброя, основні частини зброї і пристрій у місячний строк після 6 місяців повинні бути реалізовані в установленому порядку особі, що має дозвіл органів поліції на придбання зброї, основних частин зброї, пристрою, або здані на реалізацію в магазин з торгівлі зброєю, спецзасобами активної оборони [5].

Нагородна короткоствольна вогнепальна нарізна зброя за погодженням з Нацполіцією України також може бути передана спадкоємцями до держмузею або залишена у власності спадкоємців після приведення її підприємством або спецмайстернею у стан, що виключає можливість здійснення пострілу без спеціальних ремонтних робіт. Зазначене підприємство чи майстерня видає довідку про таку переробку, ксерокопія якої надається до органу поліції, де зареєстрована зброя, а оригінал залишається у спадкоємця або разом з експонатом передається до музею. Така зброя вважається масогабаритним макетом і знімається органами поліції з обліку власників нагородної зброї.

У разі позбавлення нагородженого відзнаки на підставі рішення суду, наказу органу, що вручив відзнаку, та в передбачених випадках, зброя підлягає здачі до органу поліції, дозвіл на нагородну зброю анулюється, а до обліків ІІПС вносяться відповідні зміни [5].

Якщо спадкоємців декілька, один із яких отримав у встановленому порядку дозвіл на придбання зброї, а інші ні, то, з одного боку, не всі спадкоємці мають право на перехід до них частки у праві власності на зброю, а з іншого – річ є неподільною, тому спадкування лише частки у праві власності на зброю унеможливить користування та розпорядження успадкованою зброєю. Тоді наявність у складі спадщини неподільних речей зумовлює необхідність укладення договору про зміну розміру часток у спадщині, адже за ст. 183 ЦК, неподільні речі неможливо поділити без утрати їх цільового призначення чи часткової втрати їх корисної властивості. При цьому предметом договору про зміну розміру часток у спадщині може виступати частина спадкового майна [7, с. 294].

Таким чином, зброя є обмежено оборотоздатним об’єктом і може набуватися у власність тільки з дозволу ОВС у т.ч. через спадкування. До спадкоємців переходить право власності на зброю, а не зброя як матеріальна річ. Тому спадкоємець, який бажає залишити зброю у власності, зобов’язаний або отримати дозвіл на придбання, або привести зброю у стан, що виключає можливість пострілу без спеціальних ремонтних робіт. В іншому випадку зброю необхідно передати до музею або здати в органи внутрішніх справ.

Якщо дозвіл на придбання зброї має лише один спадкоємець, а інші - ні, вони можуть укласти договір про зміну розміру часток у спадщині щодо конкретної неподільної речі – зброї – без отримання компенсації.

Водночас питання спадкування зброї залишається недостатньо дослідженим і законодавчо врегульованим (мають місце лише розрізнені підзаконні акти).

Література

1. Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 21.10.2003 № 200 [Електронний ресурс] – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-03#Text

2. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471-XII [Електронний ресурс] – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text

3. Про державні нагороди України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 21, ст.162) : Закон України [Електронний ресурс] – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1549-14#Text

4. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356) [Електронний ресурс] – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

5. Наказ МВС України від 21.08.98 № 622 [Електронний ресурс] – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text

6. Про запобігання корупції (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056) : Закон України [Електронний ресурс] – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text

7. Череватенко І. М. Нотаріальний порядок оформлення спадщини за умови поділу спадкового майна / І.М. Череватенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – Вип. 21. – Частина ІІ. – Том 1. – С. 293–295.

СУД ПРИСЯЖНИХ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: СТАН В УКРАЇНІ І ЗАКОРДОНОМ

Н. О. Колесниченко
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правовий дисциплін ВНУ ім. Лесі Українки, доцент
Демчук А. М.

Цивільний процесуальний кодекс України (далі - ЦПК) одним із завдань цивільного судочинства вбачає вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Одним із шляхів їх досягнення є суд присяжних. Тим не менш, в Україні суд присяжних має свою специфіку, а сама

тема є недостатньо дослідженою, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Юридична енциклопедія дає таке визначення суду присяжних, як форма здійснення правосуддя при розгляді справ у 1-й інстанції за участю виборних представників від різних верств, який існує в деяких державах і розглядає кримінальні, а також і цивільні справи [1, с. 689].

Історично сформувалось дві самостійні моделі (концепції) суду присяжних: англо-саксонська (класична) і континентальна [2, с. 137].

Суди присяжних більше відомі англо-американській системі права. Приблизно 1/3 справ, які розглядають присяжні в США, – цивільні. Зазвичай суд присяжних складає 12 осіб, в деяких штатах – 5-7. Як правило, для прийняття рішення згода всіх присяжних не потребується [3, с. 130].

В Англії також не вимагається одноголосного рішення. Однак вони не виносяться і простою більшістю - в меншості можуть залишитися 1-2 людини. Коли суд присяжних складається з 11-12 осіб, то 10 повинні прийти до єдиної думки, а коли їх 10 (це можливо, якщо хтось із присяжних вибув), то необхідна згода 9 [4, с. 55]. Не вимагається одноголосності й у Шотландії (там 12 осіб), але кількість голосів не лімітується для того чи іншого рішення [4, с. 128, 155]. В Німеччині має місце колегія з 1 судді і 2-х присяжних [2, с. 142], а в Іспанії лава присяжних складається з 7 осіб [1, с. 689].

В Україні суд присяжних відомий із часів, коли її території перебували у складі різних держав. А саме він був впроваджений реформою 1864 р. (у Російській імперії), реформою 1867 р. (в Австро-Угорщині), згодом законом 1921 р. (в Польщі). Суд присяжних в Україні був ліквідований 1937 р. радянською владою, а відновлений вже за незалежності - із Конституцією 1996 р. [1, с. 689].

У ч. 4 ст. 124, ч. 1 ст. 127 Конституції України зазначено, що у здійсненні правосуддя можуть брати участь народні засідателі і присяжні [5].

ЦПК передбачає можливість у встановлених випадках розгляд цивільних справ у судах 1-ї інстанції колегією у складі судді і 2-х присяжних, які при здійсненні правосуддя користуються всіма правами судді (ст. 34 ч. 2 ЦПК). Вичерпний перелік справ: 1) обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання її недієздатною та оновлення цивільної дієздатності; 2) визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; 3) усиновлення; 4) надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; 5) примусова госпіталізація до протитуберкульозного закладу (ст. 293 ч. 4 ЦПК) [6].

Розглядаючи різні думки, науковець О.В. Колісник пропонував, щоб непрофесійний елемент мав місце лише у деяких категоріях цивільних справ, у

яких задля винесення найбільш об'єктивного і справедливого рішення (і запобігання стереотипному мисленню судді) висловлювалась позиція, вироблена на моральних установках суспільства: у справах про батьківські права, відібрання дитини від батьків, про місце проживання малолітніх, щодо участі у вихованні того з батьків, хто проживає окремо, тощо [2, с. 144].

В. І. Тертишніков вважає, що законодавець реанімував інститут з метою громадського контролю за розглядом у суді справ, пов'язаних з важливими для осіб правами особистого характеру, і що варто переглянути перелік справ, до слухання яких слід залучати народних засідателів, не обмежуючи його лише справами окремого провадження. А особливу увагу приділити справам, у яких зачіпаються інтереси дітей, на підставі критерію необхідності висловлення громадської думки щодо оцінки усіх обставин справи, а також поведінки осіб, які беруть участь у справі, з позицій морально-етичних категорій [2, с. 139].

Дослідник С. Я. Фурса, у свою чергу, пропонує на розгляд присяжних справи з ціною позову понад 1 млн. грн. Наприклад, в США, у Поправці VII Конституції, зазначено, що по всіх позовах, заснованих на загальному праві, у яких ціна оспорюваного позову перевищує 20 доларів, зберігається право на суд присяжних, тобто критерієм залучення громадськості до здійснення правосуддя є ціна позову [2, с. 140].

Європейський досвід свідчить, що участь непрофесіоналів у вирішенні правових конфліктів обумовлена специфікою цих конфліктів, а основне значення участі присяжних полягає у більш ґрунтовному та всебічному розгляді справи й винесенні справедливого рішення на основі певних професійних знань [2, с. 143].

Серед недоліків суду присяжних виділяють: 1) суд присяжних доречніший у кримінальних справах, більш легких для розуміння пересічним громадянам, тоді як цивільні часто мають багато нюансів, які потребують саме юридичної обізнаності; 2) вартісний [3, с. 131]; 3) громадяни часто «примикають» до думки професійного судді (якщо він в складі колегії) [2, с. 142-143]; 4) досвід держав англо-американської системи незастосовуваний до інших [2, с. 142].

Серед переваг: 1) прищеплює всім громадянам спосіб думок, властивий суддям; розвиває незалежність міркувань і збільшує природні знання народу (Алексіс де Токвіль); 2) присяжні не лише доповнюють один одного за запасом знань про дійсність, а й у найменшому ступені зазнають впливу конформізму, тобто схильності без достатнього осмислення приєднуватись до думки більшості чи авторитетів (І. О. Голоденко); 3) правосуддя стане справедливішим тільки тоді, коли декілька осіб, які вперше зібралися у складі

колегії на суді, мають незалежне життєве судження, візьмуть його із життєвої практики і застосують при рішенні (Л. Коваленко, О. Майстренко) [2, с. 141].

Висновки. Таким чином, суд присяжних - форма здійснення правосуддя при розгляді справ у першій інстанції за участю виборних представників від різних верств населення, який існує в деяких державах і десь розглядає лише кримінальні, а десь – також і цивільні справи.

Історично постав з англо-американської системи права, але поширився і в континентальній Європі, в т.ч. в Україні (з 1996 року). ЦПК передбачає можливість у встановлених випадках розгляду цивільних справ (пов'язаних з важливими для осіб правами, перш за все особистого характеру) у судах першої інстанції колегією у складі судді і 2 присяжних, які при здійсненні правосуддя користуються всіма правами судді.

Регулярно пропонуються реформи (зміна переліку справ, умови винесення рішення, кількість і роль присяжних), висвітлюються недоліки і переваги.

Однак, за чверть століття існування суду присяжних в Україні можна констатувати, що участь присяжних в судочинстві прижилася, і цей інститут виконує своє основне завдання – поєднання юридичних знань і професійного досвіду судді з життєвим досвідом пересічних представників населення.

Література

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. Енцикл.», 1998 – Т. 5: П-С. – 2003. – 736 с.: іл.

2. Колісник О.В. Непрофесійний елемент складу суду у цивільному судочинстві у контексті європейського досвіду. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2008. Випуск 15.

3. Домрачев И. Г. Суд присяжных в гражданском судопроизводстве. / Иван Гарриевич Домрачев. // Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России. – 2016. – №2. – С. 129–132.

4. Апарова Т.В. Суды и судебный процесс Великобритании. Англия, Уэльс, Шотландия. М., 1996.

5. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) [Електронний ресурс] – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

6. Цивільний процесуальний кодекс (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492) [Електронний ресурс] – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text

МОРАЛЬНА ШКОДА ЯК УМОВА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

М. А. Кривош
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Чубоха Н. Ф.

Традиційно умовами настання цивільно-правової відповідальності вважають протиправність поведінки особи, наявність шкоди, як результату протиправності, наявність причинного зв’язку між діянням (бездіяльністю) та наслідками, а також наявність вини. Шкода, завдана протиправною поведінкою може бути майновою та моральною (немайновою). Особливої уваги заслуговує категорія моральної шкоди, адже на відміну, від шкоди майнової, яку можна виразити в грошовому еквіваленті, моральна навряд чи буде рівноцінна сумі грошей, яка в порівнянні, скажімо, з людським життям – ніщо.

Стаття 23 Цивільного Кодексу України встановлює яку форму може набувати моральна шкода, та в яких випадках вона може бути заподіяна особі. Вона проявляється, зокрема :

«1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;

2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;

3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;

4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи» [1]. Такий перелік не має вичерпного характеру, оскільки випадки і обставини, за яких може бути заподіяна моральна шкода, є досить різноманітними.

Проте ця норма не містить визначення поняття «моральна шкода». Його ми знаходимо у Постанові Пленуму Верховного Суду України № 4 від 31.03.1995 р. «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», де у абзаці 1 пункту 3 зазначається: «Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями чи бездіяльністю інших осіб» [2]. Порівнюючи вищенаведені положення обох джерел, можна сказати, що моральна шкода – це певні негативні наслідки, що є результатом вищезазначених страждань особи.

Втрати немайнового характеру – досить абстрактне поняття, яке зачіпає духовну сферу, проникає в те, чого ми не можемо відчути на смак, дотик, нюх (а тим більше оцінити певною сумою грошей), тобто в почуття й відчуття людини. Тому складним, на відміну від відшкодування майнової шкоди, є питання щодо компенсації моральної шкоди, форм та розміру такої компенсації.

В ч. 3 ст. 23 ЦК України зазначено про те, що моральна шкода відшкодовується грошовими коштами, іншим майном або в інший спосіб. Ми поділяємо думку професора Р. О. Стефанчука щодо недоцільності такого законодавчого підходу щодо компенсації моральної шкоди у грошово-матеріальній формі. На його думку, «визнання особи винною у правопорушенні поряд із її добровільним щиросердечним вибаченням набагато більше компенсують завдані страждання та згладжують заподіяну моральну шкоду, ніж зухвала передача певної суми грошей від винної особи, яка кидає її в обличчя потерпілому як подачку, усвідомлюючи свою безкарність» [3, с. 73].

Для підтвердження своєї думки професор наводить позицію Європейського Суду з прав людини, «який останнім часом при розгляді справ доволі часто виносить рішення, за якими в частині вимог особи щодо компенсації моральної шкоди зазначається, що сам факт визнання порушення, що міститься у рішенні суду, є достатньо справедливою компенсацією» [3, с. 73]

Заперечувати це дуже складно, адже моральна шкода, як уже згадувалося, є тим поняттям, яке стосується, перш за все, психо-емоційної сфери людини. Тому твердження про те, що щире розкаяння та вибачення є кращим «засобом» згладжування заподіяної шкоди, цілком правильне. Адже грошова компенсація моральної шкоди дедалі частіше стає способом «легкої» наживи й потерпілого просто не цікавить те, що кривдник щиро розкається у вчиненому. Щирого людського вибачення йому замало, він хоче отримати якомога більшу суму від порушника свого права.

Людина, яка зазнала втрат немайнового характеру, але при цьому щиро пробачила своєму правопорушнику й забула всі образи, можливо, й не захоче приймати цих грошей, так як вона усвідомлює, що вони не становлять ніякої цінності порівняно із особистісним та душевним. Проте відмова від компенсації моральної шкоди грошима, іншим майном або ж у інший спосіб була б дуже радикальним кроком, тому постає питання чи готове наше суспільство та держава до цього?

Так, саме сьогоднішнє суспільство, в якому все більше нівелюються споконвічні моральні і людські цінності, як-от любов і повага до ближнього, милосердя та прощення. Сучасний світ змінює розстановку пріоритетів у

людини і на першому місці постає все те матеріальне, яке можна купити за гроші. Однак не варто забувати, що за гроші ніколи не купиш людської довіри, прощення, а тим більше не загладиш своєї провини.

Тому повертаючись до поняття моральної шкоди, необхідно зазначити, що це втрати саме немайнового характеру, яких зазнає особа внаслідок незаконних дій чи бездіяльності інших осіб. Вирішуючи питання компенсації такої шкоди, варто пам'ятати, що норми моралі є невід'ємним регулятором суспільних відносин, яким не треба нехтувати при вирішенні цього питання.

Література

1. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top

2. Про судову практику у справах про вирішення відшкодування моральної немайнової шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#top

3. Стефанчук Р. О. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав: проблеми та шляхи вирішення. Університетські наукові записки. 2007. № 1(21). С. 67-83. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Unzap_200

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК ЯК СУБ'ЄКТІВ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

М. А. Кривош
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Проголошення Українською державою незалежності та процес становлення ринкової моделі економіки зумовлюють необхідність стабілізації гарантій прав найманих працівників. Наймана праця – основа виробництва, яке орієнтується на ринкову економіку, тому ефективні механізми захисту прав та інтересів працівників є важливою складовою економічного і соціального процвітання України. За таких умов суттєвого значення набуває діяльність професійних спілок.

Сьогодні діяльність профспілок в Україні регулюється і нормами міжнародного, і національного законодавства. Згідно зі ст. 23 Загальної декларації прав людини кожна людина має право створювати професійні спілки та входити до них для захисту своїх інтересів [1].

Правовою засадою діяльності профспілок є, насамперед, Конституція України, де у ч. 3 ст. 36 зазначено: «Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності» [2].

Юридична основа правосуб'єктності профспілок закріплена у Законі України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», стаття 1 якого містить таке визначення: «Професійна спілка (профспілка) – добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання)» [3].

Основним елементом правосуб’єктності профспілок є правовий статус. Він визначає правове становище профспілок у державі та юридичні можливості даної громадської організації і її органів у сфері суспільних відносин. Правовий статус профспілок становлять закріплені в законодавстві права і обов’язки, які диференціюються на права і обов’язки, що належать профспілкам як громадській організації і права та обов’язки, якими володіють органи профспілок. Серед них виділяють особливі права, тобто ті, які належать лише відповідним органам профспілок [4].

Переважна більшість прав і обов’язків профспілок реалізується через їх органи. Це випливає безпосередньо із ст. 16 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Проте реалізацію прав і обов’язків профспілки можуть здійснювати не лише через свої виборні органи, а й безпосередньо. Це, зокрема, відбувається у тих випадках, коли свої права профспілки реалізують на зборах трудового колективу, наприклад, висунення певних вимог до власник або уповноваженого ним органу щодо встановлення додаткових, порівняно з нормами чинного законодавства, пільг та гарантій для найманих працівників [5].

Правовий статус виборного органу первинної профспілкової організації має свої особливості, пов’язані з тим, що виборні органи первинних профспілкових організацій виступають не тільки як органи громадської організації, а й як представники трудового колективу [5].

Значний обсяг прав, якими наділені профспілки та їх органи, потребує класифікації для більш загального усвідомлення.

Залежно від рівня повноважень права профспілок та їх органів поділяють на:

- ***паритетні*** – у вирішення питання обов’язкова згода профспілок, в іншому випадку рішення не матиме юридичної сили (укладення колективного договору);

- ***дорадчі*** – думка профспілок має характер рекомендації (а не обов'язку) для державного (проекти нормативно-правових актів, які стосуються регулювання трудових, соціальних, економічних відносин, розглядаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з урахуванням думки відповідних профспілок, об'єднань профспілок);
- ***самостійні*** (виключної компетенції) – рішення приймається профспілками самостійно (наприклад, контроль за виконанням роботодавцем законодавства про працю, надання путівок, призначення допомог);
- ***погоджувальні*** – обов'язкова згода при прийнятті рішення власником (наприклад, згода профспілок при звільненні працівника, який є членом профспілки, залучення до роботи у вихідні дні, надурочних робіт тощо) [6, с. 111-112].

За змістом права профспілок класифікуються залежно від питань, у вирішенні яких вони беруть участь. Це питання укладання, зміни та припинення трудового договору, забезпечення зайнятості, робочого часу і часу відпочинку, оплати та нормування праці, гарантій та компенсацій, дисципліни праці, контролю за дотриманням трудового законодавства та законодавства про охорону праці, вирішення трудових спорів [5].

За формами реалізації права профспілок та їх органів можна виділити ті, які виражаються:

- у правотворчій формі;
- у правозастосовній формі;
- у формі контрольно-наглядової діяльності [5].

Таким чином, правовий статус профспілок визначає їх правове становище, а також сукупність прав і обов'язків, якими наділені профспілки та їх органи, для реалізації свої повноважень.

Література

1. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Конституція України / Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text

4. Якушев І. М. Профспілки та їхні органи як суб'єкти трудового права. URL: http://radnuk.info/component/content/article/24932-c.html

5. Циганчук Н. А. Проблеми правового статусу профспілок як суб'єктів трудового права. Часопис Київського університету права. 2019. № 1. С. 131-137. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?

I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Chkup_2019_1_28

6. Дмитренко Ю. П. Трудове право України : підручник. / Київ. : Юрінком Інтер, 2009. 621 с.

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК

М. А. Кривош
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Однією з основних гарантій захисту трудових і соціально-економічних прав та інтересів працівників є діяльність професійних спілок. Функція захисту прав та інтересів працівника полягає не лише у проголошенні прав, але й у можливості їх реалізації, а також у встановленні правових умов для захисту порушеного права. Такими правовими умовами можна вважати ефективну діяльність професійних спілок, яка безпосередньо залежить від чіткого правового закріплення гарантій діяльності самих профспілок, які є одним із елементів правового статусу останніх.

Діяльність профспілок розглядається як вид організаційно-правових гарантій трудових прав працівників; розрізняються гарантії для працівників, обраних до профспілкових органів; можна говорити про гарантії конституційного права на об’єднання у профспілки тощо. Проте в межах даного дослідження йтиметься про юридичні гарантії професійних спілок як складову їх правового статусу.

А. О. Шакірова визначає юридичні гарантії професійних спілок як елемент загальної системи умов, засобів і способів забезпечення прав профспілок, які мають відносно самостійне значення та покликані забезпечити реалізацію прав профспілок і виконання ними обов’язків, що своєю чергою зумовлює їх особливе місце в регулюванні суспільних відносин [1, с. 109].

І. О. Снігірьова виокремлює систему юридичних гарантій профспілок, до якої, на її думку входять:

«1) майнові гарантії, що сформульовані як права профспілок, зокрема: право власності на майно та грошові кошти, необхідні для виконання статутних завдань; право володіння й користування майном, переданим профспілкам у господарське управління; права юридичної особи та інші майнові права;

2) особисті гарантії – додаткові трудові гарантії особам, які обрані до профспілкових органів та безпосередньо представляють профспілку у

відносинах із роботодавцями, їх об’єднаннями, органами виконавчої влади й місцевого самоврядування;
3) обов’язок державних органів, роботодавців сприяти діяльності профспілок, за їх участю вирішувати соціально-трудові питання, коли це передбачено законами й іншими нормативно-правовими актами;
4) нагляд і контроль за дотриманням законодавства про права профспілок;
5) юридична відповідальність» [2, с. 81].

Стаття 248 Кодексу законів про працю України містить гарантії діяльності профспілок. Вони розширюються спеціальним Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», розділ IV якого і має назву «Гарантії прав профспілок». Відповідно до ч. 1 ст. 40 цього Закону членам виборних органів профспілок, об’єднань профспілок, а також повноважним представникам цих органів надаються наступні права:
«1) безперешкодно відвідувати та оглядати місця роботи на підприємстві, в установі, організації, де працюють члени профспілок;
2) вимагати і одержувати від роботодавця, іншої посадової особи відповідні документи, відомості та пояснення, що стосуються умов праці, виконання колективних договорів та угод, додержання законодавства про працю та соціально-економічних прав працівників;
3) безпосередньо звертатися з профспілкових питань усно або письмово до роботодавця, посадових осіб;
4) перевіряти роботу закладів торгівлі, громадського харчування, охорони здоров'я, дитячих закладів, гуртожитків, транспортних підприємств, підприємств побутових послуг, що належать даному підприємству, установі, організації або їх обслуговують;
5) розміщувати власну інформацію у приміщеннях і на території підприємства, установи або організації в доступних для працівників місцях;
6) перевіряти розрахунки з оплати праці та державного соціального страхування, використання коштів для соціальних і культурних заходів та житлового будівництва» [3].

Окрім того, зазначений розділ Закону містить ще п’ять статей, які регламентують функціонування профспілок, а саме: а) гарантії для працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів; б) обов’язки роботодавця щодо створення умов діяльності профспілок та його обов’язок надавати інформацію на запити профспілок, їх об’єднань; в) порядок надання профспілковим організаціям підприємств, установ або організацій будинків, приміщень, споруд для ведення культурно-освітньої, оздоровчої, фізкультурної та спортивної роботи; г) порядок відрахування коштів підприємствами, установами, організаціями первинним профспілковим організаціям на культурно-масову, фізкультурну й оздоровчу роботу [3].

Ще однією гарантією діяльності профспілок є відповідальність за порушення законодавства про профспілки. Цьому присвячено статтю 46 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Згідно з цією статтею: «Особи, які чинять перешкоду здійсненню права громадян на об'єднання у профспілки, а також посадові та інші особи, винні в порушенні законодавства про профспілки, які своїми діями або бездіяльністю перешкоджають законній діяльності профспілок, їх об'єднань, несуть дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законів» [3].

Таким чином, юридичні гарантії діяльності професійних спілок є державно-правовими засобами, які сприяють охороні й захисту їх прав від можливих порушень із боку роботодавця, органів державної влади та місцевого самоврядування, а також від інших осіб, що перешкоджають законній діяльності профспілок.

Отже, юридичні гарантії є невід'ємним елементом правового статусу професійних спілок та є засобом забезпечення їх належного функціонування.

Література

1. Шакірова А. Ю. Адміністративно-правовий статус профспілок в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь. 2015. 213 с.

2. Снигирева И. О. Гарантии прав российских профсоюзов. Труд и социальные отношения. № 9. 2013. С. 80-89.

3. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ. ВПЛИВ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

Т. С. Лукановська
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
І. А. Одіон
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – д.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Духневич А. В.

Пандемія коронавірусу у 2019/2020рр., безумовно, негативно відбилась майже на всіх сферах суспільного життя усіх країн світу. Найбільш постраждав від її наслідків малий та середній бізнес. Внаслідок запроваджених карантинних обмежень рівень функціонування підприємництва значно знизився, підприємці понесли значні затрати та упущену вигоду. Продуктивна робота малих та середніх підприємств сприяє розвитку країни та є значним

джерелом поповнення бюджетів всіх рівнів. Тому, держава повинна підтримувати підприємництво, створювати нормальні умови для функціонування бізнесу та надавати фінансову допомогу.

Метою дослідження є з'ясування проблемних питань розвитку малого та середнього підприємництва під час карантинних обмежень.

Через фактичну зупинку економіки після оголошення тотального карантину особливо постраждали малі і середні підприємства сфери послуг, непродовольчих товарів, пасажирські перевезення, кафе, ресторани, турфірми і т. д. У масштабах країни - це сотні тисяч компаній, які були змушені відправити у відпустку за свій рахунок або звільнити мільйони співробітників. [1, с. 55]

У більшості країн це питання не стоїть так гостро в зв'язку з тим, що, на відміну від України, уряди компенсують бізнесу від 60% до 90% втрат, пов'язаних з карантином, включаючи не тільки оренду, але і оплату праці та недоотримані доходи [2]

Проте, за поданням Президента України, парламент 04.12.2020 року прийняв закон № 4429 «Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». [3] Документ передбачає надання одноразової матеріальної допомоги у розмірі 8 тис. грн найманим працівникам, які втратили частину заробітної платні внаслідок запровадження карантинних обмежень, та фізичним особам-підприємцям (ФОП), які втратили частину доходу внаслідок карантину.

Державний контроль є важливою функцією управління економічними процесами в Україні, що обумовлює його зміст та принципи реалізації. Так, на думку В. Д. Понікарова, головними способами забезпечення законності й дисципліни в державному управлінні є контроль і нагляд [4, с. 8].

В умовах пандемії коронавірусу в Україні прийнято ряд важливих законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо діяльності суб'єктів господарювання, зокрема передбачають пільги платникам податків, регулюють питання відпусток, обмежують перевезення окремих товарів протиепідемічного призначення за межі митної території України тощо. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020р. No530-IX, [5, с. 149] забороняється проведення органами державного нагляду (контролю) планових заходів із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, а також

вводяться адміністративні штрафи та підвищується кримінальна відповідальність за порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених чинним законодавством тощо. Однак в умовах карантину здійснення державного контролю за суб'єктами господарювання не втратило своєї актуальності, оскільки протиправна підприємницька діяльність продовжує здійснюватися навіть в умовах запровадження на території України обмежувальних заходів.

Верховна Рада України пробачила податкові борги підприємцям. А саме, 04.12.2020 року був прийнятий законопроект № 4430, [6] який передбачає списання податкових боргів, звільнення від сплати єдиного соціального внеску та єдиного податку ФОП першої групи. Цей закон передбачає анулювання боргів до 3 060 грн, відстрочку терміну оплати, якщо борг не перевищує 6 800, списання пені та штрафів, якщо підприємець обіцяє виплатити борг за 6 місяців, звільнення від сплати єдиного податку підприємців 1 групи з грудня 2020 по травень 2021 року.

Пандемія коронавірусу негативно відбилась майже на всіх сферах суспільного життя. Особливо постраждав малий та середній бізнес. Проте, варто пам'ятати, що в умовах карантину, здійснення державного контролю за суб'єктами господарювання є досить важливою та відповідальною діяльністю держави, оскільки протиправна підприємницька діяльність продовжує здійснюватися навіть в умовах запровадження на території України обмежувальних заходів. Урядом здійснюються можливі заходи для забезпечення підтримки бізнесу в умовах карантинних обмежень для швидкого відновлення і розвитку економіки після пандемії. Проте, чи цього достатньо буде відомо згодом.

Література

1. Мікічурова О. В. Україна «Орендна плата для підприємців україни у період пандемії covid-2019»: правовий аспект / О. В. Мікірчукова. // № 1(6) (2020): DICTUM FACTUM. – 2020. – С. 161.

2. Бабенко М. Аренда во время карантина. Как бизнесу (не) удается договариваться об уменьшении платежей [Електронний ресурс] / М. Бабенко // Фокус. –2020. –Режим доступу до ресурсу: https://focus.ua/economics/454200-aren

3. Проект Закону про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-Co V-2 - Режим доступу до ресурсу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/ webproc4_1?pf3511=70533

4. Понікаров В. Д. та ін. Організація податкового контролю. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 290с.,

5. Попова Л. М. «Роль державного контролю в боротьбі з протиправноюпідприємницькою діяльністю в умовах карантину» // ISSN 2524-0323. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2020. Вип.2(90).

6. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо соціальної підтримки платників податків на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-Co V-2 - Режим доступу до ресурсу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70534

ПАТЕНТНИЙ ТРОЛІНГ ТА ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

А. Р. Макогончук
студентка ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – викладач ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Маркєєва Т. А.

В Україні щороку збільшується кількість недобросовісних реєстрацій патентів на загальновідомі речі, які надалі вносяться до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності. Прогалини в чинному законодавстві дають змогу патентним тролям отримати «роялті» від сумлінних імпортерів (навіть зі світовим ім'ям), які не можуть ввезти на територію України ідентичний до зареєстрованого товар без згоди власника недобросовісної реєстрації. Таким чином шахраї активно використовують права інтелектуальної власності (особливо на промислові зразки) з метою створення перешкод для інших суб'єктів господарювання під час переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, винятково для одержання матеріальної вигоди.

Патентний тролінг розглядається як випадки зловживання з боку окремих несвідомих громадян правами інтелектуальної власності, за яких останні використовуються винятково як засіб для шантажу, здирництва, недобросовісної конкуренції й інших протиправних дій, від яких потерпають насамперед імпортери, втрачаючи прибутки [1]. Таким чином, патентний троль, знаючи про бажання якоїсь іноземної особи освоювати вітчизняний ринок, намагається отримати правову охорону на ще незахищені об'єкти права інтелектуальної власності іноземної особи, користуючись спрощеними системами набуття права інтелектуальної власності, такими, як деклараційний патент на корисну модель або патент на промисловий зразок. Після цього патентний троль вносить відомості про це до митного реєстру, а добросовісний

імпортер, захищаючи свою позицію, ризикує своїм часом, доходом, контрактами з контрагентами, часткою на ринку тощо. Натомість патентний троль ризикує лише своїм завідомо недобросовісно одержаним документом, який він може отримати повторно.

Патентні тролі не мають статутного капіталу, їх матеріальне забезпечення здійснюється шляхом оренди чи власності самих засновників, відтак повернути кошти із «сірої» зони, навіть після рішення суду, буде практично неможливим, тому для тролів це стало уже прибутковим бізнесом.

Один із найактивніших тролів із промовистою назвою Acacia Research Corporation у 1 кв. 2012 відзвітував про виручку в розмірі $99 млн., саме тому невідкладно на законодавчому рівні потрібно вжити певні заходи [2]. Потрібно забезпечити реального науково-технічного підходу в системі експертизи промислових зразків та інших об'єктів інтелектуальної власності з метою усунення випадків отримання патенту на загальновідомі зразки, які не мають ознак унікальності чи новизни.

Після проходження заявкою на патент стадії експертизи передбачити її електронну публікацію, що дасть змогу заінтересованим особам протягом двох місяців надати заперечення проти реєстрації прав на заявлений зразок у випадку його невідповідності критеріям правової охорони, а також на підставі використання товарного знаку, що належить іншій особі або знаку, добре відомого в Україні.

Передбачити механізм адміністративного (без судового розгляду) визнання недійсним виданого патенту, якщо будуть подані достовірні відомості (докази) його не пріоритетності, залишивши можливість оскарження такого рішення в судовому порядку.

Підсумовуючи вищенаведені тези з приводу патентного тролізму та правових засобів подолання, можна зробити наступні висновки.

Нормативна закріпленість можливості притягнення до кримінальної чи адміністративної відповідальності недобросовісних патентонабувачів, якщо у встановленому порядку буде доведено протиправність отримання патенту та завдання зазначеними протиправними діями шкоди охоронюваним правам інших осіб, зменшить кількість випадків зловживання з боку окремих несвідомих громадян правами інтелектуальної власності

Література

1. https://biz.ligazakon.net/news/196988_priynyato-zakon-pro-borotbu-z-patentnim-trolngom.

2. https://www.viconsult.com/ua/publikatsii/patentnyi-trolinh/

СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ГАРАНТІЇ ДЛЯ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ КАРАНТИНУ: ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Д. В. Марчук
Науковий керівник – старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Вознюк Н. І.

Поширення коронавірусної хвороби викликало серйозну кризу в економічній, політичній та соціальній сферах суспільного життя. В умовах пандемії в Україні спостерігається спад економіки. Запровадження карантинних обмежувальних заходів найбільше вплинуло на роботу малого та середнього бізнесу. Тому питання правового регулювання підтримки цього сектору в умовах пандемії є актуальною темою дослідження.

Україна, як і весь світ загалом, зіткнулася з пандемією коронавірусної хвороби COVID-19, яка спричинила загибель великої кількості людей, спад економіки та значні втрати в окремих сферах бізнесу. В умовах карантину найбільшої підтримки з боку держави потребують суб'єкти господарювання малого та середнього бізнесу, які багато у чому забезпечують стабільність соціального та економічного розвитку країни.

Від початку запровадження карантину було прийнято значну кількість нормативно-правових актів, які були спрямовані на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). Зокрема, було введено податкові пільги [1], додаткові види фінансової підтримки [2, 3], врегульовано окремі форми організації праці в умовах карантину [2] тощо.

02 квітня 2020 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)», який був ухвалений парламентом на позачерговому засіданні 30 березня 2020 року [2]. Документом передбачено збільшення лімітів для груп платників єдиного податку фізичних осіб – підприємців; виплату допомоги з часткового безробіття для працівників малих і середніх підприємств, чиї робочі місця буде збережено під час карантину; введено заборону підвищувати відсоткові ставки за всіма кредитними договорами; внесено зміни до трудового законодавства, зокрема, легалізовано дистанційну роботу та гнучкий режим робочого часу.

У Законі України «Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої

коронавірусом SARS-CoV-2», який набрав чинності 10 грудня 2020 року зазначено три форми одноразової матеріальної допомоги, які можуть отримати юридичні особи та ФОП, а також їхні наймані працівники, у разі тимчасового зупинення діяльності внаслідок карантинних обмежень. До цих матеріальних допомог належать: одноразова матеріальна допомога застрахованим особам; одноразова матеріальна допомога роботодавцям – юридичним особам для виплати працівникам; одноразова компенсація юридичним особам сум ЄСВ [3].

Внаслідок запроваджених карантинних обмежень представники бізнесу несуть значні втрати, адже у них обмежені права на зайняття практично всіма видами підприємницької діяльності, що негативно вплинуло на загальну економічну ситуацію в країні. Для сприяння розвитку бізнесу Кабінет Міністрів України розробив План заходів для підтримки бізнесу після карантинного періоду, який передбачає розширення цілей кредитування програми «Доступні кредити 5-7-9%» і запуск програми «Нові гроші» для бізнесу [4].

Важливою проблемою для бізнесу під час карантину залишається плата за оренду. Адже уряд не може впливати на домовленості між приватними компаніями, проте вищезазначені закони передбачають суттєву підтримку - звільнення від нарахування плати за оренду державного та комунального майна підприємствам, що постраждали від карантину.

Також Уряд за ініціативи Президента розробив програми підтримки людей та бізнесу у випадку посилення карантину в Україні. Тому, відповідно до цього, зазначені програми передбачають: по-перше, надання допомоги ФОП та найманим працівникам, яких робочі місця можуть потрапити під закриття у зв’язку із карантином.

По-друге, з 14 грудня по 31 грудня 2020 року розпочався прийом заяв на отримання грошової державної допомоги у розмірі 8 тисяч гривень підприємцям, чий бізнес постраждав через карантинні обмеження. Право на отримання цієї допомоги мають наймані працівники, які на 10 грудня 2020 року працюють за основним місцем роботи у роботодавця, діяльність якого була тимчасово зупинена внаслідок запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів та відповідно зарплата яких за третій квартал 2020 року не перевищує тридцять тисяч гривень на місяць. Також отримати дану допомогу мають право фізичні особи-підприємці за таких умов: якщо вони були на 10 грудня 2020 року зареєстровані три місяці та більше як ФОП; у 2020 році сплатили ЄСВ за себе не менше ніж за 3 місяці; не є одночасно фізичною особою-підприємцем та найманим працівником.

Також у випадку, якщо людина отримує пенсію та одночасно є найманим працівником або ФОПом і не сплачує ЄСВ, а основний КВЕД чи КВЕД організації, у якій працює, віднесено до переліку тих, стосовно яких вживають

карантинні обмеження, тоді пенсіонер також може отримати грошову допомогу.

По-третє, ініціативи щодо ЄСВ, тобто підприємства, що зупиняють роботу в разі запровадження жорсткого карантину, отримають компенсацію витрат на сплату ЄСВ за найманих працівників [5].

Ці та інші нововведення пом'якшують негативний вплив карантинних обмежень на суб'єктів господарювання. Вважаємо за доцільне введення додаткових заходів підтримки малого та середнього бізнесу в умовах карантину:

1) введення податкових пільг для орендодавців, які знизили орендну плату на період карантину для суб'єктів малого та середнього підприємництва;

2) грошові виплати для малих та мікропідприємств, де було збережено не менше 90 % робочих місць;

3) інформаційна та матеріальна підтримка на розвиток онлайн-сервісів для представників малого та середнього бізнесу.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 року № 533-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20; Постанова КМУ «Про затвердження переліку лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, необхідних для здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19), які звільняються від сплати ввізного мита та операції з ввезення яких на митну територію України звільняються від оподаткування податком на додану вартість» від 20.03.2020 р. № 224. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/224-2020.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 31.03.2020 року № 540-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20.

3. Закон України «Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 4.12.2020 року. № 1071-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-20.

4. Програми підтримки бізнесу. URL: https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu.

5. Закірова С. Форс-мажорні обставини: що змінила пандемія вірусу COVID-19? Громадська думка про правотворення. 2020. № 5 (190). С. 4-10. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2020/5.pdf.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ЗАПОВІТІВ НЕДІЙСНИМИ

Я. А. Миронченко
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Самчук-Колодяжна З. Ф

Останнім часом спадкове право стрімко розвивається і багато громадян виражають волю щодо долі їхнього майна після смерті. Проаналізувавши окремі аспекти судової практики можна побачити, що з кожним роком все більше справ стосуються недійсності заповітів. На жаль, на сьогоднішній день ми бачимо, що є дуже багато випадків коли нечесні, недоброзичливі громадяни, які бажають швидко та без зусиль одержати майно для свого збагачення одурюють людей, найчастіше похилого віку, та незаконними схемами змушують громадян складати заповіти на свою користь, тим самим позбавляючи спадщини законних спадкоємців. Цивільний кодекс вказує на те, що визнати заповіт недійсним можна лише через суд, подавши позовну заяву до суду за місцем відкриття спадщини.

Мета статті – з'ясувати підстави визнання заповіту недійсним і можливості вдосконалення спадкового законодавства.

Питання спадкування є одним із найпоширенішим у юриспруденції. Право на спадкування гарантоване державою і захищено законом. Спадкування здійснюється за законом і за заповітом, проте друге висувається на перше місце, оскільки найбільше відображає волевиявлення спадкодавця.

Відповідно до ст. 1257 Цивільного кодексу України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи яка померла (спадкодавця), до інших осіб - (спадкоємців) [1]. Отже, спадщина – це сукупність прав та обов'язків. Заповіт являє собою особисте розпорядження особи на випадок своєї смерті. Стаття 1257 Цивільного кодексу України визначає підстави недійсності заповіту, виокремлюючи підстави його нікчемності та недійсності. Заповіт, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним[1]. Вчинення особою яка не мала не це права, Пленум Верховного Суду України називає вчинення заповіту « зокрема,

недієздатною, малолітньою, неповнолітньою особою (крім осіб, які в установленому порядку набули повну цивільну дієздатність), особою з обмеженою цивільною дієздатністю, представником від імені заповідача, а також заповіт, складений із порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, згідно із частиною першою статті 1257 ЦК (435-15) є нікчемним, тому на підставі статті 215 ЦК визнання такого заповіту недійсним судом не вимагається»[2]. Отже, це є один із небагатьох випадків, коли порушення вимог щодо порядку посвідчення правочину тягне за собою сувору санкцію у вигляді його нікчемності.

Поряд з цим, ч.2 ст. 1257 ЦК України встановлює, що заповіт визнається недійсним, якщо буде встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його волі. У цьому виявляється один із найважливіших принципів спадкового права – принцип свободи заповіту. У свободі заповіту втілені загальні уявлення про свободу як здатність і можливість людини діяти на власний розсуд, керуючись власними принципами, цінностями та інтересами, реалізуючи свої уявлення про сенс життя. Людині завжди притаманна свобода волі [3, с. 134]. Якщо заповіт був складений особою, волевиявлення якої не було вільним і не відповідало її волі, може бути визнаний недійсним тільки за позовом зацікавленої особи з поданням доказів цієї обставини. Наприклад під впливом насильства .

Щодо обману (ст. 230 ЦК України) слід зазначити , що ця підстава недійсності правочину не може застосовуватись до заповітів. Це зумовлено тим, що заповіт односторонній правочин, а ч.1 ст. 230 ЦК України як обман кваліфікує ситуацію, коли «одна із сторін правочину навмисно ввела другу сторону в обман щодо обставин, які мають істотне значення». Це положення слід тлумачити таким чином , що суб'єктом обману для визнання правочину недійсним за ст. 230 ЦК України є лише одна із сторін правочину[4, с. 223].
Законодавство дозволяє визнати недійсним заповіт не повністю або частково. Наприклад, коли у заповіті зазначена умова, що суперечить засадам суспільства. Отже, в цій частині заповіт буде недійсним, а в решті умов воля заповідача є чинною. У тому випадку, коли суд визнає заповіт недійсним повністю, буде наступати спадкування за законом.

Що ж стосується форми, то вимоги закріплені в ст. 1247 ЦК України: 1) письмову форму заповіту 2) зазначення у ньому місця та часу його складення; 3) особисте підписання заповідачем; 4) посвідчення нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами, визначеними у статтях 1251-1252 ЦК України; 5) державна реєстрація у Спадковому реєстрі[1].

О. П. Печенин зауважив, що не будь яке порушення процедури посвідчення заповіту слід вважати підставою його нікчемності. Серед таких

порушень автор називає порушення таємниці заповіту, несвоєчасну реєстрацію заповіту з вини особи, яка його посвідчила чи з інших обставин[5, с.37].

Наприкінці слід зазначити, що потрібно відрізняти недійсність заповіту та нечинність заповіту або окремих його положень. Втрата чинності унеможливлює спадкування за заповітом(повністю або частково), що в свою чергу призводить до спадкування за законом. Події, що спричиняють втрату чинності заповітом, можуть відбутися як до виникнення спадкового правовідношення , так і після цього[6, с. 130].

Дослідивши зазначене питання, ми пропоную внести зміни до порядку складання заповіту, а саме до с.1247 ЦК України додати пункт: « Текст заповіту після складення має бути оголошено заповідачем і записано в аудіо/відео форматі нотаріусом або уповноваженою особою згідно з чинним законодавством». За наявності такої умови спадкоємці матимуть змогу особисто побачити психічний стан і, як наслідок, це зменшить кількість судових спорів. Поруч з цим, ми пропоную внести обов'язковість медичної довідки спадкодавця на момент укладення заповіту, адже це надасть гарантії того, що заповіт складається відповідно до власної волі заповідача .

Література

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 №435 // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – №40–44. – Ст. 356

2. Постанова ПВСУ «Про судову практику у справах про спадкування» № 7 від 30.05.2008: Постанови Пленуму Верхов - ного Суду України: цивільні, господарські справи, трудові спори / Упоряд. Кузьмін С.А. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2010. – 336 с. – С. 105.

3.Міненкова Н. О Свобода заповіту та її обмеження за цивільним законодавством України та деяких європейських країн / Н. О. Міненкова // Право України. – 2013. - №8. – С. 280.

4.Гришаев С. П Наследственное право: [учеб. пособ.]/ С. П Гришаев. – М., 2003. – 125 с.

5. Печенин О. П. Спори про спадщину : аналіз типових помилок у справах про спадкування за заповітом // Вісник Верховного Суду України. – 2010. - №9. – С.33-38

6. Печенин О. П. Втрата чинності заповітом . Тлумачення заповіту // Вісник Академії правових наук України. – 2010. - №4(63). – С. 128-137.

СМАРТ-КОНТРАК ЯК СУЧАСНА ФОРМА ДОГОВОРУ

Н. С. Міліщук
Аспірант юридичного факультету ВНУ ім. Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правовий дисциплін
ВНУ ім. Лесі Українки, доцент
Демчук А. М.

Смарт-контракти ми укладаємо вже давно, самі того не розуміючи. Такими об'єктами як електронні гроші, кредитні картки банкомати та термінали банківського самообслуговування, програми веб-банкінгу, торгові автомати - ми користуємось щоденно, а уявити життя без цих інструментів обігу електронних грошей та готівки неможливо взагалі, оскільки це дуже спрощує життя кожного.

Так, торгові автомати, наприклад, це автономні автоматичні машини, які надають товари чи послуги в обмін на готівку чи електронні гроші, а запрограмовані таким чином, що умови такої «купівлі-продажу» є своєрідним договором приєднання до публічної оферти. У випадку смарт-контрактів у блокчейн-системах, то тут звичні нам вижезазначеного типу стають більш варіативними (можна укладати попередню угоду, в якій визначити умови майбутнього договору, тощо) [1, с.26].

За визначенням Г. Грінспана, смарт-контракт – це частина коду, яка виставляється у Блокчейн, і яка спрацьовує виключно завдяки транзакціям у Блокчейн та записує й зберігає інформацію в конкретній базі даних системи (джерела дивись). На нашу думку, таке визначення якомога краще інтегрує поняття «смарт-контракту» в блокчейн-технологію [2, с. 36].

Однак, яким чином смарт-контракти у блокчейн можуть покращити укладення цивільно-правових договорів питання досить дискусійне, оскільки переваги такого інструменту хоч і прослідковуються, проте інтеграція його у вже існуючий договірний механізм - досить складний та комплексний процес.

О. Савельєв зазначає, що звичайні торгові автомати запрограмовані на фіксацію умов лише одного учасника відносин – продавця, а покупець вирішує чи приєднуватись до запропонованих йому умов чи ні. А от смарт-контракт у цифрових системах допускає участь обох сторін договору, погодження між ними умов, декілька етапний процес укладення договору та повну автоматизацію, та чітку фіксацію будь-яких процесів підчас та після укладення договору, доручення до процесу укладення договору визначених осіб (службових осіб, податкових агентів, нотаріусів тощо), які наділяються правом доступу до основних даних смарт-контракту та внесення змін до нього [3, с. 125].

Існує зокрема організаційна теорія, яка лежить в основі ознаки децентралізованості смарт-контракту. Послідовник цієї ідеї А. Стінчкомб вказує на те, що договори є структурним елементом та одночасно інструментом будь-якої організації, а така організація є результатом комплексу договорів (наприклад, фірми формуються на основі укладення установчих договорів, наймані робітники працюють у цій фірмі за трудовими договорами, продаж продукції здійснюється купівлею-продажем, інколи міною тощо – усе це в комплексі формує еко-середовище фірми/юридичної особи і стає основою для функціонування її у більш ширшій організації, такій як ринок, держава) [4].

Відповідно до цієї теорії, смарт-контракти покликаний виконати роль інструмента, що дозволить зробити більш ефективною та економічно-вигідною діяльність організацій, що працюють на цифрових системах (зокрема Блокчейн).

Смарт-контракти спряють економії ресурсів, коштів, часу та нівелюють корупційну складову, суб'єктивні маніпуляції та бюрократію, так як відбувається повна і чітка фіксація будь-яких дій та процесів над об'єктами в системі, та, що не менш важливо, всі договори, та їх зміст та процес їх укладення доступні для перегляду будь-кому та в будь-який час, не залежно від приєднання до системи зацікавленої особи.

На відміну від класичного договору, смарт-контракт не укладається за особистої присутності обох сторін, до прикладу, в нотаріуса, а має свої специфічні механізми перевірки «довіри» та «особистої волі». Такі механізми полягають у перевірці програмою користувача на наявність персонального ключа-алгоритму (скопіювати, зламати та викрасти ключ досить складно, оскільки захищений наскрізним асиметричним шифруванням спеціальних протоколів безпеки, які генеруються децентралізованою системою автоматично). У разі згоди, сторони заходять у смарт-контракт та ставлять «електронний підпис» вводячи приватний ключ-алгоритм. Після цього договір фіксується з усіма необхідними мітками даних, і більше змін там не допускається. До того ж, (оскільки договір купівлі-продажу найпоширеніший) процес передачі коштів здійснюється програмою автоматично та одночасно із наданням «згоди» обох сторін, так як при укладенні договору, кошти позначаються спеціальною міткою призначенням, аби забезпечити майбутнє укладання основного договору [1, с. 27].

Тому, особливостями смарт-контракту є: виключно електронна природа (укладається та функціонує виключно в цифровій системі, що дозволяє зробити угоду не публічною офертою із можливістю приєднання, а повноцінний узгоджений двосторонній договір з використання цифрових підписів); має впроваджене програмне забезпечення (умови договору закріплюються,

зберігаються та доступні у формі комп'ютерного коду в пам'яті програми, що обслуговує сторони самостійно та автоматично та є мережевим прогресуючим процесом); укладення смарт-контракту потребує спеціальних знань (смарт-контракт - це програмний код, який записується спеціальною мовою програмування, тому залучення до укладення таких договорі IT-спеціалістів необхідне, інакше такий «договірний» процес стане неможливим); умовна природа (програмування смарт-контракту має стиль формули із невідомими, наприклад «х» та «у», які дозволяють уможливити багато варіативність умов договору та його результату); фіксований (залишається у тому вигляді, у якому він був укладений в остаточному варіанті та погоджений сторонами, комп'ютер перевіряє умови контракту, передачу коштів, наявність дозволів та фіксує все у цифровій системі і з цього моменту цей договір стає технічно обов'язковим для всіх, однак якщо виникає потреба у внесенні змін до договору, то ці дії можна укласти виключно у формі нового смарт-контракту); автономність (не потребує ніяких сторонніх втручань для укладення договору та не залежить ні від суб'єктивних ні від об'єктивних обставин, окрім дій сторін);

Отже визначені вище ознаки смарт-контракту сприяють розумінню правової природи такого способу укладення договорів, зокрема можна зробити висновок про те, що в умовах сучасного стрімкого розвитку цифрової інженерії, завдяки розробці цифрових систем, на основі яких можуть укладатися смарт-контракти, останні можуть мати практичне застосування в цивільно-правових відносинах за умови їх детального правового регламентування.

Література

1. Bayern S. Dynamic common law and technological chance: The classification of Bitcoin. // Washington and Lee Law Review Online. 2014. №71. C.21-46.

2. Greenspan G. Beware of the Impossible Smart Contract // Electronic Journal «Blokchain News». 2016. URL: https://www.the-blockchain.com/2016/04/12/beware-of-the-impossible-smart-contract/ C. 36-38.

3. Saveliyev A. CONTRACT LAW 2.0: «SMART» CONTRACTS AS THE BEGINNING OF THE END OF CLASSIC CONTRACT LAW // National Research University Hig. 2016. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id =2885241, c.121-127.

4. Hayes A. Decentralized Autonomous Organizations: IoT Today // Investopedia. 2016. URL: https://www.investopedia.com/articles/investing/022916/ decentralized-autonomous-organizations-iot-today.asp.

ДИСТАНЦІЙНА ТА НАДОМНА РОБОТА: ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ І НОВОВВЕДЕННЯ

В. І. Пальонка
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Урегулювання правових аспектів організації праці в умовах пандемії, а саме – віддаленої роботи, стало об'єктивною необхідністю для українців, тому парламент затвердив законопроєкт, який її регулює роботу та розмежовує на дистанційну та надомну. Тож розберемо, у чому полягає різниця між цими двома формами, і які нововведення для роботодавців та працівників запровадили законодавці.

Питаннями правового регулювання дистанційної роботи займалися такі вчені як І. Кисельов, Я. Свічкарьова, М. Іншин, Б. Андрушків, Л. Котова та інші. У їх напрацюваннях визначені окремі аспекти віддаленої роботи як однієї із перспективних форм організації праці.

І. Кисельов тлумачить термін «надомна праця» як різновид трудової діяльності, який виконується в місці, віддаленому від центрального офісу, що виключає можливість спілкування працівника з керівництвом та співробітниками. [1, с. 123]

Я. Свічкарьова визначає поняття дистанційної роботи як таку форму виконання працівником трудових обов'язків, яка здійснюється поза приміщеннями роботодавця, використовуючи для спілкування з керівництвом та колегами інформаційні технології. [2]

М. Іншин трактує дистанційну роботу як організацію всіх необхідних умов виконання якісної роботи поза розташуванням офісу роботодавця за умови підтримки зв'язку з ним в ході виконання трудової функції за допомогою телефонного або інших видів зв'язку. [3, с. 124]

Проаналізувавши зазначені вище дефініції, можемо зробити висновок, що науковці ототожнюють поняття дистанційної та надомної роботи, проте Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» ці дві форми було розмежовано. [4]

Згідно зі ст. 60^1 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) [5] надомна робота - це форма організації праці, за якою працівник виконує роботу або за місцем свого проживання або інших визначених приміщеннях, але поза межами робочих чи виробничих приміщень підприємства. У разі

запровадження надомної роботи робоче місце працівника є фіксованим та не може бути змінено з ініціативи працівника без погодження з власником або уповноваженим ним органом у спосіб, визначений трудовим договором про надомну роботу.

У ст. 60^2 КЗпП зазначено, що дистанційна робота - це форма організації праці, за якою працівник працює поза межами офісу чи території підприємства, він сам визначає місце своєї праці, але при цьому використовує інформаційно-комунікаційні технології. У разі запровадження дистанційної роботи працівник самостійно визначає робоче місце та несе відповідальність за забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці на ньому.

Таким чином, важливо, щоб у договорах про надомну роботу було чітко вказано місце, де буде працювати працівник, а от при дистанційній роботі цього робити не обов'язково.

Укладення трудового договору про дистанційну чи надомну роботу відповідно до ст. 24 КЗпП повинне відбуватися в письмовій формі, але з цього правила є виняток, адже згідно зі ст. 60^1 КЗпП на час поширення епідемії, пандемії або за необхідності самоізоляції працівника дистанційна або надомна робота може бути запроваджена за наказом керівника, якому достатньо лише за два дні до встановлення такого режиму повідомити працівника, у такому випадку норма ч. 3 ст. 32 КЗпП застосовуватись не буде.

Щодо режиму роботи, то при дистанційній роботі працівник сам розпоряджається своїм робочим часом, на нього не поширюються правила внутрішнього трудового розпорядку, тож він сам визначає час перерви та відпочинку, якщо інше не вказано у трудовому договорі. При цьому загальна тривалість робочого часу не може перевищувати норм, передбачених статтями 50 і 51 КЗпП.

При надомній роботі на працівника поширюються правила внутрішнього трудового розпорядку підприємства, тобто, якщо в них вказано, що початок роботи о 8:00, а закінчення - о 17:00, перерва з 13:00 до 14:00, то працівник, працюючи вдома, зобов'язаний дотримуватися цього розпорядку.

Надомні працівники, як і ті, що працюють дистанційно, мають право на оплату праці на тих же рівних умовах, що і звичайні працівники.

Не менш важливим питанням є забезпечення працівника засобами виробництва, матеріалами та інструментами, необхідними для виконання працівником надомної чи дистанційної роботи, воно відповідно до ст. 60^1 КЗпП покладається на роботодавця, якщо інше не передбачено трудовим договором.

Дистанційна та надомна робота має ряд переваг, як для працівника, так і для роботодавця.

Для роботодавця це: економія витрат на організацію робочого місця, можливість знайти професіонала в іншому місті або країні, скорочення витрат, високий професіоналізм віддалених працівників і можливість отримати необхідний результат без безпосереднього контролю керівника, якісне виконання роботи.

Для працівника віддалена робота має такі переваги: можливість на свій розсуд розподіляти робочий час (при дистанційній формі) і працювати в більш зручних умовах, можливість більше спілкуватися з сім'єю, економія коштів та часу, підвищення мобільності, усунення залежності від бюрократії в організаціях та комфортний простір.

Отже, головною відмінністю дистанційної та надомної роботи є місце її виконання, яке при надомній роботі є фіксованим, а при дистанційній обирається на розсуд працівника. Інші умови виконання як дистанційної, так і надомної роботи письмово погоджуються між працівником та роботодавцем, і такі домовленості можуть бути зафіксовані, наприклад, у письмовому трудовому договорі. Зважаючи на позитивні відгуки працівників і роботодавців, варто і надалі удосконалювати трудове законодавство у сфері віддаленої роботи, адже навіть після подолання карантинних умов, якими її було зумовлено, вона залишиться світовим трендом.

Література

1. Киселев И.Я. Сравнительное трудовое право: учебник для ВУЗов/И.Я. Киселев. - М. : Велби : Проспект, 2005. - 360 с.

2. Свічкарьова Я. В. Дистанційна робота як одна із форм атипової зайнятості. Держава та регіони. Сер.: Право 1 (2013): 129-134

3. Іншин М. І. Загальнотеоритична характеристика дистанційної зайнятості працівників в України / М. І. Іншин // Право і суспільство / М. І. Іншин., 2015. – С. 123–128.

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text

5. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text

ОСОБЛИВОСТІ ОБЧИСЛЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ СТРОКІВ У ПЕРІОД КАРАНТИНУ

В. І. Пальонка
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Чубоха Н. Ф

Загострення епідеміологічної ситуації в Україні, що зумовлене поширенням коронавірусної хвороби, змусило владу запровадити жорсткі карантинні обмеження. Із моменту їх введення Верховна Рада України прийняла ряд законодавчих змін, що мають безпосередній вплив на сферу цивільних правовідносин.

Задля вдосконалення правових відносин у багатьох сферах життєдіяльності, які зазнали змін у зв'язку із поширенням коронавірусу, було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», ним були продовжені такі важливі юридичні строки, як загальна та спеціальна позовна давність, строки припинення поруки, строки нарахування штрафних санкцій. [1]

Унаслідок особі не потрібно ризикувати як своїм життям і здоров’ям, так і життям і здоров’ям осіб, які її оточують, ідучи на судові засідання чи подаючи клопотання у канцелярію, оскільки вона може продовжувати залишатись на самоізоляції вдома на визначений законодавством України строк. Головним аспектом цих змін є те, що оспорюване, порушене чи невизнане право громадянина можна буде захистити і після закінчення пандемії в стандартному порядку і без втрат, як для особи, так і для суду. Таким чином, це рішення значно зменшило щоденний потік людей, які ходять до суду і тим самим зробило досить значний вклад у боротьбі з широким поширенням COVID-19 в Україні.

Позовна давність у цивільному праві – це законний цивільно-правовий строк, у межах якого особа, чиє суб’єктивне право або ж інтерес порушено, має право вимагати примусового захисту, його сторони можуть збільшити у своєму письмовому договорі. Законодавством передбачені загальний і спеціальний строки захисту порушених прав.

Відповідно до ч.1 ст. 257 Цивільного кодексу України (далі - ЦКУ) загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки, застосовується у всіх видах цивільних правовідносин, окрім тих, де передбачені спеціальні строки, тобто скорочені або більш тривалі порівняно із загальним. [2]

Спеціальна позовна давність в окремих видах цивільних правовідносин обчислюється в 1 рік, що передбачено ст. 258 ЦКУ, наприклад, до вимог про стягнення неустойки (штрафу, пені), або ж у більш тривалий строк – 4 роки за вимогами про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Відповідно до п. 5 Закону України № 540-IX на період пандемії також встановлено, що під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), строки, визначені окремими статтями Цивільного кодексу України, продовжуються на строк дії такого карантину. До таких положень належать, передбачені ст. ст. 257 та 258 ЦКУ загальна та спеціальна позовна давність.

Вищезазначені статті чітко вказують, у які строки може здійснюватися той чи інший правочин, але у зв'язку з пандемією, строки, на які було прострочене виконання, мають враховуватися і продовжитися на строк дії карантину.

Очевидно, що ці строки буде подовжено на кількість днів, що дорівнює всьому строку карантину, тож, якщо карантин триватиме до 30 квітня 2021 року (із 11 березня 2020 року), що сумарно буде 1 рік та 50 днів, то строки, відповідно, і будуть продовжені на цей період.

Тобто обчислення позовної давності в період карантину, імовірно, буде відбуватися за формулою «Базовий строк (до змін, які були у зв'язку з впровадження карантину) + строк дії карантину».

Варто зазначити, що ряд важливих строків у цивільному праві цим Законом не продовжені, а саме: строк для прийняття спадщини; строк заяви кредиторами своїх вимог до юридичної особи, що припиняється; строк на пред'явлення вимог конкурсного кредитора у процедурі банкрутства і строк чинності майнових прав інтелектуальної власності.

Адвокат Б. Шабаровський вказує на проблемне питання, що виникає при застосуванні норми вказаного вище Закону, а саме: строки, які спливли під час карантину, але до набрання чинності Закону України № 540-IX, що набрав чинності з моменту його офіційного оприлюднення 2 квітня 2020 року, не продовжуються. Тобто, якщо позовна давність спливла 01 квітня 2020 року, то на нього ця норма не розповсюджується, адже відповідно до ст. 5 ЦКУ акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ними чинності, і не мають зворотньої дії у часі, а будь-яка норма, яка б вказувала про зворотню дію цього закону в часі, відсутня. [3]

Попри певні недоліки, ухвалені тимчасові зміни до законів та підзаконних актів, зокрема, щодо цивільного законодавства, є вдалими та корисними, адже

нормативно-правових актів, які б допомогли вирішити проблеми, що виникли під час карантину, є надзвичайно мало.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20.

2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

3. Шабаровський Б. Карантин та продовження позовної давності, строків припинення поруки, нарахування неустойки [Електронний ресурс] / Богдан Шабаровський – Режим доступу до ресурсу: https://vkp.ua/ua/publication/karantin--prodovzhennya-pozovnoyi-davnosti-strokiv-pripinennya-poruki-narakhuvannya-neustoyki.

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ

В. І. Пальонка
студентка юридичного факультету ВНУ ім. Лесі Українки
І. В. Приступа
студентка юридичного факультету ВНУ ім. Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ВНУ ім. Лесі Українки, доцент
Старчук О. В.

На сьогодні судова система є досить перевантаженою, адже здебільшого фізичні особи звертаються до органів правосуддя для задоволення сімейних спорів, навіть не задумуючись над тим, що чимало таких конфліктів можна було б вирішити альтернативним способом, зокрема – медіацією.

Питання медіації як альтернативного способу вирішення сімейних конфліктів знайшло своє відображення в нормах міжнародного права, зокрема Рекомендація № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах визначає основні засади впровадження медіації у сімейних справах: «Медіацію можна застосовувати до всіх спорів між членами однієї сім'ї, які пов'язані кровними або шлюбними стосунками, і всіма, хто живе чи жив у родинних зв'язках відповідно до того, як вони визначені в національному законодавстві. При цьому, держави вільні визначати конкретні питання або справи, в яких може застосовуватися така медіація. Державам слід сприяти розвиткові медіації в сімейних справах, зокрема проведенням спеціальних інформаційних програм для широкого загалу,

покликаних забезпечити краще розуміння цього методу розв'язання спорів шляхом досягнення згоди» [1].

Верховна Рада України прийняла проєкт Закону України «Про медіацію» (далі – Закон), який на законодавчому рівні закріплює можливість проведення процедури медіації – добровільного, позасудового, конфіденційного, структурованого врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів між його сторонами, за допомогою медіатора. У законопроєкті визначений порядок проведення медіації, принципи, на яких вона заснована, обов'язковість виконання медіаційної угоди, а також можливість звернення до суду у разі порушення угоди про результати медіації [2].

Існує ряд факторів, які перешкоджають сторонам конфлікту самостійно, без участі нейтральної сторони, дійти згоди. Наприклад, негативні емоції: гнів і образа, роздратування, обурення та бажання помсти не дають можливості конструктивно підходити до вирішення проблеми. Через високий рівень стресу кожна сторона бачить проблему лише зі свого боку, крізь призму своїх власних почуттів.

Медіація – це спосіб врегулювання спору за участю незалежного посередника, який допомагає налагодити комунікацію сторін, у процесі якого вони аналізують конфліктну ситуацію і самі генерують варіанти її вирішення.

Ефективність медіації багато в чому залежить від ролі медіатора, котрий сприяє тому, аби сторони змістили акценти з відстоювання своїх позицій у напрямі задоволення власних інтересів.

Проєктом Закону України «Про медіацію» визначено статус медіатора – ним може бути будь-яка фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку у сфері медіації, в Україні або за її межами.

Автори підручника «Медіація у професійній діяльності юриста» за редакцією Н. Крестовської, Л. Романадзе вказують на те, що медіацію у спорах (зокрема сімейних) можливо застосувати тільки, якщо:

– особисті відносини і емоційна сторона конфлікту мають сильний вплив на ситуацію або ж коли основними є майбутні інтереси сторін конфлікту, а також важлива можливість збереження комунікації в майбутньому (наприклад, спілкування з дітьми після розлучення), а не правові претензії, пов'язані з минулим;

– коли правовий спір може охопити лише частину проблеми, а особам необхідно виробити комплексне рішення;

– сторони воліють зберегти повну конфіденційність (оскільки судові процеси, як правило, публічні) [3, с. 327].

Поряд з тим, у проєкті Закону «Про медіацію» закріплено взаємну згоду сторін на здійснення медіації відповідно до принципів: добровільності;

конфіденційності; незалежності та нейтральності; неупередженості медіатора; самовизначення; рівності прав сторін медіації [2].

Що стосується процедури медіації, то А. О. Дутко зауважує на тому, що вона проводиться у п’ять етапів:

- перший – власне підготовка до медіації;
- другий – вступна частина, на якому вже здійснюється обговорення проблеми;
- третій – розповіді сторін (завдання цього етапу є надати сторонам можливість висловитися стосовно конфліктної ситуації);
- четвертий – вирішення проблеми (сімейна медіація допомагає сторонам конфлікту усунути розбіжності та добровільно співпрацювати для прийняття усвідомленого вирішення майнових та інших спорів);
- п’ятий етап – укладання та підписання медіаційної угоди - договору, спрямованого на збереження сімейних прав і обов’язків [4, с. 191].

Особливості сімейної медіації зумовлені відмінностями сімейних відносин від інших суспільних відносин, зокрема тим, що сімейні відносини тісно пов’язані не так з правом, як з мораллю та її психологічною стороною.

Поряд з тим, А. О. Дутко вказує на те, що найбільш деталізований та структурований підхід має медіація у спорах, що пов’язані із розірванням шлюбу, правами та обов’язками подружжя (поділ майна, надання утримання колишньому подружжю і т.п.), правами та обов’язками батьків та дітей, у спорах між іншими членами сім’ї та родичами з приводу врегулювання особистих немайнових та майнових конфліктів.

Ми погоджуємось із вищезазначеним автором, що перелік видів сімейних спорів, що можуть вирішуватися за допомогою медіації, об’єктивно не може бути вичерпним [4, с. 190].

На переваги вирішення сімейних спорів мирним способом за допомогою медіації вказують Г. О. Гаро, О. М. Спектор, Т. В. Водоп’ян, якими є:

- відсутність втручання держави у процес вирішення спору та кінцеве рішення;
- договірний характер, що передбачає взаємоузгодження процедур та виконання ухвалених рішень;
- універсальність як щодо видів спорів, що можуть вирішуватися, так і щодо їх суб’єктного складу;
- гнучкість, тобто сторони визначають прийоми, варіанти процедур, умови та порядок їх здійснення;
- конфіденційність; мінімізація фінансових витрат та часу, потрібного для вирішення спору [5, с. 10].

Таким чином, медіація є одним із найефективніших способів вирішення сімейних спорів, який базується, насамперед, на роботі з інтересами та потребами сторін. Впровадження та нормативне врегулювання в Україні інституту медіації як одного з альтернативних способів вирішення сімейних спорів сприятиме пришвидшенню їх розв'язання, робитиме їх менш токсичними для сторін та значно зменшить навантаження на суди.

Література

1. Рекомендація № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи. Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи 21 січня 1998 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/ R_98_1_1998_01_21.pdf

2. Проєкт Закону «Про медіацію» №3504 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877

3. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / [Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський та ін.]; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія, 2019. 456 с.

4. Дутко А. О. Перспективи застосування медіації як способу врегулювання сімейно-правових спорів. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2020. № 2. С. 189–193.

5. Мирне вирішення сімейних спорів / [Г. О. Гаро, О. М. Спектор, Т. В. Водоп'ян, та ін.]. Харків: Фактор, 2019. 80 с.

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

О. О. Перкевич
студентка ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – викладач ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Спас Ю. О.

Питання доказування в господарському процесі досліджувало безліч вчених. Але, зважаючи на ті процеси, які зараз відбуваються в сфері господарського судочинства, зміну засобів, способів та напрямів доказування, цей інститут потребує свого подальшого дослідження та вдосконалення.

В процесі розгляду кожної справи господарський суд виконує функцію судочинства, тобто досягнення достовірного знання про фактичні обставини, характерні для спірних правовідносин сторін, визначення правових норм, які підлягають застосуванню до цих відносин та прийняття законного та обґрунтованого рішення. Встановлюючи фактичні обставини, які існували між сторонами до порушення справи в суді, господарський суд використовує докази, які надають учасники процесу, та здобуті судом іншим шляхом відповідно до закону [1, с. 161].

Загальна схема доказування викладена у Господарському процесуальному кодексі України, зокрема в ч. 3 ст. 13 Господарського процесуального кодексу України та в ч. 1 ст. 74 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 42 Господарського процесуального кодексу України, учасники справи зобов'язані подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази; а згідно з ч. 2 ст.74 Господарського процесуального кодексу України - у разі посилання учасника справи на невчинення іншим учасником справи певних дій або відсутність певної події суд може зобов'язати такого іншого учасника справи надати відповідні докази вчинення цих дій або наявності певної події. У ст. 86 Господарського процесуального кодексу України викладено положення щодо оцінки доказів господарським судом [2].

У ч. 2 ст.32 Господарського процесуального кодексу вказаний вичерпний перелік засобів доказування, до яких можна віднести: письмові і речові докази, висновки судових експертів, пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі.

Пояснення сторін, третіх осіб та їхніх представників - це повідомлення суду відомих їм обставин, які мають значення для справи. Пояснення оцінюються судом разом з іншими доказами у справі. Сторони та інші особи, які беруть участь в справі, можуть давати пояснення як в усній, так і в письмовій формах. В процесі судового розгляду пояснення даються в усній формі. Пояснення сторін в письмовій формі містяться в позовній заяві та у відзиві на позовну заяву. На вимогу судді пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі, мають бути викладені письмово у тому випадку, якщо пояснення, які містяться в зазначених документах, та усні пояснення є неповними, суперечливими, та в інших необхідних випадках.

Однак, пояснення сторін, третіх осіб та їхніх представників та інші способи доказування, передбачені Господарським процесуальним кодексом України, не можуть замінити собою такий спосіб доказування, як показання свідків, який, на жаль, відсутній в господарському процесі.

Науковці, які вивчали цю проблему, звертають увагу на цей недолік господарського процесу. Правовідносини виникають, змінюються, припиняються на підставі фактів, що відбуваються, у присутності людей, які не є безпосередніми учасниками цих матеріально-правових відносин. Людина здатна об'єктивно і вірно засвідчити події і факти так, як вони дійсно відбувалися, саме тому іноді для повноти доказування необхідно звернутися «за

допомогою» до свідка, але, на жаль, в чинному Господарському процесуальному кодексі України немає положень щодо можливості участі у господарському процесі такого джерела доказів [3, с. 168].

На мою думку, необхідно запровадити в господарський процес інститут «свідка» та встановити його правовий статус, точніше, відмежувати його права та обов'язки від прав і обов'язків інших учасників процесу. Отож, я вважаю, що було б доцільно внести зміни до ст. 32 Господарського процесуального кодексу України, включивши до переліку засобів доказування «показання свідків».

Також рахую доцільним закріпити в Господарському процесуальному кодексі України такі положення:

а) докази - це всі відомості, які повідомляються свідком, лише в випадку, коли він може зазначити джерело своєї поінформованості;

б) основним обов'язком свідка є дача правдивих свідчень;

в) суддя зобов'язаний з'ясувати відносини свідка та осіб, що беруть участь в справі, і має можливість в деяких випадках, які визначені законом, не допустити свідка до допиту;

г) суддя зобов'язаний попередити свідка про відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань і відмову від давання показань;

д) свідок повинен бути видалений із залу судового засідання за наявності свідків, не допитаних судом;

е) встановити імунітет свідка, передбачивши: групи осіб, яких не можна допитувати як свідків (судді, адвокати, захисники); випадки, коли особа згідно зі статтею 63 Конституції України має право відмовитися від свідчення (проти дружини, дітей, батьків).

Необхідним елементом у процесі доказування є електронні докази. Вони є новелою у господарському процесі. Електронним документам притаманні такі функції, які не властиві паперовим. По-перше, можливість їх передачі каналами зв'язку. На відміну від традиційних документів ця передача може відбуватися не лише шляхом пересилання матеріального носія, а й передачі каналами зв'язку (у вигляді сигналів) його безпосереднього змісту, включаючи реквізити. По-друге, електронні документи можуть зберігатися на будь-якому носієві, конструкція якого дозволяє зберігати інформацію в електронній формі. До електронних документів також відносять відеозапис, звукозапис, інформаційне повідомлення тощо [4, с. 9].

Тому, також існує проблема невизначеності процедури засвідчення та посвідчення копій електронних доказів, зважаючи на специфіку окремих електронних доказів (зокрема інформації з мережі Інтернет). Складність полягає в тому, що до моменту розгляду справи судом така інформація вже може бути видалена, що значно знижує шанси довести факт її наявності.

Отже, підсумовуючи, варто зауважити, що інститут доказування є важливим та необхідним елементом справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності.

Література

1. Харитонова О. І. Господарське процесуальне право України: Підручник. -К.: Істина, 2008. - 360 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року//Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 6
3. Степанова Т.В. Вісник господарського судочинства//Свідки як засоби доказування у господарському процесі України. - 2003.- С. 168-172.
4. Демчишин І. І. Електронні докази в господарському судочинстві України / І. І. Демчишин, О. О. Задорожня. - Одеса, 2018. - С.39

САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

О. Д. Полянська
учениця КЗЗСО «Луцький ліцей № 27
Луцької міської ради Волинської області»
Науковий керівник – викладач вищої категорії,
ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Маркеєва Т. А.

Питання самозахисту цивільних прав відоме ще римському праву, для якого характерним було встановлення певної системи покарань, яка ґрунтувалася переважно на звичаях. Історія подальшого розвитку самозахисту, як покарання, знаменується прийняттям самоуправства із застосуванням елементів поєдинку. Доволі часто такі поєдинки приводили до загибелі, що зумовило потребу в становленні та розвитку контрольованого процесу розправи.

Нормативно-правове регулювання інституту самозахисту становить Конституція України [1], Цивільний кодекс України [2], Сімейний кодекс України [3] (ст.. 154 якого регулює питання самозахисту батьками своєї дитини), Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 19) [4].

Самозахист здійснюється з метою забезпечення гарантій реалізації прав і свобод. Питання самозахисту досліджували: М. М. Агарков, К. І. Анненков, О. С. Іоффе, М. М. Катков, А. І. Косарев, П. С. Матишевський, Д. І. Мейер, М. І. Мітіліно, І. Б. Новицький, С. В. Пахман, К. П. Победоносцев, В. А. Удинцев та інші вчені. Серед сучасних цивілістів різні аспекти самозахисту вивчали Ч. Н. Азімов, Т. В. Боднар, М. І. Брагінський,

В. В. Вітрянський, Т. М. Карнаух, М. С. Карпов, Г. Б. Леонова, Д. Ю. Макаров, С. В. Сарбаш, П. А. Скобліков, М. В. Южанін, Л. М. Якушина та інші науковці.

Сучасне право на самозахист блага є природним правом людини, яке є актуальним для українського законодавства. Кожна фізична та юридична особа має право на самозахист свого цивільного права від порушень і протиправних посягань. Завданням дослідження є визначення сутності поняття «самозахист», його правове регулювання та перспективи подальших досліджень.

Проте потребують певного перегляду та покращення норми, що стосуються загальних положень про право на самозахист, а саме норми, спрямовані на визначення конкретних меж самозахисту. Аналіз робіт науковців щодо цього питання свідчить про те, що на сучасному етапі діюче законодавство потребує змін як з практичної, так і з теоретичної точки зору.

Відповідно до ст.55 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1]. Одним із найбільш поширених способів захисту є самозахист, проте важливим моментом є не перевищення його меж. Дане питання є актуальним не лише для цивільного права, а й тісно пов’язане з кримінальним правом, так як нерідко перевищення меж самозахисту притягує фізичну особу до кримінальної відповідальності.

Для самозахисту характерним є те, що особа захищає свої цивільні права та інтереси самостійно, при цьому не звертаючись до суду або іншого компетентного органу.

Самозахист може здійснюватися: у разі порушення цивільного права або якщо існує небезпека його порушення; якщо існує необхідність припинення (попередження) порушення власними силами; якщо заходи самозахисту адекватні ступеню небезпеки правопорушення, а саме - заподіяння шкоди порушнику чи іншій особі має не виходити за межі дозволеного.

Самозахист передбачає застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Кожна особа, в тому числі й неповнолітня має право здійснювати самозахист на свій розсуд.

Аналізуючи способи захисту цивільних прав слід зазначити, що будь-яка його форма повинна бути дієвою та оперативною. З метою самозахисту особа має право вживати заходи, які й не передбачені в законі, проте вказані в договорі, а також такі, що не передбачені ані в законі, ані в договорі, однак прямо законом не заборонені.

Проблемним аспектом цивільного права є те, що сучасний законодавець визначає самозахист лише в загальному, без належної деталізації. Цивільним кодексом України визначено, що формами самозахисту є: 1) необхідна оборона;

2) завдання шкоди у стані крайньої необхідності; 3) притримання майна кредитором; 4) інші засоби, не заборонені законом.

Необхідна оборона полягає у завданні шкоди правопорушнику з метою припинити правопорушення і захистити власний інтерес. Завдання шкоди у стані крайньої необхідності припускає завдання шкоди невинуватій особі з метою відвернення небезпеки, за умови, що завдана шкода менша, ніж та, яка загрожувала.

Притримання майна кредитором є способом самозахисту і одним із способів забезпечення виконання зобов'язання (ст.ст. 594-597,). Притримання речі допускається, доти, доки зобов'язання не буде виконане. Крім того, вимоги кредитора, який притримує річ, можуть бути задоволені з вартості цієї речі. У таких випадках носій майнових прав захищає свої права та інтереси власними діями, не звертаючись до суду.

Підсумовуючи вище зазначене можна зробити висновок, що право на самозахист – це можливість застосовування особою у випадку порушення цивільних прав та інтересів засобів протидії, які не заборонені законом. Слід також відмітити, що дії особи, яка захищається, мають бути спрямовані виключно на припинення порушення її права та інтересу. Якщо мета досягнута, то подальші дії не можуть визнаватися самозахистом. Щодо фактів перевищення меж самозахисту, то вони встановлюються юрисдикційними органами.

Таким чином, право на самозахист належить до системи особистих прав і свобод людини, оскільки гарантує людське життя, безпеку і захист від будь-яких форм насильства, індивідуалізує громадянина, створює йому умови особистої недоторканності. Реалізація особою свого права на самозахист − це діяльність, здійснювана в односторонньому порядку щодо відображення, припинення порушення, а також відновлення колишнього положення, умовою виникнення якої є порушення або реальна загроза порушення прав, свобод і охоронюваних законом інтересів. Самозахист, як суб'єктивне право, може реалізовуватися із заподіянням шкоди нападаючому (або третім особам) або без такого. Якщо самозахист супроводжується заподіянням шкоди, тоді має бути дотримано умову його пропорційності порушення прав, свобод і законних інтересів. У кожному конкретному випадку гостро постає проблема вибору найбільш адекватного способу самозахисту прав. При цьому завжди повинен дотримуватися принцип всебічності і повноти захисту порушеного права, а також можливість досягнення цілей захисту шляхом використання такого способу. Хоча застосування способів самозахисту не перешкоджає особі в подальшому звернутися за захистом до компетентних органів.

Використовуваний спосіб самозахисту повинен бути співмірний порушенню, і не виходити за межі дій, необхідних для його припинення.

Література

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016р.: відповідає офіц.тексту. Харків: Право, 2016. 82с.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44. ст. 356.

3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року
№ 2947-III Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВІЛЬНЕНЬ ПРАЦІВНИКІВ

О. В. Приймачук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Досить актуальною темою в трудовому законодавстві залишається питання звільнення працівника з ініціативи роботодавця саме через дисциплінарні порушення працівників на роботі. Окрім того, питання притягнення працівників до відповідальності за порушення трудової дисципліни залишається одним з топових питань у судовій практиці. Пояснити значну кількість судових справ, пов'язаних із оскарженням доган чи дисциплінарних звільнень, можна тим, що роботодавці досі допускаються помилок при застосуванні норм Кодексу законів про працю. Саме тому необхідно розглянути особливості, які варто враховувати роботодавцю при звільнення працівника за дисциплінарний проступок.

Насамперед для того, щоб здійснити систематичний аналіз теми, варто зазначити, які ж саме звільнення віднесені до дисциплінарних. Відтак Кодексом законів про працю, зокрема у статті 40, де встановлені загальні підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця варто відмітити чотири пункти, які відносяться до дисциплінарних – це: 1) пункт 3 - систематичне невиконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку, якщо до працівника раніше застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського стягнення; 2) пункт 4 – прогул (в тому числі відсутність на роботі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин; 3)

пункт 7 – поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп’яніння; 4) пункт 8 - вчинення за місцем роботи розкрадання (в тому числі дрібного) майна власника, встановленого вироком суду, що набрав законної сили, чи постановою органу, до компетенції якого входить накладення адміністративного стягнення або застосування заходів громадського впливу.

Також законодавцем передбачена ще дві підстави, які є додатковими і зазначені у п. 1 ст. 41 Кодексу, а саме одноразового грубого порушення трудових обов'язків керівником підприємства, установи, організації всіх форм власності, його заступниками, головним бухгалтером підприємства, установи, організації, його заступниками, а також службовими особами податкових та митних органів, яким присвоєно спеціальні звання, і службовими особами центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах державного фінансового контролю та контролю за цінами, а також п. 11 ст. 41 Кодексу - винних дій керівника підприємства, установи, організації, внаслідок чого заробітна плата виплачувалася несвоєчасно або в розмірах, нижчих від установленого законом розміру мінімальної заробітної плати [1].

Вищезазначені норми Кодексу було віднесено до дисциплінарних підстав Постановою Пленуму Верховного Суду України, а саме в п. 22 Постанови «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 6 листопада 1992 р. № 9 [3]. Кожна із зазначених підстав має свої особливості, які необхідно враховувати роботодавцю при звільненні працівника за вищезазначеними пунктами.

Так роботодавець при звільненні працівника за п. 3 ст. 40 КЗпП має дотримуватись загальної процедури накладення дисциплінарних стягнень, визначеної в статтях 147-1, 148 та 149 КЗпП, зокрема щодо строку притягнення до відповідальності. Окрім того, роботодавцю при прийнятті рішення про звільнення відповідного працівника слід враховувати ступінь тяжкості вчиненого проступку і заподіяну ним шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, і попередню роботу працівника [2].

А також звільнення працівника за цією підставою можливе за певних умов: 1) необхідно, щоб працівник учинив конкретний дисциплінарний проступок; 2) протиправна поведінка повинна мати систематичний характер; 3) повторне порушення трудової дисципліни, яке кваліфікують як систематичне, повинно бути істотним, таким, що вплинуло на характер виконання працівником трудових обов’язків; 4) застосовані заходи дисциплінарного чи громадського стягнення не повинні втратити свою чинність; 5) з урахуванням чинного законодавства про дисциплінарну відповідальність [4, ст.245].

Наступною підставою звільнення є прогул згідно п. 4 ст. 40 Кодексу. Прогулом визнається відсутність працівника на роботі як протягом усього робочого дня, так і більше трьох годин безперервно або сумарно протягом

робочого дня без поважних причин. Пленум ВСУ п. 24 Постанови прогулом без поважних причин визнав, зокрема: самовільне використання без погодження з роботодавцем днів відгулів, щорічної відпустки, залишення роботи до закінчення строку трудового договору чи строку, який працівник зобов'язаний пропрацювати за призначенням після закінчення вищого чи середнього спеціального навчального закладу. Разом з тим невихід працівника на роботу у зв'язку з незаконним переведенням не можна вважати прогулом без поважних причин [5, ст.201].

Розірвання трудового договору за п. 7 ст. 40 може відбутися, коли працівник знаходився у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння як на робочому місці, так і на території підприємства або об'єкта, де за дорученням роботодавця повинен виконувати свої трудові обов'язки. Стаття 46 КЗпП України дозволяє роботодавцю відсторонити від роботи працівника у разі його появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння. За п. 7 ст. 40 КЗпП України трудовий договір може бути розірваний незалежно від відсторонення працівника від роботи [5, ст.204].

Власник має право звільнити працівника у разі скоєння за місцем роботи розкрадання майна власника. Форма власності та розмір украденого, а також як учинене розкрадання, водночас значення не мають. Таке звільнення можливе не залежно від того, чи застосовувалися до працівника раніше заходи дисциплінарного стягнення або громадського впливу, а також, у робочий чи неробочий час учинене розкрадання. Звільнення за п. 8 проводиться не пізніше як за 1 місяць від дня набрання чинності вироку, постанови або рішення компетентного органу, не враховуючи часу перебування у відпустці та звільнення від роботи у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю [4, ст.248].

Звільнити за п. 1 ст. 41 КЗпП України можливо лише вказаних осіб. Національний законодавець не вказує, що розуміється під грубим порушенням трудових обов'язків. Разом з тим Пленум Верховного Суду України у п. 27 постанови «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 6 листопада 1992 р. № 9 роз'яснив, що, вирішуючи питання про те, чи є порушення трудових обов'язків грубим, суд має виходити з характеру проступку, обставин, за яких його вчинено, яку завдано ним (могло бути завдано) шкоду [5, ст.207].

Лише керівник підприємства, установи, організації всіх форм власності підпадає під дію п. 11 ст. 41 Кодексу. Не може бути поширена ця норма на всіх інших суб'єктів, передбачених п. 1 ст. 41 КЗпП. Підставою для звільнення є несвоєчасна виплата заробітної плати або виплата її у розмірах, нижчих за розмір мінімальної заробітної плати. Особливістю є те, що вина керівника повинна бути у формі умислу. Це має бути підтверджено доказами та фактами (в результаті перевірок) правоохоронними або іншими компетентними

органами, які здійснюють контроль у сфері дотримання законодавства про працю. Оскільки для звільнення керівника має значення вчинення винних діянь, то за цією підставою не може бути звільнено керівника у разі наявності заборгованості перед його підприємством щодо виплат із Державного бюджету України або місцевих бюджетів [4, ст.250].

Таким чином, розглянувши особливості дисциплінарних звільнень варто насамперед відмітити, що кожна із підстав потребує не лише поверхневого розгляду роботодавцями для застосування, але й детального вивчення кожного із пунктів для того, щоб з'ясувати їх особливості, зменшити оспорюваність таких звільнень у судах та збільшити професіоналізм як роботодавця.

Література

1. Кодекс Законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 р. (з наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. – № 50. – Ст. 375.

2. Павлинська О. Особливості звільнення працівника за систематичне невиконання обов'язків: судова практика 2020 року [Електронний ресурс] / О. Павлинська, К. Лотош. // ЛІГА:ЗАКОН. – 2020.

3. Про практику розгляду судами трудових спорів [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верхов. Суду України №9 від 06.11.1992

4. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с.

5. Трудове право України : підручник / К. Ю. Мельник. – Харків : Діса плюс, 2014. – 480 с

ВИПРОБУВАННЯ ПРИ ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ

І. В. Приступа
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Сьогодні випробування при прийнятті на роботу є досить актуальною темою насамперед для роботодавців, оскільки це дає їм змогу перевірити відповідність працівника роботі на яку він приймається.

Однією з факультативних умов при укладенні трудового договору є випробування при прийнятті на роботу. Відповідно дост. 26 КЗпП України при укладенні трудового договору може бути обумовлене угодою сторін випробування з метою перевірки відповідності працівника роботі, яка йому доручається. Умова про випробування повинна бути застережена в наказі (розпорядженні) про прийняття на роботу [1]. Призначення випробування не

визначається як обов'язок роботодавця, це всього лиш його право. Таким правом роботодавці зазвичай користуються, коли не впевнені в здібностях працівника.

Випробування є інститутом трудового права, що має характерні ознаки та юридичні властивості. Воно передбачено законодавчо, має договірну основу, обмежується встановленими строками, тривалість яких залежить від категорії працівників і волі роботодавця [2, с. 423].

Повертаючись до ст. 26 КЗпП України, О. О. Коваленко, вважає, що такий досить лаконічний припис законодавця поєднав у собі по суті і мету випробування, і ключовий елемент порядку його встановлення. У даному випадку таке поєднання є цілком виправданим, адже мета випробування – перевірка відповідності працівника роботі, яка йому доручається – поєднує у собі інтереси обох потенційних сторін трудового договору, а саме: роботодавця – перевірити відповідність працівника певній роботі, працівника – визначити відповідність пропонованої роботи своїм потребам та інтересам [3, с. 31].

Деякі науковці зазначають, якщо працівник надасть документи, що свідчать про його здатність виконувати роботу на належному рівні (паспорт або інший документ, що посвідчує особу, трудову книжку із записом про виконання даної або аналогічної роботи на попередньому підприємстві, у якій можуть міститись відомості про заохочення, нагородження; документи, що підтверджують відповідну кваліфікацію, диплом, атестат, посвідчення про присвоєння відповідної кваліфікації й ін.), роботодавець не може відмовити йому у прийнятті на роботу з мотиву незгоди працівника пройти випробування [4, с. 33]. Проте подання особою перелічених вище документів при укладенні трудового договору є її обов'язком, що передбачено ч. 2 ст. 24 КЗпП України. Також, на противагу такої думки слід зазначити, що «…інформація з наданих документів не може дати повне уявлення про ділові якості працівника. Ця інформація відображає трудову діяльність працівника в минулому, а при прийомі на роботу йдеться про майбутню роботу на новому місці, в іншому трудовому колективі, у нових умовах. Саме випробування і допомагає встановити, чи придатний працівник до виконання тієї чи іншої трудової функції в новій обстановці …» [6, с. 68]. Досить слушною є думка М. Д. Ждана про те, що сьогодні, як ніколи на ринку праці існує жорстка конкуренція, випробування при прийнятті на роботу дозволяє визначити найбільш кваліфікованого та досвідченого фахівця, який підходить роботодавцю з точки зору відповідності вимогам та критеріям виконання майбутньої роботи [5, с. 81].

Встановити випробування можна не всім категоріям працівників. Законодавством передбачено, що випробування не встановлюється при

прийнятті на роботу: осіб, які не досягли вісімнадцяти років; молодих робітників після закінчення професійних навчально-виховних закладів; молодих спеціалістів після закінчення вищих навчальних закладів; осіб, звільнених у запас з військової чи альтернативної (невійськової) служби; осіб з інвалідністю, направлених на роботу відповідно до рекомендації медико-соціальної експертизи; осіб, обраних на посаду; переможців конкурсного відбору на заміщення вакантної посади; осіб, які пройшли стажування при прийнятті на роботу з відривом від основної роботи; вагітних жінок; одиноких матерів, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю; осіб, з якими укладається строковий трудовий договір строком до 12 місяців; осіб на тимчасові та сезонні роботи; внутрішньо переміщених осіб. Випробування не встановлюється також при прийнятті на роботу в іншу місцевість і при переведенні на роботу на інше підприємство, в установу, організацію, а також в інших випадках, якщо це передбачено законодавством [1].

За загальним правилом строк випробування при прийнятті на роботу, якщо інше не встановлено законодавством України, не може перевищувати трьох місяців, а в окремих випадках, за погодженням з відповідним виборним органом первинної профспілкової організації, - шести місяців. Строк випробування при прийнятті на роботу робітників не може перевищувати одного місяця [1].

Інші строки випробування встановлюються чинним законодавством. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 35 Закону України «Про державну службу» випробування під час призначення на посаду державної служби встановлюється строком від одного до шести місяців [8].

Трудовим законодавством передбачено, що до строку випробування не зараховуються дні, коли працівник фактично не працював, незалежно від причини [1].У цьому разі строк випробування для працівника продовжується на кількість днів його відсутності, однак загальна кількість часу випробування до і після перерви не повинна перевищувати строку випробування, передбаченого чинним законодавством. Аналогічну позицію з цього питання висловив законодавець щодо державних службовців [7, с. 111].Так, відповідно до ч. 5 ст. 35 Закону України «Про державну службу», якщо державний службовець у період випробування був відсутній на роботі у зв’язку з тимчасовою непрацездатністю, перебуванням у додатковій відпустці у зв’язку з навчанням або з інших поважних причин, строк випробування продовжується на відповідну кількість днів, протягом яких він фактично не виконував посадові обов’язки [8].

Л. Д. Менів зазначає, що результати випробування під час прийняття на роботу працівника можуть бути задовільними та незадовільними [7, с. 111].

Виходячи з цього, до задовільного результату слід віднести умови виражені ч. 1 ст. 28 КЗпП України, в якій зазначається, що коли строк випробування закінчився, а працівник продовжує працювати, то він вважається таким, що витримав випробування, і наступне розірвання трудового договору допускається лише на загальних підставах[1].

У разі незадовільного результату випробування роботодавець має право протягом строку випробування звільнити такого працівника, письмово попередивши його про це за три дні, що передбачено ч. 2 ст. 28 КЗпП України.

Отже, суттю випробування є не строк його проходження, а саме перевірка відповідності працівника роботі, яка йому доручається, що випливає з результатів його праці. Саме встановлення випробування при прийнятті на роботу дає змогу роботодавцю побачити чи придатний працівник до виконання тієї чи іншої трудової функції в новій обстановці.

Література

1. Кодекс Законів про працю України від 10 грудня 1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08

2. Биков А. В. Зарубіжний досвід правового регулювання випробування при прийнятті на роботу / А. В. Биков // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 63. – С. 423-428. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_63_65.

3. Коваленко О. О. Випробування при прийнятті на роботу, як умова, що втілює волю сторін при укладенні трудового договору/О.О. Коваленко//Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди «Право». – 2009. - № 12. – С. 31-34.

4. Черноус С. Випробування при прийнятті на роботу: теоретичні та практичні проблеми / С. Черноус // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2011. – Вип. 86. – С. 32-36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2011_86_11.

5. Ждан М. Д. Щодо проблем правового регулювання випробування при прийнятті на роботу / М. Д. Ждан // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право». – 2014. – Вип. 22. – С. 73-83. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN /znpkhnpu_pravo_2014_22_11.

6. Кодекс законів про працю України: Науково-практичний коментар / [І. В. Арістова, В. В. Безусий, С. О. Бондар та ін.]; за ред. О. О. Погрібного, М. І. Іншина, І. М. Шопіної. – К.: Правова єдність, 2008. – 456 с

7. Менів Л. Випробування при прийнятті на роботу: перспективи розвитку / Л. Менів. // Підприємництво, господарство і право:

загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2019. – № 3. – С. 110–115.

8. Закон України Про державну службу URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

І. В. Приступа
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Гендерна рівність та заборона дискримінації є конституційними правами, які гарантуються кожному і не можуть бути скасовані [5]. Проте на практиці це не зовсім так. Однією з найбільш актуальних і розповсюджених проблем у робочій сфері є нерівність чоловіків та жінок, що проявляється насамперед в прийнятті на роботу жінки, оплаті її праці та ін. Часто чоловіки отримують більшу заробітну плату, ніж жінки на аналогічних посадах, із аналогічним досвідом та навичками. На керівні посади нерідко обирають саме чоловіків, тобто фактично жінку обмежують у можливостях кар'єрного розвитку, тільки тому що вона жінка, незважаючи на її професійні досягнення, уміння та здобутки.

Протягом віків під дією релігійного і соціально-психологічного виховання населення роль жінки була обмежена, вона виступала в ролі домогосподарки, матері своїх дітей та займалась їхнім вихованням. З розвитком суспільства змінювались стереотипи і пріоритети в житті, змінювалась і роль жінки в суспільстві. З появою освіти та бажанням самовдосконалюватись, зайнятись саморозвитком багато жінок заявили про бажання працювати та заробляти на рівні з чоловіками. Масові виступи жінок з метою гендерної рівності призвели в деякому плані до зміни національних трудових відносин [3, с. 54].

У міжнародних відносинах Україна виступала однією із перших країн, яка ратифікувала норми щодо рівності жінок та посиленої їх охорони у сфері праці. Прикладами є норми міжнародного права, що є правовими передумовами регулювання праці жінок в Україні, які містяться у Загальній декларації прав людини, прийнятій ООН 10 грудня 1948 р., у якій сформульовані і найважливіші трудові права: право на працю, на вільний вибір роботи, на захист від безробіття; право на справедливі і сприятливі умови праці; право на рівну працю без будь-якої дискримінації; право на задовільну винагороду, що забезпечує гідне людини існування для неї та її сім'ї; право на створення

профспілок і вступу до них; право на відпочинок, включаючи право на справедливе обмеження робочого дня і оплачувану періодичну відпустку, у Конвенції ООН від 18 грудня 1979 р. «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок», яка вказує на неприпустимість будь-якого обмеження в правах за ознаками статі, в тому числі і в трудових правах, а також у Конвенціях Міжнародної організації праці № 3 «Про працю жінок до та після пологів» 1919 р. (переглянуту в 1952 р. Конвенцією № 103), № 4 «Про працю жінок в нічний час» 1919 р. (переглянуту в 1934 р. Конвенцією №41 і в 1948 р. Конвенцією № 89), № 45 «Про застосування праці жінок на підземних роботах в шахтах будь-якого роду» 1935 р., № 100 «Про рівну винагороду чоловіків і жінок за працю рівної цінності» 1951 р., № 103 «Про охорону материнства» 1952 р., №156 «Про рівне ставлення і рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками» та ін. [3].

Проте проблема відсутності можливостей для жінок є досить загострена, незважаючи на наявні спеціальні правові гарантії, на рівних з чоловіками реалізовувати свої трудові права у сфері праці. У зв'язку з тим, що основною метою власника підприємства та його діяльності є отримання максимального прибутку, через це підприємці не проявляють зацікавленості для прийняття на роботу жінок, тому що чоловіки порівняно з жінками не наділені такою кількістю додаткових трудових пільг та гарантій (заборона або обмеження використання праці жінок на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, заборона залучення жінок до робіт у нічний час, заборона залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження, відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, доглядом за дитиною, і т.д.) [3, с. 54][4]. Тому деякі науковців, зокрема В. С Венедиктов та В.І Прокопенко, вважають, що надання таких пільг лише формально захищають працюючих жінок, проте насправді знижують їх шанси на ринку праці, оскільки утримувати працівників, які мають багато пільг, власнику або уповноваженому ним органу невигідно, а змусити підприємців брати жінок на роботу в сучасних умовах практично неможливо. Науковці пропонують замінити норми заборонного характеру на дозвільні норми, які будуть давати жінці право самостійно приймати рішення (наприклад, необхідно дати жінці можливість працювати у нічний час чи ні), скасування частини існуючих пільг для жінок [6, с. 269].

Ще однією проблемою з якою досить часто стикаються жінки на роботі є оплата праці. Трудовим законодавством закріплено принцип рівної оплати праці, що застосовується до однакової роботи й тієї, що має однакову чи аналогічну вартість. Проте практика свідчить протилежне, за даними Державної

служби статистики України за 2020 р. заробітна плата жінок є меншою на 20-23% ніж у чоловіків [1].

Не менш важливим є різниця між відсотком жінок та чоловіків на керівних посадах. Частка жінок-керівників загалом (серед усіх активних суб'єктів економічної діяльності) становить 40%. Водночас серед юридичних осіб частка жінок-керівників є нижчою: вони очолюють 30% підприємств та організацій. Це означає, що в Україні жінки майже нарівні з чоловіками можуть вести власну справу як підприємець (ФОП), проте набагато менш імовірно, що жінка очолить підприємство чи організацію (включно з державними та різними громадськими формуваннями) [2].

Можна зробити висновок, що найсуттєвіша дискримінація жінок відчувається у сфері працевлаштування, оплати праці, можливості службового зростання, підвищення кваліфікації, тільки тому що вона жінка, незважаючи на її професійні досягнення, уміння та здобутки. Можливо заміна норм заборонного характеру на дозвільні норми щодо охорони праці жінок, шляхом внесення змін до трудового законодавства, стане вирішенням такої проблеми в майбутньому.

Література

1. Жінки та чоловіки на керівних посадах в Україні: відкриті дані ЄДРПОУ [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://socialdata.org.ua/edrpou-gender/

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/.

3. Ковалевич С. П. Особливості правового регулювання умов праці жінок / С. П. Ковалевич, І. Г. Хоружа. // Молодий вчений. – 2017. – №5.1 – С. 54–57.

4. Кодекс Законів про працю України від 10 грудня 1971 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08

5. Конституція України Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

6. Мельницька Н. В. Гендерні підходи щодо удосконалення правового регулювання праці жінок / Н. В. Мельницька. // Університетські наукові записки. – 2006. – №3. – С. 267–270.

7. Шульженко І. В. Правові та соціальні передумови правового регулювання праці жінок / І. В. Шульженко. // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2003. - Вип. 23. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2003_23_53

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ СПРАВЛЯННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ

Ю. А. Пукля
студентка ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – викладач ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Спас Ю. О.

Питання ефективного оподаткування земель в Україні в процесі нестабільного фінансово-економічного середовища набуває все більшого значення. Вдосконалення механізму збору земельного податку вимагає змін, оскільки за допомогою цього податку можна збирати значні кошти до бюджетів різних рівнів та стимулювати ефективне використання землі.

Земельний податок – це обов'язковий платіж, що стягується з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів [1].

На сьогоднішній день встановлена правова база для адміністрування земельного податку, а саме: Земельний кодекс України [2, ст. 34], Податковий кодекс України [3, ст. 45], Цивільний кодекс України [4, ст. 157] тощо.

Фіскальна політика - одне з найбільш проблемних питань регулювання земельних відносин. Земельний податок не став повноцінною фінансовою основою для місцевого самоврядування, не виконує стимулюючої функції щодо суб'єктів господарювання та ґрунтується на нормативній грошовій оцінці, яка жодним чином не відповідає фактичній ринковій вартості землі.

Ведення земельного кадастру зумовлене об'єктивними потребами суспільства в одержанні необхідних відомостей про землю як першоджерело матеріальних благ та об'єкт оподаткування.

Обчислення земельного податку здійснюється шляхом отримання відомостей Державного земельного кадастру, адже відповідно до ст. 286 Податкового кодексу України підставою для нарахування земельного податку є дані Державного земельного кадастру, який включає дані стосовно реєстрації права власності, права користування землею та договорів на оренду землі, обліку кількості та якості земель, бонітування ґрунтів, зонування територій населених пунктів, економічної та грошовій оцінки земель. Таким чином, систематизована інформація, що міститься в Державному земельному кадастрі, обов'язково застосовується при обчисленні цього податку [3, ст. 150].

Державний земельний кадастр відіграє особливу роль у реформуванні земельних відносин, як інформаційна база для ефективного управління земельними ресурсами, ведення системи реєстрації, землеустрою, підтримки податкової та інноваційної політики держави, становлення та розвитку ринку землі, обґрунтування розмірів плати за землю.

Тому завданням державної податкової служби є забезпечення належного оподаткування всіх використаних земель, що забезпечить повне та своєчасне надходження плати за землю до бюджету.

Створення ефективної системи земельного кадастру є однією з найважливіших умов розвитку ринкових відносин, оскільки вона базується на гарантії прав на землю. Саме земельний кадастр відповідає за вирішення проблеми обліку всіх одиниць земельної власності.

Оскільки плата за землю є місцевим податком та надходить у розпорядження місцевих бюджетів, питома вага земельного податку значно знизилася, незважаючи на щорічне зростання надходжень плати за землю.

Низький рівень цього показника можна пояснити зростанням питомої ваги податку на доходи фізичних осіб та інших неподаткових надходжень. Стан наповнення дохідної частини місцевих бюджетів напряму залежить від якості адміністрування плати за землю.

Серед проблем оподаткування землі, котрі потребують вирішення, можна виділити:

— незаконне використання земельних ділянок;
— використання земельних ділянок не за цільовим призначенням;
— значний перелік пільг;
— ухилення платниками податку необхідної реєстрації та висока вартість відповідної процедури;
— проблема грошової оцінки земельних ділянок та повільний процес інвентаризації;
— ділянки землі на яких розташовані багатоквартирні будинки практично не зареєстровані;
— занижені ставки податку для окремих категорій платників та інші.

Таким чином, при адмініструванні земельного податку необхідно зменшити фіскальне навантаження на користувачів землі, але при цьому фіскальна політика держави повинна бути спрямованою та опиратися на постійне посилення податкового тиску.

Перечисленні проблемні питання зменшують фіскальну ефективність від сплати земельного податку до місцевих бюджетів. Тому, для забезпечення ефективності земельних відносин необхідно зосередити увагу на вирішенні таких завдань:

– здійснити оцінку земель на основі ринкової вартості ділянок землі;
– переглянути пільги щодо даного податку;
– розширити бази земельних кадастрів;
– впровадити штрафні санкції для запобігання тіньових операцій тощо.

Запровадження масової оцінки земель в Україні стає актуальним завданням, яке базуватиметься на даних моніторингу ринку землі та послужить більш об'єктивною основою для збору податків. Також фіскальний інструмент регулювання земельних відносин, який полягає у диференціації ставок оподаткування, досі не використовується.

Підводячи підсумки справлення плати за землю варто наголосити, що існує ряд недоліків, що вимагають негайного вирішення. Виходячи з цього, вирішення запропонованих вище завдань в свою чергу дозволить: створити надійну законодавчу базу в сфері адміністрування земельного податку, дозволить впорядкувати пільги щодо даного податку, а це дасть змогу отримати додаткові поступлення до бюджету і сприятиме його збалансованості.

Література

1. І. Голян В. А. Земельне оподаткування у сучасних умовах: інституціональні бар'єри та нові пріоритети / В. А. Голян // Агросвіт. Економіка АПК. – 2008. – № 7. – С. 5-10.

2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 року//Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 3-4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

ВОЗМОЖНОСТЬ ЗАКЛЮЧЕНИЯ АГЕНТСКОГО ДОГОВОРА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Э. И. Самойлов
студент УО Международного университета «МИТСО»
Научный руководитель – д.ю.н., профессор кафедры уголовно-правовых дисциплин УО ФПБ «Международный университет «МИТСО», профессор Берестень В.И.

В середине 90-х годов прошлого столетия был принят модельный гражданский кодекс для участников Содружества Независимых Государств, положения которого легли в основу регулирования гражданских правоотношений. Однако последующее развитие нормативной базы в каждом государстве происходило и происходит по-разному. Как результат, в каждом государстве-участнике Содружества сформировалась свое гражданское законодательство, имеющее характерное отличие.

Современные тенденции развития белорусского законодательства и практики правоприменения – свидетельствуют об увеличении интереса к

английским договорам, правовым инструментам и институтам. В настоящее время получает все большее распространение так называемый агентский договор. Согласно данному договору одна сторона (агент) обязуется за вознаграждение совершить по поручению другой стороны (принципала) юридические и иные действия от своего имени и за счет принципала либо от имени и за счет принципала.

При этом, во время формирования Гражданского кодекса Республики Беларусь отечественным законодателем не учтены нормы, регулирующие агентский договор, в отличие от того, как это было учтено в Украинском, Азербайджанском, Российском и Киргизском законодательстве.

Потенциальная необходимость правового регулирования агентского договора обусловлена достаточно широким распространением фигуры посредника в отношениях с участием предпринимателей.

Согласно ч. 1 п. 1 ст. 1005 Гражданского кодекса Российской Федерации (далее – ГК РФ) по агентскому договору одна сторона (агент) обязуется за вознаграждение совершать по поручению другой стороны (принципала) юридические и иные действия от своего имени, но за счет принципала либо от имени и за счет принципала [1].

Фактически в схеме агентирования задействованы 3 стороны: заказчик (принципал), агент (исполнитель) и третье лицо, с которым взаимодействует агент.

Председателем Международного арбитражного суда при БелТПП Я. И. Функом в рамках описания международного торгового представительства как разновидности посреднической деятельности в международном торговом обороте была подготовлена статья на тему «Агентский договор в праве Англии, США и России. Возможность использования агентского договора в Республике Беларусь».

Функ Я. И. отмечает, что: «отличия между агентским договором и договорами комиссии или поручения прежде всего заключаются в том, что если поверенный по договору поручения вправе совершать лишь юридически значимые действия, а комиссионер в рамках договора комиссии и вообще лишь сделки, то агент, наряду с юридическими действиями, вправе совершать и фактические действия, суть которых прежде всего заключается в создании условий или содействии в заключении договора между принципалом и третьим лицом, т.е. агент может посредничать при заключении договоров путем контактирования между собой принципала и третьего лица, а не только путем совершения сделок в интересах и пользу принципала» [2].

Следовательно, характерным отличием агентского соглашения от договора поручения является то, что наряду с юридическими действиями

(заключением соглашений), агент также обязуется совершать (оказывать) фактические действия (услуги), которые будут способствовать заключению договора.

Под юридическими действиями, рассматриваемого договора, понимаются действия, цель которых – обусловить возникновение определенных прав и обязанностей в отношении заказчика (принципала). Фактические действия могут выражаться во ведение переговоров, распространение информации о заказчике (принципале), участие от его имени в определенных мероприятиях и т.д.

Упомянутая работа автора завершается мыслью о том, что: «в рамках агентского договора, наряду с отношениями, близкими либо договору комиссии, либо договору поручения, присутствуют также отношения чистого посредничества, которое определяется через отношения маклерства либо брокерства, а в праве Республики Беларусь реализуются через договор подряда или договор возмездного оказания услуг» [2].

Бабкиной Е.В. особое внимание уделено вопросам ответственности сторон по международному договору коммерческого представительства (агентскому соглашению). Исследование данного вопроса автором позволяет разграничить ответственность сторон по данному соглашению, что также подтверждает необходимость правового регулирования агентских договоров, с учетом сохранения интересов сторон [3, с. 41-42].

Таким образом, данный договор по своей сути является соглашением, вмещающим в себя признаки договора возмездного оказания услуг и поручения. Возможность заключения подобных договоров допускается белорусским гражданским законодательством. Белорусские субъекты хозяйствования могут заключать договоры, в которых содержатся элементы различных договоров (смешанные договоры) (п. 2 ст. 391 ГК Беларуси). Такой договор будет действителен и на территории Республики Беларусь, и на территории других государств.

Тем не менее, некоторые авторы не разделяют данную точку зрения, касательно именования агентского договора как смешанного. В своей работе «Условия заключения и применения агентского договора в Республике Беларусь» А. М. Слабко отмечает, что: «остается проблемной ситуация разрешения споров, возникающих при исполнении агентских договоров, практика самостоятельного урегулирование споров еще не настолько большая, чтобы считать ее сложившейся должным образом» [3].

Соглашаясь с мнением автора, мы считаем, что законодательное включение агентского договора в состав Гражданского кодекса Республики Беларусь предоставит возможность судам разрешать спорные ситуации, при

регулирование правоотношений, опосредованных агентским договором, на более высоком уровне.

Литература

1. Гражданский кодекс Российской Федерации (Часть 2) [Электронный ресурс] : 30 ноября 1994 г., № 51-ФЗ : принят Гос. Думой 22 дек. 1995 г. : в ред. Федер. закона от 27.12.2019 г. // КонсультантПлюс. Россия / ЗАО «Консультант Плюс». – М., 2021.

2. Функ, Я. И. Агентский договор в праве Англии, США и России. Возможность использования агентского договора в Республике Беларусь [Электронный ресурс] / Я. И. Функ // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – Режим доступа: https://pravo.by/novosti/novosti-pravo-by/2018/december/31941. – Дата доступа: 08.03.2021.

3. Бабкина, Е. В. Ответственность сторон в международном договоре коммерческого представительства (агентском соглашении) / Е. В. Бабкина // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – Минск, 2001. – № 3 (2001). – С. 36-43.

4. Слабко, А. М. Условия заключения и применения агентского договора в Республике Беларусь [Электронный ресурс] / А. М. Слабко // ЮС ИнвестЪ. – Режим доступа: https://usiminsk.by/articles/usloviya-zaklyucheniya-i-primeneniya-agentskogo-dogovora-v-respublike-belarus. – Дата доступа: 08.03.2021.

КОНТРАКТ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

В. С. Семенович
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Трудовий контракт як спосіб оформлення трудових відносин набуває дедалі ширшого застосування на території України. Такий правочин став важливою перехідною категорією, яка дозволила вітчизняному суспільству перейти від старого способу вступу в трудові відносини, до нового, більш сучасного, характерного для ринкової економіки.

Відповідно до частини третьої статті 21 КЗпП України контракт є особливою формою трудового договору, в якому строк його дії, права, обов’язки і відповідальність сторін (в т. ч. матеріальна), умови матеріального забезпечення й організації праці працівника, умови розірвання договору, зокрема дострокового, можуть встановлюватися угодою сторін [1].

Установлення законодавством контракту як особливого виду трудового договору - це можливість урегулювати трудові відносини, в яких праця працівника має певні особливості та які потребують іншого регулювання порівняно із трудовим договором. Оскільки таких відносин з розвитком суспільства стає дедалі більше, зростає кількість нових професій, праця за якими не вкладається в загальні рамки, визначені законодавством для трудових договорів. Контракт є спробою законодавця диспозитивно врегулювати ці відносини, залишивши визначення умов праці прерогативою сторін [3].

Контракт як особлива форма трудового договору відрізняється від звичайного трудового договору:

1) укладається в письмовій формі. Трудовий договір може укладатися як в письмовій, так і в усній формі.

2) контракт укладається лише у випадках, прямо передбачених законами України. Трудовий договір не має таких обмежень.

3) контракт може бути тільки тимчасовим, тобто це строковий договір. Трудовий же договір укладається на певний строк, на час виконання певної роботи, безстроково.

4) можливість передбачати в контракті додаткові (не передбачені чинним законодавством) обов'язки та права, як працівника, так і власника (уповноваженого органу).

Мета контракту - забезпечити умови для виявлення ініціативи й самостійності працівників, урахувати індивідуальні здібності і професійні навички, підвищення взаємної відповідальності, а також забезпечити їх правовий і соціальний захист. Саме тому КЗпП вказує на особливість контракту, яка полягає в тому, що в ньому можна передбачити положення, котрі виходять за межі, встановлені законодавством про працю. Зокрема, тут передбачається обсяг роботи та вимоги до якості і терміну її виконання, строк дії контракту, права, обов'язки і взаємна відповідальність сторін, умови оплати і організації праці, підстави для припинення й розірвання контракту, соціально-побутові і інші умови, необхідні для виконання взятих сторонами обов'язків. У цьому суть і призначення контракту в трудовому праві [4].

Трудові правовідносини виникають одразу з прийняттям працівника на роботу. Положення про порядок укладання контрактів під час прийняття (наймання) на роботу працівників, затверджене Кабінетом Міністрів України від 19 березня 1994 р. № 170, визначає порядок укладання контрактів з працівниками незалежно від форми власності, виду діяльності та галузевої належності підприємства, установи. Працівник має право реалізувати свої здібності до продуктивної і творчої праці шляхом укладення трудового договору на одному або одночасно на декількох підприємствах, в установах,

організаціях, якщо інше не передбачене законодавством, колективним договором або угодою сторін [2].

Практика застосування контракту в Україні свідчить про встановлення на його підставі строкових трудових правовідносин. Наприклад, контрактну форму залучення до служби передбачає Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р. № 2229-XII (ст. 20). Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України, затверджене Указом Президента України від 27 грудня 2007 р. № 1262, встановлює термін контракту від 2 до 10 років (п.п. 13 та 14) [5].

Умови контракту, що погіршують становище працівника порівняно з чинним законодавством, угодами і колективним договором, вважаються недійсними. При прийнятті (найманні) на роботу працівників шляхом укладання з ними контракту роботодавець повинен враховувати, що контрактом не може бути: змінено порядок розгляду індивідуальних трудових спорів; запроваджено по відношенню до працівника повної матеріальної відповідальності, крім випадків, передбачених статтею 134 Кодексу законів про працю України [1].

Отже, не заперечуючи прогресивної риси контрактної форми оформлення трудових відносин слід наголосити на відсутності системного підходу законодавця щодо її запровадження. Таким чином, контракт як особлива форма оформлення трудових відносин передбачена, окрім іншого, Законом України «Про культуру» від 14 грудня 2010 року № 2778-VI, а також Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо перезавантаження влади» від 19 вересня №117-XI передбачено укладення контракту під час проходження державної служби.

Однак, на законодавчому рівні не передбачено чітких критеріїв щодо умов укладення контракту: визначення кола осіб, з якими він може бути укладений, умов, за яких контракт вважається укладеним на невизначений строк чи автоматичної пролонгації. На моє переконання, виправленням даної ситуації є прийняття нового трудового кодексу із відображенням даних положень.

Література

1. Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text

2. Про впорядкування застосування контрактної форми трудового договору: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 р. № 170. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/170-94-%D0%BF#Text

3. Гребенюк В. В. Контракт як підстава виникнення трудових правовідносин: актуальні питання [Електронний ресурс] / В. В. Гребенюк. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://cyberleninka.ru/article/n/kontrakt-yak-pidstava-viniknennya-trudovih-pravovidnosin-aktualni-pitannya.

4. Стрельченко М. В. Теоретико-правове дослідження поняття контракту як форми трудового договору [Електронний ресурс] / М. В. Стрельченко. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/11656/1/%d1%82%d0%b5%d0%b7%d0%b8%20%d0%95%d1%82%d0%b0%d0%91%20%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%84%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%bd%d1%86%d0%b8%d1%8f%202019-34-36.pdf.

5. Трудове право України : підручник / К. Ю. Мельник. – Харків : Діса плюс, 2014. – 480 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ

В. С. Семенович
студентка юридичного факультету ВНУ ім. Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ВНУ ім. Лесі Українки, доцент
Старчук О. В.

Згідно Конституції України життя людини є найвищою соціальною цінністю. Народження людини можливо як природним шляхом, так і за допомогою сучасних медичних технологій, що можуть бути застосовані за визначених умов.

Інститут сурогатного материнства в порівнянні з іншими інститутами сімейного права України є його новелою. З огляду на це, у сімейному законодавстві існують прогалини та недоліки, щодо визначення його правової природи.

Правове регулювання сурогатного материнства в Україні здійснюється нормами медичного, сімейного та цивільного права, а саме як законами (Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), Сімейний кодекс України (далі – СК України, «Про заборону репродуктивного клонування людини», «Про охорону дитинства»), так і підзаконними нормативно-правовими актами (наказом Міністерства охорони здоров'я України № 24 від 4 лютого 1997 р., зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 3 березня 1997 р. за № 58/1862, «Про затвердження Умов та порядку застосування штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) та методів їх проведення») тощо.

Основним природним правом кожної людини визначається право на продовження роду, яке реалізується безпосередньо через батьківство. Зважаючи на велику кількість осіб, в яких виникають проблеми з репродуктивним

здоров'ям, існує необхідність в їх лікуванні всіма можливими способами. Так, стало доступно лікування безпліддя за допомогою використання усіх видів допоміжних репродуктивних технологій [1].

Л. В. Липець, Л. Г. Вартман вказують на те, що одним із важливих показників стану репродуктивного здоров'я населення є безпліддя. Проблема безпліддя актуальна в усьому світі, і Україна тут не виняток. Сьогодні 10–15 відсотків українських сімей страждають від безпліддя, що можна віднести до прямих репродуктивних втрат. Близько мільйона безплідних пар щодня живуть надією на диво. В лікуванні безпліддя в Україні з 1987 року почали застосовувати нові репродуктивні технології. Програма сурогатного материнства надає можливість подружжю, яке не має власних дітей через проблеми із здоров'ям, відчути радість материнства та батьківства шляхом застосування репродуктивних технологій [2].

Законодавець додатково закріпив та розширив конституційну гарантію на охорону здоров'я щодо аспекту права на використання репродуктивних технологій в нормах діючого законодавства.

Так, відповідно до положень ЦК України повнолітня жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством [3].

А згідно ст. 123 СК України, у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя.

Одночасно, положеннями ст. 136 СК України встановлена подвійна гарантія від зловживань з боку сурогатної матері, відповідно до якої у разі доведення відсутності кровного споріднення між особою, яка записана батьком, та дитиною суд постановляє рішення про виключення відомостей про особу як батька дитини з актового запису про її народження та чітко та недвозначно визначено, що не має права оспорювати батьківство особа, записана батьком дитини, якщо в момент реєстрації себе батьком дитини вона знала, що не є її батьком, а також особа, яка дала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій відповідно до ч. 1 ст. 123 цього кодексу [4].

Позитивним є той факт, що у 2005 році на законодавчому рівні заборонено використання сучасних медичних технологій для проведення дослідів з клонування людини відповідно до Закону України «Про заборону репродуктивного клонування людини» [5].

Поряд з тим, незважаючи на те, що сьогодні в Україні розпочато процес правового регулювання сурогатного материнства ми погоджуємось із Т. С. Лукановською, О. В. Старчук, що сурогатне материнство в Україні потребує уніфікованого правового регулювання на рівні спеціального

нормативно-правового акту (Закону України «Про сурогатне материнство») основою якого буде забезпечення інтересів дитини [6].

З огляду на вищевикладене можна зробити висновки, що національне законодавство України не містить спеціального закону щодо захисту репродуктивних прав людини, а загальні законодавчі нормативно-правові акти не можуть вирішити всіх проблем сурогатного материнства, що може призвести до порушень прав як біологічних батьків, так і сурогатної матері.

Література

1. Правове регулювання сурогатного материнства в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12655/Barsa.pdf?sequence=1

2. Липець Л. В., Вартман Л. Г. Проблеми правового регулювання сурогатного материнства // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2018/2018_3.pdf#page=38.

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. із змінами та доп. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доп. Відом. Верх. Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.

5. Закон України «Про заборону репродуктивного клонування людини» від 14 грудня 2004 р. № 2231-IVV // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2231-IV#Text

6. Лукановська Т. С., Старчук О. В. Щодо сурогатного материнства в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/profile/ Olena-Pavlova2/publication/341412570_ Regionalnij_turisticnij_rinok_Ukraini/ links /5ebef900299bf1c09ac09bbe/ Regionalnij-turisticnij-rinok-Ukraini.pdf#page=444.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕПОВНОЛІТНІХ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Д. Р. Сімора
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Якушев І. М.

Правове регулювання праці неповнолітніх здійснюється на підставі глави XIII Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) «Праця молоді». Виникає питання, яких осіб варто відносити до категорії «неповнолітні»? Особи, що не досягли вісімнадцяти років, визнаються неповнолітніми.

Відповідно до ст. 187 КЗпП України неповнолітні у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються певними пільгами, встановленими законодавством України [3]. Положення, закріплене в ст. 187 пов'язане з певними фізичними, фізіологічними, психологічними та іншими особливостями неповнолітніх осіб.

З метою охорони здоров'я неповнолітніх ст. 188 КЗпП України встановлює, що віковим критерієм виникнення трудової правосуб'єктності неповнолітніх є 16 років. З цього правила є два виключення, тобто дві нижні вікові межі, з яких допускається прийняття на роботу: з 15 років можуть, як виняток, прийматись на роботу особи лише за згодою одного із батьків або особи, що його замінює, з 14 років допускається прийняття на роботу за згодою одного з батьків або особи, що його замінює лише учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для підготовки молоді до продуктивної праці та виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час [2, с. 130].

Вищезазначені положення не суперечать міжнародним актам у сфері правового регулювання праці. Насамперед вони відповідають Конвенції Міжнародної Організації Праці «Про мінімальний вік для прийому на роботу» і Європейській соціальній хартії (переглянутій) 1996 року, яка приділяє велику увагу правам дітей у сфері праці.

Трудове законодавство України щодо працевлаштування неповнолітніх передбачає певні гарантії. Найперше варто згадати ст. 26 КЗпП України. Частина третя цієї статті передбачає, що особам, які не досягли вісімнадцяти років, не може бути встановлено випробувальний строк під час прийняття на роботу.

Наступною особливістю правового статусу неповнолітніх, яка закріплена в КЗпП України, є те, що на кожному підприємстві повинен вестися спеціальний облік працівників, які не досягли 18 років, із зазначенням дати їх народження [3]. Департамент праці та зайнятості Міністерства соціальної політики розглянув лист та в межах своєї компетенції надав роз'яснення щодо організації обліку працівників молодше вісімнадцяти років. Переглянувши цей лист стає зрозумілим, що для обліку неповнолітніх працівників ведеться Журнал обліку в довільній формі.

Характерною рисою праці неповнолітніх є те, що КЗпП України містить ст. 190, яка передбачає роботи, на яких забороняється застосування праці осіб молодше 18 років. Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 31.03.94 р. № 46 було затверджено Перелік важких робіт і робіт із шкідливими

та небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх. Але й з цього Переліку є винятки, як от наприклад: коваль-бурозаправник, лампівник, зайнятий заправкою лужних акумуляторів, машиніст конвеєра – допуск до роботи на цих посадах дозволено з 17 років [4]. Окрім вищезгаданого Переліку, наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22.03.96 р. № 59 затверджено Граничні норми підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми.

Усі особи молодше вісімнадцяти років приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення 21 року, щороку підлягають обов'язковому медичному оглядові [3]. Дане положення є ще одним підтвердженням особливого правового статусу неповнолітніх. Пройшовши медогляд, працівник надає роботодавцю довідку про проходження такого огляду, яка містить висновок медичної комісії щодо придатності до роботи за обраною професією. Якщо довідка міститиме позитивний висновок медкомісії й не буде медичних протипоказань, то працівника можна приймати на конкретну посаду. У разі наявності медичних протипоказань, такого працівника не можна оформлювати на роботу, оскільки така особа непридатна виконувати роботу на конкретній посаді й це суперечить законодавству України.

Стаття 192 КЗпП України містить заборону залучати працівників молодше вісімнадцяти років до нічних, надурочних робіт і робіт у вихідні дні. Під нічними роботами маються на увазі роботи, які здійснюються з 22 години до 6 години ранку за місцевим часом. Заборона залучення до надурочних робіт не поширюється на роботи, що виконуються після закінчення робочого часу у зв'язку з режимом ненормованого робочого дня, оскільки такі роботи не кваліфікуються як надурочні [6]. Робота у вихідні дні означає роботу в дні, які є для неповнолітнього вихідними за належно затвердженим графіком, а не загальні вихідні дні (неділя - частина друга ст. 67 КЗпП) і не вихідні дні підприємства [6].

Ще однією особливістю правового статусу неповнолітніх є те, що для робітників віком до 18 років норми виробітку встановлюються виходячи з норм виробітку для дорослих робітників пропорційно скороченому робочому часу для осіб, що не досягли вісімнадцяти років [1, с. 381]. Варто звернути увагу й на те, що заробітна плата працівникам молодше вісімнадцяти років при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій при повній тривалості щоденної роботи [3].

Положення про відпустки працівникам віком до вісімнадцяти років міститься в ст. 195 КЗпП України. Згідно з ч. 2 ст. 76 КЗпП України та ч. 8 ст. 6 Закону України «Про відпустки» щорічна відпустка для неповнолітніх

встановлена тривалістю 31 календарний день [3] [5]. Якщо ж говорити про надання щорічної відпустки у зручний для неповнолітнього час, то це ніяк не означає, що працівник віком до 18 років може в будь-який час вимагати у роботодавця надання відпустки. Право на використання відпустки в зручний час означає, що при складанні графіків надання відпусток власник і виборний орган первинної профспілкової організації зобов'язані запитати побажання працівника щодо часу надання відпустки і відбити це побажання у графіку відпусток [6].

Звільнення працівників молодше вісімнадцяти років з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускається, крім додержання загального порядку звільнення, тільки за згодою районної (міської) служби у справах дітей [3]. Кабінет Міністрів України своєю постановою затвердив Типове положення про службу у справах дітей обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрації і Типове положення про службу у справах дітей районної, районної у містах Києві і Севастополі державної адміністрації, але ці нормативно-правові акти не містять прямої вказівки на погодження звільнення неповнолітніх працівників зі службами у справах дітей. Але Верховний Суд вважає обов'язковим одержання згоди відповідної служби у справах дітей при звільненні з ініціативи власника працівників, що не досягли віку 18 років [6]. Тому відсутність згоди служби у справах дітей на звільнення неповнолітнього буде кваліфікуватися як звільнення працівника без законної підстави й тягне за собою поновлення його на роботі. Звільнення неповнолітніх з підстав, передбачених пунктами 1, 2 і 6 ст. 40 КЗпП України, допускається тільки у виключних випадках і не допускається без працевлаштування. Звільнення без працевлаштування повинне розглядатися як звільнення без законної підстави [6].

Врахувавши вищезазначені положення, можна зробити висновок, що неповнолітні працівники є особливим різновидом робітників, який відрізняється від інших категорій працівників не тільки віком, а й винятковим правовим становищем. Правовий статус неповнолітніх працівників пояснюється наявністю додаткових пільг і гарантій, що надаються їм державою після врахування стану здоров’я та умов праці.

Література

1. Іншин М. І. Трудове право України: підручник / За загальною редакцією М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с.

2. Іріоглу С. Д. Особливості правового регулювання праці неповнолітніх за законодавством України / С. Д. Іріоглу // ΛΌГОΣ. Мистецтво наукової думки. – 2018. – Вип. 1. – С. 130-132.

3. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08

4. Перелік важкких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31 березня 1996 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0176-94#Text

5. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text

6. Ротань В. Г., Зуб І. Г. Коментар до Кодексу законів про працю України / [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://legalexpert.in.ua/komkodeks/kzot.html

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Д. А. Скорук
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

У травні 2016 року набрав чинності новий Закон України «Про державну службу» № 889-VIII від 10 грудня 2015 р. Однією з провідних новацій Закону є приділення значної уваги питанню дисциплінарної відповідальності державних службовців і закріплення норм, які регулюють коло цих відносин, у відокремленому розділі «Дисциплінарна та матеріальна відповідальність державних службовців» [1, с. 88].

Законодавство України передбачає в міру необхідності застосування юридичної відповідальності державних службовців, зокрема: дисциплінарної, адміністративної, матеріальної та кримінальної. Відповідальність державних службовців настає за порушення законності та службової дисципліни, невиконання або неналежне виконання ними посадових обов'язків [7].

Тому розкриття питання щодо відповідальності державних службовців є актуальною темою.

Проблематиці правового регулювання дисциплінарної відповідальності та дисципліни праці у своїх роботах приділяли увагу такі вчені, як В. М. Хомик, Н. Береза, Т. В. Колєснік, М. Хуштюк, А. Горзов, А. А. Горницький та ін.

Дисципліна (лат. disciplina – виховання, розпорядок) встановлює певну координацію і субординацію в поведінці людей, зміцнює наявні суспільні відносини, сприяє їх удосконаленню [3, с. 6].

Підставою для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, тобто протиправної винної дії або бездіяльності чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення [6].

Основні обов'язки державного службовця зазначені у статті 8 Закону України «Про державну службу», за якою державний службовець зобов'язаний дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки [6].
Постановою Кабінету Міністрів України № 65 від 11.02.2016 р. затверджено Правила етичної поведінки державних службовців.

Ці Правила визначають, що державні службовці у своїй діяльності керуються принципами етики державної служби, серед інших, принципом гідної поведінки. Така поведінка передбачає: повагу до гідності інших осіб; ввічливість та дотримання високої культури спілкування; доброзичливість і запобігання виникненню конфліктів у стосунках із громадянами; недопущення, в тому числі поза державною службою, дій і вчинків, які можуть зашкодити інтересам державної служби чи негативно вплинути на репутацію державного службовця [8].

Дисциплінарній та матеріальній відповідальності державних службовців присвячено розділ VIII Закону. В ньому визначено шляхи забезпечення службової дисципліни, обов'язки державного службовця щодо додержання службової дисципліни, обов'язки керівника державної служби щодо забезпечення службової дисципліни, підстави для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності тощо [2, с. 50].

Як уже зазначалось, підставою для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку.

Відповідно до ч. 2 статті 65 Закону України «Про державну службу» Дисциплінарними проступками є:

1) порушення Присяги державного службовця;

2) порушення правил етичної поведінки державних службовців;

3) вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу;

4) дії, що шкодять авторитету державної служби;

5) невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень;

6) недотримання правил внутрішнього службового розпорядку;
7) перевищення службових повноважень, якщо воно не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення;
8) невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця;
9) використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб;
10) подання під час вступу на державну службу недостовірної інформації про обставини, що перешкоджають реалізації права на державну службу, а також неподання необхідної інформації про такі обставини, що виникли під час проходження служби;
11) неповідомлення керівнику державної служби про виникнення відносин прямої підпорядкованості між державним службовцем та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення;
12) прогул державного службовця (в тому числі відсутність на службі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин;
13) поява державного службовця на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння;
14) прийняття державним службовцем необґрунтованого рішення, що спричинило порушення цілісності державного або комунального майна, незаконне їх використання або інше заподіяння шкоди державному чи комунальному майну, якщо такі дії не містять складу кримінального або адміністративного правопорушення;
15) прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановах Верховного Суду, щодо якого судом винесено окрему ухвалу.
Слід зазначити, що державний службовець може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності протягом 6 місяців з дня вчинення дисциплінарного проступку [6].

Оскільки державні службовці, як і інші категорії працівників, порушують трудову (службову) дисципліну, а під час вирішення питання про притягнення їх до дисциплінарної відповідальності потребують захисту своїх прав. Попри всі аргументи щодо підвищення рівня відповідальності державних службовців, цей процес має відповідати усім правовим принципам, спрямованим на захист їхніх прав [4, с. 94].

Саме необхідність захисту трудових прав державних службовців і зумовила визнання їх трудової діяльності у формі службово-трудових відносин складовою трудового права. Завдяки існуючій галузевій системі захисту прав та законних інтересів характер встановлення їхніх прав та обов'язків дозволяє

використати всі правові можливості соціального характеру в процедурах притягнення державних службовців до відповідальності за невиконання або неналежне виконання трудових (службових) обов'язків [4, с. 94].

А. О. Нечитайленко вважає, що законодавство про дисциплінарну відповідальність державних службовців потребує вдосконалення. Зокрема, суттєвим недоліком правового регулювання державно-службових відносин, у тому числі й тих, що виникають з приводу притягнення до дисциплінарної відповідальності, є їх регламентація значною мірою приватноправовими засобами, притаманними трудовому праву, і применшення значення публічних засобів, передбачених адміністративним правом.

Це пояснюється тим, що державна служба є різновидом трудової діяльності, а тому найбільш загальні питання трудових відносин у державній службі регулюються в основному КЗпП.

Як і більшість норм законодавства про працю, деякі норми законодавства про державну службу, зокрема й про дисциплінарну відповідальність, є диспозитивними (тобто, можливість, а не обов'язок застосувати заходи дисциплінарного впливу) [5, с. 139].

Отже, вчинення правопорушень державним службовцем та накладання на них дисциплінарних стягнень мають регулюватись за допомогою імперативних норм відповідних нормативно-правових актів про дисципліну державних службовців, які б за вчинення будь-якого дисциплінарного проступку передбачали, обов'язок, а не право відповідного керівника застосовувати заходи дисциплінарної відповідальності, за наявності на це підстав, з урахуванням об'єктивних та суб'єктивних обставин правопорушення, що й сприятиме практичній реалізації одного з основних принципів юридичної відповідальності – невідворотності покарання.

Дисципліна праці державних службовців – один із важливих засобів забезпечення ефективної роботи державних органів. У широкому розумінні сутність дисципліни полягає в суворому й точному дотриманні особою встановлених роботодавцем правил, обов'язків чи норм, порушення ж дисципліни тягне застосування заходів дисциплінарної відповідальності.

На сьогодні в Україні активно впроваджують заходи щодо покращення регулювання дисципліни праці державних службовців. Зокрема, було прийнято ряд нормативно-правових актів, що безпосередньо стосуються цього питання. Усе це дає підстави стверджувати, що дисциплінарний процес поступово стає більш урегульованим і деталізованим, проте деякі питання правового регулювання потребують перегляду з метою усунення недоліків.

Отже, для вирішення проблеми щодо притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності державна політика в Україні має бути

спрямована на створення нормативно-правових актів, які будуть краще регламентувати це питання.

Література

1. Береза Н. Відповідальність державних службовців за порушення законодавства про державну службу. Актуальні проблеми правознавства. Вип. 1(9). 2017. С. 206.

2. Горзов А., Долгий О. Дисциплінарна відповідальність державних службовців. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 1(13). С. 48–54. URL : http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/1-2017/gorzov.pdf.

3. Горницкий А. А. Государственная дисциплина. Киев : Изд-во полит. лит-ры Украины, 1989.

4. Колєснік Т. В. Дисциплінарна відповідальність державних службовців: проблемні аспекти. Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення. 2017. С. 93–95.

5. Нечитайленко А. О. Законодавство про дисциплінарну відповідальність державних службовців потребує вдосконалення. Юридичний науковий електронний журнал. №6/2015. С. 138–141.

6. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року. URL : http://zakon.rada.gov.ua.

7. Хомик В. М. Особливості юридичної відповідальності державних службовців. Лютий, 2016. URL : http://www.turadm.gov.ua/reformy-v-ukraini/item/2721-osoblyvosti-yurydychnoyi-vidpovidal-nosti-derzhavnyh-sluzhbovciv.

8. Хуштюк М. Притягнення до відповідальності керівника державної установи.URL : http://brightadvise.com/questions/248.

ПОНЯТТЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ У СІМ'Ї ТА МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ

Д. А. Скорук
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент Старчук О. В.

Про жорстоке поводження з дітьми та домашнє насильство відомо з давніх-давен. Потерпілими від насильства на сімейно-побутовому ґрунті стають особи, що фактично проживають однією сім'єю, їхні діти та інші особи, які перебувають під опікою чи піклуванням, родичі прямої чи непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання [5, с. 27].

Відповідно до статті Бандурки, кількість потерпілих жінок становить 90-95%, відповідно кількість потерпілих чоловіків 5-10 %. Розглядаючи кількість потерпілих від насильства в сім'ї за віковою ознакою, зазначимо, що приблизно 40% становлять діти і 60% повнолітні члени сім'ї. За різними даними щорічно у світі 2 млн дітей стають потерпілими від насильства [3, с. 206]. Проте й на сьогодні точно визначити рівень поширення жорстокого поводження з дітьми у сім'ях неможливо. Діти часто соромляться або бояться розповісти про те, що з них знущаються [1, с. 7].

Вказане засвідчує актуальність дослідження жорстокого поводження з дитиною як прояву насильства в сім'ї. Захист основних прав та свобод людини й громадянина загалом і дитини зокрема у всіх сферах суспільного життя, у тому числі й у сім'ї, є одним із головних завдань правової держави. Саме тому вивчення та аналіз жорстокого поводження з дитиною як прояву насильства в сім'ї набуває особливого значення [4, с. 43].

Проблему насильства в сім'ї вивчали такі вчені України, як М. Качинська, О. Бандурка, О. Агаркова, І. Подсевак та ін.

Правове регулювання протидії насильства над дітьми здійснюється нормами низки нормативних актів, а саме:

- Конституція України [6];
- Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III [10];
- Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [8];
- Наказ МВС України та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 07 вересня 2009 року №3131/386 «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї» [9] та ін.;

Всесвітньо значимим документом щодо захисту прав людини і, зокрема, дітей стала прийнята 10.12.1948 року Генеральною Асамблеєю ООН Загальна декларація прав людини. У ній вперше зафіксовані основи захисту прав дітей.
Декларація прав людини отримала подальший розвиток в пактах прав людини, що гарантували рівні права всім дітям і забезпечення їх основних соціальних потреб. Основним міжнародним актом, що регламентує права дитини, є Конвенція ООН про права дитини, що була прийнята у 1989 році та ратифікована 185 країнами світу.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону дитинства», жорстоке поводження з дитиною – будь-які форми фізичного, психологічного,

сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини [10].

Отже, відповідно до дефініції, можна визначити такі види жорстокого поводження з дитиною: фізичне насильство; психологічне насильство; сексуальне насильство; економічне насильство.

Фізичне насильство (фізична жорстокість) – умисне нанесення дитині батьками чи особами, які їх заміняють, травм, тілесних ушкоджень (побої, ляпаси, укуси, припалювання гарячими предметами, спроби удушення чи потоплення), що може призвести або призвело до смерті, порушення фізичного чи психічного здоров'я та розвитку дитини.

Психологічне (емоційне) насильство (психологічна жорстокість) – це постійний чи періодичний вплив на психіку дитини шляхом словесних образ чи погроз, переслідування, залякування, безпідставних звинувачень, що призводить до невпевненості, нездатності себе захистити, завдає шкоди психічному здоров'ю дитини.

Економічне насильство (експлуатація) – це крадіжка, умисне позбавлення можливості фінансового контролю чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Сексуальне насильство (сексуальна жорстокість) – це використання дитини для задоволення сексуальних потреб чи отримання вигоди шляхом використання як сексуального партнера для інших [7, с. 49].

Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація в Україні переслідуються законом. Зокрема, покарання за злочини проти дітей передбачено Кримінальним кодексом України: умисне вбивство дітей – статті 115, 116; доведення дітей до самогубства – стаття 120; нанесення тілесних ушкоджень – статті 121–125; побої та мордування – стаття 126; катування – стаття 127; залишення у небезпеці – стаття 135; насильницьке донорство – стаття 144; викрадення дитини – стаття 146; захоплення дітей в заручники – стаття 147; торгівля дітьми та незаконне переміщення за кордон – стаття 149; експлуатація дітей – стаття 150; статеві злочини проти дітей – статті 155, 156; зловживання опікунськими правами – стаття 167 тощо [2, с. 48].

Отже, жорстоке поводження з дітьми як прояв насильства в сім'ї – найганебніше явище будь-якого сучасного суспільства. Останнє порушує основні права та свободи дитини у всіх сферах її життєдіяльності, що

проголошені й гарантовані нормами національного та міжнародного законодавства [4, с. 45].

Жорстоке поводження з дітьми в сім'ях, що включає фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство, є результатом взаємодії багатьох чинників. Негативний вплив жорстокого поводження на розвиток дитини зумовлює потребу профілактичної роботи, спрямованої як на групи ризику, так і на зміну громадської думки щодо домашнього насильства загалом.

З огляду на результати дослідження, можна говорити, що для вирішення проблеми жорстокого поводження з дітьми в сім'ях державна політика в Україні має бути спрямована на: інформування дітей та фахівців (вчителів, дільничних інспекторів, медичних працівників) про права дітей та відповідальність за їх порушення; зміну ставлення суспільства до проблеми домашнього насильства, зокрема жорстокого поводження з дітьми; поліпшення координації дій органів та закладів системи надання допомоги дітям, які зазнають насильства; соціальну підтримку неблагополучним сім'ям для попередження жорстокого поводження з дітьми [7, с. 53].

Література

1. Агаркова Н. Г. Проблема жорстокості у шкільному середовищі. Соціально-правовий захист молоді: зб. наук. статей. Ужгород, 2002. С. 6–12.

2. Бандурка І. О. Система захисту дітей від жорстокого поводження та попередження насильства в сім'ї. Форум права. 2014. № 2. С. 47–57.

3. Бандурка І. О. Кримінально-правовий захист дитинства в Україні : монографія. Харків : Золота миля, 2015. 408 с.

4. Качинська М. О. Жорстоке поводження з дитиною як прояв насильства в сім'ї. Журнал східноєвропейського права. 2017. № 37. С. 42–47.

5. Качинська М. О. Причини латентності насильства в сім'ї. Журнал східноєвропейського права. 2016. № 33. С. 27–32.

6. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР. URL : http:zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2% D1%80 (дата звернення: 25.02.2021).

7. Подсевак І. Жорстоке поводження з дітьми в українських сім'ях: чинники та приклади. «Магістеріум», 2004. № 15, тематична серія «Соціальна робота і охорона здоров'я». С. 48–54.

8. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21 листопада 1992 року № 2811-XII. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ 2811-12 (дата звернення: 25.02.2021).

9. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних

служб для сім'ї, дітей та молоді і відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї : спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та МВС України від 07 вересня 2009 року №3131/386. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0917-09 (дата звернення: 25.02.2021).

10. Про охорону дитинства : закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-II. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14 (дата звернення: 25.02.2021).

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІДКРИТТЯ РИНКУ ПРОДАЖУ ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Р. С. Соловей
студент ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – викладач ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки,
Спас Ю. О.

В Україні триває земельна реформа і в умовах сьогодення, дана тема актуальна як ніколи. Відповідно до недавніх змін в чинному законодавстві України, а саме проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» ринок землі буде відкрито з 1 липня 2021 року, тоді скасовується дія мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення, що дозволить їх продаж.

Метою даної реформи є забезпечення конституційних прав громадян на вільне користування, та розпорядження земель, які перебувають у їхній власності. Також формування економічно розвинених територіальних громад, які за рахунок земель державної власності, завдяки яким буде відбуватися економічний розвиток, тому що земля являє собою цінний ресурс основного засобу виробництва [1].

Зняття мораторію на продаж землі в Україні розпочне еру прозорого та відкритого ринку земель сільськогосподарського призначення. Також буде можливе ефективне та доцільне використання земельних ресурсів.

Реформа буде мати поетапне запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення, що забезпечить конкурентні умови, як земельних так і аграрних правовідносин, наслідком чого це сприятиме розвитку аграрного виробництва та територій в сільській місцевості. Також, права землекористувачів будуть захищені на державному рівні. [2, с. 38].

Завдяки реформі українські аграрії зможуть вільно розпоряджатися, своєю землею, яка являє собою основне джерело їх доходу. Буде доступне кредитування під заставу землі, що дозволить модернізувати техніку та інші

виробничі процеси, через що буде підвищено ефективність праці, та завдяки цьому прості аграрії зможуть конкурувати по якості сировини та продукції з великими агропромисловими гігантами. Для аграріїв ця реформа відкриє нові горизонти та буде стимулом розвитку, завдяки чому наповнюватиметься бюджет місцевих територіальних громад, будуть створюватися робочі місця та відбуватиметься трудова міграція населення до сільської місцевості.

Також земельна реформа, відіграє велику роль в екологічній сфері, так як землі віднині будуть належати аграріям, тому вони будуть зацікавлені в належному догляді за землями та проводитимуть заходи з меліорації, для недопущення виснаження угідь, оскільки для відновлення їх родючості потрібно декілька десятиліть. [3, с. 101].

Основним досягненням земельної реформи на рівні з гідним розвитком сільськогосподарського комплексу є припинення корупційних механізмів тіньової оренди земель суб'єктами підприємницької діяльності завдяки цьому відбудеться значний зріст в розмірі надходжень до бюджету від продажу таких земель. Позитивним в цій реформі є введення системи аукціонів та тендерів, що дозволить прозоро набувати землі та відкрито спостерігати за вчиненням правочинів учасниками земельних правовідносин.

Для прозорого та ефективного управління земельними ресурсами в першу чергу потрібно проведення інвентаризації усіх сільськогосподарських земель державної власності, та передача розпорядження землями державної власності за межами населених пунктів, крім земель, що потрібні державі для виконання її функцій, до комунальної власності сільських, селищних та міських рад. Це в свою чергу дозволить досягнути певних цілей, що ставить перед собою дана реформа:

- Заповнення Державного земельного кадастру вичерпними та достовірними відомостями про земельні ділянки.
- Завершення інвентаризації земель державної власності.
- Запровадження нової уніфікованої методики нормативної грошової оцінки земель в межах територій територіальних громад. А для простих власників земель буде надана процедура надання інформації про нормативну грошову оцінку земельних ділянок.
- Припинення корупційних механізмів тіньової оренди земель державних та комунальних підприємств. Збільшення розміру надходжень до бюджету від використання земель [1] .

Основним мінусом земельної реформи може стати монополізація земель сільськогосподарського призначення, тому що народні депутати України відмовилися обмежувати максимальну кількість земель у власності на

місцевому рівні до 35% території місцевих громад. Виходячи з цього можна дійти висновку, що буде відносна монополізація на місцевому рівні та нанесе цьому бюджету великих втрат. [4].

Також до мінусів можна віднести те, що з реформуванням, в Україні може відкритися чорний ринок землі, на якому будуть продаватися землі державної та комунальної власності, які є економічно значущими та важливими для самої держави, та і для територіальних громад, що може в подальшому призвести до упадку економіки або місцевих бюджетів.

Позитивним є міжнародний досвід купівлі продажу земель сільськогосподарського призначення. Після відкриття ранку землі у наших сусідів, а саме: Польщі, Чехії, Словаччини та Румунії обсяги їх сільськогосподарського виробництва зросли у декілька разів, що дало великий економічний поштовх та забезпечило поступовий, але стабільний розвиток економіки. Так як іноземні інвестори почали вливати інвестиції у різні сфери, що безпосередньо пов'язані з агробізнесом, це створило багато робочих місць та розвиток економіки. [4].

В 1991 ріці у Польщі було прийнято закон «Про управління державними сільськогосподарськими землями», яким було визначено спеціальні правила щодо обороту земель сільськогосподарського призначення. З цього моменту і відкрився ринок землі у Польщі. Оскільки там було дуже розвинене сімейне фермерське господарство, поляки зосереджували землі у своїх руках і для подальшого розвитку таких господарств уряд Польщі запровадив програми кредитування для своїх аграріїв.

Для іноземців ринок відкрився в 2016 році, проте за стільки років у Польщі сформувався свій земельний соціум, що у фермерському господарстві країни зосереджено близько 80% орних земель. Площа цих господарств становить менше 7 га, тому їх надзвичайно велика кількість, що забезпечує корисну конкуренцію на ринку сільськогосподарської продукції.

Саме завдяки цьому Польща займає провідне місце в сфері сільського господарства серед інших країн Європи.

Отже, земельна реформа розпочне новий етап в розвитку України, тому що вона має велике значення у соціальній, економічній та екологічній сфері, так як міжнародна практика в своїй більшості являє собою позитивні результати, то Україна стоїть на вірному шляху.

Література

1. Урядовий портал [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/ zemelna-reforma.

2. Мірошниченко А.М. Земельне право України : підручник.– 2-е вид., допов. і переробл. – К. : Правова єдність, 2011.

3. Кулинич П. «Земельні ділянки сільськогосподарського призначення як об'єкти правового обігу» //Право України. – 2020. - № 15.

4. Концепція Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс] : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 черв. 2009 р. № 743-р. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/743-2009-%D1%80.

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ)

Н. О. Стрижак
студентка Гомельского филиала Международного университета «МИТСО»
Научный руководитель – старший преподаватель кафедры правоведения и социально-гуманитарных дисциплин Гомельского филиала Международного университета «МИТСО»
Савчик Е. В.

В современном мире проблемы международного партнерства в сфере информационной безопасности тесно связаны с функционированием и взаимодействием государств между собой. Однако правовые аспекты регулирования отношений в сфере информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) по-разному находят свое отражение как на международном, так и на национальном уровнях. Разнятся и подходы выстраивания политики информационной безопасности. Чарльз Барри на Четырнадцатом международном форуме «Партнерство государства, бизнеса и гражданского общества при обеспечении международной информационной безопасности» отметил, что в построении информационной безопасности каждое государство должно защищать такие сервисные технологии, как Автоматическая идентификационная система (AIS/S-AIS), Автоматизированная система наблюдения и трансляций (ADS-B) и контроля (ADS-C), Сообщество международных межбанковских финансовых телекоммуникаций (сеть SWIFT). Данные системы важны для экономики почти каждой страны, а повреждение данных сервисов может «замедлить глобальную торговлю, подорвать финансовую стабильность или привести к серьезным авариям на море или в воздухе» [1, с. 24]. На данном Форуме были представлены мнения многих ученых, исследующих вопросы международной информационной безопасности, среди которых можно отметить работу Энекен Тикк о проблеме взаимосвязи международного права и других средств правовой защиты [2, с. 65], а также исследование В.П. Шерстюка и А.А. Стрельцова, выявивших

целый ряд групп международных отношений, закрепление которых обеспечит эффективное регулирование международной информационной безопасности [3, с. 52]. Стоит заметить, что все упомянутые авторы сошлись на мнении о том, что уже существующие правовые нормы должны в полной мере отражать современную ситуацию в сфере информационной безопасности, и акты, принимаемые государствами, не должны носить интерпретационный характер, а также должны быть унифицированы и гармонизированы в соответствии с международным правом.

Республика Беларусь выстраивает законодательство в сфере информатизации в соответствии с международными стандартами, однако разнообразие дефиниций того или иного понятия, связанного с ИКТ, не даёт в полной мере структуризировать правовую систему в данной сфере.

Так, в постановлении Совета Безопасности Республики Беларусь от 18 марта 2019 года № 1 «О Концепции информационной безопасности Республики Беларусь» (далее – Постановление об информационной безопасности) информационная безопасность выступает состоянием защищенности сбалансированных интересов личности, общества и государства от внешних и внутренних угроз в информационной сфере; под информационным пространством законодатель понимает область деятельности, связанную с созданием, преобразованием, передачей, использованием, хранением информации, оказывающую воздействие в том числе на индивидуальное и общественное сознание и собственно информацию; защита информации закреплена как комплекс правовых, организационных и технических мер, направленных на обеспечение конфиденциальности, целостности, подлинности, доступности и сохранности информации [4]. При этом в Соглашении о сотрудничестве государств-членов Организации Договора о коллективной безопасности в области обеспечения информационной безопасности, которое было утверждено Указом Президента Республики Беларусь от 27 апреля 2018 г. № 149 «Об утверждении международного договора» (далее – Соглашение о сотрудничестве), приведены другие дефиниции рассматриваемых понятий. Вышеуказанный документ закрепляет, что информационная безопасность – это состояние защищенности личности, общества, государства и их интересов от угроз, деструктивных и иных негативных воздействий в информационном пространстве; понятие «информационное пространство» состоит из совокупности информационной инфраструктуры и информации, ею обрабатываемой; защита информации должна пониматься как комплекс правовых, организационных и технических мер, направленных на обеспечение целостности, конфиденциальности и доступности информации [5].

Таким образом, во-первых, информационная безопасность в обоих случаях рассматривается с позиции защищенности не только государства, но и личности, и общества в целом, однако это состояние в одном случае рассматривается в информационной среде, а в другом – в информационном пространстве. Также различаются и описания тех факторов, которые могут нарушить данное состояние защищенности. В первой дефиниции негативное воздействие на информационную безопасность могут оказывать внешние и внутренние угрозы, что является довольно абстрактным определением и не позволяет точно выявить, что именно подразумевал законодатель. Во втором случае рассматриваются угрозы, деструктивные и иные негативные воздействия в информационном пространстве, что тоже является не совсем корректной формулировкой, так как в самом Соглашении о сотрудничестве закреплено и понятие «деструктивного информационного воздействия», которое по своей сути отражает те угрозы, деструктивные и иные негативные воздействия в информационном пространстве.

Во-вторых, информационное пространство в обоих документах имеет достаточно похожий смысл, однако за счет лаконичности дефиниция, представленная в Соглашении о сотрудничестве, представляется наиболее удачной, чем понятие «информационная инфраструктура», которое закреплено в Постановлении об информационной безопасности.

В-третьих, защита информации в обоих рассматриваемых документах включает в себя три элемента: целостность, конфиденциальность, доступность. Однако в Постановлении об информационной безопасности, помимо этого, встречаются такие элементы как подлинность и сохранность. Стоит заметить, что в Законе Республики Беларусь «Об информации, информатизации и защите информации» понятие «защита информации» встречается именно в той формулировке, которая изложена в указанном Постановлении [6].

Также и в Постановлении об информационной безопасности, и в Соглашении о сотрудничестве рассматриваются целенаправленные воздействия программно-техническими средствами на информационные системы с целью нарушения и (или) прекращения их функционирования и (или) создания угрозы обрабатываемой ими информации. В Постановлении данное воздействие именуется кибератакой, а в Соглашении – компьютерной атакой, что создаёт коллизию. Важно заметить, что нельзя с абсолютной уверенностью утверждать, что префиксоид кибер- при включении в состав другого слова, которое используется в белорусском законодательстве об информационной безопасности в сочетании со словом «компьютерный (-ая, ое)», всегда идентично. Примером являются понятия «компьютерный инцидент» и

«кибертинцидент», где первый связан с информационной инфраструктурой, а второй – с информацией и политикой безопасности.

В заключение данной работы стоит отметить, что основная проблема перед законодательством Республики Беларусь в сфере информационной безопасности состоит в его унификации, так как оно должно соответствовать не только международным договорам, которые были ратифицированы Республикой Беларусь, но и систематизировать национальные правовые акты по отношению друг к другу. Различия в дефинициях не позволяют выстроить эффективную коммуникацию по вопросам безопасности в информационном пространстве как на международном, так и на региональном уровнях. Полагаем, что белорусский законодатель во всех правовых нормах должен закрепить единые формулировки для таких понятий как «информационное пространство», «защита информации», «информационная безопасность», а также соотношение понятий «кибератака» и «компьютерная атака».

Литература

1. Барри, Ч. Различные подходы к международному сотрудничеству в киберпространстве / Чарльз Барри // Партнерство государства, бизнеса и гражданского общества при обеспечении международной информационной безопасности : сб. докладов участников Четырнадцатого Международного Форума (7–9 дек. 2020 г., Москва). – С. 20–25. – Режим доступа: https://pravo.by/upload/docs/op/P219s0001_1553029200.pdf. – Дата доступа: 07.03.2021.

2. Тикк, Э. К вопросу о применении международного права в киберпространстве / Энекен Тикк // Партнерство государства, бизнеса и гражданского общества при обеспечении международной информационной безопасности : сб. докладов участников Четырнадцатого Международного Форума (7–9 дек. 2020 г., Москва). – С. 65–66. – Режим доступа: https://pravo.by/upload/docs/op/P219s0001_1553029200.pdf. – Дата доступа: 07.03.2021.

3. Стрельцов, А. А. Ключевые проблемы правового обеспечения международной информационной безопасности / А. А. Стрельцов, В. П. Шерстюк // Партнерство государства, бизнеса и гражданского общества при обеспечении международной информационной безопасности : сб. докладов участников Четырнадцатого Международного Форума (7–9 дек. 2020 г., Москва). – С. 48–52. – Режим доступа: https://pravo.by/upload/docs/op/P219s0001_1553029200.pdf. – Дата доступа: 07.03.2021.

4. О Концепции информационной безопасности Республики Беларусь [Электронный ресурс] : постановление Совета Безопасности Респ. Беларусь, 18.03.2019 г., № 1 // Национальный правовой Интернет-портал Респ. Беларусь.

– Режим доступа: https://pravo.by/upload/docs/op/P219s0001_1553029200.pdf. – Дата доступа: 07.03.2021.

5. Соглашение о сотрудничестве государств–членов Организации Договора о коллективной безопасности в области обеспечения информационной безопасности [Электронный ресурс] : утв. Указом Президента Респ. Беларусь от 27 апр. 2018 г. № 149 «Об утверждении международного договора» // Национальный правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. – Режим доступа: https://pravo.by/upload/docs/op/E01700001_1555016400.pdf. – Дата доступа: 07.03.2021.

6. О информации, информатизации и защите информации [Электронный ресурс] : Закон Республики Беларусь от 10 нояб. 2008 г. № 455-З // Национальный правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. – Режим доступа: https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=H11800130. – Дата доступа: 07.03.2021.

СВОБОДА ПРАЦІ ЯК ПРИНЦИП СУЧАСНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА

С. В. Торгун
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Розглядаючи питання свободи праці як принципу сучасного трудового права України необхідно, перш за все, визначити - що таке принцип трудового права, поняття свободи в загальному і, зокрема, поняття свободи праці.

Актуальність обраної мною теми росте з кожним роком, адже слово «свобода» ми чи не щодня чуємо по телебаченню, радіо, зустрічаємо в соцмережах у постах, і для кожного з нас воно є важливим, а свобода праці є чи не одним з найважливіших проявів свободи.

Принцип трудового права - це основні керівні засади та ідеї, які закріплені в нормах і виражають суть та напрямки подальшого розвитку цієї галузі права. Вони служать тим орієнтиром, за допомогою якого формується державний підхід до правового регулювання праці та визначається сутність майбутніх правових норм. В них виражаються головні напрямки політики держави у сфері правового регулювання суспільних відносин, пов’язаних з функціонуванням ринку правці, застосуванням і організацією найманої праці. [5]

Свобода, згідно з Великим тлумачним словником сучасної мови, розглядається як можливість діяти без перешкод і заборон у якій-небудь галузі [6].

Свобода праці походить від природного стану людини, яка народжується вільною і повинна залишатися такою протягом усього життя. Не залишається сумніву, що даний принцип має розглядатися як один із найголовніших та найцінніших правових принципів трудового права не тільки України, а й всього зарубіжного законодавства [4, с. 2]. Свобода праці базується на бажанні кожної людини розвиватися в тому або іншому напрямі, а не тільки на відносинах по застосуванню праці. Дане положення закріплене у статті 23 Конституції України [1].

Питання свободи праці розглядали низка українських і зарубіжних вчених та фахівців, серед яких В. І. Анішина, Л. Ю. Бугров, М. А. Горєлко, З. Н. Дадашов, Н. Драган, В. В. Жернаков, О. В. Смирнов, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та інші.

Свобода праці включає в себе право на працю і, відповідно до статті 43 Конституції України, кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Використання примусової праці забороняється [1].

Принцип свободи праці знаходить вияв у таких положеннях:

а) людина має виняткове право вільно розпоряджатися своїми здібностями до виробничої та творчої праці, тобто особистості належить право вибору між зайнятістю та незайнятістю;

б) не можуть існувати законні підстави для залучення до примусової праці, адже Конституцією України закріплено положення про заборону використання примусової праці;

в) людина вільна у виборі виду і форми діяльності (робота за трудовим договором, господарська діяльність, робота у власному господарстві та ін.); тільки громадянин визначає, де йому застосовувати свої знання та здібності;

г) розірвання безстрокового трудового договору з ініціативи працівника не може обмежуватися; згідно з нормами трудового права працівник може вільно укладати і в будь-який час розривати трудовий договір; він не обмежений у виборі місця роботи; під час дії трудового договору роботодавець не має права вимагати виконання роботи, не передбаченої трудовим договором. Заборона необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу, відповідно до ст. 22 Кодексу законів про працю України, є гарантією при укладенні трудового договору; [2]

д) для захисту порушеного права на свободу праці і працівник, і роботодавець наділяються правом звертатися до компетентних органів влади (судової чи адміністративної).

Варто підкреслити те, що право вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці означає і право взагалі не займатися трудовою діяльністю. Тому незайнятість особи не повинна розглядатись як підстава для притягнення її до будь-якої відповідальності. Тут доречно зауважити, що свобода праці і право на працю в умовах ринку повинні розглядатись як об'єктивно необхідні категорії. І, як правильно зазначає О. В. Смирнов, діалектичний взаємозв'язок свободи праці і права громадянина на працю виражається в тому, що держава гарантує громадянам, які постійно проживають на її території, свободу вибору виду зайнятості, у т.ч. роботу з різними режимами праці, безплатне сприяння в підборі відповідної роботи і працевлаштуванні з боку служби зайнятості; надання підприємствами, установами, організаціями відповідно до раніше поданих заявок роботи, яка підходить випускникам навчальних закладів; безоплатне навчання нової професії (спеціальності); підвищення кваліфікації в системі служби зайнятості чи за направленням в інші навчальні заклади з виплатою стипендії; компенсації відповідно до законодавства матеріальних затрат у зв'язку з направленням в іншу місцевість за пропозицією служби зайнятості; можливість укладення строкових трудових договорів (контрактів) на участь в оплачуваних громадських роботах, що організовуються з урахуванням вікових та інших особливостей громадян; правовий захист від безпідставних звільнень [3, с.27]. Отже, принцип свободи праці та право на працю взаємно доповнюють один одного та визначають правові основи життя і діяльності працездатних громадян.

Також необхідно мати на увазі, що особливістю принципу свободи праці є те, що така свобода не означає свавілля її власника чи певну «підкореність» інших осіб інтересам власника такої свободи, позаяк, законодавцем встановлені певні межі дії та способи реалізації цієї свободи, задля захисту підприємницького інтересу роботодавця, законних інтересів третіх осіб, держави і суспільства в цілому.

Отже, принцип свободи праці є фундаментальним, основоположним та крайньо необхідним у трудовому законодавстві України. Специфіка даного принципу виражається у його змісті, тобто комплексі прав суб'єкта володіти, користуватись та розпоряджатись правом на працю і правом не працювати, не порушуючи вимог законодавства, сукупності обов'язків інших осіб, у тому числі держави, щодо особи, що володіє даним правом, а також спеціальні зобов'язання держави щодо утвердження, забезпечення і захисту, в разі порушення, принципу свободи праці.

Література

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Відом. Верх. Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text
3. Смирнов, О.В. Основные принципы советского трудового права / О.В. Смирнов. – М., 1977. – С. 68.
4. Герман К. Ю. Принцип свободи праці і свободи трудового договору [Електронний ресурс] / Катерина Юріївна Герман – Режим доступу до ресурсу: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/03/German.pdf
5. Перунова О. М. Трудове право: конспект лекцій / О. М. Перунова, С. В. Селезень. – Харків, 2009. – (ХНАДУ).
6. Великий тлумачний словник сучасної мови [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://slovnyk.me/dict/vts

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ОХАНЫ И ЗАЩИТЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ В АНТАРКТИКЕ

У. А. Трус
студентка УО Международного университета «МИТСО»
Научный руководитель – старший преподаватель кафедры международного права, магистр права, УО Федерации профсоюзов Беларуси Международный университет «МИТСО»
Ходакова А. А.

Экологические проблемы на сегодняшний день рассматриваются как одни из самых важных в мировом сообществе. Среди них немаловажную роль играют вопросы защиты окружающей среды Антарктики. Отсутствие чётко сформулированной позиции всех государств, а также правового регулирования относительно указанного вопроса в будущем может повлечь необратимые последствия для сохранения уникальной среды. Таким образом данный факт говорит об актуальности рассмотрения данного вопроса.

Антарктика представляет собой пример уникального сотрудничества государств для управления одним регионом, у которых имеются равные права и обязанности. После принятия Договора об Антарктике, Южный полярный регион стал зоной мира, где запрещено размещать военные базы, проводить маневры и испытывать любые виды оружия [3, ст. 297]. В связи с этим Положения Договора об Антарктике регламентируют что «Антарктика используется только в мирных целях. В частности, запрещаются любые виды деятельности военного характера, такие, как создание военных баз и

укреплений, военные маневры и испытания всех видов оружия». Так, 1 декабря 1959 года в Вашингтоне 12 государств, которые вели в Антарктике научные исследования, подписали договор, который привёл к появлению первой в истории международного права территории, где запрещена любая военная деятельность кроме мирной [3, ст. 306].

Запрет военных действий в отношении территории Антарктики означает, что она не может стать местом военных действий так как является нейтральной. Исходя из этого, Антарктика не может быть милитаризирована ни в мирное, ни в военное время.

Договор об Антарктике не препятствует использованию «военного персонала или оснащения для научных исследований или любых других мирных целей». Однако положение о том, что она не может стать местом военных действий было внесено в связи с тем, что некоторые участники заявили, наличии права использовать военный персонал и военное оборудование для научных исследований в мирных целях. Для предотвращения злоупотребления данной возможностью, Договор обязывает любую из договаривающихся сторон информировать другие договаривающиеся стороны о любом военном персонале или оборудовании, предназначенных для отправки в Антарктиду.

Такая информация должна содержать: типы, описание и вооружение морских судов, самолетов и других транспортных средств, а также время прибытия и пребывания, включая маршруты следования экспедиций. Так же участниками договора была установлена система контроля за выполнением указанных положений Договора [2, с. 7].

Система контроля предусматривает наземный и воздушный контроль. Каждая Страна-участник Договора и Консультативных совещаний имеет право назначать наблюдателей в неограниченном количестве. Любой наблюдатель имеет полную свободу доступа во все районы Антарктики. Вся ее территория, включая станции, установки и оборудование в ее пределах, а также морские и воздушные суда в пунктах разгрузки и погрузки снаряжения, материалов или персонала, всегда открыта для инспекции. Наблюдения с воздуха могут производиться во всякое время над любым районом Антарктики. О результатах контроля составляются доклады, которые направляются представителям государств.

Следует отметить что одно из ключевых положений Договора предусматривает что «любые ядерные взрывы в Антарктике и удаление радиоактивных материалов в этом районе запрещаются». В связи с этим в Антарктике запрещены ядерные взрывы как в военных, так и в мирных целях, что весьма существенно укрепляет и дополняет положения Договора о

неприменении антарктической деятельности военного характера. Запрещение любых ядерных взрывов наряду с запретом захоронения радиоактивных материалов в этом районе сделало Антарктиду зоной, свободной от ядерного оружия. В тоже время Договор не предусматривается запрет на использование ядерного оборудования или ядерной техники что на наш взгляд является значительным упущением в области защиты окружающей среды территории Антарктики [3, ст. 308]. В частности, одним из примеров который показывает о необходимости законодательного закрепления запрета может служить действовавшая в 1960 – 1972 годах американская база Мак-Мердо, на которой эксплуатировалась единственная на континенте атомная электростанция которая в последующем была ликвидирована. Однако существование указанной станции было отмечено рядом проблем, в том числе связанных с утечкой радиоактивных отходов. Загрязнённая территория подверглась очистке, но другие проекты по созданию ядерных установок не были реализованы.

Вышеизложенное позволяет говорить об отсутствии должного законодательного регулирования вопросов охраны окружающей среды в Антарктике. Представляется возможным необходимость принятия документа, который бы создавал чёткий механизм действий, в случае возникновения спора между Странами-участницами Договора.

Литература

1. Ашавский, Б. М. Международное право : учеб. пособие / Б. М. Ашавский. – 3-е изд. ; М. : Статут, 2014. – 223 с.

2. Договор об Антарктике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://docs.cntd.ru/document/1901494. – Дата доступа: 08.03.2021.

3. Игнатенко, Г. В. Международное право : учебник для вузов / Г. В. Игнатенко, О. И. Тиунов. – М. : НОРМА, 2002. – 592 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ

Г. Д. Щербюк
студентка ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – викладач вищої категорії
ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Маркеєва Т. А.

В умовах розвитку ринкової економіки та здійснення підприємницької діяльності важливу роль відіграє договір поставки, який є одним із найпоширеніших видів зобов'язань. Укладання цього договору вбачається надзвичайно зручним як для юридичних осіб, так і для фізичних осіб-підприємців.

Договір поставки спроможний найбільш оптимально регулювати відносини між виробниками товарів і постачальниками сировини, матеріалів або комплектуючих виробів; між виробниками товарів і оптовими організаціями, які спеціалізуються на реалізації товарів тощо. Такі відносини неодмінно повинні відрізнятися стабільністю й мати довгостроковий характер, саме тому в їх правовому регулюванні переважне значення мають не разові правочини щодо передачі партії товарів, а довгострокові договірні зв'язки.

Актуальність теми дослідження підкреслює важливість правильного застосування положень про поставку та відмінність договору поставки від договору купівлі-продажу, який доволі часто ототожнюють.

Дану тему досліджували такі науковці: Агаркова М. М., Беляневич О. А., Іоффе О. С., Косміна Ю. П., Красавчикова О. О., Прилуцький Р. Б., Щербина В. С. та інші.

Договір поставки - це такий різновид договору купівлі-продажу, за яким продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму [1].

Договір поставки є двостороннім, і відплатним. До договору поставки властиві ознаки, що виокремлюють його серед інших договорів і дають підстави розглядати його як договір, якому властиве особливе правове регулювання:

1) до обсягу прав і обов'язків сторін входить не тільки продаж товару, що поставляється, а і його доставка;

2) передача товарів продавцем (постачальником) покупцеві повинна здійснюватися в обумовлений договором строк або строки;

3) у договорі поставки момент укладання договору віддалений у часі від моменту виконання, тому що товару, який є предметом договору поставки, може і не бути на момент укладання договору;

4) має істотне значення, з якою метою покупець хоче придбати товар у постачальника, тому що за договором поставки покупцеві передається товар для використання його у підприємницькій діяльності або інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім і іншим подібним використанням;

5) система договірних зав’язків при укладанні договору поставки зазвичай є складною. Тому постачальником не завжди виступає власник (виробник) майна, що є предметом поставки, ним може бути і посередник, який реалізує покупцеві товар з метою одержання прибутку.

Крім зазначених ознак, договір поставки має й інші істотні особливості.

Сторонами в договорі поставки є постачальник і покупець, до яких законодавець висуває певні вимоги [2]. Так, постачальник має обов'язково займатися підприємницькою діяльністю. Що ж стосується покупця, то він може використовувати придбаний ним товар як у підприємницькій діяльності, так і з іншою метою, але така мета має бути відмінною від особистого (сімейного, домашнього та ін.) використання. Умови договорів поставки повинні викладатися сторонами відповідно до вимог Міжнародних правил щодо тлумачення термінів «Інкотермс». Предметом договору поставки є товар, призначений для підприємницької діяльності, а також інших цілей, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім та іншим споживанням.

У договорі варто вказати точне найменування продукції (товару), а також номера стандартів, технічних умов, артикулів та інших необхідних документів, у відповідності з якими продукція (товар), що надійшла, може бути перевірена. Обумовлюючи предмет договору поставки, також потрібно узгодити умови щодо кількості, асортименту і якості товару. Особливе місце в договорі поставки приділяється умовам про порядок і строки поставки товару.

Іншим важливим елементом змісту договору поставки, його істотною умовою є умова про ціну і порядок розрахунків за поставлені товари.

Ціна визначається сторонами на момент укладання договору. Попереднє узгодження ціни можна проводити як в усній формі, так і за допомогою засобів зв'язку. Таким чином, узгодження ціни відбувається до укладання договору і при необхідності може бути оформлене у письмовому вигляді.

Договірна ціна може залежати від умов поставки. Якщо договором передбачається доставка продукції силами постачальника на склад покупця, то ціна може бути збільшена на вартість доставки, витрат на страхування вантажів, завантажувальних та (або) розвантажувальних робіт тощо. Якщо покупець доставляє продукцію самостійно, то ціна може бути збільшена тільки на вартість витрат, пов'язаних із завантаженням.

Зміна ціни, передбаченої договором, допускається у випадках і на умовах, встановлених законом або договором. При укладанні договору сторони можуть вибрати будь-яку форму оплати, що відповідає чинному законодавству.

Як висновок можна зазначити, що в Цивільному кодексі України не передбачено спеціальних норм щодо форми договору поставки. Тому при його укладанні потрібно керуватися загальними правилами щодо форми правочинів та порядку укладення договору купівлі-продажу. Як правило, договір поставки - це єдиний документ, підписаний сторонами.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44.

2. https://balance.ua/news/post/dogovor-postavki-pravila-oformleniya

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ

А. А. Ярмолюк
аспірант кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник – д.ю.н., професор. кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор Орлюк О. П.

Відкрита інноваційна діяльність сьогодні окреслює активний пошук перспективних ідей у зовнішньому середовищі, спільні дослідження та створення інновацій разом із іншими партнерами, а також стратегічне використання прав інтелектуальної власності [3]. Отже, для концепції відкритих інновацій властивий баланс між ефективною правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності та інноваційною відкритістю.

Однак, оскільки ринок відкритих інновацій доступний для всіх суб'єктів інноваційної діяльності, виникає загроза перехоплення інноваційної ідеї та незахищеності прав інтелектуальної власності [4].

Тому забезпечення надійної правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності в межах моделі відкритих інновацій здійснюється шляхом укладення договорів. Так, серед партнерів укладаються угоди про співпрацю, в яких чітко вирішуються питання щодо розподілу прав інтелектуальної власності з урахуванням прав на використання та ліцензування. Наприклад, українські науково-дослідні організації все частіше сьогодні знаходяться у прямий взаємодії зі споживачами, організаціями або їх мережами. Це вимагає передусім розробки угод щодо розподілу прав інтелектуальної власності та володіння мережевими технологіями.

Суб'єкти інноваційної діяльності мають право укладати договір про конфіденційність і комерційну таємницю з метою недопущення запозичення їх інноваційних розробок. Якщо відбувається порушення умов даного договору, власник комерційної таємниці може захистити своє право інтелектуальної власності в судовому порядку. Сторона-порушник повинна виплатити йому штраф у розмірі, передбаченому у договорі.

Завдяки центрам відкритих інновацій в різних країнах, відкриті інновації впроваджуються з урахуванням специфічних особливостей кожного регіону. В Силіконовій долині високо цінуються оригінальні ідеї і, як правило, суб'єкти інноваційної діяльності починають інноваційний проєкт відразу, однак, наприклад, в Японії вони схильні забезпечувати охорону та захист прав інтелектуальної власності та діяти більш виважено [2].

Відповідно до концепції відкритих інновацій суб'єкти інноваційної діяльності надають у використання власні права інтелектуальної власності, а також отримують за винагороду права інтелектуальної власності інших суб'єктів інноваційної діяльності, якщо інтелектуальна власність успішно гармонує з бізнес-моделлю, що ними застосовується.

Отже, магістральною ознакою моделі відкритих інновацій є збільшення прибутку суб'єкта інноваційної діяльності за рахунок обміну інноваційними розробками з іншими партнерами. Водночас суб'єкт інноваційної діяльності отримує більшу частку прибутку, видаючи ліцензії на власні запатентовані розробки. Якщо розробки не запатентовані, то відбуватимуться порушення у сфері права інтелектуальної власності. Тому, щоб отримати максимальний прибуток від інноваційних розробок їх необхідно запатентувати, видавати ліцензії на їх використання та використовувати для здійснення потреб споживачів.

Наприклад, платформа інноваційних конкурсів InnoCentive, що виступає як сполучна ланка між компаніями та спільнотами розробників інноваційних ідей, в якості запобіжного заходу вимагає від клієнтів згоди на перевірку об'єктів права інтелектуальної власності, щоб гарантувати правомочність використання ідей і справедливу винагороду винахідникам [1].

З метою прискорення процесу технологічного розвитку суб'єкти інноваційної діяльності можуть ліцензувати та використовувати об'єкти права інтелектуальної власності, що застосовуються в інших країнах і сферах виробництва. Створення та комерціалізація інноваційних проєктів при такій концепції відбуватиметься спільно, зокрема, з іншими інноваційними підприємствами. Тому, з метою сприяння дослідженням основоположним фактором реалізації моделі відкритих інновацій є результативна співпраця між усіма основними стейкхолдерами.

Так, концепція відкритих інновацій передбачає процеси, за яких суб'єкт інноваційної діяльності виходить за межі власного R&D-підрозділу й використовує зовнішні креативні ідеї для створення власних інноваційних продуктів і (або) продукції чи послуг. А також коли суб'єкт інноваційної діяльності надає доступ до власного інтелектуального пулу іншим партнерам [5], видаючи ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Як справедливо підкреслює засновник концепції відкритих інновацій Г. Чесбро, інноваційна відкритість суб'єкта інноваційної діяльності може розглядатися через систему узагальнених показників, що відображають ступінь адаптації компанії до запровадження відкритих інновацій за функціональними сферами інноваційного менеджменту (управління персоналом, управління НДДКР, управління інтелектуальною власністю та управління конкурентними перевагами) [6]. У такий спосіб відкриті інновації показують, як суб'єкти інноваційної діяльності можуть використовувати свою бізнес-модель для виявлення найбільш значних НДДКР серед великої кількості інформації, краще управляти і мати доступ до інтелектуальної власності [7].

Відкриті інновації є актуальними для малих та середніх підприємств (МСП), які часто розробляють саме нішеві технології та вимагають співпраці для комерціалізації своїх об'єктів права інтелектуальної власності. Так, МСП можуть інтегруватись до глобальної інноваційної мережі з метою скорочення відставання від конкурентів або задоволення вимог замовника. Отже, модель відкритих інновацій допомагає МСП подолати обмеження ресурсів і підвищує продуктивність інноваційної діяльності.

Отже, при впровадженні концепції відкритих інновацій суб'єкт інноваційної діяльності окрім використання внутрішнього інтелектуального потенціалу залучає зовнішні інтелектуальні ресурси та креативні ідеї для розробки інноваційних продуктів і (або) продукції чи послуг. Тому виникає актуальне питання забезпечення балансу між відкритістю інновацій та ефективними правовою охороною та захистом прав інтелектуальної власності з метою запобігання їх неправомірного використання конкурентами.

Таке питання виникає, зокрема, коли суб'єкт інноваційної діяльності залишає собі «ключові компетенції», а R&D-функцію передає на аутсорсинг [5].

Можна дійти висновку, що розвиток національної інноваційної системи необхідно формувати на умовах створення ефективного за взаємодією середовища відкритих інновацій з обов'язковим дотриманням усіма партнерами на договірній основі прав інтелектуальної власності.

Література

1. Відкриті інновації: воронка ідей. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mybiz.ru/articles/management/otkrytye-innovatsii-voronka-idej/

2. Відкриті інновації – це вміння чути клієнта та здійснювати нові відкриття разом. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.fujifilm.eu/ua/innovacii/otkrytye-innovacii

3. Лисак А. В. Становлення концепції відкритих інновацій / А. В. Лисак, Ж. М. Жигалкевич // Актуальні проблеми економіки та управління : збірник

наукових праць молодих вчених. – 2017. – Вип. 11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/22556/1/2017-11_2-15.pdf

4. Литюга Ю. В. Відкриті інновації як інструмент ризик-менеджменту / Ю. В. Литюга // Ефективна економіка. – 2013. – № 5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2010

5. Неосяжність інновації: інтерв'ю з Генрі Чесбро. – 2012. – 22 листоп. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.management.com.ua/interview/int316.html

6. Chesbrough H. Open Business Models: How to Thrive in the New Innovation Landscape / H. Chesbrough. – Boston : Harvard Business School Press, 2006. – 272 p.

7. Chesbrough H. W. Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology / H. W. Chesbrough. – Boston, Massachusetts : Harvard Business School Press, 2003.

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЖІНОК

Ю. В. Яценюк
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки, доцент
Якушев І. М.

Охорону праці жінок можна, перш за все розглядати як інститут трудового права, як систему норм трудового права, на особливості яких повинен звертати увагу роботодавець, що спрямовані на впровадження і виконання правил, стандартів з питань охорони життя, здоров'я і працездатності жінки.

Саме жінки під час реалізації права на працю в силу репродуктивної функції, причин фізіологічного характеру, потребують особливого правового захисту не тільки в межах держави, але й в межах світового співтовариства. [5]

Охорона праці жінок – це зумовлений «адекватний» стан, при якому жінка, в процесі виконання трудової діяльності, забезпечується належними умовами для збереження свого життя та здоров'я, гарантованими Конституцією України, а в результаті таких механізмів захисту, жінка реалізує своє право на працю.

Дослідженню питань охорони праці жінок приділяли і приділяють увагу багато вчених зокрема: Б. О. Лозан, В. В. Герасименко, В. В. Костецький, Г. К. Дмітрієва, І. А. Вєртухова, І. Я. Кисельов, К. О. Кучава, Л. М. Завадска, М. А. Покровська, М. М. Грекова, М. М. Фесько, М. І. Іншина, Н. Н. Шептуліна, О. А. Абрамова, О. В. Позняк та інші.

Важливо зазначити, що «охорона праці жінок» є фундаментальним, але вузьким поняттям. В широкому розумінні поняття «охорона праці жінок» включає і такі аспекти як: гідна оплата праці, відсутність дискримінації щодо жінки за різним критеріями, свобода віросповідання як чинник, що може вплинути при прийнятті на роботу або на іншому етапі. Також сюди можна включити і питання збереження життя, здоров'я, честі, гідності та захисту жінки. Охорона і захист не є тотожними поняттями, перше означає, що права та інтереси жінки супроводжуються в процесі трудової діяльності, а останнє захищає вже внаслідок їх порушення. [3]

Забезпечивши охорону працю жінок належними умовами є необхідним, оскільки жінка, за таких умов, може реалізувати своє право на працю.

Згідно зі ст. 2-1 КЗпП Україна забезпечує рівність трудових прав усіх громадян незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин. [1]

Особливості охорони праці жінок полягають у наступному: виходячи із змісту положень норм Конституції України (ст. 43), глави XII «Праця жінок» (ст. 174–186-1), норм Закону України «Про охорону праці» (ст. 10) та ін., насамперед, варто підкреслити, що забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт, пов'язаних із санітарним та побутовим обслуговуванням), а також залучення жінок до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, граничних норм підіймання і переміщення важких речей, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Законодавство обмежує застосування праці жінок у нічний час. Така праця допускається тільки в тих галузях народного господарства, де це зумовлюється особливою необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід. Перелік цих галузей і видів робіт із зазначенням максимальних термінів застосування праці жінок у нічний час затверджується Кабінетом Міністрів України. До роботи у нічний час можуть залучатися жінки: медичні працівники, робітниці підприємств харчової промисловості. Таке залучення жінок до роботи у нічний час викликано особливою необхідністю, але має постійний, а не тимчасовий характер. Правила про обмеження застосування праці жінок у нічний час, як правило, порушуються на підприємствах приватної форми власності.

Відповідно до ст. 184 КЗпП забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до 3 років, а одиноким матерям за наявністю дитини віком до 14 років або дитини інваліда. При відмові у прийнятті на роботу зазначеним категоріям жінок власник або уповноважений ним орган зобов'язаний повідомляти їм причини відмови у письмовій формі. Відмова у прийнятті на роботу може бути оскаржена у судовому порядку. [1]

Звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 3 років (за наявністю медичного висновку – до 6 років), одиноких матерів при наявності дитини віком до 14 років або дитини інваліда з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не допускається, крім випадків повної ліквідації підприємства. Але і в цьому випадку звільнення допускається з обов'язковим працевлаштуванням. Обов'язкове працевлаштування зазначених категорій жінок здійснюється також у випадках їх звільнення після закінчення строкового трудового договору. На період працевлаштування за ними зберігається середня заробітна плата, але не більше 3 місяців від дня закінчення строкового трудового договору. [1]

Ознаки охорони праці жінок:

1) випливають із змісту права на працю;
2) спрямовані на забезпечення належних, безпечних та здорових умов праці жінки ;
3) забезпечується на національному, галузевому, територіальному та локальному рівнях;
4) метою є непорушність життя, здоров’я і працездатності жінки;
5) реалізується та гарантується у процесі укладення, виконання та припинення трудового договору;
6) суб’єктивне трудове право стосується інтересів жінки;
7) підлягає державному нагляду та громадському контролю;
8) підлягає судовому захисту;
9) жінка як спеціальний суб’єкт має спеціальні трудові гарантії;
10) рівність доступу до будь-якої професії є надійною опорою її економічного благополуччя;
11) задоволення власних необхідних матеріальних потреб – прерогатива сьогодення будь-кого. [3, ст. 365]

Велике значення для захисту трудових прав жінок мають Конвенції Міжнародної Організації Праці. Конвенція МОП 1951 року № 100 “Про рівне винагородження чоловіків та жінок за працю рівної цінності” має мету заборонити будь-яку дискримінацію в питаннях винагородження за працю за ознаками статті. [4. ст. 9]

Конвенція МОП 1935 року № 45 “Про використання праці жінок на підземних роботах в шахтах любого роду” ухвалила ряд пропозицій стосовно використання праці жінок на підземних роботах і у шахтах будь-якого роду. Відповідно до цієї Конвенції жодна особа жіночої статі будь-якого віку не може бути використана на підземних роботах у шахтах. [2, ст. 361]

Отже, охорона праці жінок потребує вдосконалення як нормативного так і організаційного. Наявність захисту законних прав та інтересів жінок дозволить у певній мірі реалізувати програми у сфері розвитку праці жінок які пов’язані з веденням домашнього господарства, вихованням дітей.

Література

1. Кодекс законів про працю України//Відом. Верхов. Ради УРСР.–1971

2. Международная защита прав и свобод человека: Сборник документов. – М.: Юрид. лит., 1990.- 672 с

3. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – С. 472.

4. Трудовые права женщин: Законодательные акты, комментарии. Положение женщин в обществе. – М.: проф. издат. 1997. – 126 с. - (библиотека профсоюзного активиста. Труд и право: ком.)

5. Чеховська І. В. Співвідношення соціальної і сімейної політик: деякі теоретичні і практичні аспекти [Електронний ресурс] / І. В. Чеховська // Право та управління. – 2011. № 1. – С. 416 - 474. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/prtup/2011_1/pdf/11hivipa.pdf

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНАЛІСТИКА, КРИМІНОЛОГІЯ

ІНСТИТУТ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ МІЖ ПОТЕРПІЛИМ ТА ПІДОЗРЮВАНИМ ЧИ ОБВИНУВАЧЕНИМ

О. П. Бойчук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки , доцент
Крикунов О. В.

Людина, її права і свободи, честь і гідність недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Особливої уваги заслуговує питання захисту та відновлення порушених прав особи, якій злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду. Цьому має сприяти новий інститут кримінального процесуального законодавства – врегулювання кримінально-процесуальних відносин на підставі угод [1].

Зміни, які відбуваються в нашій державі за роки незалежності, спонукають до розвитку інституту угоди про примирення, який насамперед покликаний забезпечити якнайшвидше і повне відновлення прав потерпілого [2].

Примирення винної особи з потерпілим (потерпілими) належить розуміти як акт прощення її ним (ними) в результаті вільного волевиявлення, що виключає будь-який неправомірний вплив, незалежно від того, яка зі сторін була ініціатором та з яких мотивів. Х. Д. Алікперов під примиренням розуміє відмову потерпілого від будь-яких претензій до особи, яка вчинила злочинне діяння. У свою чергу, таке розуміння сутності примирення притаманне кримінально-процесуальному праву в так званих справах приватного обвинувачення та є прикладом кримінально-процесуального компромісу [3].

Законодавством України, чітко визначено перелік випадків коли може бути укладено угоду про примирення. Відповідно до ч. 4 ст. 469 КПК України [4], укладення угоди про примирення можливе у випадках вчинення підозрюваним (обвинуваченим) кримінального проступку, злочинів невеликої, середньої тяжкості, чи тяжких злочинів, щодо яких здійснюється провадження із приватною формою обвинувачення відповідно до ст.. 477 КПК. Разом із тим, навіть якщо укладення угоди про примирення неможливе через кримінально-правову кваліфікацію злочину як тяжкого із публічною формою обвинувачення

або як особливо тяжкого, то примирення із потерпілим та відшкодування заподіяної шкоди є обставиною, що визнана підставою для пом'якшення йому покарання (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України); у сукупності із іншими пом'якшуючими обставинами примирення може спричинити призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України), або звільнення від відбування покарання із випробовуванням (ст. 75 КК України). Тобто у будь-якому випадку така позитивна посткримінальна поведінка правопорушника заохочується і у правовому сенсі є вигідною як для обох сторін кримінального провадження, так і для держави та суспільства.

Необхідно зазначити, що на слідчого, прокурора покладається зобов'язання поінформувати підозрюваного й потерпілого про їх право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні відповідної угоди (ч. 7 ст. 469 КПК). Обов'язковим є роз'яснення таким особам наслідків укладення та затвердження угоди про примирення, які закріплені в ч. 2 ст. 473 КПК (для підозрюваного чи обвинуваченого – це обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями ст. 394 і 424 КПК та відмова від здійснення прав, передбачених п. 1 ч. 4 ст. 474 КПК) [5 6].

Для укладення угоди про примирення сторони повинні враховувати: кваліфікацію злочину; розмір шкоди, завданої злочином; строк відшкодування шкоди чи перелік дій, пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язаний вчинити на користь потерпілого; строк їх вчинення; узгоджене покарання в межах санкції відповідної статті КК України та згода сторін на його призначення.

Зміст угоди про примирення розкриває ст. 471 КПК України. Так, в угоді про примирення зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних із відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення та звільнення від його відбування із випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, а також наслідки невиконання угоди. Сторони мають право визначити в угоді про результати примирення інші положення та домовленості. В угоді зазначається дата її укладення та скріплюється підписами сторін.

Необхідно зазначити, що на слідчого, прокурора покладається зобов'язання поінформувати підозрюваного й потерпілого про їх право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в

укладенні відповідної угоди (ч. 7 ст. 469 КПК). Обов'язковим є роз'яснення таким особам наслідків укладення та затвердження угоди про примирення, які закріплені в ч. 2 ст. 473 КПК (для підозрюваного чи обвинуваченого – це обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями ст. 394 і 424 КПК та відмова від здійснення прав, передбачених п. 1 ч. 4 ст. 474 КПК) [5].

Стаття 469 КПК України визначає суб'єктів ініціювання та укладення угоди. Так, угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ у своєму інформаційному листі № 223-1679/0/4-12 від 15.11.2012 року (далі – Лист) зазначив, що угода про примирення також може укладатися, якщо її сторонами чи стороною є неповнолітні. У такому випадку угода укладається за участю законних представників і захисників неповнолітніх. При цьому якщо неповнолітній досяг шістнадцятирічного віку, він має право укладати угоду про примирення самостійно, але за наявності згоди його законного представника. Якщо ж неповнолітній не досяг 16 років, угоду про примирення за його згодою укладає законний представник неповнолітнього. Про надання згоди неповнолітнім, його законним представником у наведених вище випадках обов'язково має бути зазначено в угоді про примирення [6].

Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді) [1]. Останнє обмеження має запобігти так званій юридичній корупції. Варто вказати, що у чинне законодавство давно має бути впроваджено позитивний закордонний досвід медіації між сторонами конфлікту як альтернативного несудового способу його залагодження. Відповідні законопроекти [7] перебувають на розгляді у парламенті нашої держави.

Зауважимо, що прокурор не є учасником угоди про примирення у провадженнях із публічною чи приватною формою обвинувачення, проте він під час судового розгляду укладеної сторонами угоди повинен висловити свій висновок щодо її законності, добросовісності та реальності.

У ч. 5 ст. 469 КПК зазначено, що укладення угоди про примирення може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. Це означає, що, якщо обвинувачений до проголошення ним останнього слова дійде згоди з потерпілим щодо укладення угоди, він може перед останнім словом або під час своєї промови заявити про це суду. У такому випадку суд невідкладно зупиняє

проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди (ч. 3 ст. 474 КПК) [2].

Не можна не згадати про те, що відповідно до ч. 7 ст. 474 КПК України, суд повинен відмовити у затвердженні угоди, якщо: 1) умови угоди суперечать вимогам КПК України та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким, ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди; 2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства; 3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб; 4) існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися; 5) очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе згідно з угодою зобов'язань; 6) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості [4]. У такому разі досудове розслідування або судове провадження продовжуються у загальному порядку. Варто акцентувати на тому, що повторне укладення угоди у одному кримінальному провадженні не допускається. Це має спонукати сторони до законних і добросовісних дій щодо примирення.

Отже, примирення є комплексним, міжгалузевим інститутом кримінального та кримінального процесуального законодавства. Основне спрямування даного інституту – це швидке і повне відновлення прав потерпілого, процесуальна економія часу і ресурсів, заохочення позитивної посткримінальної поведінки суб'єкта злочину з здобуттям натомість певних правових привілеїв. Погоджуючись на укладення угоди про примирення, сторони істотно впливають на кримінально-процесуальний порядок судового провадження, апеляційне та касаційне провадження.

Інститут угод про примирення у кримінальному провадженні тісно пов'язаний інститутом медіації, тому для держави і громадянського суспільства дуже бажаним є його легалізація у чинному законодавстві.

Література

1. Малова О. О., Карпенко М. І., Зоря О. Д. Угода про примирення у кримінальному процесі. Юридична наука. 2013. № 6. С.с. 69-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_6_11.

2. Павлюк П. П. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. Молодий вчений. 2015. № 3(1). С.с. 158-164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_3%281%29__36.

3. Аликперов Х. Д. Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим. Законность. 1999. № 6. С.с. 11-14.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України Закон України від 13.04.2012 URL: № 4651-VI http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17.

5. Слинько С. Угоди в кримінальному провадженні новела кримінального процесуального законодавства. Судово-юридична газета. 2014. URL: https://sud.ua/ru/blog/blog/60561-ygodi-v-krimnalnomy-provadzhenn-novela-krimnalnogo-protsesyalnogo-zakonodavstva.

6. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ № 223-1679/0/4-12 від 15.11.2012 р. URL: http://www.sc. gov.ua.

7. Проект Закону про медіацію, розроблений КМ України URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877; проект Закону про медіацію, розроблений народним депутатом Ківаловим С.В. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JH2TT1AA.

ТЕНДЕНЦІЇ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В УКРАЇНІ

П. І. Бондаренко
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки , доцент Зарадюк З. В.

На жаль, сьогодні в Україні має місце організована злочинність, яка вимагає відповідного реагування на її виклики на засадах широкої міжнародної співпраці. Справа в тому, що заходи протидії, які запроваджуються тільки на національному рівні, мають дуже обмежений результат. Задля забезпечення однакових підходів до згаданого явища, міжнародна спільнота, яку уособлюють різні міжнародні загальні та регіональні організації, спеціально розробляє і пропонує всім державам відповідні нормативно-правові акти: конвенції, рекомендації та інші документи. Це потрібно для того, щоб узгодити як стратегічні так і тактичні заходи із запобігання та протидії такому негативному, для суспільства, явищу як організована злочинность. Ну і також варто зазначити, що згадані документи також націлені на подолання міждержавних законодавчих колізій, які часто стають перепоною для нормального функціонування законодавства і дають недобросовісним особам можливість маніпулювати ним [1, с. 136].

Одним з найважливіших міжнародним нормативних актів, який спрямований на протидію організованій злочинності, є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Варто зазначити, що цей документ Україна ратифікувала ще у 2004 році, але навіть сьогодні далеко не всі її норми узгоджено з національним законодавством. Зокрема, потребує змін

стаття 28 Кримінального Кодексу України, а саме частини 3 і 4. Справа в тому, що в зазначеній нормі вказано, що, фактично, метою діяльності організованих груп та злочинних організацій є - вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Але таке твердження суперечить згаданій вище конвенції, відповідно до статті 5 якої, кінцевою метою організованих груп (ОГ) і злочинних організацій (ЗО) є спільна діяльність групи осіб, спрямована на одержання прямо чи опосередковано фінансової або іншої матеріальної вигоди. Це лише один з прикладів невідповідності національного законодавства міжнародному, що неабияк заважає швидкому а головне ефективному зближенню вітчизняного права з європейським [2].

Варто також зазначити, що організованим злочинним формуванням притаманна динамічна зміна їх видів та форм злочинної діяльності, а також їх поведінка не завжди охоплюється межами звичайного об'єднання суб'єктів злочину, передбаченого законом. У зв'язку з цим маємо на практиці таку ситуацію, що Кримінальний кодекс «не встигає» за такими змінами і часто не враховує специфічний зміст організованої злочинної діяльності, якими вона й відрізняється від «звичайної»(загальної). Тому, контроль за змінами в структурі організованої злочинності та своєчасне редагування національного законодавства (зокрема, КК України) з огляду на них, є шляхом до успішної боротьби з цим негативним явищем.

Що стосується практичної сторони боротьби з організованою злочинністю, то варто зазначити, що у багатьох міжнародно-правових документах наголошується на необхідності переорієнтації роботи суб'єктів, які її ведуть, зі злочину на злочинця. Надається перевага застосуванню негласних методів викриття ОЗ діяльності перед загальносоціальними, які спрямовані на широкі верстви населення і обмежуються діями з розкриття злочину [3, с. 551].

Згідно з Рекомендацією (2005) 10 Комітету міністрів Ради Європи, негласні методи розслідування означають методи, які застосовуються спеціальними органами для виявлення і розслідування серйозних злочинів, а також підозрюваних у їх вчиненні з метою збирання інформації без попередження про це відповідних осіб. Що стосується серйозних злочинів, то в у даному контексті до них належать злочини організованих груп і злочинних організацій, бандитизм, тероризм. До негласних методів розслідування, про які йдеться в Конвенції ООН проти транснаціональної злочинності (ст., ст. 20,24), належать: ♦перехоплення повідомлень, ♦контрольоване постачання й електронне спостереження, ♦агентурні операції, ♦захист свідків, які викривають членів злочинних організацій [2].

Відтак, виникає питання збільшення кількості та підвищення активності дій, спрямованих на запобігання формуванню організованих злочинних

угруповань та протидію їх злочинній діяльності. Найбільш ефективними в даному випадку вважаємо наступні з них: спрощення контактів між співробітниками спеціалізованих органів, співпраця правоохоронців з різних країн у спільних слідчих командах для викриття діяльності міжнародних злочинних організацій.

Що стосується спільних слідчих команд, які створюються для розслідування злочинів, скоєних на територіях різних країн, то варто зазначити, що велика роль у цьому питанні належить Європейському поліцейському управлінню (Європол) та Євроюсту, які можуть не те що ініціювати, а часто навіть вимагати створення таких груп [3, с. 550].

Якщо аналізувати досвід зарубіжних країн, то можна побачити, що для досягнення успіху треба перейти від аналізування кокретних злочинів, скоєних ОГ та ЗО, до відстежування всієї злочинної діяльності організованих спільнот. Відтак, успішна боротьба та запобігання ОЗ заключається в більш інтенсивному використанні аналітичних можливостей органів кримінальної юстиції - суб'єктів протидії організованій злочинності, які повинні накопичувати інформацію, що в результаті дасть змогу зрозуміти фінансове підґрунтя і те наскільки глибоко організована злочинність проникла в нетіньову економіку. Такою діяльністю, на нашу думку, може займатися спеціальна аналітична міжвідомча група, куди варто залучити представників різних органів юстиції, та які обов’язково мають право проводити оперативно-розшукові заходи та здійснювати досудове розслідування. Також, безумовно, до подібної роботи може бути залучено як науковців так і експертів, які спостерігають за ситуацією організованої злочинності з доктринальної точки зору. Така група, допоможе виявити детермінанти організованої злочинності, а також виробити заходи по боротьбі з нею [4, с. 359].

Саме для того, щоб підвищити ефективність діяльності органів кримінальної юстиції в Україні і необхідно наближувати вітчизняне право до права Європейського Союзу, пристосовувати роботу судових та правоохоронних структур до вимог, які ставляться для таких в країнах ЄС, більш широко використовувати саме негласні методи розслідування і в сукупності, все це допоможе досягти успіху в боротьбі з організованою злочинністю, оскільки в країнах Європи її рівень значно нижчий, ніж в Україні.

Важливим є те, що країни Європи чітко орієнтовані у питаннях протидії організованій злочинності. Основними напрямками їх роботи, є усунення обставин, що сприяють розвитку злочинності. Також, серйозна увага приділяється збиранню інформації стосовно кола інтересів учасників ОГ або злочинних організацій; вилучаються гроші та майно, які використовувались для вчинення злочинів; ведеться законне переслідування впливових злочинців та

осіб, які є очільниками згаданих угрупувань для притягнення їх до відповідальності.

Наостанок, хотілося б зазначити, що Україна, для успішної боротьби з організованою злочинністю, сьогодні потребує старту реалізації взятих на себе зобов'язань, які містяться в: ♦Ратифікованій в 2004 році Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ♦Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015 року та інших нормативних актах.

Література

1. Шостко О. Ю. Сучасний стан організованої злочинності в Україні / О. Ю. Шостко // Проблеми законності. - 2016. - Вип. 135. - С. 136-146. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2016_135_16

2. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.inter.criminology.org.ua

3. Деякі питання вдосконалення законодавства і практики протидії організованій злочинності в Україні / О. Ю. Шостко // Університетські наукові записки. - 2012. - № 1. - С. 548-553. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2012_1_68

4. Транснаціональна організована злочинність: деструктивний феномен глобалізації / Жаровська Г.П. // Часопис Київського університету права. – 2020. – № 2. – С. 354-360. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pr_2010_103_13

ДО ПИТАННЯ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСТВА

А. Ю. Герасимчук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки , доцент
Зарадюк З. В.

Проблема віктимності студентів є надзвичайно актуальною. Складність та цікавість теми водночас, полягає у тому, що під терміном "студент" Академічний тлумачний словник української мови розуміє того, хто навчається у вищому або середньому спеціальному навчальному закладі. Тобто, ця категорія суспільства не обмежена віком, походженням та/або соціальним статусом.

Віктимна особистість становить цілісну систему, яка складається із трьох рівнозначних частин: 1) психодинамічні властивості, які відбуваються на індивідуальному рівні; 2) сукупність соціально обумовлених особливостей індивіда та 3) суб'єктивні ставлення та установки віктимної особи щодо себе. Зважаючи на негативні явища, які відбуваються у суспільстві, зростає ризик особи піддаватися віктимній поведінці. Студенти – найбільш активна соціальна група населення, яка завжди перебуває в епіцентрі подій під впливом різних факторів. Тому схильність студентів піддаватися віктимній поведінці, потреба страждати та шукати співпереживання є завжди актуальною проблемою суспільства. В умовах стресу, моральної дезорієнтації, матеріальних труднощів, проблем соціально-психологічної адаптації насильство швидко набуває характеру буденного явища. Проблема віктимної поведінки молоді з кожним роком стає все більш актуальною. Це тягне за собою руйнування норм і моделей безпечної поведінки [1, с. 2].

Відсутність єдиної думки науковців та психологів щодо тлумачення поняття жертви призводить до необхідності поділити “жертву” на два види: справжню та вдавану. На сьогодні, “жертвами” схильні вважати себе особи, які перебувають у пригніченому стані, викликаному неприємностями буденного життя, у ситуаціях, що не містять будь-яких загроз. При тому більшість віктимізованих стають жертвою різноманітних ситуацій та соціальних конфліктів закономірно, й порушення їх прав є зовсім не випадковим, а внаслідок прояву особливостей власної неадаптивної поведінки, пов’язаних з умовами виховання, віковими та особистісними властивостями, життєвим досвідом тощо [2, с. 682].

Соціалізація особистості студента в ході професійного навчання у вузі має величезну значимість, так як саме в студентському віці індивід має максимальні можливості для розвитку соціальних властивостей і якостей, а ефективне формування професійних навичок неможливо без успішного накопичення соціального досвіду. Особливо це стосується підготовки студентів тих напрямків, які відносяться до сфери «людина - людина», оскільки вона в максимальному ступені має на увазі не тільки оволодіння студентами необхідними знаннями та вміннями, а й розвиток їх особистісних особливостей [3, с. 59].

При становленні віктимної поведінки особи студента, фактори, які описуються як «провокуючі», насправді є такими не об'єктивно, а в сприйнятті конкретних обставин чи у взаємодії із загальноприйнятими ознаками віктимності. Не слід забувати, що змінюючи колектив, місце проживання чи вид роботи, особа обирає найбільш прийнятну форму поведінки та власну “роль” у конкретній ситуації. Враховуючи, що студенти є також і психологічно

уразливою та схильною піддаватись маніпуляції та контролю групою населення – зовнішні фактори відіграють найважливішу роль.

Розглянемо детально фактори, що сприяють переважанню віктимної поведінки у студентів. Першою причиною є вибір спеціальності студента, тобто навчання за певним напрямом, який вимагає певних знань, навичок та емоційної стабільності. Для вивчення цього фактору було взято за основу дослідження О. П. Макушиної, яке було націлене на виявлення відмінностей в ступені вираженості окремих варіантів віктимної поведінки у студенті Воронезького державного університету. У дослідженні брали участь 164 студента четвертих курсів факультетів філософії та психології, математичного та юридичного - 56 психологів, 53 математика і 55 юристів [3, с. 59-61].

Результати отримані внаслідок аналізу даних цього дослідження наступні: виявлено статистично значущі відмінності між студентами-психологами і юристами за двома критеріями: агресивна віктимна поведінка, гіперсоціальна віктимна поведінка. При цьому студенти-психологи, в порівнянні з юристами, демонструють значно більш низькі показники по гіперсоціальності і вищі показники по агресивності, що завдає шкоди їм же. Таким чином, студент-психолог частіше потрапляє в ситуації, що несуть йому шкоду, від здійснення власної агресії, при цьому він менш соціально орієнтований. У той же час студенти-юристи частіше виявляють віктимну поведінку при здійсненні соціально корисних вчинків (вони готові жертвувати собою заради інших, рятувати оточуючих навіть ціною власного благополуччя, вирішувати благі завдання суспільної значущості, ставлячи під загрозу свій комфорт), при цьому вони істотно менш агресивні, ніж психологи. Однак юристи та психологи принципово відрізняються за спрямованістю своєї віктимної поведінки. Якщо психологи демонструють соціальну агресію, чим і викликають на свою адресу гнів, злість і інші емоції і дії, що приносять їм шкоду, то для юристів здається неприпустимим ухилення від будь-якої конфліктної ситуації, яку б небезпеку для них вона не містила.

В порівнянні з двома іншими групами, представники точних наук проявляють злегка «відірвану від реальності» поведінку - у них максимальні показники віктимності виявлені за шкалами безпорадності і реалізованої віктимності. Математики потрапляють в небезпечну для себе ситуацію через несамостійність, невміння чинити опір зовнішньому тиску, поступливість. Представники даної категорії студентів часто проявляють необачність, невміння передбачити негативні наслідки ситуацій, некритичність, легковажність, нерозбірливість. Вони можуть здійснювати необачні вчинки, не вміючи передбачити небезпечні наслідки, тим самим стаючи жертвою обставин [3, с. 60-62].

Отже, процес особистісного розвитку студентів різних напрямків підготовки виявляє складні тенденції. Антисоціальна направленість і агресія майбутніх психологів, гіперсоціальність юристів, яка межує з жертовністю та необачність, а головне, реалізована віктимність математиків вимагають пильної уваги до процесу навчання студентів у вузі. Зміна даної ситуації можлива за рахунок введення нових акцентів в процес навчання студентів.

Наступним фактором є вплив засобів масової інформації, культури та мистецтва на формування образу "ідеальної жертви" у осіб підліткового віку. Вважається, що жертовна поведінка, соціально схвалювана і часто очікувана саме у студентів. Це людина, позитивна поведінка яких викликає злочинні дії агресора. Особи характеризуються як такі, що не чинять опору, протидії злочинцю з різних причин: через вік, фізичну слабкість, безпорадний стан (стабільний або тимчасовий), боягузтво, побоювання відповідальності за власні протиправні чи аморальні дії. Можуть мати установку на безпорадність, небажання робити щось самому, без допомоги інших. Можуть мати низьку самооцінку. Постійно залучаються в кризові ситуації з метою отримання співчуття і підтримки оточуючих. Знаходяться в рольовій позиції жертви. Такі люди боязкі, скромні, навіювані, схильні до залежної поведінки, поступливі, виправдовують чужу агресію, схильні всіх прощати [4, с. 480-482].

На становлення образу вимушеної жертви у студентів також чималий вплив має і українська література, яка детально вивчається відповідно до шкільної програми. Зокрема, ідея нещасливої долі та співпереживання головному герою, комплекс жертви – основа української класики. Часто існує думка, що справжнє мистецтво дорівнює трагедії, якщо всі не "постраждають" – роман не відбудеться. Твори, які матимуть масовий успіх переважно ідуть у бік драматизму, що можна прослідкувати від "Катерини" Шевченка до "Чорнобильської Мадонни" Драча. Головними героями схильні виставляти "жертв" життєвих ситуацій, навіть якщо такі ситуації і не є небезпечними чи злочинними. Вочевидь, такий сентименталіз та драматизм має право на існування, але з одного боку, потрібно пам'ятати, що в українській літературі є твори, над якими і потрібно плакати, а з іншого – класична та сучасна література допомагає особі зрозуміти, що не завжди образ "жертви" є виправданим та необхідним.

Можна зробити висновок, що для з'ясування соціально-психологічних та індивідально-особистісних факторів віктимізації студентів, схильністю до віктимної поведінки та визначення шляхів її попередження, необхідне комплексне дослідження, яке б передбачало поряд з вивченням видів віктимної поведінки аналіз специфічних особливостей студентів як окремої групи

суспільства. Тому подальше дослідження та детальне вивчення вибраної теми є необхідним та перспективним.

Література

1. Кемяшова П. Н., Фаустова А. Г., ОБЗОР СОВРЕМЕННЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ВИКТИМНОГО ПОВЕДЕНИЯ У СТУДЕНТОВ. Рязанский государственный медицинский университет им. акад. И. П. Павлова, г. Рязань, Российская Федерация.

2. Н. В.Тарасенко. Проблеми профілактики віктимної поведінки студентів. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С.Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології. 2013. Випуск 21.

3. О. П. Макушина. Склонность к виктимному поведению у студентов вуза разных направлений подготовки. Воронежский государственный университет . Вестник ВГУ.

4. Т. Л. Левицька. Дослідження віктимної поведінки. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні та психологічні науки.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОФІЛАКТИЦІ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

М. С. Горжий
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки , доцент
Зарадюк З. В.

Злочинність неповнолітніх є різновидом загального соціально-правового явища – злочинності в цілому, а тому їй притаманні такі змістові ознаки останньої, як: історична мінливість, самовідтворення, епізодичність, масовість і стійкість тощо. Неповнолітня злочинність залишається однією із найбільш важливих проблем суспільства, оскільки, серед іншого, саме неповнолітні згодом формуватимуть і представлятимуть образ української держави та суспільства. Тому важливо вчасно, ефективно і належним чином реалізовувати заходи щодо запобігання злочинності.

Сьогодні заходи щодо профілактики, протидії та боротьби зі злочинністю неповнолітніх здійснюються переважно уповноваженими підрозділами ювенальної превенції Національної поліції України, основними завданнями яких є: 1) профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних та адміністративних правопорушень, виявлення причин та умов, які цьому сприяють, вжиття у межах своєї компетенції заходів для

їхнього усунення; 2) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики; 3) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та щодо них, а також жорстокому поводженню з дітьми; 4) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності тощо [1].

До повноважень підрозділів ювенальної превенції належать: 1) планування та реалізація профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей; 2) контроль за дотриманням суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства щодо заборони продажу неповнолітнім особам алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів; 3) вжиття заходів для запобігання і припинення щодо дитини будь-яких протиправних діянь; 4) унесення до підприємств, установ та організацій подань про необхідність усунення причин та умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень; 5) відвідування дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, для з'ясування умов їхнього проживання та інші [1].

На нашу думку, такі завдання та повноваження підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України є достатніми для здійснення ними ефективної роботи щодо попередження та протидії злочинності неповнолітніх, і передбачають урахування міжнародного досвіду. Наприклад, науковиця М. А. Білоконь зазначає, що в окремих графствах Великої Британії запроваджені посади офіцерів із питань архітектури, які займаються моніторингом особливостей архітектури, встановлюють недоліки, пов'язані з можливістю вчинення правопорушень неповнолітніми та іншими особами, і надають місцевій владі рекомендації щодо їхнього усунення [2, с. 119].

Разом із тим, питання профілактики злочинності неповнолітніх не повинне покладатися лише на правоохоронні органи – громадськість не може залишатися осторонь. У багатьох зарубіжних державах інститути громадськості та правоохоронні органи відіграють чи не однакову роль у запобіганні підліткової злочинності. Більше того, за даними науковців, одним із можливих шляхів розвитку системи ювенальної превенції у Сполучених Штатах Америки є саме удосконалення та підвищення ролі інститутів мікросуспільства: громадських, благодійних і релігійних організацій, інших ініціатив громадян [4, с. 262]. У США злочинність неповнолітніх удалося скоротити на 16 % саме завдяки ефективній системі програм запобігання злочинності неповнолітніх, які реалізуються за участю громадських і релігійних організацій ("The Community School", "Alliance for Children and Families", "Drug Abuse Resistance Education" та інші) [3, с. 67].

Однією із причин учинення кримінальних правопорушень неповнолітніми є їхня бездоглядність і відсутність належного соціального контролю. Так, аналіз динаміки злочинності неповнолітніх свідчить, що найчастіше особи підліткового віку вчиняють правопорушення у вільний від навчання час у навчальні дні (з 15-ї до 24-ї години), при цьому пік злочинних проявів припадає на 20-21 годину [6, с. 175] – тобто саме у той час, коли діти майже не перебувають під наглядом школи та сім'ї. У зв'язку із цим постає питання про необхідність організації дозвілля молоді. Важливо, аби підлітки використовували вільний час для всебічного розвитку особистості та самовдосконалення. Вважаємо, що з метою запобігання неповнолітній злочинності слід розвивати діяльність позашкільних гуртків і секцій, збільшувати їхню кількість, створювати та забезпечувати функціонування молодіжних центрів, де підлітки зможуть навчатися, відпочивати та активно проводити дозвілля.

Також, на нашу думку, цікавою та корисною є практика залучення учнів до життя навчальних закладів і місцевої громади шляхом створення учнівських і молодіжних рад, що сприяє повноцінній соціалізації особистості, ранньому запобіганню бездоглядності та протиправної поведінки неповнолітніх [5, с. 313].

Різновидом взаємодії правоохоронних органів та інститутів громадськості є проведення спільних патрулювань, рейдів у місцях концентрації підлітків і молоді з метою виявлення місць, де можливе виникнення несприятливих чинників та умов морального виховання підлітків, та за можливості – усунення джерел такого впливу. Причому М. А. Білоконь зауважує, що задля підвищення ефективності таких патрулювань важливо уникати «зайвої механізації» цього процесу: здійснення огляду певної території за допомогою службового транспорту може завдати негативних наслідків для формування та збереження позитивних стосунків поліції та місцевої громади [2, с. 119].

Отже, злочинність неповнолітніх є складним соціально-правовим явищем, профілактика якого повинна здійснюватися на усіх рівнях. Ураховуючи психологічні особливості осіб підліткового віку, а також специфіку детермінант підліткової злочинності, роль громадськості у її запобіганні полягає, перш за все, у сприянні організації належного позашкільного дозвілля підлітків: створення та активна діяльність гуртків, секцій, молодіжних центрів і молодіжних рад. Окрім цього, громадськості варто співпрацювати із правоохоронними органами. Формами такої співпраці можуть бути спільні рейди та патрулювання у місцях, де можливе виникнення несприятливих чинників та умов морального виховання підлітків, та усунення джерел такого впливу.

Література

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ М-ва внутр. справ України від 19.12.2017 р. № 1044. Офіційний вісник України. 2018. № 45. С. 116

2. Білоконь М. А. Зміст, значення та співвідношення загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів запобігання й протидії злочинності неповнолітніх в країнах ЄС. Європейські перспективи. 2013. № 1. С. 117-121.

3. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадську впливу на злочинність: монографія / за ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2017. 252 с.

4. Остапович І. П. Зарубіжний досвід діяльності ювенальної превенції. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 2. С. 261-264.

5. Самойлова О. М. Запобігання злочинності неповнолітніх за участю громадськості. Право і суспільство. 2013. № 6-2. С. 311-314.

6. Сметаніна Н. В., Граб Т. В. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх: сучасні тенденції. Право і суспільство. 2013. № 6-2. С. 173-177.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї ЩОДО ДІТЕЙ

Л. І. Данилевич
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки , доцент Зарадюк З. В.

Проблема насильства щодо неповнолітніх, залишається актуальною на даний момент, не зважаючи, на безліч законодавчих актів, які спрямовані на охорону дитинства та запобіганню різних дій, насильницького характеру, які б завдавали фізичну біль чи психологічне страждання дитині. Застосування різних методів силування, ігнорування потреб дитини, позбавлення її прав дуже негативно впливають на розвиток неповнолітнього, на його здоров'я, успішність в навчальних закладах, адаптацію в соціумі, а інколи призводять до летальних інцидентів.

Кримінально-правова наука виділяє два підходи до визначення насильства: фізичне або психічне, а також переходи однієї форми в іншу.

У закордонній практиці поширене поняття «домашнє насильство», яке включає в себе дії відносно дружини чи чоловіка, неповнолітньої особи, осіб з інвалідністю та родичів. Деякі юристи, психологи та соціальні працівники вважають, що це поняття є набагато ширшим, хоча у вітчизняному досвіді регламентовано використання поняття «насильство в сім'ї». Так, згідно з

Законом України «Про попередження насильства в сім'ї» [1], насильство в сім'ї розглядається як «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному та психічному здоров'ю».

Виділяють фізичне, сексуальне, психологічне насильство в сім'ї по відношенню до неповнолітніх [2; с. 61]:

1) Фізичне насильство - нанесення дитині батьками чи особами, що їх заміняють, вихователями чи іншими особами фізичних травм, різних тілесних ушкоджень, що завдають збиток здоров'ю дитини, порушують її розвиток і позбавляють життя. Ці дії можуть здійснюватися у формі побиття, катування, штовхань, у вигляді ударів, ляпасів, припікання гарячими предметами, рідинами, запаленими сигаретами, у вигляді укусів і з використанням усіляких предметів як знаряддя бузувірства. Фізичне насильство включає також залучення дитини до вживання наркотиків, алкоголю, пропонування їй отруйних засобів чи медичних препаратів, що викликають одурманення (наприклад, снодійних, не прописаних лікарем), а також спроби удушення чи втоплення дитини.

У деяких родинах як дисциплінарну міру використовують різні види фізичного покарання - від потиличників і ляпанців до пороття ременем. Необхідно усвідомлювати, що фізичне насильство - це фізичний напад (катування), воно майже завжди супроводжується словесними образами і психічною травмою.

2) Сексуальне насильство чи спокуса - використання дитини (хлопчика чи дівчинки) дорослою людиною чи іншою дитиною для задоволення сексуальних потреб або отримання вигоди. Сексуальне насильство включає статеві зносини, інші тілесні контакти із статевими органами. До сексуального розбещення належать також залучення дитини до проституції, порнобізнесу, оголення перед дитиною статевих органів і сідниць, підглядання за нею, коли вона цього не підозрює: під час роздягання, відправлення природних потреб.

3) Психічне (емоційне) насильство - постійна чи періодична словесна образа дитини, погрози з боку батьків, опікунів, учителів, вихователів, приниження її людського достоїнства, обвинувачення її в тому, у чому вона не винна, демонстрація нелюбові, ворожості до дитини. До цього виду насильства належать також постійна неправда, обман дитини (у результаті чого вона втрачає довіру до дорослого), а також ситуації, коли вимоги до дитини не відповідають її віковим можливостям [4; с. 13].

Зневага інтересами і потребами дитини (нехтування) - відсутність належного забезпечення основних потреб дитини в їжі, одязі, житлі, вихованні, медичній допомозі з боку батьків чи осіб, їх що заміняють, у силу об'єктивних причин (бідність, психічні хвороби, недосвідченість) і без таких. Типовим прикладом зневажливого ставлення до дітей є залишення їх без догляду, що часто призводить до нещасних випадків, отруєнь та інших небезпечних для життя і здоров'я дитини наслідків.

Зазвичай дитина-жертва страждає одночасно від декількох видів насильства. Так, інцест (сексуальне насильство) неминуче супроводжується руйнуванням сімейних стосунків та довіри в сім'ї, маніпулятивними стосунками, а часто й залякуванням з боку кривдника, що кваліфікується як психологічне насильство. Складовою частиною практично всіх видів насильства є фізичне (побиття) та емоційне (загрози вбити або покалічити) [5; с. 57].

Одним з проявів жорстокого поводження з дітьми є також відсутність у жінки любові до дитини, коли та ще перебуває в материнській утробі, тобто від небажаної вагітності. її, що ще нічим себе не проявила, вже не люблять, не думають і не піклуються про неї. Будучи емоційно відкинутими ще до народження, такі діти народжуються раніше терміну в два рази частіше в порівнянні з дітьми від бажаної вагітності, вони частіше мають недостатню масу тіла, частіше хворіють у перші місяці життя, гірше розвиваються.

Науковці виділяють характеристики особи, яка вчиняє насильницький злочин щодо дітей, а саме: 1) така особа, могла вже раніше вчиняти схожі злочини, тобто насильницького типу; 2) могла притягатися до адміністративної відповідальності за правопорушення щодо насильства в сім'ї; 3) має антигромадську установку; 4) неприязні відносини з неповнолітнім; 5) поведінка, такої особи здебільшого пов'язана з вживанням алкоголю, наркотиків.

Для повного усвідомлення масштабності домашнього насильства над дітьми слід дослідити рівень та стан злочинності у цій сфері. За даними Генеральної прокуратури України, з січня до жовтня 2019 року було зареєстровано 2012 заяв про вчинення кримінальних правопорушень в сім'ї на території всієї країни. З них у 152 справах жертвами були неповнолітні та малолітні. За даними інформаційної компанії «Говори проти насильства» в межах програми ЮНІСЕФ, лише 20% справ щодо вчинення насильства над дітьми повідомляється правоохоронним органам. Можна вважати, що ця злочинність є природно латентною, а насправді – 760 випадків насильства над дітьми здійснюється майже за рік [3].

Підсумовуючи та аналізуючи усе вище викладене, потрібно сказати, що масштаби насильства в сім'ї є глобальними. Це не тільки стосується нашої держави, а й всіх країн світу для, яких боротьба з домашнім насильством та захист прав дітей завжди стоїть на першому місці. Насильство – це, перш за все, порушення прав людини. Для того, щоби запобігати такому неприємному явищу, потрібно правоохоронним органам проводити профілактичну роботу з суб'єктами, які є схильними до такої поведінки та забезпечувати максимальну допомогу неповнолітнім, які страждають від домашнього насильства.

Література

1. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 р.№2789-III // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 10. – 70 с.

2. Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї : навч. посіб. / За заг. ред. О.М. Джужі, І.В. Опришка, О.Г. Кулика. – К. : Національна академія внутрішніх справ України.– 2005. – 124 с.

3. Громадська думка: дослідження, аналіз, висновки. – К., 2019.– 234 с.

4. Запорожець А. А. Криміналізація домашнього насильства – новела кримінального законодавства. Вісник кримінального судочинства. 2018. № 1. С. 148–154.

5. Власов П. О. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ по його подоланню: Інформаційно-практичний посібник / П. О. Власов, А. В. Левков. – Дніпропетровськ : Дніпропетровська міська громадська організація "Жіночий інформаційно-координаційний центр", 2005. – 106 с.

ВІКТИМНІСТЬ ПОВЕДІНКИ ЖІНКИ ЯК ЖЕРТВИ ЗЛОЧИНУ

Т. В. Жучик
студентка ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: викладач ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки,
Грушко І. І.

Аналіз кримінологічної літератури та різних статистичних даних свідчить про те, що багатьох злочинів можна було б уникнути, якби жертва виявила елементарну обережність, передбачення можливих негативних наслідків своєї поведінки, уміння погасити конфлікт, що виник. Дуже часто розвиток і кульмінація кримінального правопорушення певною мірою залежить від віктимної поведінки потенційного потерпілого та її неодмінної риси – віктимності.

Саме тому, вивчаючи причини та умови кримінальних правопорушень, їх взаємозв'язки з різними процесами та явищами, особу злочинця та жертви, вчиненого злочину значну увагу приділяють віктимності, яка є однією із найбільш обговорюваних проблем сьогодення. Різнобічна інформація про особу

потерпілу від злочину має не менше значення ніж про злочинця. Віктимність – це певна схильність людини ставати жертвою кримінального правопорушення через ті чи інші обставини, спектр яких достатньо широкий. Віктимність охоплює сукупність уроджених та соціально набутих біофізичних, психологічних, соціальних властивостей особистості, які, взаємодіючи із зовнішніми умовами, підвищують ймовірність стати жертвою злочину. Ці властивості привертають увагу злочинця або формують в особи злочинний намір скористатися ними.

Ще Ганс фон Гентиг –німецький кримінолог ХХ століття, засновник такої галузі, як віктимологія, виявив зв'язок між злочинцем і жертвою, що їх так звані відносини тісно пов’язані із самим злочином [3, с. 41].

Безумовно, це стосується і жінок, які відносяться до категорії громадян, які мають підвищену віктимінсть.

Психофізіологічні особливості жінки розглядали вчені з різних галузей наук, які досліджували корелятивні анатомо-фізіологічні та психологічні відмінності між чоловіком і жінкою. Це дозволило визначити, що в жінок, як правило, менші зріст, вага, розмір мускулатури; обсяг та життєва місткість легенів; відносно слабша і менш стійка серцево-судинна система; серце легше, стінки його тонші; пульс частіший; кров відносно легша. Отже, жінка за анатомо-фізіологічними особливостями біологічно слабка істота, обмежена у своїх фізичних можливостях, що зумовлює її певні звички, прагнення, інтереси, які позначаються на можливих варіантах вибору поведінки, способах, мотивах дій, робить її уразливішою у конфліктних ситуаціях, під час не передбачуваного нападу чи застосування психічного насилля тощо.

Порівняльний аналіз даних про потерпілих показав, що жінки стають жертвами злочинів, учинених чоловіками у 2,5 рази частіше, ніж злочинів, учинених жінками.[3, с. 45].Яскравим прикладом цього є злочин, передбачений статтею 152 Кримінального кодексу України ,який класифікується ,як зґвалтування. Однією із причин вчинення гвалтівником такого кримінального правопорушення до жінки-жертви є її провокуюча поведінка, що може проявлятися в її зовнішньому вигляді (яскравий «викликаючий» одяг, наприклад короткі спідниці, високі підбори, відкрите декольте тощо),у поведінці, яка привертає до себе увагу і т.д. Або ж це може статися через легковажну поведінку даної жертви. Наприклад, через надмірну довірливість до тих чи інших потенційних злочинців. Слід додати, що особливо часто подібне трапляється з жінками чи дівчатами, які є ще неповнолітніми ,навіть і малолітніми особами. Хоч Кримінальний кодекс України передбачає за такі дії злочинця, обтяжуючі обставини при винесенні вироку. Наприклад, відповідно до п.4 статті 152 Кримінального кодексу України ,за зґвалтування ,вчинене над

особою, яка не досягла 14-річного віку ,незалежно від її добровільної згоди, передбачається більш суворе покарання ніж в п.1 цієї статті ,позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років. Та все ж, на жаль, це не дуже зупиняє таких ґвалтівників, в силу певних суб'єктивних та об'єктивних обставин.

Окрім цього, віктимність жінки досить часто викликана і недовірою до правоохоронних органів ,що зумовлює стрімкіший розвиток латентної злочинності. Через не належну ефективність функціонування правоохоронної системи, причинами чого є недостатнє матеріальне забезпечення, неповна відповідність працівників до поставлених вимог добору на ті чи інші посади тощо, завдяки чому природна і штучна латентність продовжує існувати, також розвивається ще більший страх потерпілої, що їй ніхто не допоможе вирішити правовим шляхом згідно закону певну проблему, і відповідно таке діяння (дія чи бездіяльність) правоохоронців допомагає збільшувати відсоток і проміжної латентної злочинності. [4, с. 124-136]

Яскравим прикладом є домашнє насильство, яке, на жаль, є надзвичайною поширеною та актуальною проблемою зараз. Найбільше така дія вчиняється по відношенню до жінки, яка не заявляє до органів поліції про факт вчинення насильства над нею. Звичайно, соціально-екологічна ситуація відіграє тут значну роль, адже її схильність до пияцтва, алкоголізму чи в цілому подружжя, родичів ,а також безробіття, різний освітній рівень загострює міжособистісні відносини у сім'ї ,й виступає віктимологічними факторами для особистості жіночої статі .[5,с.183-193] Процес віктимізації для жінки проявляється і в материнстві через не правильне виховання дітей ,зайнятість ,результатом чого є формування особистості злочинця, який не рідко вчиняє кримінальні правопорушення по відношенню до матері. Або ж на психологічному рівні шукає подібних на неї жертв. Тому сімейний фактор також відіграє не важливу роль у віктимності жінки.[6,с.6-13].

Отже, можна зробити висновок ,що проблема віктимізації є нагальною та потребує комплексного підходу для її вирішення та запобігання віктимності у суспільстві. Аналіз вищезазначених кримінологічних та віктимологічних фактів відіграє істотне значення для зменшення віктимності жінок та запобіганню нових кримінальних правопорушень по відношенню до них.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

3. Навчальний посібник Кримінологічна віктимологія / Є. М.Моісеєв, О. М. Джужа, В. В. Василевич, Д. І. Голосніченко. – Київ: Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. – 416 с.- с.41,43,45.

4. Головкін Б. М. Віктимнаповедінка жертв злочинів. Проблеми законності. 2016. Вип. 135. С. 124–136. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/Pz_2016_135_15

5. Голіна В. В. Соціальні та психологічні чинники кримінологічної віктимізації в Україні. Вісник Академії правових наук України. 2007. № 3 (50). С. 185–193

6. Головкін Б. М. Віктимність як основна категорія віктимології. Журнал східноєвропейського права. 2015. Вип. 20. С. 6–13. URL: http://easternlaw.com.ua/wpcontent/uploads/2015/10/golovkin_20.pdf

ПРЕДУПРЕДИТЕЛЬНО-ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ МЕРЫ В ОТНОШЕНИИ ОСУЖДЕННЫХ, СОВЕРШИВШИХ ПОЛОВЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Д. Д. Карпенко
студентка УО Международного университета «МИТСО»
Научный руководитель – д.ю.н., профессор кафедры уголовно-правовых дисциплин Международного университета «МИТСО», профессор Берестень В. И.

В современном мире человеческая жизнь и свобода являются главной ценностью. Однако каждый день невероятное количество детей подвергается различным опасностям, одной из которых являются преступления против их половой неприкосновенности и половой свободы, в следствие чего остается открытым вопрос о возможности обеспечения безопасности подрастающего поколения, в области их нормального физического, психического и нравственного развития. Предупреждение и профилактика сексуальных преступлений в отношении несовершеннолетних остается актуальным аспектом, требующим незамедлительного принятия превентивных мер на государственном уровне.

Серийность совершения преступлений в отношении детей отражает ярко выраженное нарушение сексуального предпочтения. Таким образом, традиционные меры уголовно-правовой направленности в диапазоне назначения длительных сроков наказания, а также отношение к осужденным в местах отбывания наказания не способствуют устранению нарушений их личностной психологической патологии. Из этого следует вывод, что такая цель наказания, как исправление виновного и предупреждение совершения им

новых преступлений в большинстве случаев не может быть достигнута [1, с. 160].

Достижение такой цели наказания, как исправление личности по отношению к преступникам-педофилам предполагает целесообразность назначения дополнительных к основному наказанию мер медико-коррекционной и медико-предупредительной направленности [1, с. 160].

Медико-коррекционные меры должны будут назначаться судом и исполняться во время отбытия наказания к той категории лиц, исправление которых не может быть достигнуто только уголовным наказанием. К числу таких мер можно отнести прохождение курса психологической коррекции личности, прохождение специализированных психотерапевтических программ. После отбывания указанной категории преступников наказания необходимо заключение психотерапевта о вероятностном уровне рецидива для дальнейшего назначения или неназначения медико-предупредительных мер [1, с. 160].

Медико-предупредительные меры должны будут назначаться судом только после отбытия наказания лицу с высоким уровнем рецидива, предупреждение которого не может быть окончательно достигнуто только лишь наказанием (т.е. цель исправления осужденного не может быть достигнута имеющимися средствами исправления [2, ст. 7]).

Также, снижению уровня серийных сексуальных преступлений в отношении детей, может способствовать введение жестких мер контроля за освобождающимися из мест лишения свободы, таких как:

– запрет находиться вблизи детских учреждений на определенном расстоянии;

– досрочное освобождение в случае согласия осужденных на химическую кастрацию, а в случае повторного совершения любого из преступлений, предусмотренных ст. 166-170 УК Республики Беларусь, в отношении несовершеннолетнего, полное исключение возможности условно-досрочного освобождения и замены наказания более мягким наказанием;

– создание единой открытой базы данных осужденных за преступления против детей (например, для использования работодателями) [2, с. 159].

Анализ зарубежного законодательства показывает, что такие меры уже приняты в ряде стран, таких как Украина, Польша, США и др. Например, в Украине 15 января 2020 года принят законопроект о внедрении Единого реестра лиц, осужденных за преступления против половой свободы и половой неприкосновенности малолетнего, и усилении ответственности за преступления совершенные против половой свободы и половой неприкосновенности малолетнего. Пользователями внедренного реестра являются руководители прокуратур и органов досудебного расследования, прокуроры, следователи и другие уполномоченные лица Национальной полиции Украины и

Государственного бюро расследований [4]. Также в Польше уже несколько лет существует открытый реестр педофилов, размещенный на сайте Минюста, кроме того, в Польше применяется химическая кастрация педофилов [5]. В США химическая кастрация педофилов применяется с 1996 г. Кроме того, в США после освобождения осужденный должен стать на учет по месту жительства и вся информация об этом преступнике находится в открытом доступе в национальной базе данных. Также в 14 штатах осужденным за рассматриваемые преступления запрещено селиться в непосредственной близости от школ и остановок школьных автобусов, детских садов и площадок. [5].

Таким образом, в национальном законодательстве следует предусмотреть возможность назначения судом, как применительно к алкоголизму, наркомании, токсикомании (ст. 107 Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее – УК Республики Беларусь) [3]), принудительных мер медико-коррекционного характера (психиатрическое лечение, химическая кастрация, психотерапевтическая помощь) в отношении осужденных за сексуальные преступления в отношении несовершеннолетних не только во время отбывания наказания, но и после освобождения из мест лишения свободы (по аналогии превентивного надзора и профилактического наблюдения за гражданами – ст. 80, 81 УК Республики Беларусь [3]). Данные меры могут являться обязательным условием назначения наказания, как не связанного с лишением свободы, так и назначением более мягкого наказания, а также применения институтов условно-досрочного освобождения от наказания и замены неотбытой части наказания более мягким наказанием для лиц, совершивших даже однократно преступление против половой неприкосновенности и половой свободы несовершеннолетних, что предполагает внесение изменений в ст. 90 и 91 УК Республики Беларусь.

Литература

1. Противодействие преступлениям против половой неприкосновенности или половой свободы несовершеннолетних: уголовно правовые и криминологические меры / В.В. Стальбовский ; учреждение образования «Акад. М-ва внутр. дел Респ. Беларусь». – Минск : Академия МВД, 2020. – 243, [1] с.

2. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 11 января 2000 г., № 365-З : принят Палатой представителей 14 дек. 1999 г. : одобр. Советом Респ. 22 дек. 1999 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

3. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 9 июля 1999 г., № 275-З : принят Палатой представителей 2 июня 1999 г. : одобр. Советом Респ. 24 июня 1999 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2021.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.golos.com.ua/article/326227. – Дата доступа: 02.03.2021.

5. Как наказывают педофилов: от кастрации до пожизненного заключения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.dw.com/ru/%D0%BA%D0%B0%D0%BA-%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%8B%D0%B2%D0%B0%D1%8E%D1%82%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%84%D0%B8%D0% %B8%D1%8F/a-49572151. – Дата доступа: 02.03.2021.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНЯЄ НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ

В. О. Лукашук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки , доцент
Зарадюк З. В.

У глобалізованому світі важливе значення має визначення тенденцій розвитку, зростання чи зменшення злочинності. Україна піднялася у рейтингу країн із найвищим рівнем злочинності у Європі та зайняла першу сходинку свідчать дані сервісу Numbeo у 2020 році. Вивчення особи насильницького злочину є виконання завдань кримінології, щодо превентивних заходів запобігання. Прояви насильницької поведінки особи були неодноразово досліджені, але збільшення даного виду злочину свідчать, що змінилися особливості формування даного виду злочинця, що створило актуальність даної теми.

В дослідженні 2001 року Ю. М. Антоняна показують такі кримінологічні ознаки особи насильницького злочинця: імпульсивність, тенденція поводити себе по першому спонуканню під впливом емоцій, підозрілість, пригнічення, прагнення до дотримання дистанції між собою і навколишнім світом. Ці риси найбільш характерні особам, що можуть завдати тяжкої шкоди здоров'ю і вчиняти грабежі, розбійні напади, вбивства і зґвалтування [1, с. 46]

Крім того я підтримую думку О.М. Пастушеня, яка є актуальною не дивлячись на розріз в часі, що в деяких випадках особа, яка вчинила протизаконне насильницьке діяння, може не мати істотних відмінностей по криміногенно значущих ознаках від осіб законослухняних громадян. Наприклад, не можна не враховувати можливість здійснення злочинів у результаті неадекватного сприйняття та оцінки суб'єктом ситуації, коли він вважає, що його дії правомірні (тобто сумлінно помиляється), або не знає правової заборони або дозволу (при відсутності можливості отримати інформацію) [2, с. 22].

Шалгунова С. А. провівши низку досліджень виокремила такі ознаки, що характеризують особу сучасного насильницького злочинця.

В першій групі вона розглянула ознаки, що характеризують соціальний статус та соціальні зв'язки, яка показала збільшення кількості осіб із зовні соціально позитивним статусом, які мають вищу освіту, навчаються та працюють. Прослідкована поява насильницьких злочинців у таких соціальних групах: «нові українці», сімейні насильники із службовців та інтелігенції, студенти вищих навчальних закладів; діти високопосадовців. Наявна соціальна неоднорідність осіб, які вчиняють насильницькі злочини та їх значна диференціація.

Друга група – ознаки, що характеризують професійний статус та трудову зайнятість: поява у загальній кількості насильницьких злочинців осіб, які є представниками професій, що раніше вважалися престижними, вихідці соціально благополучних верств населення; значне зниження соціальної активності осіб: більшість засуджених насильницьких злочинців офіційно не працювали і не мали коштів для існування.

Третя група – ознаки, що характеризують сімейний статус (стан), де спостерігається суттєве збільшення кількості осіб, які не перебувають у шлюбі, або розлучених. Зниження антикриміногенного впливу сім ї на злочинців, які не мають сім'ї.

Четверта група – ознаки, що характеризують стан здоров'я показує різке збільшення кількості осіб, які страждають на алкогольну залежність; поява злочинців-наркоманів; значне збільшення частки злочинців, які мають психічні та психопатичні відхилення.

П'ята група – ознаки, що характеризують попередню діяльність людини(наявну або попередню судимість) показує збільшення половини осіб, засуджених за тяжкі насильницькі злочини, раніше мали судимість. Збільшення кількості судимостей у осіб молодіжного віку. Серед осіб, які мають психічні відхилення у межах осудності, рецидив складає 95-98%.

Шоста група – ознаки, що характеризують технічну оснащеність, озброєність, а саме збільшення частки професійної злочинної діяльності для

вирішення різних проблем (усунення конкурентів у підприємницькій діяльності, отримання надприбутків, вирішення політичних розбіжностей.)» Використання сучасної бойової зброї (до супутникових систем зв'язку).

Сьома група - ознаки, що відображають характер злочину, де в останні роки переважають умисно добре сплановані і часто збройні злочинних акцій, технічно відпрацьованих (залишення зброї на місцях вчинення злочину при вбивствах на замовлення). Зухвало відкритий характер злочинної діяльності у денний час доби, у багатолюдних місцях.

Восьма група - ознаки, що характеризують мотив злочину, де збільшилась частка «безмотивних» та полімотивованих насильницьких злочинних посягань і переважають два провідних мотива: користь і задоволення потреби у насильстві та садизмі.

Узагальнюючи варто зазначити, що аналіз особистості насильницького злочину має таку стійку структуру: соціально-демографічні ознаки, кримінально-правові властивості, соціальні прояви, моральні властивості, психологічні та біофізіологічні особливості. У тезах проведено аналіз особливостей, які формували особу злочинця, який вчиняв насильницькі злочини кілька років тому в порівнянні з ознаками сучасного насильницького злочинця.

Література

1. Антонян Ю. М. Насилие. Человек. Общество. – М.: ВНИИ МВД РФ, 2001 г.– 992с.

2. Пастушеня А. Н. Криминогенная сущность личности преступника: методология познания и психологическая концепция. Минск, Академия МВД Республики Беларусь. 2000. – 124 с.

3. Шалгунова С. А. Особа насильницького злочинця: монограф. – 2-е вид., доп. і перероб./ Шалгунова Світлана Апполінаріївна. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ; Ліра ЛТД, 2012. – 548 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

П. Т. Онищук
студент юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки , доцент Чупринський Б. О.

Неповнолітній, який вчинив злочин, є особливим суб’єктом кримінально-правових відносин, бо це особа, у якої ще не сформувалися світогляд, психіка, внаслідок чого підлітки частіше дорослих вчиняють злочини, тому законодавець встановлює певні особливості притягнення їх до кримінальної

відповідальності, які передбачені у Розділі XV Загальної частини Кримінального кодексу України. Аналізуючи норми чинного Кримінального кодексу України, слід визначити, що законодавець обрав диференційований підхід щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх з урахуванням положень психології, яка визначила особливості, які притаманні неповнолітнім на певному етапі їхнього фізичного та духовного розвитку [2, с. 118].

Проблема механізму кримінально-правового регулювання, щодо неповнолітніх правопорушників, об'єднує всі основні категорії науки кримінального права: норму права; об'єкт кримінально-правової охорони; кримінальне правопорушення як юридичний факт; саме правовідношення; його особливих (неповнолітніх) суб'єктів з належними їм суб'єктивними правами і обов'язками; його об'єкт; кримінальну відповідальність, звільнення від кримінальної відповідальності

Окремі питання, пов’язані з особливостями звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх, досліджували такі науковці: В. М. Бурдін, Ю. В. Баулін, Л. В. Головко, О. О. Житний , М. І. Мельник, В. О. Навроцький, М. І. Хавронюк, О. О Ямкова., та ін. Проте зважаючи на неоднозначність у вирішенні проблемних питань є необхідність у поглибленому вивченні зазначеного питання.

Звільнення від кримінальної відповідальності можна визначити як передбачена законом відмова держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, обмежень її прав і свобод, визначених у КК України, то закон завжди передбачає лише повну таку відмову[4, с. 75].

Особливих підстав притягнення неповнолітніх до кримінальної відповідальності законодавець не виділяє, вони є загальними для всіх осудних осіб, що досягли певного віку та вчинили злочин.

При притягненні до кримінальної відповідальності неповнолітніх правопорушників законодавець виділяє певні особливості, які стосуються диференціації злочинів відносно віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність неповнолітніх.

Існування певних особливостей кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, визнаних законодавцем, свідчить про наявність у Кримінальному кодексі України особливих видів звільнення від кримінальної відповідальності, які застосовуються до особливого суб’єкту кримінальної відповідальності – неповнолітнього.

Ключовою особливістю кримінальної відповідальності даної категорії осіб є застосування щодо неповнолітніх правопорушників примусових заходів виховного характеру. Тим самим законодавець підкреслює диференціацію кримінальної відповідальності неповнолітніх. Це обумовлено, по-перше,

соціально-психологічними особливостями осіб у віці від 14 до 18 років; по-друге, специфікою кримінально-правових заходів, які застосовуються до неповнолітніх; по-третє, необхідністю точно встановити правову регламентацію відступів від загальних правил кримінальної відповідальності.

До особливих видів звільнення від кримінальної відповідальності відноситься звільнення на підставі ч. 1 ст. 97 «Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру» КК України та на підставі ч. 1, 2 ст. 106 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності» На існування певних особливостей звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх вказується також у працях В. М. Бурдіна [2, с. 175], Т.О. Гончара [3, с. 12] тощо.

На неповнолітніх поширюються і загальні види звільнення від кримінальної відповідальності, передбачені у IX розділі Загальної частини. А саме, неповнолітні можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності зв'язку із: дійовим каяттям (ст. 45 КК); примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК); передачею особи на поруки (ст. 47 КК); зміни обстановки (ст. 48 КК); закінчення строків давності (ст. 49 КК); виданням акту амністії (ст. 86 КК) [4, с. 67].

Особливими видами звільнення від кримінальної відповідальності, з нашої токи зору, слід вважати ті, які застосовуються тільки до неповнолітніх [4, с. 32] або якщо застосовуються до повнолітніх і до неповнолітніх, відносно останніх мають свої особливості, у зв'язку з чим вони передбачені у Розділі XV чинного Кримінального кодексу України.

Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру здійснюється судом у разі, якщо суд дійде висновку, що неповнолітній не потребує призначення покарання. При розгляді справи про кримінальне правопорушення неповнолітнього суд з'ясовує: вік неповнолітнього, стан здоров'я та загального розвитку неповнолітнього. При наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з душевним захворюванням, з'ясовується, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними, характеристику особи неповнолітнього. З'ясовує умови життя та виховання неповнолітнього, обставини, що негативно впливали на виховання неповнолітнього, наявність дорослих підмовників та інших осіб, які втягнули неповнолітнього в злочинну діяльність. Главою 38 КПК України передбачається, що у необхідних випадках для встановлення стану загального розвитку неповнолітнього, рівня його розумової відсталості та з'ясування питання, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг

керувати ними, повинна бути проведена експертиза спеціалістами в галузі дитячої та юнацької психології (психолог, педагог) або зазначені питання можуть бути поставлені на вирішення експерта-психіатра [4, с. 72] Примусові заходи виховного характеру є формою реалізації кримінальної відповідальності тільки щодо неповнолітніх, які досягли віку кримінальної відповідальності та були звільнені від покарання з їх застосуванням. Для осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, передбачене Кримінальним кодексом України, до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, примусові заходи виховного характеру є заходом соціального захисту суспільства від протиправних посягань [2, с.216]. Останнє твердження обумовлене тим, що особи, які не досягли віку кримінальної відповідальності та вчинили суспільно небезпечне діяння, не визнаються суб'єктом злочину, у зв'язку з чим кримінальна відповідальність щодо них не може бути реалізована ні в якій формі.

Примусові заходи виховного характеру спрямовані першочергово на виховання або перевиховання неповнолітніх з урахуванням особистості (малолітнього або неповнолітнього), але все ж примусово і застосовуються тільки судом, незалежно від бажання або згоди неповнолітнього, до якого вони застосовуються або його законних представників.

Отже, головною особливістю звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності є примусові заходи виховного характеру, які на нашу думку, є найбільш ефективною альтернативою покаранню. Суди не повинні допускати застосування кримінального покарання до неповнолітніх, які вчинили злочини, якщо виправлення неповнолітніх може бути досягнуто шляхом застосування примусових заходів виховного характеру.

Література

1. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія / Ю.В. Баулін.– К.: Атіка, 2004. – 296 с.

2. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : монографія / В.М. Бурдін. – К.: Атіка, 2004. – 240 с

3. Гончар Т.О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за чинним Кримінальним кодексом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Т.О. Гончар ; [Одес.нац. юрид. акад.]– О., 2005. – 20 с.

4. Житний О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям : монографія / О.О. Житний. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 152 с.

5. Мельник М., Навроцький В. Злочин без покарання / М. Мельник, В. Навроцький // Право України. – 2004. – №7. – С. 150–152.

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИТЕРІЇ НЕОСУДНОСТІ

А. О. Пазур
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки , доцент
Старко О. Л.

Діями психічнохворих цікавилися з давніх часів і в різних епохах та країнах до них відносилися неоднозначно. Ставлення до них було своєрідним показником розвитку суспільства. В. М. Бурдін зазначає, що загалом у період середньовіччя психічні захворювання змішувалися з чаклунством, що призводило до того, що психічнохворих визнавали такими, що одержимі нечистою силою, та застосовували до них жорстокі покарання. Це був час катувань та процесів над відьмами, коли кількість психічнохворих, які були спалені, становила мільйони. Загалом у цей період простежується певна непослідовність у ставленні до психічнохворих, які вчинили суспільно небезпечні діяння. Зокрема, з одного боку, вони могли не підлягали відповідальності за окремі правопорушення, проте з іншого, їх притягували до відповідальності у випадку посягання на інтереси держави чи церкви [1, с. 8-9, с. 78-79].

Неосудність вчені кримінального права розглядають по різному. Наприклад, А. Васильєв тлумачить як передбачену законом обставину, яка є фіксованим показником неможливості під час вчинення суспільно небезпечного діяння усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними через тяжкий хворобливий стан психіки або тимчасовий розлад психічної діяльності, що виключає наявність суб'єкта злочину і кримінальну відповідальність особи за вчинене [2, с. 10]. Ю. М. Антонян та С. В. Бородін визначають неосудність як психічний стан особи, який полягає в її нездатності давати собі звіт у своїх діях, бездіяльності(усвідомлювати фактичну сторону й суспільну небезпеку діяння) і керувати ними внаслідок хворобливого стану психіки або недоумства, результатом якої є звільнення від кримінальної відповідальності й покарання із можливістю застосування за рішенням суду примусових заходів медичного характеру [3, с. 118].

Г.В Назаренко визначає, що неосудність це ніщо інше як неможливість психічно хворої людини діяти під час вчинення суспільно небезпечного діяння винно, тобто нездатність проявити інтелектуально-вольове (психічне) співвідношення у формі умислу чи необережності до свого діяння та його наслідків [4, с. 132]. На думку М. І. Бажанова поняття неосудності є похідним від поняття осудності, бо воно виступає як його антипод. Особа, яка перебуває в стані неосудності, не підлягає кримінальній відповідальності покаранню за

скоєне суспільно небезпечне діяння, оскільки вона не є суб`єктом злочину [5, с. 151]. Р. И. Міхєєв вважає, що неосудність – це стан, що виключає вину і відповідальність, що характеризується нездатністю особи усвідомлювати під час вчинення суспільно небезпечного діяння фактичний характер і суспільну небезпеку вчинених дій (бездіяльності) або керувати ними, що викликана хронічною психічною хворобою, тимчасовим розладом психічної діяльності, слабоумством або іншим психічним хворобливим станом [6, с. 122-123].

В. М. Бурдін переконує, що ознаки поняття неосудності потрібно виводити виключно шляхом заперечення ознак позитивного поняття осудності і не включати до змісту ознаки, які вказують на причини, що можуть призводити до такого стану [8, с. 20-21].

У теорії кримінального права, як відомо, формула неосудності включає два критерії: медичний та юридичний. Медичний (біологічний) критерій неосудності пов'язаний із хворобливою природою психічного розладу здоров'я людини. Медичний критерій визначають першим, про це писав ще Д. Р. Лунц у своїй праці "Проблема неосудності в теорії і практиці судової психіатрії", оскільки юридичний критерій по своїй суті є похідним від медичного [7, с. 28]. На сьогодні для встановлення медичного критерію необхідна наявність у особи хоча б однієї з хвороб, які перелічені у ст. 19 Кримінального кодексу України. Відповідно до ч. 2 ст. 19 Кримінального кодексу України, медичний критерій неосудності складається з таких складових: хронічне психічне захворювання, тимчасовий розлад психічної діяльності, недоумство або інший хворобливий стан психіки. На нашу думку, перелік видів психічних розладів, що міститься у ч. 2 ст. 19 КК України, є таким, що в повній мірі не відображає процес обумовлення втрати чи часткового зниження свідомо-вольового контролю особи під час вчинення кримінального правопорушення. Тому, на наш погляд пропозиція В. М. Бурдіна щодо введення поняття причин неосудності та розширення їх кола, є слушною.

Так, дійсною причиною неосудності є не наявне в особи психічне захворювання, а психічний розлад, який може бути як симптомом певного захворювання, так і існувати без нього. У медичній літературі всі захворювання умовно поділяють на два види: психічні та соматичні (тілесні). Такий поділ ґрунтується на розмежуванні психічної та фізіологічної діяльності людини. Якщо психічні захворювання характеризуються порушеннями психіки, то соматичним захворюванням характерна наявність різного роду фізіологічних порушень [8, с. 21-22]. Такі фізіологічні порушення можуть у момент вчинення суспільно небезпечного діяння суттєво впливати на можливість свідомо-вольового контролю. Це можуть бути важкі інфекційні, аутоімунні, ендокринні захворювання, захворювання центральної нервової системи та інші.

З огляду на те, що соматичні хвороби можуть бути причиною втрати особою можливості здійснювати свідомо-вольовий контроль за своїми діяннями, вважаємо, що медичний критерій має включати й ці види захворювань.

Література

1. Бурдін В. М. Осудність та неосудність (кримінально-правове дослідження): монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010 . 780 с.

2. Васильєв А. А. Проблеми осудності у кримінальному праві. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08. – Харків, 2005. – 218 с.

3. Антонян Ю. М. Преступность и психичиские аномалии. Москва: Наука, 1987. 208 с.

4. Назаренко Г. В. Невменяемость: Уголовно-релевантные психичиские состояния. СПб.: Юрид.центр Пресс, 2002.207с.

5. Бажанов М. І. Кримінальне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 480 с. (2-е видання, перероб. та доповн.).

6. Михеев Р. И. Основы учения о вменяемости и невменяемости : учебное пособие. Владивосток : Издательство Дальневост. ун-та, 1980. – 119 с.

7. Лунц Д. Р. Проблема невменяемости в теории и практике судебной психиатрии. М.: Изд. «Медицина», 1966. 236 с.

8. Бурдін В. М. Осудність та неосудність у кримінальному праві України: проблеми теорії і практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Львів, 2011. 42 с.

ВІКТИМБЛЕЙМІНГ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

А. І. Савчук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки , доцент
Зарадюк З. В.

На сьогодні феномен насильства все більше привертає увагу як суспільства, так і фахівців із різних галузей знань, оскільки часи змінюються, але проблема насильства не зникає. У ситуації насильства обов'язково задіяні дві сторони - особа, яка вчиняє насильницькі дії, і потерпілий. На жаль, жертва насилля нерідко зазнає віктимблеймінгу.

Поняття віктимблеймінг походить від англ. «victim» - жертва і «blame» – звинувачувати, і є предметом дослідження науки віктимології, яка вивчає

жертву злочину. У науці це поняття трактується як явище, коли у злочині частково або ж повністю звинувачують саму жертву, а не злочинця [1, с.79].
Уперше поняття «звинувачення жертви» (victim blaming) було використано Вільямом Раяном у його однойменному творі «Blaming the Victim», опублікованому в 1971 році, і стосувалося виправдання підґрунтя расизму у США як такого [1, с. 79].

На сьогодні термін став уживаним у контексті злочинів сексуального або домашнього (фізичного та / або психологічного) насильства, особливо щодо жінок. До чоловіків таке поняття теж може бути застосоване, але найчастіше воно стосується жінок. Головна формула віктимблеймінгу - «сама (жертва) винна», тобто жертва протиправної дії зазнає звинувачення у провокації такої дії [2].

З огляду на можливий осуд, жертви насильства не завжди звертаються за допомогою до правоохоронних органів і досить часто не повідомляють про факт насилля своїх рідних. За статистикою, майже 80 % жінок, які зазнали насильства, замовчують його [3, с. 165]. Таке замовчування проблеми зумовлює посилення психологічної травматизації, формування страхів та депресії. Зазначимо, що віктимблеймінг призводить до повторної травматизації жертви.

Головні причини існування віктимблеймінгу в сучасному соціумі є такими:
1. Збереження патріархальності суспільства, за якого існує міф, що покарання є наслідком неприпустимої поведінки, що кожен отримує те, на що заслуговує.
2. Гендерні стереотипи щодо жінки та моделі її поведінки. Так, століттями нав’язувався ідеал, згідно з яким поведінка і вигляд порядної жінки мають бути скромними та непровокативними. Сюди ж можна віднести стереотип про неконтрольоване сексуальне бажання чоловіків. Такі упередження уможливлюють насильство.
3. Толерування у суспільстві сексизму у будь-яких проявах - у рекламі, повідомленнях політиків, жартах, а також стереотипних гендерних ролях - є шляхом до толерування гендерно обумовленого насильства та віктимблеймінгу.
4. Сформована в уяві більшості модель справедливого світу, у якому несправедлива подія пов'язується з поведінкою або властивостями жертви. Без звинувачень жертв у тому, що вони самі винні, страшно визнати, що світ може бути несправедливим. Визнання несправедливості світу змушує жити зі страхом того, що з кожним може статися щось жахливе. Тому займається позиція невіри в те, що жертва - хороша людина, як ми самі, і що їй жахливо не пощастило, і завтра може не пощастити нам. Комфортніше вважати, що ми у безпеці, оскільки ми - хороші, а вона точно щось вчинила погане, таким чином, психологічно відділяючи себе від жертви [4].

Тож по суті, віктимблеймінг - це своєрідний психологічний захисний механізм, який вимагає заради власного душевного спокою пожертвувати душевним світом іншої людини і перекласти провину зі злочинця та агресора на жертву.

Вирішення питання віктимблемінгу, безумовно, є складною і пролонгованою задачею, яка вимагає системності підходу як із боку держави, так і кожної людини зокрема [5, с. 64]. Міцне правове підґрунтя спроможне розробити заходи для запобігання виникненню віктимблеймінгу в наступних поколіннях.

На нашу думку, на державному рівні має бути розроблена комплексна програма профілактики віктимблеймінгу, яка міститиме:

1. Створення мережі кризових центрів з метою захисту жертв насильства і надання їм безкоштовної психологічної та юридичної допомоги.
2. Організацію роботи з особами-агресорами щодо профілактики насильства. Ця робота повинна бути направлена на зниження рівня агресії, внутрішньої напруги, тривожності в осіб, формування у них стійкої мотивації відмови від застосування насильницьких форм поведінки.
3. Пропаганду гендерної рівності, формування стійкої громадської думки, заснованої на нетерпимості до насильства.

Для більш ефективного вирішення проблеми необхідний не тільки вплив на офіційному рівні, а й активне залучення громадян, формування у населення нетерпимості до проявів агресії, створення культурної продукції, що пропагує мирне співіснування громадян і ненасильницькі стосунки у родині.

Таким чином, віктимблеймінг - явище особливої жорстокості з боку окремих осіб або суспільства стосовно жертв злочинів, яким потрібна підтримка і розуміння. Суспільство, орієнтоване на віктимблеймінг, виправдовує злочинця, який здійснив насильство, і дозволяє йому уникнути відповідальності чи осуду за свої дії. Ця проблема потребує подальших правових, соціальних, психологічних досліджень і формування програм для її вирішення.

Література

1. Бендрикова А. Ю. Виктимблейминг: социологический аспект изучения. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/viktimbleyming-sotsiologicheskiy-aspekt-izucheniya.

2. Сандо В. Виктимблейминг: почему мы виним жертву? URL: https://psy.systems/post/viktimblejming-pochemu-my-vinim-zhertvu

3. Антонян Ю. М. Быть жертвой. Природа сексуального насилля. Алгоритм, 2017. 366 с.

4. Дашевский В. «Справедливый» мир: почему мы осуждаем жертв насилия? URL: http://www.psychologies.ru/standpoint/spravedlivyiy-mir-pochemu-myi-osujdaem-jertv-nasiliya/.

5. Гарькавець С.О. Віктимологія. : навч. посіб. / Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. 116 с.

ЗМІНА ОБВИНУВАЧЕННЯ У СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ІНТЕРЕСИ СТОРОНИ ЗАХИСТУ І ПОТЕРПЛОГО

А. В. Шевчук
студентка юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу ВНУ імені Лесі Українки , доцент
Крикунов О. В.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у ст. 6 закріпила, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи, який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [1]. Отож, очевидно, що одним із завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування. Проте під час судового розгляду є випадки, коли встановлюються нові фактичні обставини кримінального правопорушення, які зумовлюють необхідність зміни обвинувачення безпосередньо в суді.

Згідно з п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України, обвинувачення – це твердження про вчинення особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому КПК. Із даного визначення і норми ст. 338 КПК випливає, що зміна обвинувачення – це зміна прокурором правової кваліфікації та/або обсягу твердження про вчинення кримінального правопорушення, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа [2]. Також, як виняток, передбачена можливість для суду вийти за межі обвинувачення, але лише в частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це покращує становище обвинуваченого з метою ухвалення справедливого судового рішення та захисту прав людини і її основоположних свобод особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження (ч.3 ст. 337 КПК). Втім така зміна обвинувачення відбувається вже на етапі ухвалення судового рішення як результат оцінки сукупності доказів щодо обставин кримінального правопорушення.

Суб'єктом, який наділений правом вчинення такої процесуальної дії, є прокурор, тому що лише він як посадова особа, що підтримує публічне (державне) обвинувачення, може змінити останнє під час судового розгляду. У такій ситуації прокурор з власної ініціативи, керуючись внутрішнім переконанням та оцінюючи сукупність доказів щодо фактичних обставин кримінального правопорушення, приймає рішення про зміну чи доповнення обвинувачення або відмову від нього. Саме прокурор-обвинувач наділений правом на ініціювання такої процесуальної дії, незважаючи на те, що ст. 341 КПК передбачає погодження відповідного процесуального акту із керівником відповідного органу прокуратури. Адже чинним законодавством не передбачено можливість для сторони захисту чи потерпілого клопотати про зміну обвинувачення. Якщо таке клопотання буде подане, то суд повинен відмовити у задоволенні подібних вимог (наприклад, ухвала Віньковецького районного суду Хмельницької області від 20.11.2017 р. в провадженні № 1-кп/670/77/17) [3].

Зміна обвинувачення істотно впливає на перебіг кримінального процесу, тому закономірно виникає питання: чи така зміна обставин справи не порушує право на захист, що є однією із засад кримінального процесу. На нашу думку, така процесуальна дія не перебуває у суперечності із змістом права на захист. Адже, по-перше, зміна обвинувачення – це закономірне рішення прокурора, яке є наслідком встановлення нових юридично значимих обставин, ігнорування яких є неможливим через дію принципу публічності. А, по-друге, перекваліфікація діяння обвинуваченого може мати позитивний результат для сторони захисту, змінюючи ступінь відповідальності.

Необхідно зауважити, що сторона захисту повинна мати можливість підготуватися до розгляду провадження у випадку зміни кваліфікації. З цією метою законодавець передбачив гарантований строк для такої підготовки, який складає не менше семи днів із можливим продовженням за клопотанням сторони захисту. Це потрібно для вироблення нової тактики відстоювання інтересів підсудного та захисту від зміненого обвинувачення. Тому ми погоджуємося із думкою В.О. Гринюк, що при таких обставинах тактика сторони захисту має бути іншою, порівняно із оспорюванням чи запереченням первинного обвинувачення [4, с. 204].

У зв'язку із зміною обвинувачення в суді правові наслідки настають також для потерпілого. У КПК встановлено, що потерпілий, у випадку, коли в зміненому обвинувальному акті ставиться питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність, який передбачає відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення, чи про зменшення обсягу обвинувачення, має право підтримувати обвинувачення у раніше

пред'явленому обсязі [5, с. 123]. Вказане законодавче положення покликане для реалізації права потерпілого на підтримання приватного обвинувачення, хоча викликає багато неоднозначностей під час практичного застосування. По-перше, слід визначити зміст формулювання: «підтримання обвинувачення потерпілим». На нашу думку, це доказова діяльність потерпілого, яка полягає у встановленні предмету доказування відповідно до його власного законного інтересу, орієнтованого на справедливе (за його оцінкою) покарання, відшкодування збитків, судових витрат, компенсацію моральної шкоди. Отож, при зміні обвинувачення прокурором законодавець передбачив можливість потерпілого підтримувати обвинувачення власними силами у межах первинного обвинувачення, що дає можливість переконувати суд у помилковості перекваліфікації, часткової відмови від обвинувачення.

Таким чином, задля правильної кваліфікації протиправного діяння особи під час судового розгляду кримінального провадження передбачено можливість зміни обвинувачення як прокурором, так і судом у зв'язку з встановленням нових фактичних обставин. КПК України передбачає право обвинуваченого, його захисника та потерпілого, його представника на подачу клопотання про проведення процесуальних дій. Але за чинним КПК немає підстав для клопотання про перекваліфікацію, оскільки таке повноваження покладено на прокурора-обвинувача, залежно від його внутрішнього переконання. Ми вважаємо, що виходячи із змісту принципу змагальності було б доречно передбачити таке право для сторони захисту і потерпілого.

Зміна обвинувачення в суді повинна бути узгоджена із здійсненням права на захист, зокрема, із об'єктивно достатнім часом для вироблення нової тактики відстоювання інтересів обвинуваченого. Потерпілий як самостійна сторона у провадженні, справедливо, на нашу думку, наділений правом підтримувати первинний варіант обвинувачення, якщо він не погоджується із його пом'якшенням чи скороченням обсягу. Щоправда, у нього виникає обов'язок доказування.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року // Урядовий кур'єр. – 2010. - №215.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України: Закон України від 13.04.2012р. № 4651-VI.– Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

3. Ухвала у справі № 670/848/17(провадженні № 1-кп/670/77/17)[2017] Віньковецький районний суд Хмельницької області. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70412016.

4. Гринюк В.О. Проблеми зміни обвинувачення прокурором під час судового розгляду. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 2. С. 203–206.

5. Алейніков Г. І. Деякі проблеми зміни обвинувачення у стадії судового розгляду. Право і суспільство. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 5. С. 120–126.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА;
ФІЛОСОФІЯ ТА СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА

Базилян Д. І.
ЕКСТЕРИТОРІАЛЬНА ДІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ 5

Балабаш С. В.
ОСНОВНІ ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ПРАВА 7

Балабаш С. В.
ПОДОЛАННЯ ПРОГАЛИН В ЗАКОНОДАВСТВІ ЗА АНАЛОГІЄЮ ЗАКОНУ 10

Бойчук О. П.
ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ІДЕЇ В ТВОРАХ ІОАНА ЗЛАТОУСТА 12

Голюк А. В.
ВПЛИВ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ СОЛОНА НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВ ЛЮДИНИ 15

Горжий М. С.
ЕЛЕКТОРАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СПРОТИВ..... 18

Дроздик А. В.
ВПЛИВ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ ПІФАГОРА НА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ПРАВА 20

Карпюк Д. М.
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОГО РЕЖИМУ..... 23

Карпюк Д. М.
ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОСВІДОМОСТІ..... 26

Клявзуник Ю. О.
СОКРАТ. ЗАРОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК МОРАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ 29

Колядко А. О.
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАСТВА ПРО СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ..... 33

Лазорко А. Ю.
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПОДІЛУ ВЛАДИ В ДУАЛІСТИЧНІЙ МОНАРХІЇ..... 36

Лукановська Т. С.
СВОБОДА ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА БУТТЯ В ТВОРАХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ 38

Лукановська Т. С., Крисюк Ю. П.
ПРОБЛЕМИ ВІДМІННОСТІ ПРАВ ГРОМАДЯН ЄВРОСОЮЗУ ТА ГРОМАДЯН ЄВРОПИ..... 41

Лук'янчук А. О.
ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ 44

Лук'янчук А. О.
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ..... 46

Малко Д. Г.
СУЧАСНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ 50

Малко Д. Г.
ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ . 53

Петренчук О. М.
ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА..... 55

Письменна А. В.
СУТНІСТЬ СМИСЛОВИХ (ЗМІСТОВНИХ) КОЛІЗІЙ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ 58

Подущак Е. В.
ПРИЧИНИ УТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ ФЕДЕРАЦІЙ 61

Подущак Е. В.
ПОНЯТТЯ ІЄРАРХІЧНОЇ КОЛІЗІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПОДОЛАННЯ 62

Романюк Я. С.
ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 65

Систук А. А.
КОНСОЛІДАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА: ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА 68

Систук А. А.
ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПОРАЛЬНИХ КОЛІЗІЙ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ 71

Сінкус Н. І.
КОНЦЕПЦІЯ СВОБОДИ У ЦИЦЕРОНА 74

Соломанчук О. А., Крисюк Ю. П.
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ В АВСТРАЛІЇ 76

Стельмах Н. Р.
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЧЕНЬ УЛЬПІАНА ПРО ПРАВО ТА СТАТУС ОСОБИ У СУСПІЛЬСТВІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВИХ КОНЦЕПЦІЙ У ЄВРОПІ. 79

Чубай А. С.
ВПЛИВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ 82

Чубай А. С.
СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ЗМІСТОВНИХ КОЛІЗІЙ 84

Швець А. В.
ОСОБЛИВОСТІ ЗМІШАНОЇ РЕСПУБЛІКИ 86

Швець А. В.
ПРАВОВИЙ МОНІТОРИНГ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ 89

Шевчук А. Б.
ПРИЧИНИ ПРОГАЛИН У ЗАКОНОДАВСТВІ 92

Юхимчук О. В.
ПРИРОДНЕ ПРАВО У ПОГЛЯДАХ ГУГО ГРОЦІЯ 95

Юшко А.В.
ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИХ АКТІВ 98

Ярощук Н. С.
СУЧАСНА МОНАРХІЧНА ФОРМА ПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА 100

Ярощук Н. С.
НЕОФІЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ 103

КОНСТИТУЦІЙНЕ, АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО, ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ; СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Балабаш С. В., Швець А. В.
ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ СУДДЕЮ ВИМОГ ЩОДО НЕСУМІСНОСТІ 107

Жилинская В. Д.
КРАТКИЙ СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ НОРМ КОНСТИТУЦИЙ БЕЛАРУСИ, РОССИИ И УКРАИНЫ 110

Карпюк Д. М., Мелюх М. О.
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ СУДДІВСЬКОЇ МАНТІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД 113

Лазорко А. Ю.
ДОВІРА ДО СУДОВОЇ ВЛАДИ:ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ 115

Миско Т. С.
ПРОТИВОРЕЧИЯ МЕЖДУ СУВЕРЕНИТЕТОМ ГОСУДАРСТВА И УНИВЕРСАЛЬНОЙ УГОЛОВНОЙ ЮРИСДИКЦИЕЙ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ 118

Можако М. Д.
ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА ГРАЖДАНИНА НА ДОСТУП К ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ 121

Aisha Mawardi
THE CHALLENGES ENCOUNTERED BY THE INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS IN THE CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS 123

Maciej Głogowski
OCENA MOŻLIWOŚCI SKRÓCENIA CZASU OTWARCIA RACHUNKU BANKOWEGO. STUDIUM PRZYPADKU..... 127

ЦИВІЛЬНЕ, ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО, ІТ-ПРАВО, ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ; ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Андросюк І. О.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ..... 140

Бойчук О. П.
НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ..... 142

Воропай А. С.
НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОГОВОРА КОМПЛЕКСНОЙ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ЛИЦЕНЗИИ (ФРАНЧАЙЗИНГА) В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ 146

Гарбарчук Т. С.
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ В УКРАЇНІ..... 149

Господарик І. В.
ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ..... 153

Господарик І. В., Сосновська Ю. П.
ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ДОГОВОРІВ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ..... 156

Киричук А. В.
ДИСКРИМІНАЦІЯ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ 159

Киричук А. В., Торгун С. В.
ДО ПИТАННЯ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА СІМЕЙНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ 162

Коверец А. И.
МЕХАНИЗМЫ РЕАЛИЗАЦИИ ВЕНЧУРНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ В РАМКАХ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА 165

Колесниченко Н. О.
СПАДКУВАННЯ ЗБРОЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ 168

Колесниченко Н. О.
СУД ПРИСЯЖНИХ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: СТАН В УКРАЇНІ І ЗАКОРДОНОМ 171

Кривош М. А.
МОРАЛЬНА ШКОДА ЯК УМОВА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 175

Кривош М. А.
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК ЯК СУБ'ЄКТІВ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ..... 177

Кривош М. А.
***ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ* ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК** 180

Лукановська Т. С., Одіон І. А.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ. ВПЛИВ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ..... 182

Макогончук А. Р.
ПАТЕНТНИЙ ТРОЛІНГ ТА ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ 185

Марчук Д. В.
СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ГАРАНТІЇ ДЛЯ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ КАРАНТИНУ: ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ..... 187

Миронченко Я. А.
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ЗАПОВІТІВ НЕДІЙСНИМИ 190

Міліщук Н. С.
СМАРТ-КОНТРАК ЯК СУЧАСНА ФОРМА ДОГОВОРУ 193

Пальонка В .І.
ДИСТАНЦІЙНА ТА НАДОМНА РОБОТА: ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ І НОВОВВЕДЕННЯ..... 196

Пальонка В. І.
ОСОБЛИВОСТІ ОБЧИСЛЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ СТРОКІВ У ПЕРІОД КАРАНТИНУ 199

Пальонка В. І., Приступа І. В.
МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ..... 201

Перкевич О. О.
ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ..... 204

Полянська О. Д.
САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ..... 207

Приймачук О. В.
ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВІЛЬНЕНЬ ПРАЦІВНИКІВ . 210

Приступа І. В.
ВИПРОБУВАННЯ ПРИ ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ 213

Приступа І. В.
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН 217

Пукля Ю. А.
ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ СПРАВЛЯННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ 220

Самойлов Э. И.
ВОЗМОЖНОСТЬ ЗАКЛЮЧЕНИЯ АГЕНТСКОГО ДОГОВОРА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 222

Семенович В. С.
КОНТРАКТ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН..... 225

Семенович В. С.
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ..... 228

Сімора Д. Р.
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕПОВНОЛІТНІХ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ 230

Скорук Д. А.
ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ 234

Скорук Д. А.
ПОНЯТТЯ ЖОРСТОКОГОПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ У СІМ'Ї ТА МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ 238

Соловей Р. С.
ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІДКРИТТЯ РИНКУ ПРОДАЖУ ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ 242

Стрижак Н.О.
ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ) 245

Торгун С. В.
СВОБОДА ПРАЦІ ЯК ПРИНЦИП СУЧАСНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА 249

Трус У. А.
ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ОХАНЫ И ЗАЩИТЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ В АНТАРКТИКЕ 252

Щербюк Г. Д.
ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ 254

Ярмолюк А. А.
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ 257
ТА ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ 257

Яценюк Ю. В.
ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЖІНОК 260

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНАЛІТИКА, КРИМІНОЛОГІЯ

Бойчук О. П.
ІНСТИТУТ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ МІЖ ПОТЕРПІЛИМ ТА ПІДОЗРЮВАНИМ ЧИ ОБВИНУВАЧЕНИМ 264

Бондаренко П. І.
ТЕНДЕНЦІЇ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В УКРАЇНІ 268

Герасимчук А. Ю.
ДО ПИТАННЯ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСТВА 271

Горжий М. С.
РОЛЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОФІЛАКТИЦІ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ 275

Данилевич Л. І.
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї ЩОДО ДІТЕЙ 278

Жучик Т. В.
ВІКТИМНІСТЬ ПОВЕДІНКИ ЖІНКИ ЯК ЖЕРТВИ ЗЛОЧИНУ 281

Карпенко Д. Д.
ПРЕДУПРЕДИТЕЛЬНО-ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ МЕРЫ В ОТНОШЕНИИ ОСУЖДЕННЫХ, СОВЕРШИВШИХ ПОЛОВЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ 284

Лукашук В. О.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНЯЄ НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ 287

Онищук П. Т.
ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 289

Пазур А. О.
ДО ПИТАННЯ ПРО КРИТЕРІЇ НЕОСУДНОСТІ 293

Савчук А. І.
ВІКТИМБЛЕЙМІНГ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН 295

Шевчук А. В.
ЗМІНА ОБВИНУВАЧЕННЯ У СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ІНТЕРЕСИ СТОРОНИ ЗАХИСТУ І ПОТЕРПІЛОГО 298